

بہ سہ رحمانی پنچ سہ مہ ران

لہ قورئاندا

دائہرہ: تہ یوالجہ سہئی تہ دہ وی
وہر گیتہ: عیسا تہ حمہ دزادہ

به سه‌رهاتی پیغمبران

له قورئاندا

دانه‌ر:

ئه‌بولحه‌سه‌ن عه‌لی نه‌ده‌وی

وه‌رگیرانی:

عیسی ئه‌حمه‌د زاده

انتشارات کردستان

سنه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به سه رها تی پیغہ مہ ران
لہ قورئاندا

سرشناسه:

ندوی، ابوالحسن علی، ۱۹۱۳-م.

Nadvi, Abulhasan Ali

عنوان و نام پدیدآور:

به سهرهاتی پیغمبران له قورئاندا/دانه ر نه بولحه سه نی نه ده وی؛

وزگیرانی عیسی نه حمه دزاده.

مشخصات نشر:

سندج: انتشارات کردستان، ۱۳۸۶.

مشخصات ظاهری:

۲۵۲ ص.؛ م.س ۱۴/۵×۲۱/۵

شابک:

978-964-980-023-3

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت:

کردی.

عنوان قراردادی:

قصص النبیین للاطفال. کردی. برگزیده.

موضوع:

قرآن — قصه ها — ادبیات نوجوانان.

شناسه افزوده:

احمدزاده، عیسی. ۱۳۳۶ — مترجم.

رده بندی کنگره:

۸۸BP/ن ۴۷۲۲ ۶۰۴۷۲۲ ۱۳۸۶

رده بندی دیویی:

ج [۲۹۷/۱۵۶]

شماره کتابشناسی ملی:

۵۰۳۰۴۰۱

انتشارات کردستان

Kurdistan Publication

سنه - پاساژی عیززەتی - تەلەفوون - ۲۲۶۵۳۸۲

بەسەرھاتی پێنڤەمبەرە

✓ ناوی کتیب (نام کتاب):	بەسەرھاتی پێنڤەمبەرە
✓ دانراوی (تالیف):	نەبۆلخەسەن عەلی نەدوی
✓ وەرگیراوی (ترجمه):	عیسی نەحمەدزادە
✓ کەرەتی چاپ (نوبت چاپ):	یەکم (اول): ۱۳۸۸
✓ ژمارە ی چاپ کراو (تیراژ):	۳۰۰۰ (بەرگ) جلد
✓ ژمارە ی لاپەرە و قەوارە (تعداد صفحه و قطع):	۲۵۶ صفحە ی رقعی
✓ بلا و کەرە وە (ناشر):	بلا و کەرە وە ی کوردستان (انتشارات کردستان)

شاپک: ۳-۰۲۳-۹۸۰-۹۶۴-۹۷۸

ISBN: 978 - 964 - 980 - 023 - 3

نوخی:

۳۰۰۰ تەمەنە

پيشه كى، مامۇستاي بانگىشتكار^(۱) شەھىد سەيىد قوتب

من خاوەنى ئەم كىتەبەم لە بارى كەسايەتى و قەلەمەو بە باشى بۆ ناسرا.
بەرپرز ئەبولحەسەنى نەدەوى، ھەم داراي دليكى خواناسە، ھەم خاوەن
قەلەمىكى سەر بە خوايە. بە پياويكى وام ھاتە بەر چاوان كە، وئراي بە باشى
ناسىنى ئىسلام، موسولمانانە دەزى و بۆ ئىسلامىش دەزى.
ئەوا ھاورى لە گەل نووسىنى پيشە كىيەك بۆ ئەم كىتەبە شايەتەيە كى راست
و پاكىشى لە سەر دەدەم:

بە سەرھاتى پيغەمبەران بۆ مىر مندالان، يە كىكى تر لە كارە زۆر
جوانەكانى ئەبولحەسەنى نەدەوى و برايانى ھىژايەتى لە پانتاي
بانگەشەي^(۲) ئىسلاميدا. تەنياژن و پياوان نين نيازبان بەو ھەبى ئىسلامى
پاك و پالوتەيان پى پيشان بدرى، بەلكوو مندالانیش ھەر پىوستيان بەم
بژيوە رۆحيە ھەيە، تاكوو، كە پيان نايە قۇناغى لاوەتى، تامى بارەر لە
دەروونداو، رووناكى باوەر لە دلدا و سروەى خوشيە كەى لە رەواندا ھەست
پى بكەن. چىرۆك و بە سەرھاتەكان يە كەمىن بابەتتىكن، كە دەر كەى دلە
چكۆلەكانيان [بە ئاسانى] بۆ ئاوالە دەبى. ئەم كىتەبە ھەرچەند بۆ مىر مندالان

(۲) بانگەشە: بانگەواز، دەعوەت.

(۱) بانگىشتكار: دەعوەتكار.

نوسراوه، زۆرئك له گهوره كانیش نیازبان به خوئندنه وهی ههیه. گه لئك له مهردم بۆیان رئك نه كه وتوووه ئه و وانانهی^(۱) له ژیر دهسه لاتی داگیركه ر و سه ره پهرستی بانگه شه كارانی مه سیحی دا ده خوئتران، فیرین تاوه كوو شتئك له رووداوه كانی ناو قورئان و مه به سته قووله كانی و كهش هه وا باوه پرسی و كارتئكه ره كانی - وهك له م كتیبه دا خراوه ته بهر چاو - تییگه ن.

زۆرم كتیبی مندا لان - له مه ر به سه ره هاتی پیغه مبه ران - خوئندوووه ته وه. له میسر له «كۆمه له چیرۆکی ئایینی بۆ مندا لان» دا، كه له قورئانی پیروژ وه رگیرابوون به شداریم هه بوو، به لام بی هیچ چه شنه روو ده ربایسیه ك ده لیم ئه مه ی كا ك ئه بی لحه سه ن، كه له پیش ده ستم دایه، له هه موو ئه وانه دا گرتوو تره. هۆیه كهشی ئه و ر ئنموونیه ورد و ئاماژه^(۲) رو شنكه ره وانه ن كه تیشك ده خه نه سه ر مه به سته رووداوه كان و هه لو ئست و پیوه ندییه ده روونیه كان، له كاتی گیرانه وهی به سه ره هاته كانا. ئاشكرایه وه ختی به دلیشه وه نشتن - چ دلی چكۆله و چ گه و ره - راستی گه لئكی باوه ردارانه ی زۆر گرنگ ده نه خشیئن.

خوا پاداشی به ر پز ئه بولحه سه ن بداته وه و یارمه تی زیاتری بدا. می ر مندا لانیش كه بۆران و باگژه ی به هیز گه مارۆیان داو و ریگه یان پر له درك و دال كردوون و به ره و تاریکیان هه لده ئن و، ئاتاجی ر ئنموونی و رو شنایی و سه ره پهرستی و ده رباز بوون له گیرودا و ن، به هۆی ئه و، شاره زای ری بكا. سه ركه و تن به خوایه.

سه یید قوتب

(۲) ئاماژه: ئیشاره.

(۱) وانه: ده رس.

پیشہ کی نووسہر

برازای خوشہ ویستم!

چاک دہ زانم ئە تۆش وە کوو ھەموو مندالانی ھاوتە مەنت گەلێک ھۆگری
چیرۆک و بەسەرھاتی. سەرگوزەشتەکان زۆر جوان گوئی لێ دەرگەری و بە
باشی ئەیانخوێنێوە. بەلام داخی گرانم من بە دەستی تۆوە وەچیتەر نابینم،
رازی سەگ و پشیلە و شیر و گورگ و ورچ و مەیموونی لێ بەدەر. ئاشکرایە
کە ئێمەش [گەرەکان] لەم نێوانەدا خۆمان بە بەرپرس دەرزانین و ئەم کتیبەش
نموونە یە کە لە بەرھەمەکانی ئەو بەرپرسییەمان.

بێ گومان تۆش بۆیە دەستت بە فێربوونی زمانی عەرەبی کردووە و ھێندە
بە تاسە و دڵگەرمییە وە ملت لێناوە، زمانی قورئانە؛ زمانی پێغەمبەرە و ھی
ئایینە. بەلام من ھەست بە شەرمەزاریی دەکەم کە تۆ لە ناو ئەو چیرۆکانەدا
کە بە زمانی عەرەبی نووسراون، نەجگە لە بەسەرھاتی گیان لەبەرەن و راز و
ئەفسانەکان شتیکت دەست ناکەوێ، کە لە گەڵ تەمەنت، رێکەوتوو، و
گونجاو بێ. ھەر لەو رووە وە لێپرام بەسەرھاتی پێغەمبەرەن بە شیوازێکی
ساکار و سازگار لە گەڵ تەمەن و دڵخوازەکانی تۆدا بۆ خۆت و مندالانی
موسولمانی ھاوالت بنووسمە وە. سەرەنجام لێپرانە کەم ھێنایە جێ و،

ئەمەش یە کە مین کتیبە له «بە سەر هاتی پیغه مبه ران بۆ مندا لان» که پیشکە شتی دە که م.

[ئەمەش بلیم] له دارشتن و گیرانه وه داره وشت و سرشتی مندا لانم له بهر چاو گرتووه، وشه ورستم چه نجاران نووسیوه ته وه. له واژه ی خوش بیژ که لکم وەرگرتووه و رووداوه کانم شیکردۆته وه. به هیوام ئەم کتیبە یە که مین کتیبیک بیت که میڕ مندا لان به زمانی عەرەبی دە یخویننه وه و له خویندگە کانی شیانا بوتریته وه. به یارمە تی خوا، هەر به م زوانه به سەر هاتی پیغه مبه رانی دیکه شت به شیوازیکی خوش، و دلبروین، و روشن، و ئاسان، و کورت و جوان، و دوور له درۆ و ده له سه، بۆ به پڕی ده که م. (۱)

موحه ممه دی خوشه و بست! له خوا ده پارێمه وه بتکا به هۆی رووناکی چاوی دایک و باب و، مامت و، ئیسلام و، ئەو خیر و بیرەش که به باپیرانتی دابوو، به م بنه ماله یه و هه موو موسوڵمانی بیه خشیته وه.

عه لی ئە له سه نه ی

(۱) نووسەر، له و کاته دا ئەم پیشه کییه ی له سەر یه که مین به شی ئەم کتیبە - که به جیا بکاو کرا بووه وه - نووسیوو. (وه رگیر).

کي بته کانی شکاندووه؟

فروشیاری بتان

له سهرده مانیکی زور له مه وپیش و له یه کی له شاره کاندازره ناولک هه بوو. نازره پیاوړکی سهرناس و به ناولانگ و کار و پیشه شی فروشتنی بتان بوو. ههر لهو شاره دا خانویه کی زورگه وره کرابووه وه و ته رخان درابوو به بتخانه وه؛ و اتا بتیکی زور و زه به ندی تیادا دانرابوو.

مهردمی نه و روژگاره بیوون به به نده ی نه و بتانه و نازهریش خوی یه کی له وانه بوو، که کړنووشیان له بتان ده برد.

کورپی نازره

نازهر کورپکی نازاو لیها تووی هه بوو، به ناوی ئیبراهیم. ئیبراهیم ده بیینی نه و خه لکه سوژه ده له بتان ده به ن؛ سهرنجی نه دا به ندایه تی بتان ده که ن. نه و ده یزانی نه و بتانه له به رد ساز دراوون. تیگه یشتبوو که بتان، نه قسه ده که ن و نه هیچیش ده بیستن. دیسان له وهش ناگادار بوو که بت له تونایدا نییه نه زیانیك

بگەيئنی و نه قازانجیکیش. دەیدیت مێش پێیانەوێ دەنیشی، بەلام لە دەسیان نایە راویان نیت. ئەو خۆراکە ی بۆیان دانراوە مشک دین و دەیانخۆن، کەچی ناتوانن دەریان کەن.

ئێبراهیم لەبەر خۆو، کەوتبوو بە فکر کردنەوێدا: کە وایە ئەم خەڵکە بۆچی کپرنووش بۆت دەبەن؟ یان بۆ [بە نیازی بە دیهاتنی ئاوات و ئارەزوویان] هاوار لە بتان دەکەن؟

پرسیاری ئێبراهیم

ئێبراهیم پێ بە پێی بیرکردنەوێ و لێکدانەوێ، لە باوکی دەپرسی: بابە گیان! تۆ ئەم بتانە بۆچی دەپەرستی؟ بۆ واکپرنووشیان بۆ دەبە ی، یان داوای یارەمەتییان لێ دەکە ی؟ خۆ ئەمانە نه قسان دەکەن، نه دەشییستن؛ نه زیاتیکیان هە یه و نه بە هەرە یه کیش دەگە یه نن!

بابە! بت، نه دەتوانی شتێک بخوا و نه ییشخواتەوێ. کەواتە خواردن و خواردنەوێ یان بۆچی بۆ دادەنیت؟ ئازەر بە ییستنی ئەم قسانە هیئە توو پرە دەبوو، له هیچ تێنە دەگە یشت. کاتێ ئێبراهیم خەریکی رێنموونی تایفە کە ی خۆی دەبوو، ئەوانیش وە ها دە ئالۆزان^(۱) هەر لە هیچ حالی نه دەبوون.

[دوایی ئێبراهیم] لەبەر خۆو و تی: کە وایە کاتێ مەردم شار یان چۆ لکرد، ئێنجا دەچم و بته کان تێک دەشکێنم. لەوانە یه ئەم رووداوە بیته هۆی چاو کردنەوێ داچلە کان یان.

(۱) ئالۆز: توو پرە.

ئىبراهيم بته كان تىك ده شكىنى

سهره نجام روژى جيژن هاته پېشه وه. دانيشتوانى شار، به پيرو لاو و
گه وره و بچو و كه وه بۆ به شداريى له رى و رهسمى جيژندا له شارى
وه ده ركه وتن.

باوكى ئىبراهيمش رىككه وت. له ئىبراهيمى پرسى: ئەتۆ له گه لمان
نايهيت؟ وه لامى دايه وه: من نه خو شم!

خه لكى، هه موو روشتن و ئىبراهيم به ته نيا له مالد مايه وه. له م
ده رفه ته دا، خوى گه يانده لاي بته كان. پاشان رووى ده مى ليكردن و وتى:
ئيوه بۆ وا فرزه تان ليوه نايه؟ بۆ قهت نايستن؟ ئەى بۆچى ده ست بۆ خوړاك
و شه ربه ته كه تان نايه ن؟

بته كان وسكه يان ليوه نه ده هات به ردى كى رهق و تهق، ده م و زمانى كوا تا
قسه كردنيشى هه بى.

ئىبراهيم لى پرسين چيتانه، بۆ هيج نالين؟ بتان ديسان هه روا بيده نگ
بوون. له م كاته دا ئىبراهيم رقى هه ستا، ته ورى بۆ هه لگرتن و چه پ و راست
لييدان. چى بت هه بوو ورد و خاشى كردن، جگه له دانه گه وره كه يان، كه
ته وره كه ي له مى هاويشت و به جيى هيشت.

ئهم كه تنه كى كردوو يه؟

مه رد م له پاش به جيپتاني رى و رهسمى جيژن، گه رانه وه بۆ ناو شار و
رژانه ناو خانوى بتانه وه؛ چوون ده يانو يست به بۆنه ي روژى جيژنه وه

کرنووش له بتان بهرن. به لام که بينيان تووشی سهرسامی هاتن. ترس و خوځيکی زوريان نشته دل؛ خهم و په ژاره دايگرتن و قوشقی بوون. له خوځيان ده پرسی: «کئی بوويی ناوای به پرستووه کانمان»^(۱) کردبی؟

هندیک و تيان: بیستوومانه کوره گه نجیکی ئیبراهیم ناو، جارو بار به خرابی باسی لپوه ده کردن».^(۲)

کاتی هینایان لیان پرسی: «ئرئ ئیبراهیم! تۆ وات له م پره ستوانه ی ئیمه کردووه؟ وتی: نه خیر، نه وه کاری بته مه زنه که یانه، نه وا له خوځشیان بیرسن نه گهر ده توانن و لامتان بده نه وه».^(۳)

مه رد م ده یانزانی بته کان به رد گه لیکی رهق و ته قن. دیسان نه وه نده شیان ناگایی هه بوو که به رد نه ده دوئ و نه ده شییستی. بته مه زنه که ش هه ر به ردیکه له و به ردانه؛ که نه ده توانی له جی خوئی بجوولی و نه بپروا به رینگه شدا؛ که وایه له توانایشیا نییه بت بشکینی.

له ولامی ئیبراهیمدا و تيان: ده تۆ خۆت چاک ده زانی بت قهت ناتوانی بدوئ.

ئبراهیم وتی: ده جا، نه گهر وایه، ئپوه چۆن به ندايه تی شتیك ده که ن که نه به هره یه که ده گه یه نی و نه زیانیکیش؟ چۆن چۆنی یاره مه تی له شتگه لیک ده خوازن، که نه قسه کردنیان هه یه و، نه هیچیش ده بیستن؟ هه ر بو خوځشان ده زانن چ ده که ن؟ ناخو ئپوه هه ر دارای ناوه ز بن؟ خه لکه که ئاره قی شه رمه زاریان ده رد او ده میان بووبه ته له ی ته قیو!

(۲) نه نبیا: ۶۰، ۵۹.

(۱) پره ستوو: پرستراو.

(۳) نه نبیا: ۶۳، ۶۲.

ئاگرى سارد

خه لکى شار تېکړا کړېوونه وه [کرديان به هه راو هووريا] و له يه کتر يان پرسى: چ بکه ين و چ نه که ين؟ ئيراهيم بته کانى شکاندووين و سووکايه تى به په رستووه کانمان کردووه! سزاي ده يته چى و چوڼى توله لى بستينه وه؟ جواب بوو به وه: «يسووتين، با له سهر خوا کانتان کرد يته وه».(۱)

پيشنيار جى به جى بوو. ئاورى کى دلخوازيان هيلدا و ئيراهيميان هاويشته ناويه وه! به لام خوا [به پېچه وانه ي چاوه پروانى نه وان] پشتيوانى له ئيراهيم کرد و فرمانى به ئاگر دا: «ئهى ئاگر! بو ئيراهيم سارد به و، زيانى پى مه گه يه نه».(۲) فرمان هاته جى و ئاور له ئاستى ئيراهيم سارد و سازگار بوو. مەردم به چاوى خوړيان ديتيان هيچ زياتىکى پى ناگه يه نى!

ئاماده بووان، سهرنجياندا ئاگره که کارى له ئيراهيم نه کردووه. ئه وه روا ته ندر وسته و به لک وو خوشحال شه؛ نه نجا ئيتر به ته واپوى هه شه که ياندا و واقيان ورما.

پهروه رنده ي من کييه؟

له ناخى يه کى له شه وه کاندا نه ستيره يه کى گه ش سهرنجى ئيراهيمى راکيشا! له بهر خوړه وتى: پهروه رنده ي من، ئائه مه يه. به لام وه ختى نه ستيره که نشت، وتى: نه! پهروه رنده ي من ئه مه نييه. پاش ماويه ک مانگه شه وه لات. نه وسا وتى: ئه مه يه پهروه رنده ي من. دوايى که مانگيش

نشت، وتی نه! په‌روه‌ردگاری من نه‌مه‌ش نییه!

[شه‌و به‌سه‌رچوو] کاتې هه‌تاو به تیشکی زېږېنی جیهانی روون کرده‌وه، له دلّه‌وه وتی: «نه‌ها! په‌روه‌ردگاری من ئانه‌مه‌یه، نه‌م له گشتیان گه‌وره‌تره». ^(۱) وه‌ختی ئیواره به‌سه‌ره‌ات و هه‌تاو له ناو تاریکی شه‌ودا وون بوو، دیسان وتیه‌وه: نه‌خیر! نه‌مه‌ش له تواناییدا نییه خوای من بی. خوا زیندووی نه‌مره؛ هه‌ر بووی له‌ناو نه‌چوو. هی‌زو ده‌سه‌لاتیکي هه‌یه هیچک‌ه‌س و هیچشتیک ناتوانی کۆلی پی‌بدا. نه‌ستیره‌کزه، له به‌رامبه‌ر رووناکی به‌یاندا ده‌به‌زی، مانگه‌شه‌و لاواز و که‌م هی‌زه؛ هه‌تاوی به‌سه‌ردا زال ده‌بی. هه‌تاویش هه‌ر کز و که‌م ده‌سه‌لاته، چوون شه‌و کۆلی پی‌ئه‌دا و ته‌نانه‌ت هه‌ورانی‌ش له چاوی گوم ده‌که‌ن. نه‌ستیره‌پی ناکرئ یاریده‌ری من بی، چوون خۆی نات‌ه‌واوه. مانگ بۆ هاریکاری من ناشی، چوون خۆی کۆلپ‌دراوه. هه‌تاویش هه‌ر شایانی یارمه‌تی من نییه، چوون خۆشی که‌م و کزی تیادا به‌دی ده‌کرئ.

به‌س هه‌ر له خوا نه‌وه‌شینیت‌ه‌وه ^(۲) یارو یاریده‌ری من بی، چوون زیندووی هه‌تا هه‌تاییه؛ هه‌رماوی له ناو نه‌چوو. به‌ده‌سه‌لاتیکه هه‌موو جیهان له به‌رامبه‌ریه‌وه هیچه.

په‌روه‌رینی من نه‌لایه

به‌لئ، ئیبراهیم، به‌و نه‌نجامه‌گه‌یشت، که په‌روه‌رنده‌ی نه‌و نه‌لایه، چوونکو ته‌نیا نه‌وه زیندووی هه‌میشه‌یی، هه‌رماوی تیا چوون هه‌لنه‌گره.

(۲) وه‌شانه‌وه: شیان، پیکه‌وتن.

(۱) نه‌نعام: ۷۸.

به هيزی که س پی نه ویره. ئیبراهیم تیگه‌یشت خوا په‌روه‌رئنی
 نه‌ستیره‌کانیشه! راهینه‌ری مانگ و روژه! هی هم‌وو بوونه‌وه‌رانه!
 له پاشان خواوه‌ن ئیبراهیمی خسته‌سهر راسته‌رئ. گه‌یاندی به‌پایه‌ی
 پیغه‌مبه‌ریی و دوستایه‌تی خوی. فه‌رمانی دایه‌هۆزه‌که‌ی [بو‌خواناسی و
 خوا په‌رستی] رینمونی بکا، تاکوو پتر له‌وه به‌ندایه‌تی بتان نه‌که‌ن.

بانگه‌شه‌ی ئیبراهیم

ئیبراهیم داوای له‌گه‌له‌که‌ی کرد مل له‌به‌ندایه‌تی خوانین و ده‌ست له
 په‌ره‌رستنی بتان هه‌لگرن. لئی پرسین: «ئیه‌و چ ده‌په‌رستن؟ وه‌لامیان دایه‌وه:
 بتان نه‌په‌رستین». ^(۱) پرسى: «ده‌ئایا که داوای یاره‌مه‌تیبات لیده‌که‌ن، دین به
 هانانانه‌وه، ده‌توانن خیریکتان ئاراسته‌بکه‌ن، یان زیانیکتان لی‌لاده‌ن؟ وتیان
 ئاخ‌باو باپیرانی خو‌مان دیتوو هه‌ر به‌م چه‌شنه‌خه‌ریکی په‌رستیان
 بون». ^(۲)

ئیبراهیم وتی: «[ده‌با بزنان]، من سوژده‌له‌بو‌بت نابهم هیچ، دژمنیشیان
 له‌گه‌ل ده‌که‌م. من راهینه‌ری گشت بوونه‌وه‌ر، نه‌په‌رستم. نه‌و که‌سه‌ی
 دروستی کردووم، خو‌شی ریی پی‌پیشانداوم؛ بژیوم بو‌به‌ره‌م دینى و له
 توونیه‌تیم رزگار ده‌کا. نه‌خو‌شیش که‌وتم، هه‌ر خوی چاکم ده‌کاته‌وه.
 نه‌ممرئنی و سه‌ر له‌نوی ده‌مژینیه‌وه». ^(۳) بتان نه‌شتیکیان بو‌دروست
 ده‌بی، نه‌ده‌توانن ریی نوین بن. لیان نایه‌تاقه‌که‌سیک له‌برسیه‌تی یان

(۲) شوعه‌را: ۷۴، ۷۲.

(۱) شوعه‌را: ۷۱.

(۳) شوعه‌را: ۸۲، ۷۸.

توونیه‌تی رزگار بکه‌ن. ئەگەر مەروپە کیش تووشی نەخۆشین هات ناتوانن
خۆشی بکه‌نەوه. هەرگیز لە دەستیشیان نایە، نە گیان لە کەس بستیئن، نە
پیشی بپەخشەنەوه.

لە بارە‌گای پادشادا

لە شارە‌که‌دا پاشایەك هەبوو كە زۆر بە دەسه‌لات و گە‌ڵیکیش تووش و
د‌ل‌پ‌ه‌ق بوو؛ بە جۆرێکی وا مەردم ک‌پ‌رنووشیان ل‌ی دەبرد. پاشا بیستبووی کە
ئێبراهیم تەنیا بە‌ندایە‌تی خوا دە‌کاو جگە‌ لە‌و ئیدی ک‌پ‌رنووش بۆ کە‌سی تر نابا.
بە‌و بۆ‌نە‌وه زۆری ر‌ك هە‌ستاو هە‌ناردی بە‌شوئینا. ئێبراهیمیان ه‌ینا. ئە‌و لە
خوا بە‌دەر باکی لە‌ هیچ کە‌س نە‌بوو.

شا پرسى: ئێبراهیم! ب‌ل‌ی بزائم پە‌روه‌رنده‌ی تۆ ک‌ی‌یه‌؟ وتی: پە‌روه‌رنده‌ی
من ئە‌ل‌ل‌ایه‌. پاشان پرسى: ئە‌ل‌ل‌ا، ک‌ی‌یه‌ ئێبراهیم؟ وتی: «ئە‌وه‌یه‌ گیان
دە‌به‌خشی و ئە‌یشی‌س‌ئ‌یت‌ته‌وه‌. شا وتی: دە‌جا منیش گیان دە‌به‌خشم و
دە‌شی‌س‌ئ‌یم».^(۱) ک‌اب‌رایه‌کی بانگ کرد، ل‌ی‌داو کوشتی. یه‌ک‌ێکی تری ه‌ینایه‌
پ‌یشه‌وه‌، بە‌لام نە‌یکوشت.

ئە‌وسا وتی: [دە‌بینی] منیش گیان دە‌به‌خشم و دە‌شی‌س‌ئ‌یم. ئە‌وا ک‌اب‌رایه‌کم
کوشت و یه‌ک‌ێکی ترم زیندوو ه‌ی‌شته‌وه‌. شا پیاوێکی سە‌رسە‌ری و کە‌م ئا‌وه‌ز
بوو. ئە‌ویش و هە‌موو مە‌ردمە‌ کە‌ش ب‌ت پە‌رست بوون.

ئێبراهیم دە‌ی‌رست پاشا و دارو دە‌سته‌ی لە‌ راستی مە‌به‌ست [گیان

(۱) بە‌قەرە: ۲۵۸.

تێکردن و گیان لێ سەندنەوه [تێگەیەنێ. لە و رووهوه بە پاشای وت: «باشە، خوا هەتاو لە خۆر هەلاتەوه هەلدێنێ، تۆ [ئەگەر توانات هەیه] لە خۆرنشینەوه هەلێنێ». (۱)

شا و پێڕای سەرسامی، مات و بێدەنگ بوو. شەرمەزاری سی دایگرت و قسەیه کی بۆ ئەمایەوه.

بانگیشتنی باوکی

ئێبراهیم پێی خوشبوو دیسانەوه قسە لەگەڵ باوکی بکا، بەو هۆیهوه پێی وت: «بابە گیان! بۆچی شتێک دەپەرەستی نە دەدوێ و نە دەشییستی». (۲) تۆ کپرنووش لە شتێک دەبەیی نە قازانجی لێ دەخێزێ و نە زیانیشت. «بابە گیان! کپرنووش لە ئەهریمەن مەبە!» (۳) وەرە بەندایەتی یەزدانی دەهەندە و دڵسۆز بەجێ بێنە!

بابی لێی تۆرە بوو، پێی وت: بێرەوه و لە بەر چاوم گومبە، ئەگینا لێت دەدەم.

ئێبراهیم کۆرێکی زۆر لە سەرخۆ بوو؛ لە ولامدا وتی: «بابە! ئاواتی ئاسایش و تەندروستیت بۆ دەخوازم». (۴) من ئەم شارەیی بەجێ دێلم و دەچمە جینگەیهك بوانم ئەرکی خواپەرستی تیا دا بەجێ بێنم.

خەم و پەژارەیه کی قوول دایگرتبوو، کەوتبۆه سەری پڕوا بۆ ولایتیکی ترو لە وێدا مەردم بۆ ناسین و پەرستنی خوا رابھێنێ.

(۱) بەقەرە: ۲۵۸. (۲) مریەم: ۴۲.

(۳) مریەم: ۴۴. (۴) مریەم: ۴۷.

به‌ره و مه‌که

هۆزه‌که‌ی ئیبراهیم خۆی و پاشا و بابی، تیکرا له ده‌ستی وه‌په‌ز^(۱) بپوون. نه‌ویش لیپرا کۆچ بکا بۆ ولاتیکی دی، که له‌وێدا کار و باری ئایینی خۆی جێ به‌جێ بکا و په‌یامه‌که‌ی به‌ دانیشتوانی نه‌وێ راگه‌یه‌نێ. به‌و بۆنه‌وه‌ باوکی به‌جێ هێشت وله‌ شار هاته‌ ده‌ره‌وه‌. هاوڕێ له‌گه‌ڵ هاجه‌ری خه‌یزانی رێ مه‌که‌یان گه‌ڕته‌ به‌ر. له‌و سه‌ر و به‌نده‌دا مه‌که‌ مه‌لێه‌ندیکی چۆل و وشک بوو. نه‌ گه‌ژو گیای تیا‌دا شین ده‌بوو، نه‌ دارو ده‌وه‌ن. نه‌ بیرنکی لێ بوو، نه‌ چۆم و جوگه‌له‌یه‌ک. نه‌ مرویه‌کی تیا‌دا ده‌ژیا و نه‌ گیان له‌به‌رئێکش.

ئىبراهیم گه‌یشته‌ پێشه‌وه‌ و له‌ مه‌که‌دا گیرسایه‌وه‌.

[پاش و چان و حه‌سانه‌وه‌یه‌ک] له‌ هاجه‌ری خه‌یزانی و ئىسماعیلی کوری تاکایه‌وه‌.

کاتی وستی پڕوا، خه‌یزانی لێ پرسى: ئوخه‌ره‌وه‌م؟ لێره‌دا جێمان دێلێ؟ ده‌ته‌ه‌وێ بێ ئاوێک و بژیرێک هه‌روا به‌جێما بێلێ!
بۆچی خواوه‌ن فەرمانێکی پێداوی؟ ئىبراهیم و لامی دا‌یه‌وه‌: به‌لێ! نه‌مجا هاجه‌ر وتی: که‌وايه‌، نه‌و خۆی نا‌هێلێ تووشی زیان بپین!

بیری زه‌مه‌زه‌م

[ورده‌ ورده‌] توونیه‌تی ته‌نگی به‌ ئىسماعیل هه‌لچنی و زۆری بۆ هێنا!

(۱) وه‌په‌ز: په‌ریشان.

داکی لیپراوانە تیکۆشا چۆر ئاوی بێ بگەیه نێ. بە لام ئاو لە کۆئ بوو! مە که نه روخانه یه کی تیا به، نه [ته نانهت] چاوانه یه کیش! هاجەر که و ته هال و دهوان به دوای ئاودا. له ته پی سه فاره هاته خوار! به کتوئ مهروه دا سه رکه وت! دیسان له مهروه بۆ سه فا، به په له په ل و چاوه چاو، چه تجاران روشت و هاته وه!

راست له م هه لو مه رجه ناسکه دا خواوه ن فرایان که وت و ئاوی بۆ دایک و فرزه ن ئافراندا. (۱)

ئاو له عه رزه وه هه لقوئی و ئیسماعیل و هاجەر، لیان خوارده وه. ئاو بێ وشکایی هه رهات و بوو به و چاوانه ی زه مزه مه. په روه رێنی خواوه ن شکۆ پیت و پیروزی بێ به خشی ئیستاش هه ر ئه و زه مزه مه یه که خه لکی له کاتی «حه ج» دالێ ده خۆنه وه و وه کوو دیاریه کی پیروژ بۆ ولاتانی ده به ته وه. تۆچی [خۆنه ری به رێز!] ئاوی زه مزه مت خوار دۆته وه؟

خه و نی ئیبراهیم

ئیبراهیم دوای ماوه یه ک گه رایه وه بۆ مه که و گه یشته وه لای ئیسماعیل و هاجەر. به دیتنی ئیسماعیل دلی گه لی کرایه وه. له و کاته دا ئیسماعیل هیشتا مندا لێکی چکۆ له بوو. نه هات و نه روشت و کایه ی ده کرد و هاوړی له گه ل داك و بابی له مال نه هاته ده ره وه.

ئیبراهیم دلی به ئیسماعیل زۆر خۆش بوو.

[مانگ و سالان تیپه رین] له یه کئی له شه واندا ئیبراهیم خهوی دی،
خهریکی سهرپرینی ئیسماعیله.

ئیبراهیم پیغمبهرنکی راستۆک بوو، و خهونه کەشی خهوتیکی به راستی
بوو. وێرای ئەوێش دۆستی راسته قینهی خوابوو. لێپرا ئەوێ له خهودا
فرمانی پێ دراوه جێ به جێی بکا.

بهو بۆنهوه به ئیسماعیلی وت: «کورم! من خهوم بینی خهریکم تۆ
سهرده پریم؛ خۆت چۆنی لێک دهده یهوه؟

جوابی دایهوه: بابە گیان! چت پێ سپێردراوه ئەنجامی بده؛ به یارمهتی
خوا بهم زوانه تێده گهی که منیش له خۆپراگرانم». (۱)

ئیبراهیم ئیسماعیلی له گهڵ خۆ برد و چه قۆیه کیشی هه لگرت.
که گه یشتنه «مینا» خۆی ئامادهی سهرپرینی کرد! ئیسماعیلی له سهر
عهرزه که راخست. ئاماده بوو، و چه قۆکهی نایه ملی. به لام له ناکاوه ده رکهوت
که خواوهن پێی خوش بووه هه موان بزانی دۆستی راسته قینهی خوا هه رچی
پێ بسپێردرێ به باشی جێ به جێی ده کا، و ئیبراهیم ره زامه ندیی خوای له
گیانی جگه رگۆشه کهی لا گرن گتره. ئیبراهیم گه لێک سهر به رزانه له
تاقیکردنهوه که ده رچوو.

خوا چه زه رتهی جو به ر ئیلی وێرای به رانی لێک له به هه شته وه هه نارد و پێی
وت: ئانه مه له گیان که و له سهرپرینی ئیسماعیل ده ست هه لگره. خوا
ناکاره کهی ئیبراهیمی زۆر زۆر لا په سه ند بوو. هه ر بهو بۆنه وه فرمانی به

خاوەن باوەران دا - بە یاد و بیرەوهریی ئەو قارەمانەتیەو بە مەبەستی خۆ
راھێنان لە رێبازی تەوحید^(۱) - لە جێژنی قورباندا قوربانی بکەن.

درودو سەلامی خوا لەسەر ئیبراھیم و ئیسماعیل، بئەپەتدانەرانی
فێرگەی بڕایەتی تێکرای ئادەمیزاد.

کەعبە

هەر لە و سالانەدا ئیبراھیم دوای ماوەیەک لە مەکە وەدەرکەوت و دیسان
هاتەو. ئەمجارە ئەیرەست مائیک بۆ جێ پەرستنی خوا [فێرکردنی دەرسی
بڕایەتی بە ھەموو دانێشتوانی سەرزەوی] بکاتەو. ئەلبەت مائیککی یە کجار
زۆر لەسەر زەویدا ھەڵخراپوون؟ بەلام تەنیا تا قە مائیک بۆ جێ راگەیانندی
پەيامی داھێنەری جیھان، لە تەواوی جیھاندا نەبوو.

ئیسماعیل ھەزی دەکرد لە سازدانی مائی خوادا بێتە ئاریکاری باوکی.
ئیبراھیم و ئیسماعیل، لە کێوکانەو بەردیان ھێنا. ئیبراھیم بە دەستی خۆی
خانوی کەعبە کردەو و ئیسماعیل، شان بە شان یارمەتیدەری بوو.

باوک و فرزەن سێاس و ستایشی خویان ئەھێنا بە جێ
ھاتنی داخوازەکانیان بوون: «پەروەرەندەمان! ئیمان وەرگری. تۆ بۆ خۆت زۆر
بیسەر و زۆریش زانای». (۲)

خوا داخوازەکەی لێ وەرگرتن و بەرەکەتی بە کەعبە بەخشی. ئیستاکە،
ئیمە لە ھەموو کاتیکی نوێژدا روو لەو قیبلە یە دەکەین. حاوێن باوەرانیشت لە

وه ختی حه جدا که ده گه نه لای، به ده وریا نه خولینه وه و له ویدا نوژ به ریا ده که ن.

به لئ خوا نزای ئیبراهیم و ئیسماعیلی هینایه جئ و خیر و بیری ئاراسته ی که عبه کرد.

بارانی دلۆفانی خوا برژی به سه رگیانی ئیبراهیم و ئیسماعیل و موچه ممه ددا.

خانووی پیروژ

ئبراهیم ژنیکی دیکه ی هه بوو به ناوی سارا. له م خیزانه ی کورنکی تری بوو که ناوی نابوو ئیسحاق. ئبراهیم نشته جای شام بوو، و ئیسحاقیش هه روا.

ئیسحاق له شام خانووه کی به نیازی گه یاندنی بانگی ته وحید و برایه تی به مه‌ردم -هه‌روه‌ك بابی و براکه ی پیش له‌و له مه‌که سازیان دابوو- کرده وه. نه‌و په‌رستگه ی ئیسحاق له شام دروستی کرد، خانووی پیروژ «بیت المقدس» و اتا «مسجد الاقصی» ی ئیستایه، که خوا خیر و بیری به ده‌ورو به‌ری به‌خشیوه. خواوه‌ن فەر و فراوانی ئاراسته ی به‌ره ی ئیسحاق کرد؛ هه‌روا که ئاراسته ی تۆره‌مه‌ی^(۱) ئیسماعیلی کرد و پیغمبه‌ر و فەرمانه‌وای زۆریان لیکه‌وته‌وه.

ئیسحاق بوو به باوکی کورنک به ناوی یه‌عقوب، که گه‌شت به پایه ی پیغمبه‌رایه تی.

(۱) تۆره‌مه: بنه‌چه‌که، نه‌ژاد.

یہ عقوب بووہ بابی دوازده کوپ، کە یەك لەوانە یوسف بوو. یوسف - لە
قورئاندا - سەرگوزەشتە یەکی پر سە یرو سە مەرە ی ھە یە. ئەو تۆو ئەو ش
بە سەرھاتە کە ی.

دلگیرترین بەسەرھات

خەونیکی بەلاجەوی

کاتی یوسف منداڵیکی چکۆلە بوو، یازدە برای ھەبوو. بەلام چون ھەر لەو تەمەنەشدا کورپیکی جوانکیلە و زۆر وتو وریا بوو، یەعقوبی باوکی ئەوی لە تەواوی برایانی خۆشتر دەوێست. یوسف شەوێکیان خەوێکی سەر سوپھینەری بینی، دیتی یازدە ئەستێرە ھاوڕێ لەگەڵ مانگ و رۆژ سەری لێ دەخەوێتن. یوسفی منداڵ ئەمە ی گەلێک پێ سەیر بوو! ئەم خەونە ی بۆ لێک نە ئە درایەو، کە چۆن چۆنی ئە ستێرە و مانگ و رۆژ سەر بۆ مرۆ^(۱) دە چە مینن؟ بەو ھۆیەو چو بۆلای بابی؛ خەونە کە ی بۆ گێرا یەو و وتی: «باو! ئە من یازدە ئە ستێرە و مانگ و رۆژم دیت سەریان لێ دە خەواندم!»^(۲)

یەعقوب کە خۆی پێغەمبەر بوو بە بیستنی ئەم خەو پەڕ بە دل خۆشحال

بوو، و پتی وت: یا خوالیت پیروزی یوسف گیان! تۆ، له داهاتوا ده گه ییه پله و پایه کی زۆر بلند.

ئهم خه وه، مژده ی [گه یشتن] به زانایی و پیغمبه‌رایه تییه خوا خه لات ی خۆی به ئیبراهیم و ئیسحاق ی باپیرت به خشی و دیسان ئهیدا به تۆ و تیره ی به عقرویش.

یه عقروب که پیرکی به سالا چوو بوو، له ره وشت و ئاکاری خه لکی به باشی ئاگادار بوو. ده یزانی شه یتان چۆن به سهر دل و دهروونی ئاده میزادا زال ده بی و ئه یکاته گالته جاری خۆی.

به و بۆنه وه به یوسفی وت: کور ی بابی! ئهم خه ونه ت بۆ هیچکام له براکانت نه گیر به وه! چوون به خیلیت پی ئه به ن و دژایه تییت^(۱) له گه ل ده که ن.

ئیره یی برایان^(۲)

یوسف له دایکی خۆی برایه کی تری هه بوو. ناوی ئه و برایه بنیامین بوو. یه عقروب خۆشه و یستیه کی تایبه تی سه باره ت به م دوو کوره ی هه بوو، تا راده یه که هیچکه سی تری ئه وه نده خۆش نه ده و یست. هه ر له بهر ئه وه ش براکانی تریان ئیره ییان به یوسف و بنیامین ده برد و رقیان لیهه ستابوون.

له ناو خۆیا ئه یانوت: بۆ وا بابمان یوسف و بنامینی ئه و هه مروه خۆش ئه وی؟ هۆی چییه ئه و جووته، باوه کوو هیشتا چکۆله و هیچ له ده س نه هاتوون، ئه وه نده که وتوونه بهر دلی باوکمان نه وه؟ ئه ی بۆ ئیمه ی

(۲) ئیره یی: به خیلی.

(۱) دژایه تی: دژمنی.

وه کوو تهوان خوش ناوې، خو ټيمه هه موو گه نج و به توانين و کار و بار شمان
پې جې به جې ده بې، نه مه شتي کي سهره؟ يو سف چوون مندا ل و د ل ساف
بوو خه وه که ي بۆ براياني گپړايه وه و نه و انيش به بيستني ته و قسه يه زور ټک
تو وره بوون و پتر له جاران به خي لي له ناو د ل يانا سهر ي ه ل دا.

روژ ټکيان هه موو يه کيان گر ته وه [هيند ټکيان] و تيان: يان يو سف بکوژن،
يا کوو ييبه ن له مه ل به ندي کي دوور ده سا به جې ي ل ن نه گه ر و اتان کرد، نه مجا
ټير د لي بابتان سه باره ت به ټيوه يه کلانه ده يته وه. يه کي کيان و تي: نه، ييبه ن
بيخه نه ناو بير ټکي سهره ري گه وه؛ دوا يي ر بوار نه يدوز نه وه و له گه ل خو ياني
ده به ن. هه مووان پي که وه نه م را و ټزه يان په س نه د کرد.

ټيکړا بولا ي يه عقووب

پاش نه وه ي له سهر نه و را و ټزه يه ککه و تن، هاتن بۆ لاي با و کيان.
يه عقووب سه باره ت به يو سف هر له د ل را و کي دا بوو، بۆ ي ده ر که و تېرو
براياني نه ته نيا خوشيان ناو ټير ييشي پې ده به ن. له بهر نه وه ش له گه ل
نه وانا، بۆ هيچ لايه کي نه ده هه نارد. يو سف يش به س له گه ل بنياميني برا يا
گه مه ي ده کرد و نه وه نده دوور نه ده که ته وه.

برا يان ناگايان له و که ين و به ينه هه بوو، به ل ام به سهر نه وه شدا لي پرا بوون
نه و نه خشه شوو مه يان جې به جې بکه ن. له يه عقرو ييان پرس ي: بابا! تۆ بۆ
يو سف له گه ل ټيمه نان تريه ده ري؟ له چي ده تر سي؟ نه و برا و خوشه ويستي
ټيمه يه و برا ي بچو و کيشمانه. ټيمه هه موومان کوړ ي يه ک با و کين. چه ند برا
هه ميشه پي که وه ياري ي ده که ن؛ که وايه ټيمه ش بۆ نه چين پي که وه خه ري کي

گەمە و گالته بېن؟

«بەيانى بىخە تە کمان با بە ناو چىمەن و سەوزە لانی دا، تۆزى پياسە بکا،
خۆمان ئاگادارىي لى دە کەين» (۱).

يە عقوب پىرە پياوئىكى دنيا دىە و نەرم و نىان بوو. قەتى پىن خوش نە بوو
يوسفى لى دوور بکە و تەو، ترسيكى زۆرى لە و پتوە نىيە دا لە دلابوو.
لە و لامى کورائيدا وتى: «نە ترسم گورگ بىخواو ئتوہ پىنى نە زانن!» (۲)
وتيان: هەرگىز! چۆن چۆنى لە ناو ئتیمە دا گورگ دە بخوا!! بە بەرچاوى ئتیمە
جەوان و بە هتەوہ چۆنى دە خوا؟ پاشان يە عقوب رى دا، يوسف [بۆ
گەشت و سەيران] لە گەليان پروا.

بەرەو دارستان

برايان لەوہى يە عقوب هيشتى يوسف هاو پرتيان لە گەل بکا
خوشىيە کى زۆريان کەوتە دل.

هەستان و روويان کردە دارستانىک. لە وندا يوسفيان هاويشتە ناو
بىرىکەوہ. نە بەزە ييان بە يوسفى مندا لا هاتەوہ، نە بە يە عقوبى پىرى بە سالا
چوودا.

يوسفى چکۆلە و کەمدل لە ناو بىرىکى قوول و تاريکا بە تاقى تەنيا
مايەوہ.

بە لام خواوہن هات بە هانا يەوہ. مزگىنى دا يە و پىنى فەرموو: دلگران

مه به و مه شترسه! تو خوات له گه‌لدايه و له داها تو وشا ده گه ييه پايه يه كي بلند.
برايانت ټيکړا دينه وه بولای تو و له و کاره ي کردو ويانه ناگاداريان ده که ي.
که له پيلانه که يان بوونه وه و يوسفيان خسته ناو چاوانه که، کوږوونه وه و
وتيان: جايستا، جوابي بابمان چوڼ بدهينه وه؟ يه کي له برايان وتي: بابم هر
نه يوت: ترسم هه يه گورگ ييخوا. که واته ټيمه يش پتي ده‌لین: بابا! ناخري
قسه که ت به راست ده رچوو! يوسف گورگ خواردی!

هه موويان له سهر هم رايه بوون به هاوده‌نگ که: به‌لي، ده‌بيژين: بابا
گورگ خواردی.

يه کيکي تريان پرسى: باشه ئه ي بوقه ناعه ت پټکردني به‌لگه و نيشانه مان
چ بى؟ جواب درايه وه: ناشکرايه به‌لگه ي رووداوئکي وه‌ها، خوڼنه.
ټينجا مه‌رټکيان سهرپري، کراسه که ي يوسفيان پيا ژهند و خوڼناوليان
کرد.

هم کاره يان بوو به هو ي خوڼشحالي هه موو لايه کيان. وتيان: نايستا ټيتر
قسه که مان بوي، جي ي باوه‌ر ده‌بي.

له به‌رابره يه عقووبدا

له تاريخي پاش خوږيه‌ردا، به دهم گريانه وه، هاتنه وه بولای باوکيان.
پييانوت: بابا گيان! يوسفمان له لاي که لوپه له که‌دا جي‌هيشست و خو‌مان
خه‌ريکي به راوگرکي بوين، هه‌تا هاتينه وه گورگ خواردی. کراسه که شيان
که خوڼنه دروژنه ي پټوه بوو، هينا و وتيان: بول درو و راستي، ناته وه‌ش
خوڼنه که ي يوسف!

باوکیان جگه له وهی پېغه مېهر بوو، دنیا شی کۆنه کړد بوو؛ به نه زمون تر
 بوو له کورپه کانی. نه یزانی نه گهر که سیک گورگ بیخوات وپرای بریندار
 کړدنی، جل و بهرگه که شی شیتال ده کا؛ که چی کراسه که ی یوسف ساق بوو،
 هر خوړنی پیدا رږا بوو. تیگه یشته که نه وه خوړنه دروژنه یه و باسی
 گورگیش هر باسیکی هه لېه ستراوه.

پتی وتن: نه مه قسه یه که خوړتان دروستان کړدوه و منیش هیچ چاره یه که
 شک نابه م خوړاگریه کی شیاوی لی به ده را په ژاره ی یه عقوب به شوین
 یوسفدا په ژایه کی ئارام لیږ بوو؛ به لام نه و ملینا له خوړاگریه کی دوور له
 ناشو کړی.

یوسف له ناو چاوانه دا

برایان هاتنه وه بۆ مال و یوسفیان له ناو چاوانه دا به چی هیشت، نه وان
 نانیان خوارد. پاشان ئاسووده له سهر رایه خه کان لی راکشان و خه وتن.
 یوسفیش له بنی چاوانه دا بی بژیو و بی رایه خ له دل راوکی دا بوو.

برایان یوسفیان له بیر برده وه و بوی نووستن. یوسف نه نووست و نه
 که سیشی له بیر برده وه.

یه عقوب هر له په ژاره ی یوسفدا بوو؛ یوسفیش هر به یادی
 یه عقوبه وه. یوسف له بنی بیره که دا بوو و بیره که ش زور قول بوو. بیر له ناو
 دارستانیکا بوو، دارستانیش گه لیک سامناک! کاتیش کاتی شه و بوو؛
 شه و کی تارک و نووتهک!

له بنی بیره وه بۆ ناو کۆشک

دهسته يه ك کاروانی رښان كه وته ناو دارستانه كه، توونيه تی زوړی بۆ هينان و كه و تنه گه ران به دواى بېردا. بېر ټكيان دوزيه وه و كابر ايه كيان هه نارد ناويان بۆ بښتته سهر. كابر اړوشت و دۆلچه كه ی هاويشته ناو ئاوه كه وه. وه ختی قورس بوو هه ولیدایي كيشيتته سهر! كه سهرنجی دا نه وا كور ټكى تيا دايه! به سهر ساميه وه هه راي كرد: «مزگينيم دهنی، نه مه كور ټكى چكۆله!» (۱)

كاروانيه كان به چاوپكه و تنی زوړ ټك خوشحال بوون و خيړا شارد يانه وه. كاتى گه يشتنه ميسر، باره كانيان له بازار داخست و قاويان كرد: كى نه م كور په مان لى ده كړى؟

فهرمان په وای ميسر به پول ټكى كه م لى سهندن.

به لى، بازركانان يو سفیان نه ناسی و فروشتيان! فهرمان په وای يوسفی برده وه بۆ كۆشكى خوى و به خيژانى وت: رښ و حورمه تی يوسف بگره، چوون كور ټكى وشياره.

نه مه گناسی و ئامانتدارى

[كه يوسف گه وړه بوو و جوانی گه شه ی سهند] خيژانى عه زير [فهرمان په وای] ميسر گير وده ی نه وینی بوو و لى پتچا دلدارى له گه ل بكا.

به لآم يۇسف نهى لټكرد و پټى وت: هه رگيز! نه من خيانهت به گه وړهى
خؤم ناكم. عزيز چاكهى بؤ من هه بروه و جواميرانه هه لسوكه وتى له گهل
كردووم. من شهرمى خوا سه را پاى داگرتووم.

زليخا ركسى لى هه ستا و لاي فهرمانپه وا شكاتى لټكرد. پاشان بؤ
فهرمانپه وا روون بروه وه يۇسف كورټكى خاوټن و راستوكه و خيترانى درؤى
له گهل كردووه. به وه وه وه به زليخاى وت: «به راستى تؤ له تاوانبارانى» (١)
جوانى و دلپرفيتى يۇسف له ميسردا وه ها ناوى داخستبوو، نه وهى
ده بيبينى نه يوت: «نه مه كهى له جيتسى ئاده ميزاده، گومانى تيدا نيه كه
فريشته يه كى هيژايه» (٢).

توپره يى زليخا زؤرى سهند و به يۇسفى وت: نه گهر به گوټم نه كهى،
كارټك ده كه م بكه وه زيندانه وه! يۇسف له جوابدا وتى: «من چوونه زيندانم
پى خوشره له وهى تؤ لټم ده خوازى!» (٣)

دواى ماوه يه ك راي عزيز هاته سهر نه وه يۇسف بنيرټته به نديخانه وه.
واتا، به سهر نه را ده يزانى يۇسف تاوانټكى نيه، ههر ره وانهى به نديخانهى
كرد.

ناموژگاريى زيندان

كاتى يۇسف خرايه زيندان بؤ هه موو نه وانهى له زيندانه كه دا برون
دهر كه وت كه گه نجټكى جواميره. هه م زانا و تيگه يشتووه، هه م زؤریش

(٢) يۇسف: ٣١.

(١) يۇسف: ٢٩.

(٣) يۇسف: ٣٣.

دلسۆز و خیر خوازی مهردمه.

دانیشتوانی بهندیخانه خۆشه‌وستی یوسفیان کهوته دلّه‌وه. ریز و حورمه‌تیکى فروانیان بۆ داده‌نا و به چاوپیکه‌وتنى ده‌گه‌شانه‌وه.

دوو پیاوی تریش له‌گه‌ل یوسف کهوته زیندان و نه‌و خه‌وانه‌ی دیپوریان بۆیان گپراه‌وه. یه‌ك له‌وانه‌ وتی: «من خه‌وم دى، تری ده‌گووشم. نه‌وی تر گپراه‌وه: من له‌ خه‌وما نانم له‌سه‌ر سه‌ره و په‌له‌وه‌ر خه‌ریکن نه‌یخۆن»^(۱)

له‌ یوسفیان داوا کرد بۆیان لیکبده‌وه. یوسف یه‌کیك بوو له‌ پیغمبهران و له‌سه‌رده‌می نه‌ویشا مه‌ردم له‌جیی خوا به‌نده‌یه‌تی شتی تریان ده‌کرد. هه‌ر ده‌سته‌و به‌ ده‌سته‌یه‌ك خوا به‌کیان بۆ خۆیان دانابوو. بۆ نموونه، خواى وشکی و خواى ده‌ریا و ه‌ی رۆزی و ه‌ی بارانیان هه‌بوو.

یوسف که نه‌و شتانه‌ی ده‌یینی، به‌ بیروباوه‌ری نه‌و خه‌لکه‌ پیکه‌نینی ده‌هات و جاروبار بۆ سه‌رلێشیواویشیان ده‌گریا. نه‌و لێپرابوو مه‌ردم تیکه‌یه‌نن و راسته‌پێ ناسین و په‌رستنی خویان پێ نیشان بدا. خواستی په‌روه‌ردگاریش وابوو، نه‌و کاره‌ له‌ به‌ندیخانه‌وه ده‌ست پێ بکا.

بۆ مه‌گه‌ر نه‌وانه‌ی له‌ زیندانان، شایانی رێنموونی نین؟ نیازیان به‌ خزمه‌ت و دلسۆزی نییه‌؟ دانشتوانی زیندان ئاده‌میزاد و به‌نده‌ی خوا نین؟ به‌لێ، یوسف له‌ به‌ندیخانه‌دا بوو، به‌لام هه‌ر له‌ ویشدا سه‌ریه‌ست و بو‌تر بوو. ده‌ست کورت بوو؛ به‌لام ده‌سگوشاو دلّاوا بوو. پیغمبهران له‌ هه‌ر شوێن و جیگایه‌کا، روون‌که‌ره‌وه‌ی حه‌ق و راستین؛ له‌ هه‌ر کات و ساتیکا

خېر و بەهرە بە مەردم دەگەيەنن.

لېزانىي يۇسۇف

يۇسۇف لەبەر خۆيەو و خەريكى بىرکردنەو و بوو: ئىستا، ئاتاجى ئەم دوو
كەسەى لە من نزيك كردو و تەو و. بنيادەمى ئاتاجيش هەم نەرم و نيانە، هەم
گوپرايەل؛ قسان دەبيستى و بەرفەرمانيشە. ئەگەر ئىستا شتىك بەم دوانە
بلىم، ئەوان لىمى وەردەگرن و دانشتوانى زيندانش هەروەرى دەگرن. بۆيە
پەلەى نەکرد و پىي وتن: من بەر لەو و ژەمە ناتان بۆ يىن ماناي خەو و کاتتان
پى دەلىم.

کابراکان دانشتن و بە دلىايىيەو و گريان بۆ راگرت. پاشان وتى: «من زۆر
چاک دەزانم خەو لىکبدەمەو و ئەمەش لەو بەهرانەيە کە پەروەرئىم پىي
فیرکردووم». (۱) پیاو و کان هەردو و خۆشحال و دل ئاسوودە بوون. لیرەدا
يۇسۇف هەلى بۆ هەلکەوت، کە رىنموونى دەست پى بکا.

پەندى يکتا پەرسى

دریژەى بە قسەکانى داو وتى: ئائەمەش لەو شتانهيە کە پەروەرئىن
تیی گەياندووم. خوا زانىنى خۆى بە هەموو کەس نالى و رازى خۆى لای
هاو بەشدانەر نادركيئى.

ئەزانن هۆى چيە خوا زانىنى فیری من کردو و؟ «هۆکەى ئەو و یە، من

رئی هاوبهش بۆ دانانم وه لا ناوه و كه وتوومه سهر ریبازی ئیبراهیم و ئیسحاق و یه عقووبی باو و باپیرم. بۆ ئیمه قهت رهوا نییه هاریکار بۆ خوا دابنن. (۱) تاكه پهرستیش بهرگیک نییه برابی به بالای ته نیا ئیمه؛ «ته واوی خه لکی ده بی تاكه پهرست بن. ئه مهش چا که یه که خوا له گه لی کردوین، به لام زۆربه ی مهردم هه ر پینه زانن». (۲)

ئه وسا یوسف تۆزی بیده نگ بوو، لی پرسین: ئیوه ده بیژن: خوی وشکی و خوی ده ریا و خوی رۆزی و خوی باران! ئیمه ی تاكه پهرست ده لئین: خوی ته واوی بوونه وهر! ده جا خۆتان بلین پروا به چه ندین خوا چاکتره، یان خویه کی ته نیای زال به سهر هه مووشت دا؟ (۳) خواکانی وشکی و هی ده ریا و هی رۆزی و هی باران له کوئدان؟ «پتم بلین بزانی کام بهش له م سهرزهویه ئه وان سازیان داوه؟ یا له دروسکردنی ئاسمانه کانا چ به شداریسه کیان هه بووه؟» (۴) سهرنجی ئاسمان و زهوی و سهرنجی ئاده میزاد بدهن، به دیهینه ری هه موویان ته نیا ئه لّایه! «ئه وانه ی جیا له ون چیان دروست کردووه؟» (۵)

پهروه رتنی وشکی و زه ریا و پهروه رنده ی رۆزی و باران چۆن چۆن؟! «ئه وانه چه ند ناویکن ئیوه و باپیراتان دروستان کردوون». (۶) ته واوی ده سه لات هی خویه، خاویه تی بۆ خویه، ئه م ئه رزه ی ئیمه ی له سهر ده گهرین هی خویه و فه رمانیش هه ر فه مانی خویه. «که وایه کهس

(۱) یوسف: ۳۸. (۲) یوسف: ۳۹.

(۳) یوسف: ۳۹. (۴) ئه حفاف: ۴.

(۵) لقمان: ۱۱. (۶) یوسف: ۴۰.

مەپەرستەن جگە لەو. ئایینی راست و درۆست هەر ئەمەیه، بەلام زۆربەى خەلکی دنیا تى ناگەن» (۱).

لینكدانهوی خەو

دوای ئامۆژگاری، خەوێکانی بۆ لینكدانهو و وتی: «یەکیكتان دەبێ بە مەیگێری ئەرباب و ئەوی تر تان لە دار ئەدری و پاشان پەلەوەر چینهی لەسەر دەکەن» (۲).

بە یەكەمیانی وت: «کە چووبەوێ لای ئەرپابت باسی منی بۆ بکە» (۳). هەردو لە زیندان رزگار بوون. یەكەمیان بووبە مەیگێری پاشاو دووهمیان لە دار درا.

مەیگێر لەبیری چووباسی یوسف بۆ پاشا بگێرێتەو؛ لە ئەنجامدا یوسف چەن سالتیک لە بەندیخانه دا مایەو.

خەونی پاشا

پاشای میسر خەوێکی سەرسۆرھینەری بینی. خەوگای قەلەوی دی، خەوت مانگای لەرواواز ئەیان خواردن؛ خەوت گولە دەخلی سەوز و خەوتی وشکە لا تووشی بینی.

پاشا لەم خەو بەلاجهوێی سەری سوڕما و سەبارەت بە ماناکەى پرسیاری لە نزیکانی خۆی کرد. ئەوان وتیان: شتیکی تیا دا بەستە نییه؛

(۲) یوسف: ۴۱.

(۱) یوسف: ۴۰.

(۳) یوسف: ۴۲.

خه وتوو، شتی زۆر ده‌بینی که هیچیان راست نین. به‌لام مه‌یگێڕ وتی: وانیه؛
من له مانای ئەم خه‌وه ناگادارتان ده‌که‌م.

چوو بۆ به‌ندیخانه و بۆ خه‌ونی پاشا له یوسفی پرسى. یوسف مرویه‌کی
هێژا و جوامێر بوو، دلسۆزی هه‌موو که‌س بوو. پیاوێکی پیاوانه که‌وا
رشدیی نه‌ده‌ناسی.

خه‌وه‌که‌ی بۆ لیکدايه‌وه‌و راشی‌سپارد چ بکه‌ن. پیتی راسپاردن: حه‌وت
سال له‌سه‌ر یه‌ك خه‌ریکی کشتو کال بن، ئەمجا دانه‌وتله‌ی به‌ره‌م هاتوو
هه‌ر له‌ناو گۆله‌کانیاندا - جگه‌ له‌وه‌ی له‌و ماوه‌یه‌دا ده‌خوری - به‌یلتنه‌وه.

دوای ئەو چه‌ند ساله قاتو قریه‌ك به‌سه‌ردا دی و ئیوه - که‌میکی لی
به‌ده‌ر - چیتان پاشه‌که‌وت کردووه ده‌یخۆن. ده‌ورانی قات و قهر حه‌وت سالان
ده‌خایه‌نی، پاشان ولات به‌ ده‌خلو دان ئە‌رازیته‌وه و خه‌لکی تیر و ته‌واو
ده‌بن. مه‌یگێڕ گه‌رایه‌وه بۆ لای پاشا و مانای خه‌وه‌که‌ی پێ راگه‌یاندا.

پاشا ئە‌نیری به‌ دوای یوسف‌دا

پاشا، که‌ مانای خه‌وه‌که‌ی و وێ‌رای ئە‌وه‌ش راسپێریه‌که‌ی بیست، دلی
گه‌شایه‌وه. پرسى لیکده‌ره‌وه‌ی ئە‌م خه‌وه‌ کییه؟ ئە‌و مه‌ردی مه‌یدانه‌که‌ ئاوا
دلسۆزانه رێمان بۆ داده‌نی؟!

مه‌یگێڕ وتی: ئە‌مه هه‌ر ئە‌و یوسفی راستۆکه‌یه؛ ئە‌وه‌ی هه‌والی به‌ من دا
له‌ داها‌توویه‌کی نزیکه‌ ده‌بمه‌ مه‌یگێری پاشای سه‌روه‌رم!

شا، که‌لکه‌له‌ی دیتنی یوسفی کرا. هه‌ناردی به‌ شوێنیا و وتی: «ئا بۆ‌می

بێنن باییکەم بە ھاریکاری تایبەتی خۆم» (۱)

یوسف خوازیاری تاقیق دەبی

کاتی ھەتێردراوی شا چوو بۆ لای یوسف و پیتی و ت: شا تۆی دەوی، ئەو
ئامادە نەبوو بەو ئاسانییە لە زیندان بێتە دەرا! چوون مەردم [ئەکە و تە سرتە
سرت و] ئەیانوت: ئەمە ھەر ئەو یوسفیە کە بە تاوانی دلداریی لە گەل ژنی
شا لە بەندیخانەدا بوو!

یوسف پیاوێکی مەند و بەرکەتی (۲) بوو. ئاوەزمەندیکی ورد بین بوو.
ئەگەر لە باتی ئەو ھەرکەسی تر ئاوا توندی زیندان بکرایە و پیاوی شا چووبا
بۆ لای و پیتی بوتایە شاکاری بە تۆیە و چاوەرێتە، بێ گومان بە ھەولە ھەول لە
دەرکەیی بەندیخانە، وەدەردە کەت. بەلام ئەو قەت ھەول نەبوو هیچ بەلەشی
نەکرد. بەلکوو بە راسپاردەیی شای راگەیانند: ئەمن خوازیاری لیکۆلینەو.م.
داواکاری خستە بەر یاسی کێشەکەیی خۆم.

ئینجا شا سەبارەت بە یوسف کەوتە لیکۆلینەو. بۆ شا خۆی و بۆ
مەردمیش روون بوو و ھەوێ کە یوسف مەوێ کێ پاکێ دوور لە گەندە کارییە.
ئەوسا بەسەر بڵندییەو ھاتە دەر و شاش بەرێژ و حورمەتێکی زۆر و ھەو
پیشوازیی لیکرد.

(۲) بەرکەتی: ھەلکەوتوو.

(۱) یوسف: ۵۴.

بهرپرسيي گهنج و دارايي ولات

يوسف چاځ ده يزاني ثامانه تداري له ناو کومه لدا که م و کزه و ده سپيسي و ناراستي تهنگي هه لچنيوه. ده ييني مردم له مال و ملکي خوادا خه ريکي گزي و گه نده کارين. ديسان سهرنجي نه دا گهنج و مالي سهرزه وي باوه کوو يه کجار زوره، به فير و ده پروا. هو ي به فير و چوونه کهي له وه دايه فهرمانه و او کارگيران شهرمي خويان له دلدا نيه. سه گه کاني نه وان تير و ته سeln، به لام مردم به سكي برسي ده زين، بنه ماله کاني نه وان له ويه پري پوشته و په رداخي دان، که چي خه لکي تر روت و بي به رگن

گهنج و سهرمايه ي ولاتيش به هره به کيان بو مردم نابي تا بهرپرسيکي زانا و خو پاريزيان بو په يدا نه بي. بهرپرسي ناشاره زا نازاني سهرمايه چيه و چوني که لک لي و ه رده گيري؛ نه وهش که زانايه به لام خو نه پاريزه، دياره به دلخواز به ختي ده کا.

يوسف که خوي پياوځکي تيبين^(۱) و خو پاريز بوو، ليبرا نه هيلي کارگيران مال و ملکي مردم تالان کهن. نه و پي نه ده کرا چاو ديري مردم بي و له پشناو راستيشا باکي له کهس نه بوو، هر بويهش به پاشاي وت: «نه گهر بمکه به بهرپرسي گهنج و دارايي ولات، چاو ديري لي ده که م و ليشي ده زانم».^(۲)

يوسف سه لماندي که پاريزگاري به راستي گهنج و مالي ميسره، چوون مردم که و تنه ثاسايش و سپاسي خويان به جني هينا.

برایانی یوسف دین

هر روا که یوسف رایگه یانډبوو، قاتی و برسیتی له میسر و شاما سهری هه لدا. له شام قار داکوت و یه عقو ویش بیستی که پیاوړکی دلوثان له میسر دایه، گوايه نه و پیاوه دلسوز و جوامیر به برسی گه نج و بهرو بووی ولاته و مەردم که ده چن بۆ لای بژیو [ده خل و دان] یان نه داتی.

یه عقوب کورپه کانی به نه ختی پاره وه هه نارد به لکرو له میسر بژیوی پی بکړن.

بنیامین به لای باوکیه وه دانیش. چوون یه عقوب زوری خوش ده و بست، حزی نه ده کرد لی دوور که وښه وه. چوون بۆ یوسف ههستی به مه ترسی ده کرد، بۆ بنیامینش هه روا بوو. برایانی یوسف هاتن بۆ لای، به لام هه به زه بنیانا نه ده هات نه وه یوسفی برایان بی. نه یانده زانی نه مه یوسفی ناو بیره که یه. پیان وابوو نه وه هه له وندا مردووه. جا، کام عه قل نه یگرت له ناو بیرکی نه وه نده قولدا نه مرد بی! له بیرکی هه لکه وتوو له ناخی دارستانکی سامناک و له شه وه زه نگیکی وه هادا!!

برایانی یوسف گه یشتنه پښه وه. «بۆ چاوپیکه وتنی چوونه ژووری، نه و ناسینه وه و نه مان نه یانناسی».^(۱) به لی نه مان یوسفیان لا نااشنا بوو. بۆیان نه ناسرا! به لام نه و، برایانی و ټنا کرد و ناسینی. یوسف زانی نه مانه نه و، که سانه ناو یشتیانه بیره که وه. هه نه و پیاوانه که وستیان له ناوی بهرن،

به لام خوا پاراستی و نه بهیشت؛ به سهر نه وه شدا، نه شتیکی پی و تن، و نه سووکایه تییه کی پی کردن.

وتووژی یوسف و برایان

یوسف سهری قسه ی له گه ل داخستن و وتی: ئیوه خه لکی کوئن؟! و تیان: خه لکی که نعانین.

پرسی کوری کین؟

وتیان: ئیمه کوری به عقووبی کوری ئیسحاقی کوری ئیبراهیمین (سه لامی خرایان لی پی).

پرسی: نه ی برای تریشان هه یه؟

جوابیان دایه وه: به لی؛ برایه کی دیکه مان هه یه، بنیامینی ناوه!

وتی: نه ی نه و بۆچی له گه لتان نه هات؟

وتیان: ئاخیر بابمان لای چۆل ناکاو هه ز ناکا لئی دوور بکه و ته وه.

لیی پرسین: بۆ لای چۆل ناکا، یانی نه وه نده چکۆله و مندا له؟

وتیان: نه خیر، نه و برایه کی تری هه بوو به ناوی یوسف؛ جار ئکیان که وته

ته کمان [بۆ ده رو ده شت] ئیمه نه و مان به دیار که لو په له وه جی هیشت و

خۆمان چووین غار غارین بکه یین؛ تا هاتینه وه گورگ خوار دبووی!

یوسف له دله وه هه ندی پیکه نی، به لام هیچی نه درکاند؛ گه لیک به

تاسه ی بنیامینی برای بوو.

خوا مه یلی لی بوو جار ئکی تریه عقووب بخاته بهر هه لسه نگانده وه

یوسف فه رمانی دا بارو بنه یان بارکه ن و پشی وتن: نه و برا باوکیه شتان

بەيئەن بۆلای من. ئەي ھيئەن ئىتر ئازۆخەتان بەرناکەوئ!

راشى سپارد ئەو پارەي لىيان سىندرابوو - بىي ئەوہي بە خۆيان بزانن -
بخرىتەوہ ناو دەفرەکانيانەوہ!

گفتوگۆي يەعقوب و کوراني

کورپان گەيشتەوہ لای باوکیان و ھەموو شتیکيان بۆگىپرايەوہ. پىيانوت:
ئەو برايەمان لەگەڵ بئىرە، ئەگىنا ھىچمان لە ھەرمانرەوا دەسگىر نابىي.
داخوازى [رئدانى] بنيامينيان لە يەعقوب کرد و وتيان: «ئىمە خۆمان
ئاگادارىي لى دەکەين».^(۱)

يەعقوب و لامى دانەوہ: «دەجا، ھەرۋەك ئەوجار بۆ براکەي بپروام
پىکردن، ئىستەش بۆ ئاگادارىي لە خۆي بپرواتان پى بکەم!»^(۲) کىشەکەي
يۆسفتان لەبىر چووەتەوہ؟ چۆنتان ئاگادارىي لە يۆسف کرد، لە بينيامينشى
ھەر وادەکەن؟!

«چاکترىن پارىزەر خوايە، خۆي لە ھەموو دلسۆزان دلسۆزترە».^(۳) کاتى
پارەکەيان لە ناو بارەکەدا دیتەوہ بەبايان وت: ئەھا ھەرمانرەوا پياوئکى چەن
جوامىرە! پارەکەي پى داوينەوہ و ھىچى لى نەسەندووین!

بنيامينمان لەگەڵدا بئىرە، با بەشەکەي ئەویش وەرگىرن. يەعقوب وتى:
«نە، ناىخەمە تەکتان تاكوو بە شايەتى خوا بەلىنى ھىنانەوہيم نەدەئى،
قسەي ئەوہ ناكەم شتیکى لە دەسەلات بەدەرتان لى روو بىدا. ئەوان بە

(۲) يۆسف: ۶۴.

(۱) يۆسف: ۶۳.

(۳) يۆسف: ۶۴.

شایه تی خوا به لئینان دایه و یه عقوویش وتی: ده ئیستا خوا ئاگاداری وته کانمانه». (۱) پاشان پتی وتن: «جا، کوره کانم! هه مووتان له یه ك درگاوه مه چنه ژووری، له ده روزه ی جیا جیاوه بچن». (۲)

بنیامین له لای یوسف دا

برایان به پتی رنمونیه که ی باوکیان له چهند ده رکه وه وه ژوور که وتن و گه یشته لای یوسف.

دوای نه وه یوسف دیاری به دیاری بنیامین شاد بووه وه، بردی بۆ مالی خۆیان. له وندا پتی وت: نه من برای تۆم و نه وسا بنیامینیش به ته واوی دلتیا بوو.

یوسف که پاش ماوه یه کی دوور و درئژ بوو بنیامینی ده بینیه وه بیره وه ریه کانی خۆی له بابی و داکی و ماله که یان و سه رده می مندالی خۆی بۆ گپراهه وه.

یوسف پتی خوشبوو بنیامین له لای خۆی دانئ؛ که هه موو روژان بیینی و قسه ی له گه ل بکا و سه باره ت به بنه ماله که یان شتی لی پرسئ. به لام بۆ گه یشتن به مه به ستیکی وا چی بکا! بنیامین ده بی به یانی بگه رتته وه بۆ که نعان؟ چاره چییه، نه وه تا براینیش به شایه تی خوا په یمانیان به بابیان داوه له گه ل خۆیانی به نه وه!

جا، چۆن ده کرئ یوسف بی هیچ به لگه و جی ده ستیک بنیامین لای

خوۍ گل بداته وه؟ نه گهر واپکا خه لکی ده لّین: عزیز کابرایه کی که نعانى به بې گونا و تاوان لای خوۍ زیندانی کردوه و نه وهش ناحه قییه کی گه وره یه.

به لام یوسف ناوهمه ندیکى وردین بوو [ده بوا له پیشدا زه مینه ی بو خوش بگردایه].

یوسف کاسه یه کی به نرخى هه بوو که ناوی پی ده خوارده وه. کاسه کی خسته ناو باره که ی بنیامین و پاشان فرمانی به جارچی دا، به دهنگی بهرز بانگ له برایانی بکا: ئیوه دزیتان کردوه!

برایان که جاربان ییست، پرسیان: «بؤچی چیتان گوم کردوه؟ وتیان: کاسه کی عهزیزمان ون کردوه، هه ر که س هینایه وه مزگینى، بارى و شتریکه.

وتیان: سوئند به خوا - وهك خوتان ده زانن - ئیمه بو نه وه نه هاتووین له م ولاته یدا به دغه پری بکه یین و دزیش نین.

پرسیان: باشه، نه گهر ده رکه وت درو ده که ن سزای چى بى؟ وتیان: له ناو بارى هه ر که سدا په یدا بوو، خوۍ سزا بدرى، له رى ده رچوان ده بى سزا بدرین». (۱)

کاسه که له ناو جل و جوالی بنیامیندا دؤزرایه وه و برایان شه رمه زاریى رووی تیکردن نه وسه خوځان لى ده رکرد و وتیان: بنیامین دزیی ده کا، چوون کاتى خوۍ یوسفى براشى هه ر ده ستى دزیی هه بوو!

یوسفی لیوورده و له سه رخۆ، ئەو تۆمه تهی به گوی خۆی بیست، به لام
هر نه هاته زمان و هیچ تووردهش نه بوو.

ئەمجا وتیان: ئەی عەزیز ئەم کۆرە باوکیکی زۆر پیری هەیه، با خۆی
برواته وه له باتی ئەو یه کۆی له ئیمه گل بده وه،
ئەزانین تۆ له ریزه ی چاکه کارانی.

وتی: «په نا به خوا! ئەگەر جگه له و که سه ی مالی خۆمان له لای
دۆزیوه ته وه که سیکی تر گل بدهینه وه، ئەگەر وابکهین له سته مکارانین».^(۱)
سه ره نجام، بنیامین به و جوړه له لای یوسف مایه وه و برایان هه موو
خۆش حال بوون.

له راستیدا یوسف زۆر له میژ بوو به ته نیا ده ژیا و له بنه ماله ی خۆی
که سی نه دیبوو.

ئێسته که خوا بنیامینی بۆ گه یانده بوو، نا هه قی نه بوو نه هیلێ برۆا، هه ر
ته ماشایکا و بیدوئنی! ئایا مانه وه ی برا له لای برا ده بیته به دفه پرسی؟
هه رگیزای هه رگیز!

به ره ولای یه عقووب

برایان له دوو دلی دا بوون که چۆن بچنه وه بۆ لای باوکیان؟! له وتو ویره ی
ئه وه دا بوون چی پێ بلین؟! دوئنی بو یوسف تالوایان دایه ده رخوارد و
ئه مپروش بۆ بنیامین دیتکوژی که نا!

براگه‌وره که‌یان هه‌ر ئاماده نه‌بوو بێته‌وه بۆلای یه‌عقوب؛ به‌ برایانی وت:
«ئێوه بچنه‌وه بۆ لای باوکتان و بڵێن: بابه‌ گیان! کو‌ره که‌ت دزیی کردووه؛
ئیمه‌ش هه‌ر پریاران له‌ سه‌ر ئه‌وه دا که‌ ئاگامان لێی هه‌بوو، خو‌غه‌ ییمان
نه‌ده‌زانی»^(١).

کاتی یه‌عقوب چۆنیه‌تی رووداوه‌ که‌ی بیست، بۆی ده‌رکه‌وت که
ده‌ستی خوای تیا یه‌ و مه‌به‌ستی په‌روه‌رنده‌، تاقی کردنه‌وه‌ی ئه‌وه‌.

دوێنی خه‌می یوسف وای لێکرد و ئه‌م‌پ‌رۆش هی بنیامینی بێته‌سه‌را! دوو
داخی به‌ جارێ ناچێته‌ سه‌ر دڵ، خوا گ‌رفتاری داخی دوو کو‌ری ناکا.
په‌روه‌رێن سۆی دوو رو‌ڵه‌ی چه‌شنی یوسف و بنیامینی نابا به‌ دله‌وه‌.

بئ شك ئه‌و کیشه‌یه‌ ده‌ستی نه‌یێنی^(٢) خوای تێدا یه‌. بئ گومان رازێکی
خوایی له‌ ژێر سه‌را شاراوه‌ته‌وه‌. خوا هه‌میشه‌ خه‌ریکی تاقی کردنه‌وه‌ی
به‌نده‌کانیه‌تی. دوایی شادیان ئه‌خاته دڵ و به‌ شیوازی جو‌راو جو‌ر
نیعمه‌تیان پێ ده‌به‌خشی.

وترا، که‌ کو‌ره‌گه‌وره‌ که‌شی هه‌ر له‌ میسر مایه‌وه‌ و ئاماده نه‌بوو بێته‌وه‌ بۆ
که‌نعان. یه‌عقوب ویش تا ئه‌م پرگه‌یه‌ دوو په‌ژاره‌ی دله‌زێن سه‌ری لێدا بوو.
بڵێی سیه‌ه‌مین په‌ژاره‌ش رووی لێ بدا و لێی بێته‌ داخی سه‌رداخان!

ئه‌ه! شتی وا نه‌گ‌ونجاوه‌. چوون یه‌عقوب به‌ دنیایه‌وه‌ ده‌یێژی: «به‌لکو‌و
خوا گ‌شتیان بێته‌وه‌ بۆلای من؛ خوا خو‌ی ئاگادار و له‌ کار زانه‌»^(٣).

(٢) نه‌یێنی: نادیار.

(١) یوسف: ٨١

(٣) یوسف: ٨٣

نهيښنی ئاشکرا ده بئ

ئەو ەش له بەرچاو بگرين که يە عقوويش بنياده ميک بوو وە کوو ە مەرو
ئادە ميزادان؛ دلېشی ەەر له گۆشت بوو ئەک له بەرد. لە وروو ەو بە کەوتنەو
يیری یوسف، زامی ئە کولایەو و «ئەي داخە کەم یوسف! ببوو ویردی
زمانی». (۱)

کورانی لۆمەیان دە کرد و پېيان ئەوت: شەو و روژ ەەر یوسف یوسف
کارت بئ ەتا دە مری!

لە جوابدا ئەيوت: «من گلهيی و دلّمەنديی خۆم بۆ خوا دەرنەپرّم، من
زۆر شت لە خواو دەزانم ئیو لیتی بئ ئاگان». (۲)

یە عقووب دەيزانی ەيوا براوی کفرە، ئەو ئومیدیکي یە کجار بە ەیزی بە
خوا ەبوو.

پاش ماو ەيەک کورەکانی ەناردەو ەو بۆ میسر کە سۆراخی یوسف و
بنیامین بکەن و لە ەو و تیکۆشاندا بن. لیتی دەخواستن ەەرگیز لە
رەحمەتی خوا ناو مید نەبن و بۆ جاری سیّەمیش ەناردنەو ەو بۆ میسر.

کوران چوونەو ەو بۆ لای یوسف؛ سەبارەت بە تەنگ و چەلەمە و دامایی
خۆیان دەردە دلّیان بۆ کرد و لیتی پارانەو ەو پیاو ەتيان لە گەل بکا.

لەم بڕگەيەدا پەرۆشی و خۆشەوisti، وەها تەنگیان بە یوسف
ەلچنی بوو، خۆی بۆ نەدەگرا. [لەدڵەو ەو وتو ویرەي دە کرد]: کورانی بابم،

که کوراني پېغه مېرآن، له دهستی هه ژارسی و گرفتاری خویان دادیان
هیناوته لای یه کئی له پاشایان! تاکه ی خویان پی ناشکرا نه کم؟ هه تاکه ی
ئاوا چاودیری حال و باریان بم و باو کم نه بینم؟

نه مجا ئیتر دلئی پر بوو و لئی پرسین: «چاک ده زانن له و سه رده مه دا که
نه زان بوون چیتان به سه ر یوسف و برا که ی هینا»؟ (۱)

برایان نه یان زانی تاقه که سیك ئاگای له و رازه نییه خویان و یوسفی
لئی به ده ر. که وایه نه مه هه ر یوسف خویه تی! په سن هه ر شایانی خوایه! بو
یوسف ماوه، نه ی خو ئه و وه خته له ناو بیره که دا مرد؟

ئه ئلا! نه م فه رمان په وای میسه ر یوسفه؟
ئانه وه ی به ریرسی گهنج و مالی ولاته و ده خلو دانی بو دایین ده کردین؟!
ئیتر گومانیان له دلدا نه ما که، ئانه وه ی قسه یان له گه ل ده کا یوسفی کوری
یه عقوبه!

لییان پرسى: راستی تو خوت یوسفی؟
وتى: «به لئى، من یوسفم و نه مه ش برا که مه؟ به راستی خوا به هره ی
پی داین بی گومان هه رکه خو پاریز و خو را گر بی، خوا پاداشی چاکه کاری
گوم ناکا.

نه مجا وتیان: ده به وخوایه، خوا تزی به رامبه ر به ئیمه سه ر خست و ئیمه
له خه تا کاران بووین!» (۲)

یوسف له پیناو نه و کارانه ی کرد بوویان هیچ به کژباندا نه چوو، به س پیی

وتن: «به هیوام خوا لیتان بسووری، نهو خوی له هه موو دلسوزان دلسوزتره». (١)

یوسف ته نیری به شۆن یه عقووبدا

یوسف گه لیک به تاسه یه عقووب بوو. چۆنیش ده گونجا تاسه ی نه کردی، زۆر له میژ بوو یه کتریان نه دیوو.

ئێستاش ئیدی چۆن خوی بۆ راده گیرا له حالیکا نهینیش درکا بوو. خواردن و خواردنه وه ئیتر چ تامیکی بۆی هه بوو، وه ختی باوکی له سوی نه ودا خواردن و خهوتنی لی هه لگیرا بوو.

شاراوه کهوته روو و نهینی ئاشکرا بوو؛ خواش مه یلی لی بوو چاوی یه عقووب روشنایی تی بکه وێته وه.

چاوانی یه عقووب به هوی خه م و په ژاره ی زۆر، سۆماییان (٢) داها تبوو. به و بۆنه وه یوسف به برایانی وت: «ئهم کراسه ی من یه ن یهینن به ده م و چاوی باوکما؛ یینایی چاوانی دێته وه جی و نه وکاته هه مووتان هاوړی له گه ل مال و مندال یینه وه بۆ لام». (٣)

یه عقووب له لای یوسفدا

«هه ر که کاروان به کراسه که ی یوسفه وه به ره و که نهان کهوته ری، یه عقووب بۆنی خۆشی یوسفی ییست و وتی: من یینی یوسفم به روودا دی!

(٢) سۆما داها تن: کویر بوون.

(١) یوسف: ٩٢.

(٣) یوسف: ٩٣.

لە جوابدا وتیان: بە خوا تۆ ھەر لە سەر ری ھەڵ کردنە کە ی جارانی». (۱)
 بە لام یە عقروب مرقیە کی راست وێژ بوو. «کاتی مزگینیدەر گە یشتە
 بەرەو ە؛ کراسە کە ی خستە سەر دەمر چاوی و خیرا چاوانی چاک بوونەو ە.
 ئەمجا وتی: ئا، پیم نەوتن: ئەو ە ی من لە خواو ە دیزانم، ئیو ە نایزانن!» (۲)
 مندالانی وتیان: «بابە! بە خوا ئیم ە لە ری ترازوین، لە پەرورە رینت و ە پارێ
 لیمان خوش بی، وتی: لە پەرورە رندەم دارا دە کەم لیتان بیووری، ھەر خوی
 خەتا بەخش و زۆر دلسۆزە». (۳)

و ەختی یە عقروب گە یشتە میسر، یوسف ھات بە پیری ەو ە شادی و
 خوشی کاتی روو بە روو بوونیان ھەر لە گێرانی ەو ە نایە. ئەو رۆژ ە رۆژیکی
 پیروز و لە بیر نە چوو بوو بۆ ولاتی میسر.
 یوسف دایک و بابی لە سەر تەخت داناو تیکرا ریزو حورمە تیان لە ئاستی
 یوسف دەربری.

یوسف وتی: «ئەم ە خەو ە کە ی زوومە، کە پەرورە رندەم سەرەنجام ھینایە
 دی». (۴)

«من یازدە ئەستیر ە رۆژ و مانگم لە خەوا بینی کە سەرم لی
 دەخەوین». (۵) ئەو سا پەسنی خوی بەو جۆر ە ی شایان بوو کرد و سپاسی
 فراوانی لە پینا و نێعمە تە کانی بە جی ھینا.

یە عقروب و بنەمالە کە ی ماو ە ی چەند سالان لە میسر مانەو ە و خوی و

(۲) یوسف: ۹۶.

(۱) یوسف: ۹۵، ۹۴.

(۴) یوسف: ۱۰۰.

(۳) یوسف: ۹۷، ۹۶.

(۵) یوسف: ۴.

خیزانی هەر له وی کوچی دوا بیان کرد.

پاشینه ی پر خیر

فرمانده وایی میسر به هه موو هیژ و شکۆیه وه نه یتوانی یوسف له یادی هه میشه یی خوا بکا و دل و دهروونی بگۆرئ، به لکوو هه روا لیبراوانه ئه رکى به ندایه تی جئ به جئ ده کرد و شهرمی خوی به سهردا زال بوو.

قانون و ده ستووری پهروه رینی به رتوه ده برد و فرمانه کانی به رتک و یتکی نه هینایه جئ.

مال و ملکی نه وه نده لا گرنگ نه بوو؛ به شتیکی زور کهم بایه خی له قه له م ده دا. پتی خوش نه بوو، وه کوو پاشایه ک بمرئ و له گه ل پاشایانی جیهان حه شر بکری، به لکوو به ئاوات بوو وه ک به نده یه کی ئاسایی له دنیا ده رچئ و له گه ل پیاو چاکان یه کانگیر بیئ.

نزای له خوا نه وه بوو که: «پهروه نده ی من! تو دارایی و ده سه لاتت پی دام و لیکدانه وه ی خه وشت فیئر کردم. به دیهینه ری ئاسمانه کان و زه وی! گه وره ی هه ردوو جیهانی من هه ر خۆتی به باوه رتکی راسته قینه وه بم مرینه و بمخه ریزی پیاو چاکانه وه».^(۱)

خوا به باوه ری شایانه وه مراندی و گه یانده وه به یه عقروب و ئیسحاق و ئیبراهیمی باب و باپیری.

پاپۆرى (كەشتى) نوح

پاش ئادەم

خو بەرەكەتى بە تۆرەمەى ئادەم دا و ژنان و پیاوانىكى زۆريان
لى كەوتەو. بە ھەموولايەكا بىلاوہيان كرد و پەريان سەند. بەجۆرىكى وا
ئەگەر ئادەم خۆى بھاتايەو سەر دنیا و بەرەى خۆى بدیایتەو نەیدەناسین.
ئەگەر پىى بوترايە: ئادەم! ئەمانە ھەموو فرزەندى تۆن، تووشى
سەرسوورماتىكى زۆر دەبوو، و ئەيوت: گەورەيى ھەر شایانى خوايە!
ئائەمانە گشتیان فرزەندو نەوہى منن!؟

مندالانى ئادەم شار و دىيەكى زۆريان بئەرتناو مالانى لە ژمارە بەدەريان
تيادا کردەو. دەسيان دايە كىلانى زەوى. توويان تيا داچاند و لە پەناى
بەرھەمەكانى زەويدا ژيانان ئەدايە سەر.

مەردم بە گشتى پەپرەوى ئايىنى ئادەمى بايان بوون، بەندەيى خويان
دەکرد و ھاوہەشيان بۆ دانەدەنا! ئادەمیزاد ھەموو ھاوياوەر بوون؛ باوكيان
ئادەم و پەرورەندەيان خوا بوو.

به خيلى شه يتان

به لام جا، شه يتان و دارو ده سته شتى وا چؤن قه بوول ده كه ن؟ چؤن ده توانن دان به خؤدا بگرن ئاده ميزاد تا هه تايه شوين كه وتووى ياساو و بهرنامه ي خوا بن و ئه وان بيده ننگ دانيشن؟ مرو بؤ هه ميشه گه ليكي هاو باوه ر بن و بهر ره لستي يه كتر نه وه ستن؟ كارى وا هه ر نابى و سه ر ناگرئ!
به ره ي ئاده م روو له به هه شتى خوا نين و شه يتان و دارو ده سته ي دؤزه خ چاوه ريان بئ!

بيده ننگى له پيناو كه ين و به ينى وه هادا نه گونجاوه!
شه يتان ئاماده نه بوو سه ر بؤ ئاده م بخه وئنى و خوا له ره حمه تى خوى بئ وه رى كرد. جا وا بوو كام ئه قل ئه يگرئ تۆله له مندالانى ئاده م نه كاته وه و له گه ل خؤ نه يانباته ناو ناگره وه؟! ئاشكرايه شتى وا هه ر جئى باوه ر نيه.

پيلانى شه يتان

شه يتان ليبرا تۆره مه ي ئاده م له سه ر بت په رستى دلگه رمكا، تا له باتى ئارامشى به هه شت، به شيان بؤ هه ميشه ئاگرى دؤزه خ بئ.
شه يتان له وهش ئاگادار بوو كه [له وانه يه] خوا له هه موو گونا هيكي ئاده ميزاد بيوورئ، هاويهش^(۱) بؤ دانانى لئى به ده ر. هه ر به و بؤ نه وه ليبرا بيانخاته سه ر رتئى هاويهش بؤ دانان تا به هه شتى خوا به چاو نه بينن.

(۱) هاويهش: هاريكار، شهريك.

به لām بۆ گه یشتن به ئامانجیکی وا ده بێ چ بکا، ئه وه تا مه ردم هه موو
خه ریکی به ندایه تی خوان؟

دیاره ئه گه ر راسته وخۆ به مه ردم بلێ وهرن له باتی خوا بت به رستن،
به ره هه لستی ئه وه ستن و لێی هه لده چن. ئه وسا ده لێن: په نامان به خوا،
هاریکار بۆ پهروه رنده مان دانێن و به ندایه تی بت بکه ین؟ [ئیمه چۆن به
گوێی تۆ ده که ین؟] تۆ شه یتانی پیسی قار لێگیراوی!

فیلی شه یتان

شه یتان [دواى لیکۆلینه وه] سه ره نجام ده رکه یه کی دۆزیه وه که له وێه
خۆی بگه یه نێ به گه وره پیاوانی ناو کۆمه ل. له رابوردوا گه وره پیاوانیکی له
خوا ترس ببوون، که شه وو روژ له یادی خوا و تیکۆشاندا بوون، بۆ به
جیه یانی ره زامه ندیی پهروه رنده یان.

ئه وان ئه وینی خویان له دلدا بوو. خواش ئه وانی خۆش ده وێست و به
هانایانه وه بوو. خه لکیش هه ر خۆشیان ئه وێستن و به چاوی مه زن و پایه به رز
ته ماشایان ده کردن. شه یتانی ئه مانه ی زۆر چاڤ ده زانی.

ئه و گه وره پیاوانه مردن و چوونه په نای ره حمه تی خواوه.

شه یتان که ده چووه ناو دلێ خه لکی، باسی ئه و پایه به رزانه ی ئه هینایه
ئاراو و لێی ده پرسین: ئه وه فلان که س و فیسار که س له ناو ئیوه دا چۆن
که سانیڤ بوون؟ ئه و ترا: ئه للا! به راستی پیاوی خوا و له نزیکانی خواوه ن
بوون! کاتی نزایان ده کرد لێ وهرده گرتن و هه ر داخوازیکیشیان هه بوايه
بۆی جێ به جێ ده کردن.

وینهی پیاوچاکان

شەیتان پرسى: باشە ئیوه له په‌زاره‌ یاندا هەن؟

وتیان: زۆر زۆر

پرسى: ئەى چەندە بە تاسە یانن؟

وتیان: هەر مە پرسە!

وتى: جا، كه‌وايه‌ بۆ هەموو روژى تەماشایان ناکەن؟

پرسیان: جا له‌ کوی، مە گەر نە مردوون؟

وتى: شتیکی ئاسانە! و‌تە کانیان بکێشن و هەموو بە یانیەك تیر تەماشایان کەن.

مەردم له‌ و راویژه‌ی شەیتان تووشی سەرسامی بوون. ئەوسا و‌تەى پیاوچاکانیان کێشا و هەموو روژتک و‌پرای تەماشایە سنیشیان دەکردن.

له‌ وینه‌وه‌ بۆ په‌یکەر

ورده‌ ورده‌ له‌ و‌تەوه‌ گەیشتن بە په‌یکەر. [واتا: له‌ باتی و‌تە] په‌یکەرێکی زۆریان بۆ ئەو پیاوه‌ چاکانه‌ دروست کرد و له‌ ناو مال و مزگه‌وتانا دایان مەرزاندن. بە‌لام ه‌یشتا هەر خەریکی پەرسنتی خوا بوون و هاوبه‌شیان بۆ نەدەناسی.

ئەیانزانی ئەو په‌یکەرانه‌ له‌بەرد ساز دراون. نەقازانجێك دەگەینن، نە زیانیك. روژی و بژیویشیان له‌دەسدا نییه‌؛ بە‌لام چوون هی پیاوچاکان بوون بە‌ پیروژ و مەزنیان له‌ قەلەم دەدان.

ژمارە ی پەیکەرە کان بەرە بەرە زیاتر بوون و لە پیشچاوی خەلکی گرنگتر و پیرۆزتیش بوون. واتا، هەر پیاو چاکێک کۆچی دوایی دەکرد، پەیکەرێکیان بۆ ساز ئەدا و بە ناوی خۆیەو ناویان دەنا.

لە پەیکەرەو بە بۆت (هەیکەل)

مەردمی ئەو سەردەمانە کەم کەم تێدا چوون. منداڵانیان باوکانی خۆیان دیبوو، کە چۆن لە بەردەم ئەو پەیکەرەکاندا ملیان کز دەکرد و چەند بەگەرە و پیرۆزیان دەزانی. ماجیان ئەکردن؛ بەرامبەریان ئەوەستان و رازو نیازیان لەگەڵ دەکردن.

ئەنجا ئەم بەرە، پایەک لە باوکانیان ئەولاتر چوون و کەوتنە سوژدە لێردنیان؛ پاشان دەس وە دامان بوون و گاوگەردوون بۆ کردنیان.

لەگەڵ تێپەڕینی زەماندا ئەم بتانە بوون بە پەرستوو. واتا: مەردم چۆن لە رابردوا خویان ئەپرست [هەرواش] دەسیان دایە پەرستنی ئەوانەو. ژمارە ی پەرستوو کانیشت لە ناو کۆمەڵدا زۆرتر بوون: ئەو «وَدَّ»؛ ئەو «سُوع»، ئائەمە «يَعْقُوب» و ئەو «يَعْقُوب» و ئەو «يَسْرَ».

قاری خوا

[هەر لەسەر ئەو لە رێ لادانە] خوا قاریکی توندو تووشی لەو خەلکە گرت و رەحمەتی خۆی لێگرتەو. چۆنیان قار لێ ئەگرت و لە رەحمەت بێ بەشیان ئەکا؟

بۆچی خوا بۆ لە رێ دەرچوون دروستی کردون و بژیوی بۆ بەرەم

هيناون؟

له سهر عه رزی خوا دا بژین و له خوا یاخی بین؟
له چاکه ی جوړاو جوړی په روه رښیان که لک وهرگرن و هاریکاری بو
دروست که ن؟

ئهمه سته میکی زورگه ورهیه! ناره واییه کی گه لیک ناشیرینه!
خوا ئهو مه ردمه ی خسته بهر قاری خو ی و بارانی لیگرتنه وه، تووشی
تنگ و چه له مه ی کردن و کشتو کال و زاو زیان که مه وه بوو.

پېغەمبەر

خوا حه زی کرد پیاوړک له خو یان راسپړی که قسه یان له گه ل بکا و
راسته پړیان پی نشاندا.

دیاره شیوازی کاری خوا واییه که له گه ل تاقه تاقه ی ئاده میزاد بکه وئته
گفتوگو و بللی: تو ئهم کاره ئه انجام بده و ئه وه یان مه که؛ ته نانه ت
فه رمانپره وایانیش له گه ل تاکه تاکه ی مه ردم قسه ناکه ن. ناچن بو لای دانه
دانه یان بللین: فلان که س! تو ئاوا بکه و ئاوا مه که. که چی خوشیان هر
مرویه کن وه کرو هه موو مروی سهرزه وی و هه موو که سیش ده توانی بیانینی
و قسه یان بیستی.

به لام ناشکرایه بینینی خواو قسه له گه ل کردنی له توانای که سدا نییه.
شتی و بو هیچکه س ده ست نادا، که سیك نه بی خو ی مه یلی لی بی و له
کاتیکا نه بی خو ی مه یلی لی بی!

له و ده مه دا خوا پی خوش بوو پېغەمبەرک بپړی بو ئاو مه ردم، که

قسه يان بۆ بکا و تېيانگه يهنی.

ئادەمیزاد؛ يان فریشته

خوا ده یو بست ئەم پېغه مېره ئادەمیزاد بی. یانی هەر یه کیك بی له و
مەردمە، که خویان ییناسن و له وهی ده یلی به باشی تیگەن. چوون ئەگەر
پېغه مېر فریشته بایه خەلکی ئەیانوت: جا چۆن یه کده که وین؟ ئەو فریشته
و ئیمە ئادەمیزاد! ئیمە که ده خۆین و ده خۆینە وه و دارای مأل و مندالین،
به نده یی خوامان چۆن بۆ ده کری؟

به لام کاتی پېغه مېر هەر له جنسی خویان بوو، ئەمجا پێیان ده لی: خۆتان
ده بینن منیش ده خۆم و ده خۆمه وه؛ ژن و منالیشم هه یه و به ندایه تی خواش
ده که م؛ بۆ ئیوه چۆن ناکری؟ ئەگەر فریشته بایه ئەوسا پێیان ئەوت: تۆ یه که،
نه ده زانی برسیه تی چیه، نه توونیه تی، نه هەرگیز نه خۆش ده که وی و نه
ده شمري، ده بی شه وو رۆژ هەر خه ریکی په سنی خوا بی. ئیمه ی مروی،
ده می برسی و ده می تینوو. جار و بار نه خۆش و رېبوار ی رنی مەرگ، که ی
ده توانین هه میشه له یادی خوادا بین؟

به لام که پېغه مېر هەر له جنسی مرو بوو، پێیان ده لی: منیش وه ک ئیوه،
برسیه تی و توونیه تی ده کیشم؛ نه خۆشی و مەرگیشم له رێدایه و یاد و
په رستنی خواش دینمه جی، ئیوه بۆ ده بی نه توانن؟

ئەوسا مەردم له قسان ده که ون و جی ده ستی بر و بیانوریان بۆ نامینیتته وه.

نوحی پېښه مېر

خوا نوحی کرده راسپاردهی ناوگه لی خوی.

له ناوگه لی نوحدا سه رمایه دار و خاوه ن ده سه لاتی زور هه بوون؛ به لام
خوا نوحی بو پېښه مېر یی هه لېژارد و بایه خی به هیچکام له وانه نه دا.
خوا ده یزانی کئی شایانی گه یاندنی په یامی و هه لگرتنی نه مانه ته که یه تی.
نوح، پیاوړکی چاکه کاری دلسوزی، ناوه زمه ند و له سه رخو بوو. ری
پیشانده ریککی هه لسو وراوی راست و باوه ر پیکراو بوو. خوا نه وی کرد به
پېښه مېر و پئی فهرموو: «گه له که ت برسینه بهر له وهی سزایه کی سه ختیان
تروش بیی». (۱)

نه و سا نوح له ناو کومه لگه یدا هه ستایه وه و پئی راگه یاندن: «من بو ئیوه
پېښه مېر ریککی جی باوه ر م». (۲)

هۆزه که ی چیان جواب دایه وه؟

که نوح کاری خوی له ناو مه ردما ده سپیکرد و وتی: من پېښه مېر ریککی
راستو کم بو تان، هه ندی به ره له سستی وه ستان و وتیان: نه مه له که یه وه بووه به
پېښه مېر؟ تا دویتنی هه ر کا براهه ک بوو وه ک ئیمه؛ ئیستا هاتووه ده لی: من
راسپاردهی خوام بو لای ئیوه!

ئاوال و هاو ته مه نانی نه یانوت: کوپه خو نوح له مندالیا هاوکایه ی خو مان

بوو؛ هممو روژي پيکه وه هل نه ساین و دانه نیشتن، نه مه [نازانم] نه مه
په یامی پښتانه بهر په کی بڼه هات؟ ناخو شه و بوو یان روژ!...

ده وله مه ند و ده مارگرزانی کومه ل و تیان: نه مه چی بوو، خوا پیاوی
نه دوزیه وه نوح نه بی؟ نه مه خه لکه هممو مردبوون؛ له ناو نه مه گشته دا خوا
که سی بڼه پیدا نه بوو کابرایه کی هه ژار نه بی؟

نه زان و تی نه گه یشتوو، و تیان: «کوره نوحیش هه ر ناده میزادیکه وه کوو
خوتان. جا نه گهر خوا نیازتکی وای بیوایه، فرشته په کی ته هه نارده خواره وه.
تیمه له باب و بایرانیشمان شتی و امان نه ییستوه!»^(۱)

هی واهه بوون نه یانوت: نوح ده په وئی له م ریگه وه به پله و پایه بگا و
خوی زلکا.

نیوانی نوح و گه له که ی

مهر دم وای بڼه ده چوون که په رستنی بتان کار تکی به چی و کرده وه په کی
ناوهمه ندانه په. لایان و ابو نه وی له په رستنی بت خو ده بوئی نه زان و ری
گو مکر دوو.

سهر و بهری قسه یان بیو به وه که: باب و کالمان هممو نه مه بتانه یان
په رستوه؛ چوون ده بی تیمه بیرورای نه وان وه لانیین؟

نوحیش ده یزانی بت په رستی نیشانه ی بی ناوهمه زی و سهر لی شیواوی
مهر دم. ناگای له وه هه بوو که پیشینیانی نه وان تووشی هه له و نه زانی

هاتون، نه گینا ئاده می، باوکی، باب و کالی ئهوان، بهنده ی خوا بووه، نه هی بت.

هۆزی نه و به هۆی گیلی و سهر لی شیواوی، خیيان داوه ته په رستی بهرد و، له په رستی خواجه که دروستی کردون، خو لاده دهن. ههر بۆیه راپه ری و به دهنگی بهرز بانگی کرد: گهلی من! وهرن به ندایه تی بۆ خواجهك بکهن، که جگه له و کهس شایانی به ندایه تی نییه، من له ورۆزه ی ده ترسم که به لایه کی زۆر دژوارتان به سهراییت.

گه وره پیاوani هۆزه که ی له جوابدا وتیان: ئیمه گومانمان له وه دا نییه، که تو له ری ترازاوکی ئاشکرای.

وه لامي دانه وه: «گهلی من! له ری نه ترازووم؛ پیغمبهرتکم له لایه ن راهینه ری هه موو جیهانه وه؛ په یامی پهروه رنده رتان پی ده گه یه نم و ریتمونیتان ده کهم، نه وه ی من له خوا وه ده یزانم ئیوه نایزان» (۱).

شوین که و توانت گشت رووته و پووته ن

نوح گه لیکي هه ولدا که به شکوو هۆزه که ی دلیان بیته راسته، مل له به ندایه تی خوا نین و ده ست له بت په رستی هه لگرن، به لام تاك و تراکی له وانه نه پی، که خه ریکی کار و ته قالا بوون و به رهنجی شان و باهووی خو ده ژیان، کهس پر وای پی نه هیئا.

سه رمایه دارانی گه له که ی فیز و ده مار ری پی نه ده دان پی ره ویی له نوح

بکەن. سەر مەستی دارایی و مال و مندال دەرفەتی بیرکردنەو لە پاشە روژی
لێ بریوون. ئەیانوت: ئیمە ماقوول و خاوەن سامانین و پێرەوانی تۆ دەست
و پێن.

کاتی نوخ بانگیشتی دەکردن، ئەیانوت: «بروا بە پینگەمبەری تۆ یێنین و
یێنە ریزی رووتە و پووتە ی شوئکە و تووتەو؟» (۱)

تەنانت لە نوحیان دەخواست هەزار و فەقیری دەور و بەری دەرکا.
بەلام نوح بە گوێی نە دەکردن و لە ولامدا ئەیوت: «من ناتوانم خاوەن باوەرەن
لە خو دوور بخەمەو؛ خو مالی من مالی پاشایان نییە؛ ئەمن
وریا کەرەوێهە کی ئاشکرام و هیچی تر.» (۲)

نوح دەیی نی ئەو فەقیرانە چینیکی باوەر مەندی دلپاکن. تۆراندنیان قاری
خوا و تیکشکانی لە دواوە. بەو بۆنەوێ لێ دەپرسین: «باشە خزمینە! ئینجا
کێ لە دەستی خوام رزگار دەکا، ئەگەر ئەوانەم دەرکرد؟» (۳)

بەلگە ی داراو دەولەمەندان

داراو دەولەمەندان ئەیانوت: ئەو بیر و باوەرە ی نوح خەلکی بۆ بانگەشە
دەکا، نە راستە و نە بە هرە یه کیشی تیا دایە.
بوچی؟

بۆ ئەو ئیمە خویمان لە کێ بەرکێ و خوگە یاندن بە هر چه شە خیر و
قازانجیکا راهاتوین و هەمیشە لە پیشەوێن ئەو تا خوشترین خوراک ئیمە

(۲) شوعدرا: ۱۱۵، ۱۱۴.

(۱) شوعدرا: ۱۱۱.

(۳) هوود: ۳۰.

ده یخۆن و جواترین جل و بهرگیش له بهر ئیمه دایه و مهردمیش له هه موو کارنکا چاولیگه ری ئیمه بون. گو مانمان له وه دانییه، که خیر له م ولاته دا خۆی له ئیمه نابو ئیری و به هه له دا ناچی.

ئه گه ر ئه م ئایینه شتیکی تیادا به سه ر بوایه، بهر له وه خۆی به و هه ژار و فه قیرانه بگه یه نئ، خۆی به ئیمه ده گه یاند.

بانگه شه ی نوح

نوح بانگه شه ی هۆزه که ی کرد و دهستی دایه تیگه یاندن و رنموونیان و پئی وتن: «هۆزی من! ئه من بۆ ئیوه وریا که ره وه یه کی ئاشکرام! وهرن به ندایه تی خوا به جئ پین. شهرمی خوا بتانگری و به گویم که ن. خوا گونا هتان ده به خشی و تا ماوه ی دیاری کر او ئه تان هیلتیه وه که خواش ئاکامی هیئان ئیتر دوا خستنی که له کارا نامینی، خوزگه ئه مه تان بزانیایه!»^(١) خوا وه شت و واری لی گرتنه وه. بهر قاری خۆی خستن و کشتو کال و تۆره مه ی تووشی که م و کووپی کردن.

باشان نوح پئی راگه یاندن: ئه ی گه لی من! ئه گه ر باوه ر پین خوا لیتان خوش ده بی و له م ته نگانه یه تان رزگار ده کا. وه شت و وارتان به سه را ده بارنئ و پیت به تۆره مه تان و بژیوتان ئه داته وه.

لی ده پرسین: بۆ ئیوه خوا نانس؟! ده ور و بهری خۆتان زۆری نیشانه ی خوا تیادایه؛ بۆچی سه رنجیان ناده ن؟ ته ماشای ئاسمان و زهوی بۆ ناکه ن؟

ئەي له هاتن و چوونى مانگ و روژ هيچ تى نافرکين؟!

ئەو ئاسمانانە کى دايهيناون؛ که مانگه شهوى وهك ديارده يه کى (۱)
تیشکده ره وه و هه تاوى وهك چرايهك دامه رزاندووه؟ يان ئيوه خوستان کى
دروستى کردوون و زهوى بۆ راخستوون؟

به لام گه لى نوح نه هاتنه سهر ئه قل و ههر باوه ريان نه هينا! ته نانه ت
وه ختى نوح بۆ به ندايه تى خوا بانگيشتى ده کردن، په نجه يان ئه کرد به کونى
گرچکه يانا، با و ته کانيان گوئ لى نه بى!

جا که سى نه يىستى چۆن تیده گا؟ ئه وهش که خوازيارى يىستن نه بى که ي
ده يىستى؟

نزای نوح

نوح ته قالايه کى فراوانى داو ماوه يه کى يه کجار دوور و دريژ سه رقالى
بانگه شه ي گه له که ي بوو. واتا: به دريژايى نۆسه د و په نجا سال، له و
ريگه يه دا خه رىکى زه رپ و چه نگ بوو، که چى ئه و گه له ي ههر ميلان به
راستيدا نه کرد و نه يانکرد.

ئاماده نه برون ده ست له به ندايه تى بتان هه لگرن و به ره و پيشگاي خوا
بگه رينه وه.

ئيتير نوح تا که ي دانى به خوډا بگرتايه؟ تا که ي چاودپرى به دفه پرى و
گه نده کارى سهرزه وى بايه؟

تاکه ننگي ته ماشاکه ری پهرستنی بتان، یا کوو مه رد میځ بایه، که له ملکي
خوادا ده ژيان و سوژده یان بۆ شتیکی تر ده برد؟ ئیتر چۆن قوشقی نه بایه؟
نه و نه ده ئه و لئی خایاندن له توانای هیچکه سی تر دا نه بوو!

نۆسه د و په نجا سال! مه زنايه تی هر شایانی خوايه! پاشان خوا به نوحی
راگه یاند: «له هۆزی تۆ جگه له وانه ی تا ئیستا پروایان هیئاوه، که سی تر پروا
ناهیئی». (١)

له م لاشه وه وه ختی نوح جار ئکی تر بانگیشتی گه له که ی کرد، ولامیان
دایه وه: «ئهی نوح! تۆ مشت و مړت له یه ل (٢) کردین و قسه ی زوړت له گه ل
به زوړان داین، نه گهر راست ده که ی نه وه ی ده لئی به سه رمان دئی پیمانی
بنوئنه». (٣)

ئو کاته نوح هر یه کجاری لیان نا ئومید بوو، رووی له درگانه ی خوا
کرد و وتی: خوايه! تاقه دانه یه ک له سته مکاران له م سه ر عه رزه دا مه هیله وه!

پاپۆری نوح

خوا نزا که ی له نوح قه بوول کرد و هاته سه ر نه وه ی هۆزه که ی له ئاودا
بخنکیئی.

له و لاشه وه ده یو یست نوح و خاوه ن باوه ران له و راو و داوه بیار ئزی.
بۆ ئه وه ش فه رمانی به نوح دا پاپۆر ئکی گه وړه دروستکا. نوح بۆ
سازدانی ئو پاپۆره مه زنه که و ته ته قالا. که هۆزه که ی سه رنجیان دا نوح

(٢) له یه ل: له گه ل.

(١) هوود: ٣٦.

(٣) هوود: ٣٢.

خه‌ريکي کاره، ده‌سيان دايه سه‌ره سه‌ر نيان و گه‌مه پي کردني:

ئه‌وه خه‌ريکي چييت جه‌نابي نوح؟ ئه‌مه له که‌يه‌وه بووي به دارتاش؟
 ئيمه پيمان نه‌وتي: ئاوه‌لايه‌تي ئه‌و خوت و خوڤرپانه مه‌که؟ هه‌ر به گوڤت
 نه‌کردين و ئه‌وه‌نده له‌گه‌ل دارتاش و ئاسنگه‌ر هه‌ستايي و دانيشتي تا
 سه‌ره‌نجام بوويه دارتاش! ئه‌م پاپۆره به‌کوڤدا هاتو چوو ده‌کا، نوح؟ کارو
 کرده‌وي تو هه‌موو سه‌ير و سه‌مه‌ره‌ن؟ ئاخو به‌سه‌ر رنج و به‌ردا ئه‌روا، يان
 به‌ته‌مووي کيوه‌کانا سه‌رده‌که‌وي؟ خو ده‌ريا ليره‌ زور دووره، جندوکه
 ئه‌يه‌ن به‌ريگا، يان گا ده‌يکيشي!

نوح هه‌موو ئه‌وانه و له‌وانه به‌ولاوتريشي ده‌بيست و ديسان هه‌ر به
 له‌سه‌ر خوڤه‌وه دريژه‌ي به‌کاري ده‌دا! جارو بار پي ئه‌وتن: «باشه‌گالته‌مان
 پي‌بکه‌ن، ئيمه‌ش گالته به‌ئيه‌ ده‌که‌ين، هه‌ر وه‌ک ئيه‌ پيمان ده‌که‌ن».(۱)

لافاو

برپاره‌که‌ي خوا هاته‌دي، په‌نا به‌خوا! ئاسمان دايگرت له‌باران! باري و
 هه‌رياري؛ به‌جوړنکي وا هه‌ست ده‌کرد ئاسمان بووه به‌بيژنگ و ئاوي
 پيوه‌ناوه‌ستي. ئاو پي پسانه‌وه ده‌هاته‌خوار؛ لافاو هه‌ستا و به‌چوار ده‌ورا
 زوري بو مه‌ردم هينا.

خوا فه‌رماني به‌نوح دا که: له‌هۆزي خوڤت ئه‌وانه‌ي باوه‌ريان پي
 هيناوه، له‌گه‌ل بنه‌ماله‌که‌ت سواريانکه و له‌هه‌ر جوړه‌گياندار و

په له وهریکیش نیرو مییه که له گه ل خو بیته. چوون لافاوه که، گشتگیره، نه مرو
ده توانی خو له دهستی ده رکا، نه گیان له بهریش.

نوح چونی فرمان پی درابوو، وای کرد؛ له ناو که شتییه که دا له هوزه که ی
دهستی خاوه ن باوه پان و له حه یوان و بالندهش له هه ر نه ژادی نیر و
مییه کی جی کرده وه. پاپور، که وته ری و به ناو شه پو لگه لی کتو ئاسادا ده ری
کردن.

مهر دم له هه ر لاوه به ته پو لکه و که ژو کتودا هه لده به زین و له دهستی
سزای خوا هه لده هاتن. به لام بو ده رچوون له دهستی خوا په ناده رتک جگه
له خوا له ئارادا نه بوو.

کورپی نوح

نوح کورپیکی هه بوو، که ئاوال و شوئیکه وتووی، سته مکاران بوو.
کورپه که ی له گه ماروی لافاوه که دا دیت و بانگی لی کرد: کورپی بابی! وهره
له گه ل تیمه سوار به، وه دووی خوانه ناسان مه که وه. له ولامدا وتی: هه ر ئیستا
خو ده گه ینمه لووتکه ی کتوان و له دهستی ئاو رزگار ده بم.

نوح پی وت: نه مرو پاراستتیک له سزای خوا نییه، مه گه ر که سی خو
به زه یی پیا بیته وه. به شوئیا شه پو ل که وته به نیان و چووه ریزی خنکاوانه وه.
نوح به شوئن کورپه که یا دل په ریشان بوو. چوئیش په ریشان نه بی کورپی
بوو، گرکی دلی بوو. نه و له هه ولا بوو کورپه که ی له ئاگری قیامت بیاریزی؛
که چی له ئاوی دنیا ش بو ی نه پاریزرا.

ئاشکرایه، که وته ئاگر، گه لیک به ژانتره له که وته ئاو، و سزای نه و

دنياش زور سامناكتره. به لام خوا به لئني به نوح دابوو بنه ماله كه ي پارتري!
دياره به لئني خواش جي گومان نيه!

هر به و هيوايه وه نوح ليبرا له لاي خوا بيته تكاكاري كوپره كه ي

ئهو، له بنه ماله ي تو نيه

«نوح له پروه ريني پارايه وه وتي: پروه ريني من! كوپره كه م له بنه ماله ي
منه و به لئني توش راسته، تو له هه موو فرمانره وايه ك ليترتري».^(۱)

به لام خوا بو خزمایه تي نارواني، بو كرده وه دپرواني و تكاش بو ئه وانه ي
هاوكار بو خوا داده نين قه بوول ناكا.

هاوبه ش بو خوا دهنه ريش له بنه ماله ي پيغمبهر نيه، ته نانه ت ئه گهر

كوپريشي بي.

له وروه وه خوا نوحى ئاگادار كرد و فهرمووي: «ئه ي نوح! ئه و كوپره ت
له بنه ماله ي تو نيه، چوون كرده وه ي ناپه سه نده؛ هه رچي شاره زاييت به
سه را نيه لئني داوا مه كه، ئاموژگاري ت ده كه م، نه چيه ريزي نه زانانه وه».^(۲)

نوح كه داچله كا، په شيمان بروه وه و وتي: پروه ردگارم! په نات بو دينم
له وه ي خوازياري شتيك له تو بم نه يزانم، ئه گهر نه مبه خشي و به زه ييت پئما
نه يه ته وه له زيانبارانم».^(۳)

(۲) هوود: ۴۶.

(۱) هوود: ۴۵.

(۳) هوود: ۴۷.

له دواي لافاو

هه ركه فهرماني خوا هاته جي و سته مكاران چوونه ژر ٿاو، باران
وه ستايه وه و زه وي ٿاوي هه لمڙي.

پاپور له سهر چي اي جوودي له ننگه ري گرت و ٿه وسا و ترا: «هه ي تووناو
توون بن ٿه وانه ي وا به دفه پڻ». (١)

پاشان و ترا: ٿه ي نوح: «به دلنيايي هه دابه زه». (٢)

نوح و دانيشتواني كه شتي ٿا سووده به سهر وشكي دا كه و تنه ري. خوا
نه ناساني گه لي نوح ٿيڏا چوون و نه ٿا سمان په كي بڙيان كه وت و نه زه ويش.
دوايي خوا پيتي به نه ته وه ي نوح به خشي؛ به هه مو و لايه كابل او ه يان سه ند و
سهر زه ويان پر كرده وه.

له ته زادي نوح زور كڙمه لي هاويا وه پ و زور پيڻه مبه ر و فهرمانږه وا
كه و تنه وه.

«سلاو بڙ نوح له سهر انسه ري دنيا دا». (٣)

باڳڙهه به هيڙ

له دواي نوح

به لي، خوا پيتي به توره مهی نوح داو بهم سه رزه ويه دا پرزو بلاو
بوونه وه. يه كه له و نه ته وانه ي كه له نه ژادي نوح كه و ته وه، نه ته وه ي «عاد» بوو
پياوani گه لي عاد، زور به تواناو زوردار بوون. واتا: داراي به ده نيكي هيند
پته و و خوراگر بوون، نه توت له ثاسن ساز دراون. كه س كولي پي نه نه دان و
كوليان به گش كس ده دا. نه وان ترسيان له كه س نه بوو و هه موو كه سيان
لي ده ترسا. خوا به هه موو باركا نيمه تي به سه رگه لي عاد دا رشتبوو. رانه
و شتر و رانه مه پيان، ده شت و دوليان دا گرتبوو. مه يدانان پر بوون له جه له (۱)
نه سپي نه وان و مالانيان پر بوون له مندا ل.

كاتي و شتر و مه پيان به ره و له وه رگه ده بردن، يا مندا لانيان بو گه شت و
سه يران وه ده رده كه وتن، ديمه ني سه رنج راكيشيان گه ليك جي سه رسامي بوو.

---

(۱) جه له: ده سته، بلوك.

ولاتی عاد به گشتی، ولاتیکی جوان و ره‌نگین و رازاوه به باخ و کانیاوی زۆر و زه‌به‌ند بوو.

سپله‌یی گه‌لی عاد

به‌لام گه‌لی عاد سپاسی نه‌و هه‌موو نێعمه‌ته‌یان هه‌رگیز به‌جی نه‌ده‌هێنا. ته‌نانه‌ت رووداوی چوونه ژۆر ئاوی دنیاشیان، که باب و باپیر بۆیان گێڕابوونه‌وه و خوشیان شوێنه‌واریان له‌سه‌ر عه‌رزا ده‌بینی له‌بیر خۆبرده‌وه. هه‌ر له‌بیریان کرد، که خوا نه‌و به‌لا تاقه‌پرکه‌ره‌ی بۆچی به‌سه‌رگه‌لی نوح هێنا.

نه‌مانیش قۆلیان لی هه‌لمالی و شانیان کرد به‌په‌رستنی بتاندا؛ هه‌روا که گه‌لی نوح کردیان.

به‌ده‌ستی خۆیان بتیان له‌به‌رد نه‌تاشی و پاشان سوژده‌یان لی نه‌بردن و به‌ندایه‌تییان ده‌کردن.

هانایان بۆ ده‌بردن؛ هێنانه جیی ئاواتیان لی ده‌خواستن و گاوگه‌ردوونیان ده‌کردن. یانی راست؛ چوونه‌وه سه‌ر رێبازی گه‌لی نوح.

نه‌قلیان پێ نه‌تاشکا، راست و هه‌له‌لێکده‌نه‌وه و ده‌ست له‌بت په‌رستی هه‌لگرن. له‌کاری دنیا‌دا ژیر و شاره‌زاو له‌دینا زۆر گێل و نه‌زان بوون.

دژمنایه‌تی عاد

زۆر و توانای نه‌ته‌وه‌ی عاد، چ بۆ خۆیان و چ بۆ خه‌لکی تریش هه‌ر مایه‌ی زیان و چاره‌ره‌شی بوو. چوون نه‌پروایان به‌خوا هه‌بوو، نه‌به‌روژی

په سلاښ. ښتر چي ده يتواني بهر به درندايه تيان بگري؟ چي ده يتواني
پيشگري دژمنايه تيان بي؟ چون ده س درژيان به سهر خه لکي دا نه کردايه؟
له حالکا نه بالا ده ستيايان به چاوديري هه لسو که وتي خويان ده زاني و نه
پرواشيان به جيهانتيکي دیکه هه بوو.

سووک و ئاسان، وهك جانده وهر ناو دارستان، مه زن چووکي هه لده دري،
زوردار بي زوري نه هاري.

هر کاتي رکيان نه جوبي، عهيني فيلي هه ست هه لگرتوو، له نه چيران
نه ده گه پان، تا له گيانان نه کردايه. له وه ختي شهردا مه زراو باخيان خاپور
ده کرد و بهر ه شيان^(۱) تاقه پر ده کردن.

هر شار و ديهك نه رويشتن به دغه پيان نه گه يانده نه وپه پري خوئي و
دانيشتواني، به ناوړوويان تووشي بي ناوړوويي ده کرد.

داماو و بيده ستان له دلره قيان ده ترسان و له تاوي ده سدرژيان
هه لده هاتن. توانايي و ده سه لاتيان مايه ي شهر بوو، بو خوشيان و جيا له
خوشيان.

چه شني هه نهاده ميزادتك كه نه باوه پري به خواهه بي، نه به روژي توله و
پاداش.

کوشکه کاني گه لي عاد

ده وله مه نداني عاد هيچ کار و کوششيکيان نه بوو، خواردن و خه وتن و

(۱) بهره: توره مه، نه سل.

رابواردنى لىي بەدەر.

هونەريان بىو بەو، خانو بەرە و کۆشكى سەر لە ئاسمان ساوى لىي
 هەلخەن و يىكەن بە ماىەى دەمار تۆاندن و شانازىي بە سەر يە کتردا.
 پوول و نەغدینەيان، هەر بە ئاو و گل و بەردا دەچوو. بە هەر زەويیەكى
 باهیر و هەر بەرزايیەك ئەگەشتن کۆشكىكى بۆلنديان تبادا ئەکردهو.
 خانوەکانيان بە شىوازيك ساز ئەدا و ئەپازاندەو، کە ژيانيان نەپراوەبى و
 مردنيك لە ئارادا نەبى.

لەملاو لە پەستا کۆشكى بىي کەلك و ناپتيوست هەلدەخران و لەولاو
 مەردمى روت و رەجال بە سكى برسى رۆژ و شەويان ئەدايە سەر.
 هەزار و بیدەستان کولانەيەکیان دەست نەئەکەوت تبادا بژين و زۆريك
 لە خانووى دەولەمەندانیش پەپوو لىي دەخویندن. هەر کەس ئەوانە و
 کۆشک و تالارى ئەوانەى بدیايە، بۆی دەردەکەوت پراویەکیان بە رۆژى
 سەلانییە.

هوودى پيغەمبەر

خوا دەريوست پيغەمبەرک بنيرى بۆ ئاو نەتەوہى عاد. ئاشکرايە کە خوا
 هەرگيز پيى خوش نيیە بەندەکانى لە ريگەى راست لادەن و گەندەکارىي لە
 سەرزەوى دا پەرە بستيتى.

نەتەوہى عاد ئەو ئاوەزەى خوا پيى دابوون، تەرخانيان دابوو بە خواردن
 و خواردنەو و هەرزەيى و کردنەوہى مالانەوہ. چوون بيرو ئاوەزيان لە رتي
 رەزامەنديى خوادا نەخستبووہ کار، تووشى هەلە بيوون. لە مەيانى دنيايدا

گه لیک شاره‌زاو سه‌رده‌رچوو و له باری ئایینییه‌وه تا بلیی نه‌زان و گیل بوون. بی‌وونه به‌نده‌ی به‌رد و به‌خۆشیان هه‌رنه‌ده‌زانی.

خوا ده‌بویست راسپارده‌یه‌کیان بۆ بنێری و له‌و خه‌وه‌یان راپه‌رینی. په‌روه‌رین چه‌زی کرد ئه‌و راسپارده‌یه‌یه‌کیک بێ هه‌ر له‌خۆیان، که‌ بیناسن و جوان له‌قه‌سه‌ی تی‌بگه‌ن. ئه‌و پیغمبه‌ره‌ هوودی ناو بوو، که‌ له‌ ناو بنه‌ماله‌یه‌کی به‌ریتزی گه‌لی عاددا چاوی به‌ دنیا هه‌لێنا بوو، و به‌ باوه‌رێکی ئاوه‌زمه‌ندانه‌ و راستیخوازان‌وه‌ په‌روه‌رده‌ ببوو.

بانگێشتی هوود

هوود له‌ ناو گه‌له‌ که‌ یا هه‌ستایه‌وه؛ بانگی کردن و پێی وتن: «گه‌لی من! به‌ندایه‌تی بۆ خوا بکه‌ن، ته‌نیا خوا شایانی په‌رستنه‌». (۱) چۆنه‌ ئیوه‌ به‌رد نه‌په‌رستن؛ به‌لام ئه‌و که‌سه‌ی دروستی کردوون نایه‌رستن!؟

مه‌گه‌ر ئه‌مه‌ هه‌ر ئه‌و به‌رده‌ نییه‌ دوئیی به‌ ده‌ستی خۆتان تاشیتان؟ ده‌ ئه‌م‌رۆ چۆن به‌ندایه‌تیان ده‌که‌ن؟! ئیوه‌ خوا دروستی کردوون و هه‌ر خۆشی رۆزیتان بۆ به‌ره‌م دینی. هه‌ر ئه‌و‌یشه‌ پیتی به‌ دارایی و باخ و مه‌زرا و تۆره‌مه‌تان به‌خشیوه‌.

خوا خۆی ئیوه‌ی هینایه‌ جیی گه‌لی نوح و هیز و توانایی به‌ده‌نی دانئ. دیاره‌ له‌ پێناو ئه‌و هه‌موو چاکه‌یه‌دا به‌نده‌یی هه‌ر شایانی ئه‌وه‌و، که‌سی دی بۆ په‌رستن ناشی.

[تۆزى تى فكىرن] سەگى بەردرگاكتان چوون پىشەو پەلانى دەهاونە
بەر، ھەرگىز بەجىتان نايەلى و ۋەك سىبەر ھەر لەگەلتانە.

تائىستا بىنراۋە سەگىك خاۋەنى خۆى بەجى بىلى و بىروا بە شوئىن
كەسىكى تردا؟

يا بىنيوتانە گيانلەبەرئىك بىتتە بەندەى بەرد و سوژدەى بۆ بەرى؟ دەى
ئاخۇ ئادەمىزاد لە ھەيوان خوارتر بى، يان سەرترا؟

ولامى گەلەكەى

مەردم ھەر لە فكىرى خواردن و خواردنەۋە و ھەۋەسبازىدا بوون. «لە
ژيانى دنيا گەلىك رازىى بوون و دلىان بى سپاردبو». (۱)
ھەر بە ۋەش بە بىستنى وتەكانى ھوود، دلپەنگاو دەبوون و لە
يەكتىريان دەپرسى: ئەرئ ھوود دەلى چى؟ چى دەۋى؟ خۆكەس لە قسەى
تى ناگا؟

يان، ھەر پىاوئىكى ساۋىلكەيە، ياكو شىت بوو!
جارىكى تر ھەۋلىدا تىيانگەيەنى، دارا و دەۋلەمەندانى گەلەكەى وتيان:
«ۋادەردەكەۋى يا ھەر نەزانى دنيا چ باسە، يان مرقەكى درۋزن بى!
جوابى دانەۋە: خزمان! من ساۋىلكە و بى ئاۋەز نىم. راسپاردەيەكم
لەلايەن راھىتەرى ھەموو جىھانەۋە. خەرىكم پەيامى پەروەرنەدتان پى
رادەگەيەنم و رى پىشاندەرىكى جى باۋەرم بۆتان». (۲)

ليږزانی هوود

هوود بۆ هينانه سهر رڼی هاوونشيمانانی که وته ته قالاو ديسان به ليږزانی
وله سهر خړسيه وه قسه ی بۆ کردن.

پتی وتن: خزمينه! من برای ټیوه و ناواله که ی جارانتانم! بۆ خوتان چاک
نامناسن؟

بۆ وا لیم ده ترسن و دووریم لی ده گرن؟ خو هیچ زیاتیکي مالیستان پی
ناگه یه نم!

«برایان! نه من هیچ پاداشیکم له ټیوه ناوی، پاداشی من له سهر خوايه و
به س.» (۱).

له باوه پ به خوا هينان بۆچ ده ترسن؟ سوږند به خوا، باوه پ به خوا کردن،
یه ک رڼزه زیانی مالیستان پی ناگه یه نن! به لکوو به پیچه وانه وه، خوا هم پیت
به بزیوتان نه دا، هم هیژ و تواناشان زیاتر ده کا.

گه لی من! ټیوه بۆ پېغه مېری من، به شتیکی سهر سوږ هینه ر ده زانن؟
خو خوا جیا جیا له گه ل تاکه تاکه ی ټیوه قسه ناکا! ره وشتی وانییه رووی ده م
له تاقه تاقه ی ناده میزاد بکا و بللی: تو ناوا و ناوا بکه!

به لکوو له ناو هر کومه لگایه کا به راسپارده یه ک له خویان نه سپړی
له گه لیان بکه و ټته گفتوگو و شاره زای راسته پریان بکا. هر له و رووه وه
منیشی راسپاردووه قسه له گه ل ټیوه بکه م و ریموونیتان که م. «بۆ پیتان

به لاجه ویه په یامی په روه رنده تان بدری به مرویه کی له خوتان که وریاتان
بکاته وه؟» (۱)

باوه پری هوود

گه لی عاد بوړیان خوارد و نه یانده زانی جوابی هوود چوڼ بده نه وه! که
بینیان هیچیان بو نه ماوه ته وه، وتیان: دیاره خواکانی ټیمه قاریان لی گرتوی
و فکر و ناوه زیان گوړیوی! نه ها، چ زه بریکیان پیگه یاندووی!
هوود ولامی دانه وه: نه و بتانه به ردن، نه قازانجی به که سیك ده گه یه نن و
نه زیانیکیش!

نه قسان ده که ن؛ نه ده بیستن؛ نه ده شبین! نه خیریان له ده س دی و نه
زیانیش.

هر ټیوه ش خوتان نه به هره یه کتان له ده ستایه و نه پیچه وانه شی!
نه ده توانن قازانجیک به من بگه یه نن و نه زهره رنکیش! من نه بروایه کم
به و په رستوانه ی ټیوه هیه و نه لیشیان ده ترسم، «بهش به حالی خوږ هیچ
هاویه شیکیش بو خوا ناسم». (۲)

له ټیوه ش هر ترسیکم نیه، «نه گهرچی ته واوی پیلانه کانیستانم بو
بخه نه گهر؛ چوون خوږ سپاردووه به ټللا، که په روه رننی منیش و
ټیوه شه». (۳)

(۲) هوود: ۵۴.

(۱) نه عراف: ۶۹.

(۳) هوود: ۵۶، ۵۵.

ته واری بوونه وەر به فهرمانی تهو ده گهری و تاقه گه لایهك بی مه یلی تهو
داناكه وی.

ملهوړی عاد

ته ته وهی عاد هه موو تهو و تانه یان بیست و هر ملیان به راستیدا نه کرد.
رینموونی هوود به جاریانا نه چوو، و لیزانی هوود کاری تیدا نه کردن.
پیانوت: تو به لگه و نیشانه ی باوهر پندهرت نیه! ټیمه له پیناو تهو قسه
تازانه ی تودا ده ست له خویانی کونمان هه لئا گرین.

به قسه ی تهو و تهو ده ست به رداری تهو خویانه بین که باب و کالمان
به رستوونیان؟ شتی وا چون ده بی؟

هوود! که تو پروات به خواکانی ټیمه نیه و لیان ناترسی؛ ټیمه ش نه
باوهر به و خویایه ی تو ده که ین، نه لیشی ده ترسین! ټیمه گه لیکمان هه پره شو
گوره شه ی سزا له زمانی تو بیست! تهو سزا له کوئدایه هوود! که نگي
سه ره لده دا؟

ولامی دانه وه: «کاتی [سه ره لدان] خوا ده یزانی؛ من ترسینه ریکی
تاشکرام و هیچی تر». (۱)

وتیان باشه، تهو ټیمه چاوهری روودانی تهو به لایه ین و به ئاواتین
بیینین.

هوود لهو ته ترسییه یان سه ری سورماو، بو نه زانیان دل په روش بوو.

سزا

گهلی عاد ماوه يه ك بوو به ته مای باران بوون. هه موو روژئی بۆ ئاسمانیان
 ده پروانی، كه چي هه ورتكيان چاو نه ده كرد. ئاتاجي باران بوون و به
 خو شحالیه وه چاوه پروانی بارين بوون. له يه كئ له و روژانه دا سه رنجياندا
 په له يه كئ هه وړ له هاتندا يه. دلخو شسيان پي كه وت و قوولانديان: نه وه
 هه وړی بارانه! ئانه وه هه وړی بارانه! ئنجا له خو شيا ده سيان كرد به هه لپه رين
 و هه رايان له يه كتر ده كرد: هه وړی باران! كوپه هه وړی باران!

به لام هوود تيگه يشت به لايان لي نزيك بۆ ته وه. پتي وتن: نه وه هه وړی
 ره حمت نيه، ره شه بايه كه سزايه كي سامناكي له گه لدا يه.
 هه رواش ده رها ت. وانا بايه كي به هيژ هه لي كرد كه مردم و ئنه يان
 نه ييتيوو، نه ييستيووشيان.

بۆرائتيكي واكه دارو دره ختي داپاچي و مالا ئي روخاند. گيان له به ري كه
 هه لده گرت دووري نه خستنه وه، جا له عه رزي راده خستن. ريخ و لمي
 بيا وانه كانی و هه فری دده دا، ولاتی كرد به تاريك ستا ئيك كه س هيچي بۆ چاو
 نه ده كرا.

نه مجا به ته وای هه وليان ليها ت. خو يان كرد به مالا ئندا و ده رگا كانيان
 پشت خست. مندا لان ئالان به دا يكه كانيانا. مه رد م [له ترسانا] باوه شيان
 كرد بوو به ديواره كانا و هه نديك خزابوونه كون و قوژينه وه.

مندا ل دايان له ژير گريانا. قيژه ي ژنان به رزه وه بوو و پياوان كه وتنه داد و

هاوارا!

هه‌ستت ده‌کرد که سېک ده‌لې: «ئەمرو پەناگايەك بۆ خۇلادان له‌ سزای
خواییه» (۱).

ئەو بۆرانه وێرانکەرە پاش حەوشەو و هه‌شت رۆژان وەستایەو.
لاشەى مردوان که چه‌شتى قۆترمەى دارخورما بەسەر خاکدا کهوتبوون.
دیمەتیکى باوەرپێ نه‌کراویان هه‌بوو. قەل و دالّ خەریکی خواردنى که‌لاکى
کوژراوان بوون و ماله‌ روخواه‌کان بیرون به‌جێی کونده‌بوو.

هوود و خواهن باوەران، پروایان رزگارى کردن، و گەلى عادیش به‌ هۆى
ملّه‌پری و سته‌مکارییان، تووناو توون بوون. بزائن که‌ گەلى عاد له‌ ئاستى
پەروەرنده‌یان ملّه‌پو بوون. هه‌ر ئەولاتر چن ئەو عاده‌ى گەلى هوود بوون.

وشتري سه موود

له دواي عاد

هۆزی سه موود بوو به میراتبه ری عاد، هه روا که عاد، بیوون به میراتبه ری
گه لی نوح.

به لی، سه موود بوو به جیگاداری عاد، وه کوو چۆن عاد، ببوو
جیگاداری نه ته وه ی نوح.

نیشتمانی سه موودیش هه روا جوان و رازاوه بوو. پر بوو له گوڵ و گیاو
کانیاو و مه زرا و باخگه لیک، که چۆم و جۆگه له یان به به ردا ده رویش.

گه لی سه موودیش بۆ هه له خستنی کۆشک و مأل و به ره هم هینانی باخ و
مه زرا، شانیا ن نه دا له شانی عاد و له باری ئاوه ز و پیشه سازیه وه له وانیش
پیشکه و توو تر و له به تر بوون. کیه کانیان شه ق نه کرد و خانرو به ره ی خو ش
و دلگیران تیا دا ساز نه دان و به ته مووی به رده وه نه خش و نگاری هونه رنما
و سه رنج را کیشیان هه لده که ند.

هونه ر و ئاوه زیان به ردی ره قی وه ها بۆ نه رم کرد بوون، نه وه ی خه لکی تر

به موم سازيان نه دا، نه وان له به رد دروستيان ده كرد. كاتې ده چوويه ناو
 شاره كانيانه وه هر به ته وای وقت وړ ده ما. كوشكي مهن و كيو ناسای
 وات به رچاو ده كه وت، پيت و ابو جن دروستي كردون. گولي دلگه شيني
 وایان به ته مووی دیواره كانه وه نه خشانديو، هه ستت ده كرد به هار به ره می
 هیناون.

به راستي خوا هم له ناسمان و هم له زه وييه وه، خير و بيري به سر
 هوزي سه موودا رشتبوو و ده رگای نيمه تي جوراو جوړی بو ناوله
 كردبون.

ناسمان به وه شت و وار و زه وی به گول و روهك^(۱) و باخ به بهر و ميوه
 ره نگاو ره نگه وه دلاوایي خوړيان به گه لي سه موود پيشاندا بوو. خوا
 پيداوستي جوراو جوړی ژيان و دريژي ته مه ني پي به خشيون.

پي نه زانی سه موود

به لام هه موو نه وانه، گه لي سموودی نه هينايه سر پي زانين و به ندایه تي
 خواي خاوه ن شكو.

به لكرو به پيچه وانه وه هه لينان له سر ياخييه تي و سته مكاربي. خوايان له
 بير برده وه و سرخوشي نه و مال و سامانه بوون، كه پيان درابوو. زوو زوو
 نه يانپرسی: ناخو له تيمه به ده سه لات تر يبي؟ هه رگيز به دليانا نه ده هات
 روژنك بمرن و نه و كوشك و باخانه يان به جي پلن.

(۱) روهك: هه رچی له زه وی شين ده پي.

لایان وا بوو، مهرگ ههرگیز رتی ناکه ویتته ناو نه وکه ژانه و نهوانی ههر بۆ
نادۆز ریتته وه!

وایان بئر ده کرده وه گهلی نوح، له چۆم و دۆلا بون، بۆیه ناو
خسکاندوونی! هۆزی عادیش نشته جیی دهشت و ئارانلی بون بۆیه
تیداچوون! که وایه ژینگه ی نهوان له ترسی مهرگ به دووره.

به ندایه تی بتان

ته نیا به وانه وه نه وهستان، به لکوو دهسیان دایه تاشینی بهرد و به ندایه تی
کردنیان.

نهوانیش چه شنی هۆزی عاد و هۆزی نوح که ویتته سوژده بردن له بت.
خواگهلی سه موودی کردبوو به فرماندهری بهرد، که چی گیتی و نه زانی
خۆیان کردنی به بهنده ی بهرد.

خواریزی لیگرتن و بژیوی پاکی دانی، به لام نهوان هم سووکایه تییان به
خۆیان کرد، هم به هه موو ئاده میزاد.

«تاشکرایه خوا به هیچ کولۆجی زلم له کهس ناکا، به لام مرو خوی له
خوی ده کا» (۱).

زۆر سهیر بوو! نه که ویتته سهر خه واندن و سوژده بردن له بهردیک که به
دهستی خۆیان تاشیوویان و ته کو جمی لیوه نه نه هات! ئایا ره وایه زۆردار
به ندایه تی بی زۆر بکا؟ یا کوو گه وره سوژده له ژیر دهسته ی خوی بهری؟

به لّام ئهوان چوون خويان له بير برده وه خوښيان له بير نه ما، چوون
خوای خوږيان به هه ق نه ده ناسی، خواش خوار و رسوای کردن.

سالح

خوا مه یلی لی بوو پېغه مېرئکیان بۆ بنیرئ، هه روا که بۆ هوژی نوح و
هوژی عادی هه نارد.

بی گومان خوا رازی نییه به نده کانی رئی هه له بگر نه پش. زوړیشی پی
ناحهزه ناراستی و نامرؤسی له سه رزه ویا سه ره لیدا. هه ز له ناو
هاونشتمانانی خوږانا سالح ناوئک هه بوو که له بنه ماله یه کی رئک و پئک بوو،
و به باوه پئکی راسیتخو ازانه شه وه بارهاتبوو.

سالح پیاوئکی خیر خوازی له دل نزیکی جیی حورمه تی مه رد م بوو. له
ناو کۆمه لدا ناویانگی چاکه ی ویردی زمانان بوو. خه لکی جار و بار له بهر
خووه ئه بانوت: ئه گا به پله و پایه یه کی به رز و که سایه تیه کی گه وره ی
لی ده ردی.

ئهوان به ته مابوون سالح دهوله مه ندیک کی گه وره و پیاو ماقوولئکی
ناوداری کۆمه لی لی ده ری. چاوه پروان بوون بیی به خاوه ن ملک و ماشیک کی
زور و کۆشکینکی سه رنجراکیشی زور گه وره.

ته نانه ت باوکیشی هه ر چاوه پئ بوو کورپه که ی به یارمه تی ئه و ئاوه ز و
وردینییه ی پوول و پاره یه کی زور کۆ بکاته وه و له ورئگه وه ناو ده رکا.

به سواری ئه سب له مال وه ده ر که وئ؛ خزمه تکار به پشت سه ریه وه بن،
مه رد م سلاوی لی بکه ن و بلین: ئائه وه کورپ فیلان که سه! ئه ویش کاتی

ده بیستیه وه که خه لکی ده بیژن: فلان کهس پیاوکی زور به خته وه ره، چوون کوره کهی سه رمایه دارکی گه وره یه، شاد و خوشحال بیی.

به لام ویستی په روه رنده پیچه وانیه نه وه بوو. خوا ده بیست سالح به پله ی هیژای پیغمبهری بگه یه نن و بینیرته ناو هۆزه کهی که له تاریکی ده ربازبانکا و بیانگه یه نن به روشنایی. کام سه ر بلندی له وه باتره؟ کام پله و پایه له وه هیژاتر؟

بانگه شهی سالح

سالح له ناو هاو نشتمانانیا راپه ری و پی وتن: «هۆزی من! هه ر خوا به رستن، بیجگه له و په رستویه کی تر تان نییه». (۱)

ده وله مه ندانی کۆمه ل کات و ساتی خو بان ته رخان دابوو به خواردن و خواردنه وه و هه له و هه رزه ییه وه. خه ریکی په رستنی یتان بوون و له بت بگه رتته وه که سی تریان به شایانی په رستن نه ده زانی. دیاره که ده بی بانگه شهی سالحیان چه نده پی سه یر بووی. جارکیان تووپه بوون و پرسیان: نه و کابرایه کییه؟ خزمه تکارانیان و لامیان دانه وه: نه وه سالحه.

- باشه، نه لئ چی؟

وتیان ده لئ: ته نیا خوا به رستن؛ چوون جگه له و که سی دی بو په رستن ناشی. ده شبیژئ: خوا پاش مردن ده تان ژینتیه وه و پاداشی چاک، یان خرابتان ده داته وه. ده لئ نه من راسپارده ی خام، و نه و خوی هه ناردوومی بو ناو

گه له کهم.

سهرمايه داران دايان له ژر پيکه نيناو وتيان: ئه‌ی هه‌زارا! ئاخړ ئه‌و و

پيغمبه‌ريی؟

ده‌جا ئه‌و نه‌کوژشکيکی هه‌يه؛ نه‌باخ و ده‌شت و مه‌زرايه‌ك شك ده‌با،

پيغمبه‌ريی چون بۆ ده‌کړی؟

چاوه‌راوی^(۱) دژمنانه‌ی سهرمايه‌داران

ده‌وله‌مه‌ندان سهرنجيان دا هه‌ندئ له مه‌ردم خه‌ريکن بکيشرين به‌لای

سالح دا، ئه‌مجا چوون ترسيان هه‌بوو پله و پايه‌ی کۆمه‌لايه‌تيان له ده‌ست

پيته‌وه، به‌و خه‌لکه‌يان وت: «بابه! سالحيش هه‌ر کابرايه‌که وه‌کوو خۆتان.

خواردنی هه‌ر له‌وانه‌يه ئیوه ده‌بخۆن و خواردنه‌وه‌شی هه‌روا.

ئاشکرايه شوئکه‌وتنی کابرايه‌کی له چه‌شنی خۆشتان سه‌ر و به‌ری به

زياتتانه.

ئه‌و واده‌ی ئه‌وه‌تان ده‌داتی که پاش ئه‌وه‌ی مردن و ئيسقاتان بوو به‌خاك

سه‌ر له‌ نوێ زيندوو ده‌بنه‌وه؟

په‌کوو! چه‌ن دوور له‌ راستيه ئه‌و واده‌ی پيټان ده‌دری!

نه‌خیر، جيا له‌م ژيانه‌ی دنيا ژينیک له‌ ئارادا نيه‌، ده‌مرين و ده‌ژين، به‌لام

زيندوو بوونه‌وه‌که‌مان نيه‌ و نابی.

سالح هيجی تر نيه‌، درۆ هه‌لبه‌سيك ته‌بی به‌ زمانی خواوه، ئيمه‌ش هيج

(۱) چاوه‌راو: ته‌بليغات.

بروایه کمان پئی نییه»^(۱).

بۆ چوونی ئیمه هه‌له بوو

مه‌ردم له سالح وه‌رگه‌پان و پروایان پئی نه‌هینا. کاتێ ئامۆژگاریی کردن و داوای لێکردن ده‌ست له به‌ندایه‌تی بتان هه‌لگرێ؛ له جوابدا وتیان: سالح! تۆ به‌راستی کورپکی چاڤ و لێهاتوو بووی، ئیمه به‌ته‌ما بووین پیاوانکی گه‌وره‌ت لێ ده‌ری و بیه‌ئه‌یانی ناو کۆمه‌لگا. چاوه‌پروان بووین وه‌کرو فلان که‌س و فیساره‌که‌س ده‌ری، که‌چی به‌هیچ ده‌رچووی. ئه‌وانه‌ی هاوته‌مه‌نی تۆ بوون و له باری فکر و ئاوه‌زیشه‌وه به‌پئی تۆ نه‌ده‌گه‌یشتن، بوون به‌پیاوانکی مه‌زن. ئه‌تۆر ئی هه‌زارییت گرت به‌ر و [ده‌رکه‌وت] ئیمه سه‌باره‌ت به‌تۆ به‌هه‌له‌دا چوو بووین؛ هیچ ئومێدیکمان پێت نه‌ماوه. قازانجیکت بۆ باوکی فه‌قیرت نه‌بوو! داکی داماوشت چی ره‌نجی له‌گه‌ل کیشای به‌فیرۆ چوو! سالح ئه‌و قسانه‌ی ئه‌یست و دلی بۆ ئه‌و خه‌لکه‌ پر ده‌بوو. که‌جارو بار، به‌لایانا تیده‌په‌ری، ئه‌که‌وته سه‌رت و ئه‌یانوت: خوا به‌زه‌یی به‌باوکیا بێته‌وه ئه‌م کورپه‌ی چاڤ فکری تیکچه‌!

ئامۆژگاریی سالح

سه‌ره‌پای گشت ئه‌وانه، سالح به‌له‌سه‌ر خوێی و لێزانیه‌وه هه‌ر خه‌ریکی رێنمونی گه‌له‌که‌ی بوو. بانگیشتی ده‌کردن، که‌خوا بناسن. پئی

ئەوتەن: بىرايىنى من! ئىۋە پىتان وايە بۆ ھەمىشە لەم جىھانەدان؟ وا دەزانن تا ھەتايە ھەر لىرە دەمىننەو؟ وا بىر دەكەنەو ژیانى ناو ئەم كۆشك و باخانە و بىنارى ئەم چۆم و جۆگەلەنە بىراو ھە؟

بۆ ھەمیشە لە میوہ و بەرھەمی ئەم باخ و مەزرایە کەلک وەر دەگرن و لە ناخی کێوہ کاندایسان مالان دە کەنەوہ؟

نه خير! وا نبيه! شتى وا نه گونجاو و دوور له ئاوهزه! ئه گهر وايه، باب و کالى بيوه چون نه ماون، برايان؟!

خۆ ئەوانىش كۆشكىيان هەبوو؟ باخ و كانايويان هەبوو؟ مەزرا و باختى
خورمايان هەبوو؟ لە ناو كۆياندا خانويان لى ساز ئەداو لە وىدا رۆژگاربان
ئەدايە سەر.

به لّام هم مو و نه وانه قهت نه یاتوانی بیانپارِزن و فریایان نه که وتن.
سهره نجام فرشته ی مهرگ خوی پی گه یاندن و به ره و نه و جیهانی به پری
کردن.

که‌وایه، ئیوه‌ش هه‌ر ده‌مرن و ئه‌وسا خوا ده‌تائزینتیه‌وه و سه‌باره‌ت به‌م
هه‌موو بئعمه‌ته‌باس و خواستان لێده‌کا.

له پیناوی ئه وه دا پاداشیکم ناوی

برایان! بولیم دہسلہ مینہ وہ؟ بولچی لیم دہ ترسن؟ خو نہ هیچ زیانیکسی
مالیتان پی ئه گه یه نم و نه پاداشیکیشم لیتان دہ وی.

نەرکی من تیگه یاندنی ئیوه و راگه یاندنی په یامه کانی په روه رنده مه.

«من پاداشی کاری خۆم له ئیوه ناوی پاداشی من راهینهری جیهان

ئەيدا تەوہ» (۱).

برايانى من! بۆ بە گویم ناکەن، ئەمن پەنديارىكى دلسۆزم بۆتان؟ بۆچى
شوين قسەى كەسانىك دەكەون كە زۆر لە مەردم دەكەن و مالىيان دەخۆن؟
ئەو كەسانەى بەرەللايى و نامرۆسى لە سەر زەویدا پەرە پى ئەدەن و
مەردايەتییان لى ناخیزى!

هۆزەكەى دەمیان بوو بە تەلەى تەقیو و قسەىە كیان بۆ كردن نەبوو.
لە ئەنجاما وتیان: بى گومان تۆ جادووت لىكراوہ [ئەگینا] تۆش مەروپەكى
وہ كرو ئىتمە؛ ئەگەر راست دەكەى نىشانىك بنویئە

وشتى خوا

سالىح لى پەرسن: ئىوہ چۆن نىشانىكتان دەوى؟
وتیان ئەگەر تۆ راست دەكەى [پېغه مېەرى] لە ناخى ئەم كەژەوہ
وشتىكى دوو گيانمان بۆ يئە دەرا!
خۆشيان ئاگايان لەوہ ھەبوو كە وشتەر لە وشتەر نەبى لە شتىكى تر نابى.
واتا: وەكووگيا لە زەوى شىن نابى و لە بەردىش نازى. كەواتە گومانيان لەوہ دا
نەبوو كە سالىح لەم كىشەىە دا ئەبەزى و ئەوان سەردەكەون!
بەلام سالىح باورپىكى يەكجار بەھىزى بە پەرورەندەى ھەبوو، دەيزانى
ئەنجامى ھەركارىك بۆ خوا زۆر ئاسانە.
بەو بۆنەوہ ئەو داواى لە خوا كرد و ئەوہى ئەو خەلكە خوازيارى بوون

هاته جی. واتا وشتړیکی دوو گیان له ناخی کټوه که وه هاته ده ری و له دوايا زاییش.

خه لکه که واقیان وړما و ترساشن؛ به لام هر هیچیان پروایان نه هیئا.

نوره بیاریزن

سالح پی وتن: ئانه مه وشتړی خوا، واتا: نیشانه ی خوايه! ئیوه داواتان لیکرد و نه ویش به ده سه لاتی خوابانه ی بوی دروست کردن.

جاوايه، ده بی ریزی بۆ داتین: «نازاری پی مه گه یه نن نه گینا هر به م زوانه ئاوقه ی به لایه کی سهخت ده بن»^(۱).

نم وشته له سه رزه وی خوادا ده له وه پری؛ ئاو ده خواته وه و بۆ خوی ده گه پری. ئه رکی ئالف و ئاوشی له سه ر ئیوه نییه، هم گژ و گیا فراوانه و هم ئاوش.

نم وشته نیشانه یه کی گرنګ بوو، چۆنیه تی وه دی هیئانیشی هر سه رسوپه ینه ر بوو. مه پرو مالاتی گه لی سه موود لئی ده ترسان و لیشی بیزار بوون.

کاتی نه هات بۆ ئاو خواردنه وه سلیمان لی ده کردو له ترسانا هه لده هاتن. وهختی صالح سه رنجی نه و بارو دۆخه ی دا، وتی: ئاوه که بکه ن به نوره، جار یکی بۆ وشته که و جار یکیش بۆ مه پرو مالاتی ئیوه. پیشنیازه که ی قه بوول کرا. که نوره ی وشته که ده که یشته، نه رۆیشت و ئاوی ده خواره ده وه.

تۆره‌ی مه‌رو مالاته‌که‌ش ته‌هات، ته‌وانیش هه‌روا.

یاخیه‌تی سه‌موود

به‌لام هۆزی سه‌موود یاخی بوون و ملیان له‌مله‌ورپی‌نا.

وتیان: بۆ ده‌بی ئاژاڵی ئیمه‌ هه‌موو جارێ ئاو نه‌خۆنه‌وه؟ رکیان هه‌ستا له‌و وشتره‌، چوون مه‌رو مالاتیان دووریان لی ده‌گرت، ته‌که‌رچی سالح ئاگاداری پی‌دابوون که‌ سووکایه‌تی به‌ وشتره‌ که‌ نه‌که‌ن، به‌لام هه‌ر خۆیان بۆ نه‌گیرا. پرسسیان: کێ ئاماده‌یه‌ ته‌و وشتره‌ بکوژی؟

کابرایه‌که‌ هه‌ستایه‌وه‌ وتی: من ئاماده‌م!

ته‌مجا یه‌کیکی دی راپه‌ری و وتی: ته‌منیش!

ته‌و دوو تاوانکاره‌ رو‌یشتن و به‌ ئومیدی هاتنه‌ ده‌ره‌وه‌ی وشتره‌ که‌ خۆیان داگرت.

هه‌رکه‌ وه‌ده‌رکه‌وت: یه‌که‌میان به‌ تیر لێی دا و ته‌وتریان سه‌ری پری و له‌ گیانی کرد.

به‌لا

وه‌ختی سالح ئاگادار بوو که‌ وشتره‌ که‌یان سه‌ر بپه‌وه‌؛ خه‌م دایگرت و به‌ پڕ دڵ په‌ریشان بوو.

به‌ هۆزی سه‌موودی راگه‌یاندا: «تا سێ روژی‌تر [به‌ دلی خۆتان] له‌ ناو ماله‌ کاتانا رابووترن، ته‌مه‌ واده‌یه‌کی بپاوه‌یه‌».^(۱)

له ناو دانشتوانی ښاره که دا ده سته به کی گه نده کاری نو که سی هه بوون که هر گیز تو خنی چا که کاری نه ده که وتن و پیشه یان بیووه به دغه پری و نامرؤی. نه و نو پیاوه سوئندیان خوارد و وتیان: هر نه مشه و سالح و که س و کاری ده کوژین. دواپی نه گهر لیان پرسین، ده لیین: ټیمه ناگامان لی نییه. به لام خوا سالح و که س و کاری [له شهریان] پاراست و نه وان پاش سی روژ به لایان هاته سر.

وهك هه میسه به یانی له خه وه لسان. به لام نه مجاره له گهل نرکه و شریخه ی بوومه له رزه به کی به هیژدا روو به روو بوون. نرکه به کی واکه زاله تره کی کردن و ماله کانی به سهرارو خاندن.

نه و روژه بوگه لی سه موود روژیکي به کجار تووش بوو. مهردم هه موو تیډا چوون و ولاتیان و تران بوو. سالح و خاوه ن باوه پان نه و ولاته خاپووره یان به جی هیشت. ټیتر مانه وه یان له وډا چ که لکیکي هه بوو؟

سالح له کانی هاتنه دهره وه دا چاوی گیرا هوزه که ی هه موو مردبوون! به زار اووه به کی خه مینه وه وتی: «خزمینه! من په یامی په روه رندهم پی گه یاندن و رنموونی زورشم کردن، به لام ټیوه [بی باوه پان] رنموونیتان پی خوش نییه». (۱)

نه مړو له و مه لبه نده دا جگه له کوشکی چول و هوول و بیرگه لی به تال و بی خاوه ن، چی تر ت به رچاو ناکه وئ.

شاریکي شامناک، که نه بانگه واز کاریکی تیادایه و نه جوابده روه به کیش.

له و سهرده مه دا که پیښه مېهر [سهلامی خوا له خوی و یارانۍ] له رنگه ی
شامه وه به ولاتی سه موودا تیپه پری، به خاوه ن باوه پانی هاوړتی فهرموو: به
ترس و دلپریه وه بچنه ناو ژینگه ی نه و که سانه وا زلمیان له خویان کرد،
نه کوو نه وه ی له وان رویدا به سهر تیوه ش یی.

«بزانن! که گه لی سه موود به ره لهستی په روه ردگاریان وه ستان هه ی
نه ولاتر چن گه لی سه موود». (۱)

بەسەرھاتی مووسا

لە کەنعانەووە بۆ میسر

حەزرەتی یەعقوب کۆچی کرد بۆ میسر و کورائیشی لە گەلیا چوون. تیکرا روشتن بۆ میسر؛ چوون یوسف بیووە سەرۆک و فەرمانرەوای ئەو ولاتە.

بنەمالەی یەعقوب لە کەنعاندا پیشەیان مەپ لەوێ پانەن و حەییان دۆشین و فرۆشتنی خوری و بەرگین بوو. لە حالیکە بەردەست و خزمەتکارانی دەورووبەری یوسف لە میسر لەوێ پەری تێر و تەسەلیدا ئەژیان. کەوابوو، بۆ لە کەنعان دانیشتاين؟ بۆچی نەچواين بۆ میسر؟ یوسف هەناردی بە شوێن باوکی و بنەمالە کە یا و داوای لێکردن بۆ بۆ لای. یوسف لە حەزرەتی چاوپێ کەوتنی باوکی و برائیندا نان و ئاوی لێ هەلکە و تێوو.

هەقیشی بوو خواردن و خواردنەووە و خوشی ژانی لێ بێزری، لە خزم و بنەمالەی تاقە کەسیکیان لە ولاتی میسر دا نەبوو؟

کۆشك بۆ ئوچ دەريا، له حاڵيكا بابى و برايانى له كه نعان له ماڵيكي
چكۆله دا ژيانان نه دابه سه ر؟!

یہ عقوب و کورانی گہ یشتنه میسر؛ یوسف چو به پیریایانه وه و دیاری به دیاریان شاد بو وه.

دانیشتوانی میسریش به پيشوازی له بنه ماله‌ی سه‌روك و فه‌رمان‌په‌وای
دلسوزیان گه‌لې خوشحالی رووی تی‌کردن.

خه لکی میسر ئەم بنه ماله به پڕزه یان خوش دەوێست، چوون یوسفیان له بهر مهردایه تی و چاکه کاریی ناو مهردمی لا خوشه وێست بوو. یوسفیان به براهه کی گیانی و دلسۆز ده زانی و یاقوویشیان به چاوی باوکیکی هیژا و دلتۆفان ته ماشا ده کرد.

یه عقوبت بویه گه وره و ریشسپی میسر و دانیشتوانی میسر وه کوو
فرزه ندی نه و له قه لّم ده دران.

میسر بوو به جیټی ئارامش و حه سانه وهی یه عقوب و کوپانی و
سه ره نجام بوو به نشتمانیشیان.

له دواي يوسف

دواى ماوه يه كه يه عقروب كوچى دوايى كرد و هم يوسف و هم
دانيشتوانى ميسرى تووشى په ژاره كرد.

میسری له ری و ره سمی نئژرانیدا کارنکیان کرد لات و ابو و باوکی
خویان مردووه! پاش بهینیکی تر یوسفیش تیا چوو، و روژیکی پر له داخ و
که سه ر یو گه لی میسر هاته بښه وه.

خه م و دلپه نكاو به كي وا رووي تينكر دن كه تا ماو به كي توولاني به كول
بو ي ده گريان.

مه رد م خه مه كاني تريان وا له بير چوو بوو، هه ست ده كرد پيش له وه هيچ
خه ميك سه ري لي نه داون.

يوسف شيان هه ر له ميسر دا ناو و سه رخوشيان له يه كترى كرد. له خه مي
يوسف دا هه مرو وه كوويه ك به شدار بوون.

كه م ته مه نان باب و به ته مه نان براي ان له ده س جوو بوو.

له كاتي سه رخوشي له براو برازا كاني يوسف دا پيشان وتن: به پزان! زه بر و
زياني بئوه له مرودا له هي ئيمه زياتر نيه! ئيمه نه مرودا برابه كي گياني و
سه ربه رستيكي دلسوزو فه رمانه وايه كي داد په روه رمان له ده ست
ده رچوو.

نه و كه سه ي هه زار و ژر ده ستى خسته ئاسايش و ناهه قى له ولاندا له ناو
برد، نه يده هيشت گه و ره بچووك بچه وسينته وه و زوردار بي زور له ناو به ري.
به هاناي زور ليكرا وانه وه بوو؛ تر ساوى په نا نه دا و برسى تير نه كرد.
نه وه ي راسته پرني به ئيمه پيشاندا و به ره و لاي خواي بانگيشت كردين.
ئيمه يه كه به ر له هاتنى نه و له دنيا يه كي حه يوانيدا بووين، نه خوامان ده ناسى
و نه ئاگامان له روژي په سلان هه بوو.

نه و بوو له كاتي قاتي و برسپه تيدا گه يشته فريامان. له و سه رده مه دا كه
مه رد م له ولاناني ترا له برسانا نه مردن ئيمه بزيومان پي نه گه يشت و تيريش
ده بووين.

ئيمه هه رگيز نه پاشاي جواميري خو مان له بير نه چيته وه؛ نه بئوه براياني

به‌پرئزی و نه بنه‌ماله‌ی هیژاشی.

ئای ئه‌و سه‌رۆکه‌مان له‌ روژی گه‌یشتنه‌ به‌ره‌وه‌ی ئیوه‌دا چهند خوشحال
بوو، ئیمه‌ش به‌ شادی ئه‌وه‌وه چهند شاد بووین!
به‌پرئزان! ولات ولاتی خۆتانه و ئیمه‌ش هه‌ر خزمه‌تکاره‌کانی سه‌رده‌می
ژیانی سه‌رۆکه‌مانین.

به‌ره‌ی ئیسراییل له‌ میسر دا

ماوه‌یه‌کی درێژ خایه‌ن، به‌و شتوازه‌ به‌سه‌رچروا!
دانیشتوانی میسر هه‌ر له‌سه‌ر به‌لێنیان مابوون و له‌گه‌ڵ که‌نعانیان به‌پرئز و
حورمه‌ته‌وه‌ ره‌فتاریان ده‌کرد.
که‌نعانییه‌کان که‌ به‌ره‌ی ئیسراییل [به‌ره‌ی یه‌عقوب]یان پێ ئه‌وترا، هه‌م
ده‌وله‌مه‌ند بوون، هه‌م به‌پرئز و خوشناویش. دوا‌ی ماوه‌یه‌ک بارو دۆخ گۆریا و
به‌ره‌ی ئیسراییل به‌د ئه‌خلاقی رووی تێکردن. ده‌سیان له‌ بانگه‌شه‌ی ئایینی
هه‌لگرت و که‌وته‌ ناو گێژاوی دنیا په‌رستییه‌وه. پێ به‌ پێی ئه‌وه‌ مه‌ردمیش
لێیان ته‌واسانه‌وه و ئیتر به‌ چاوی باو باپیریان ته‌ماشایان نه‌ده‌کردن.
که‌م که‌م چوونه‌ ریزی خه‌لکی تره‌وه و ته‌نیا فه‌رقیان له‌گه‌ڵ مه‌ردمی
ئاسایی ناوه‌ بنه‌ماله‌یه‌ که‌یان بوو.

ئنجا مه‌ردم به‌ ئیره‌یه‌وه‌ بۆ ده‌وله‌مه‌ندانیان ده‌روانین و هه‌زاره‌کانیان به
هیچ و پوچ له‌قه‌له‌م ده‌دان.

به‌ ییگانه‌گه‌لیکیان دانه‌نان که‌ له‌ ولاتیکی تره‌وه‌ هاتوون و هیچ مافیکیان

به سهر خاكي ميسره وه نيه.

له سهر نه و باوهره پيچ داگر بوون كه: به‌ره‌ي ئيسراييل هه‌نده‌رانين و ولاټي ميسر، هي ميسريه‌كانه.

هه‌ندى له دانىشتوانى ميسر كه وتبوونه پيري نه وه كه يو سفىش هه‌ر غه‌ربه‌يه‌ك بووه كه له كه‌نعانه وه هاتوته ميسر و فه‌رمانه‌واي ميسر كړيوه‌تى. [واتا: ره‌وا نيه كه‌نعاني بيته فه‌رمانه‌واي ميسر. ته‌نانه‌ت زورينه‌ي مه‌ردم مه‌زنابه‌تى يوسف و نه وه موو جواميږي و چا كه كاريه‌يان له پير كړدبوو.

فيرعه‌ونى ميسر

فيرعه‌ونه‌كان (پاشايانى ميسر) كه بوون به فه‌رمانه‌واي ميسر، ركښكي له راده به ده‌ريان له به‌ره‌ي ئيسراييل هه‌بوو.

پاشايه‌كي تروش و دلږه‌ق چروه سهر ته‌ختي فه‌رمانه‌وايي ميسر، كه توره‌مه‌ي ئيسراييلي به به‌ره‌ي پيغه مبه‌ران و كه‌س و كاري يوسفى پاشاي ميسر نه‌ده‌زاني.

ته‌نانه‌ت به ئاده‌ميزاديشي دانه‌نه‌نان، كه به‌زه‌يي پيانا يته‌وه و دادوه‌رانه ره‌فتاريان له گه‌ل بكا.

پاشايه‌كي هه‌ر يه كجار سته‌مكار بوو.

له سهر نه و پروايه بوو، كه گه‌لي نه و (قيتي) شتيكن و هوږي ئيسراييل شتيكي ترن.

قيتي له به‌ره‌ي پاشايانن و يو فه‌رمانه‌وايي دروست بوون. به‌ره‌ي

ئيسراييل له نهژادى كۆيلەن^(۱) و ھەر شايەنى بەردەستى و خزمە تكارين.
رەفتارى فيرعهون له گەل تۆرەمەى ئيسراييل چەشنى رەفتار له گەل گا و
گۆليكا بوو، كه مړويه كاريان پي ده كا و بڑيوى رۆژانه يان ئەداتى.
فيرعهون پاشايەكى تووشى له خو دەرچوو بوو كه تاقە كەسيكى له خو
بەگە ورە تر نەدە زانى.

دانى به بوونى خوادا نەدە ناو ئەيوت: «من خۆم پەرورە نډەى مەزنى
تېوهم!»^(۲)

هەواى ملك و ماش و كۆشك و دەسەلاتى وا دابووى له كەلەى
ئەيتەراند كە: «مەگەر تەواوى ملكى ميسر و ھەموو ئەو چۆم و جۆگە لانەى
بە بەرياندا تېدە پەرن ھى من نين؟! مەگەر خۆتان ناينين؟»^(۳)

خۆى كردبوو بە جينشيني نە مروودى پاشاى بابل؛ ئەگەر بيزانايە
كەسى، يەكيكى لەو گەورە تر لە دنيا دا شك دەبا، واوەيلا بوو.

لە مەردمى دەخواست بەندايەتى بکەن و سوژدەى لى بپەن. ئەوانيش
فەرمانيان ئەهتايە جى. بەلام تۆرەمەى ئيسراييل چوون پروايان بە خوا و
پېغه مېهرانى ھەبوو بە گوڤيان نەدە كرد و ئەويش ئەو نډەى تر ركى لىيان
دەجوى.

سەرپرینی مندا لان

جار تکیان پەرسیارکی^(۴) قیبتی چوو بۆ لای فيرعهون و پي راگە ياند:

(۲) نازيعات: ۲۴.

(۱) كۆيله: بەردە.

(۴) پەرسيار: عارف، خواناس.

(۳) زوخورف: ۵۱.

لە ناو نەژادی ئیسراییلدا منداڵێك لە دایك ئەبێ و تۆ لە دەستەلات دەخا.
ئنجافیرعه و نیش [لە ترسانا] شیتی دایه كە لەی و فەرمانی بە سەربازانی
دا چی منداڵ لە ناو بەرە ی ئیسراییلدا لە دایك دەبێ سەریان بپرن.
فیرعه ون كە خۆی بە پەرورەدگاری مەردم دەزانی، كیی پێ خوش بوو
ئەيكوشت و كیی پێ خوش بوو لێی دەگەرا.
چەشتی دەوڵەتدارێك كە بە مەیلی خۆی مەر سەر دەبرێ، یاكوو ئەیان
هێڵیتەو.

پیاوانی فیرعه ون بە ولاتی میسردا بلأوهیان كرد و خەریکی گەران بوون.
لە هەر كۆی یانزانیا یە منالێك لە ناو نەتەوێ ئیسراییلدا لە دایك بوو،
ئەیان هێنا و وەكوو كاوپ لە گیانیان دەكرد.
گورگ لە ناو دارستان و مار و دوویشك لە ناو شار و دێدا دەژیان و كەس
كاری پێیانەو نەبوو، بەلام منداڵانی بەرە ی ئیسراییل لە ولاتی فیرعه نا مافی
ژیانیان نەبوو.

هەزاران منداڵ بە بەرچاوی داك و بابیانەو سەریان لە لەش جیا كرایەو.
هەر رۆژی منداڵی بەرە ی ئیسراییلی تیا دا دەزا رۆژیکی پر مەینەت بوو.
رۆژی پەژارە و شیوەن بوو.
بەلێ، ئەو رۆژی منداڵی نەژادی ئیسراییلی تیا دەزا رۆژی خەم و شین
گێڕیی بوو.

[جاری وا هەبوو] لە یەك رۆژدا سەدان منداڵ سەردەپران؛ وەكوو چۆن
لە رۆژی جەژنی قورباندا سەدان مەر و مانگا و بەران قوربانی دەكرێن.
«فیرعه ون كە لە سەرزەویدا بالاً دەست بوو، خەلكە كە ی كرد بە چەن

دهسته وه و هه نديکي به ته وایي چه وسانده وه؛

کورپه کاني سهرده پرین وژنه کاني راده گرتن؛ نه وه ننده له به دغه پروگه ننده کار
بو. (۱)

له دايك بووني مووسا

خوا مهيلي بوو نه وهی فیرعه ون لئی ده ترسا و خوی لی ده پاراست
بیته دی.

له دايك بوو، نه و رۆله یه که خوا ده یوست تاج و ته ختی فیرعه ون به
دهستی نه و هه لپیچری.

له دايك بوو نه و مندا لهی خوا ده یوست به ره ی ئیسراییل به دهستی نه و
رزگارکا. نه و که سهی ده بوا مه رد می له مه رد م پرستی ده رباز کردایه و فیری
خوا پرستی کردایه. په یدا بوو نه و کورپه ی نه شیا خه لکی له تاریکاییه وه
گه یاندا یه ته رووناکی.

به لئی؛ به پیچه وانه ی وستی فیرعه ون و سپاو له شکری، مووسای کورپه
عیمران له دايك بوو. سهره پای چاوه چاو و گوی ته قتی هه مرو نه وانه،
ته مه نیشی گه یشته به سی مانگ.

له نیل دا

به لام دايکی مووسا له گیانی کورپه جوانکیله که ی زور ده ترسا. چوَن

نه ترسايه، دژمنی منداآلن له بهرامبهريه وه گوئ قولاخ وه ستا بوو! چوَن ده بوو نه ترسايه، له کاتيکا سهر يازان له ناو مالاندا ده يان منداآليان له ناميزی^(۱) دايک دهره یتا بوو.

دایکي پيچاره چی له دهس نه هات؟ نه و کوربه جوانه ی له کوئ بشار دايته وه که سهر يازانی چاو تيژ و بوزهن په يان پي نه بردايه؟ له نه نجاما دايکي داماو هانای برده بهر خوا. په روه رنده فهرمانی دايه که: مووسا بنه ناو سندوقک و بيخه ناو دهر يای نيله وه.

گه وره یی هر بؤ خوايه! جا چوَن دايکي پر هه ست و سؤز رو له ی بخاته سندوق و بيهار تته نیل؟!

مندالیک له ناو سندوقکا کي شیري بداتی؟ يا چوَن هه ناسه بدا؟! دايکي دلوفان يری له گشت نه وانه کرده وه؛ به لام پستی به ست به خواو به وه ی خواخستيه دلیه وه.

مه ترسی ناو مالیش له هی ناو سندوق که متر نه بوو! پياوانی چاو تيژ و بوزهنی فیرعه ون له هه موو لایه کا هه بوون. دژمنی منداآلن وازر^(۲) بوو.

سهر يازان له چاو تيژی و بوزه نيدا گره ويان له قالاو و ميرووله نه برده وه. دايکي فقير نه و فهرمانه ی خوا پي دابوو به جيی هیتا. کورپه شیرينه که ی خسته ناو سندوقک و هاوريشتيه نيله وه.

له نه و له وه له دلّه راوکی دا بوو، پاشان هیډی (۱) بووه وه و پستی به خوا به ست.

«دایکی موسامان تیگه یاند، شیري دهیه و هه رکاتی لئی دلگران بووی بیهاوّه ناو دهریاوه؛ مه ترسه و خه می مه خو ئیمه بوئی دینینه وه و نه یکه یه یه کی له پېښه مېرغان» (۲).

له کوشکی فیرعه ون دا

فیرعه ون له قه راخی دهریای نیلدا دارای چه ند کوشکی جوراو جور بوو. له م کوشکه وه نه چوو بو نه و کوشک و سهر قالی سهیران و رابواردن بوو. روژیکیان له قه راخی نیلدا دانیشتبوو؛ سهرنجی رهوتی نه و ناوه ی ده دا که به به رده میا دهرؤشت.

له م کاته دا خیزانیسی له گه لدا بوو؛ نه ویش خه ریکی پیاسه و ته ماشای رهوتی ناوه که بوو.

هر له و حالی سهیرانه دا سندوقیکیان دی که شه پلان به ته زریکی وا کایه یان له گه ل ده کرد، پیت و ابوو ماچی ده که ن.

- نه و سندوقه ی دهینی گه وره م؟

- سندوق، کوا؟ له ناو نیل دا؟ کوره نه وه ته خته داره، که وتوته سهر ناوه که!

- نه گه وره م، هر سندوقه!

سندوق، که نریک بووه وه نه وسا مهردم وتیان: به لئی سندوقه! شا،

فەرمانی بە یەکی لە بەردەستان دا: ئاتەو سندوقە ی بگرەو. کابرا روشت و
هینایە قەراخەو!

وختی کرایەو کورپنکی جوانکیلەو دەم بە پیکەنینی لێ بوو. مەردم
«هەموو واقیان و پەما. هەر هەلیان ئەگرت و تەماشایان دەکرد. فیرەو
خۆشی سەری سوپما و ماق بیو پیا یا.
یەکی لە بەردەستان وتی: ئەم منداڵە لە نژادی ئیسراییلە؛ شا دەبێ سەری
بپری.

کاتی شاژن بینی، خۆشەویستی نشتە دلی. لکاندی بە سینە یەو و ماچی
کرد.

هەر خۆشی لە لای شا بووبە تەکا کار بۆی و وتی: «ئەمە هۆی رووناکی
چاوانی من و تۆیە. مەیکۆژە؛ شایەت بە هەر یەکی بۆمان هەبێ، یا کردمان بە
کورپی خۆمان» (۱).

مووسا لەو رێگەو چوو و ناو کۆشکی فیرەو و پێچەوانە ی حەزی
فیرەو و لەشکری، ژبانی لە ویدا دەست پێ کرد.

سەربازانی چا و چنۆک و بۆزەن، ئەو منداڵە ئیسراییلی نەژادەیان هەر بۆ
نەناسرا.

خوا دە یویست فیرەو [دژمنی منداڵان] ئەو مەلۆتکە یە پەرەو دە بکا،
بە تەخت و بەختی لێکبکاتەو.

فیرەو نی ساویلکە! سەبارەت بە مووسا چاک بە هەلە دا چوو.

شان به شانی خوئی هامانی وه زیری و سپا و سانیشی هر تووشی هه له بوون.

«دارو ده سته ی فیرعه ون گرتیانه وه، تا بیته دژمنیان و مایه ی مهینه تیان. ناشکرایه فیرعه ون و هامان و سپا و لهشکریان تووشی هه له یه کی گه وره هاتن.» (۱)

کی شیر به منداله که بدا؟

مندالی تازه هاتوو و خوئن شیرین بووه مایه ی گالته و گه پی دانیشتوانی کۆشک و ناو مالی فیرعه ون.

همه وان له باوهشیان ده گرت و ماچیان ده کرد. چوون پاشا ژن به پر دل خووشی ده ووست، نه وانیش خووشه وستیایان به رامبه ر ده رده پری و گۆرانییان پیادا نه وت.

ئیت ژنانی ناو کۆشک و پیاوه خزمه تکاره کان چۆنیان خووش نه وستیایه؟ به که یه که هه لیان نه گرت و ماچیان ده کرد؛ چوون مندالیکی له دل نزیك بوو.

خیزانی فیرعه ون ناردی به شوئن ژنیکی شیرده را که مه مکهی بداتی. ژنیک هات و مندالی نایه کۆش؛ به لام گریا و مه مکهی نه گرت. ژنیکی تری بانگ کرد. نه ویش هات و مندالی گرته باوهش؛ دیسان دای له ژیر گریانان و مه مکهی نه ویشی نه گرت.

سپههم و چوارهم و پېجه ميش هاتن، هر گريا و رووی لي وەرگيران. زور
سهره! نه منداله بۇ شیر ناخوا؟ بۇچی ده گری؟
ژناني شیردهر زوریان ته قالا دا شیري بدهني، به لکوو پاشاژن خوشحال
کهن و خه لاتيشی لي وەرگرن، به لام خوا شیري شیردهراني لي حهرام کرد
بوو. قسه ی نه منداله ببوو دهنگ و باسی ناو کۆشک و کاری دانيشتواني
ماله وه.

- منداله تازه کهت دیوه خوشکی؟
- به لي دیومه، منداليکی زور جوانه!
- به لام شتيکی نااساييه؛ وه کوو مندالانی تر نيه! شیر هر ناخوا.
- هر ژني نه يگرته باوهش نه دا له ژیر گريانا و مه مکهي ناگري
به سته زمان جا و اچون ده ژي؟ بي گومان ده مري.
- به لي؛ نه وه تا چهند روژی لي گوزه راوه و شیريشی هر نه خواردوه.

له باوهشی دايکيا

دايکی دلوفان به خوشکی موسای وت: ئاپرؤ کچه کهم، هه واليکی
براکهت بزانه، له وانه يه هيشتا زيندووي.
خوا بریاری داوه خوی ئاگاداری لي بکا و ييگه يه نيته وه ده ستم. خوشک
چو به شکرو و سؤراخي براکهي بکا.
له مهردم باسی مناليکی جوانکيله ییست، که له کۆشکی شادايه.
پاشان خوی گه يانده کۆشک و گوئی دايه قسه ی ژنان:

- ناخوځه وژنه شيردهره که سازن ده يوست؛ له نه سوانه وه^(۱) هات؟
- به لې خاتوون؛ به لام مناله که رووی له ویش وه رگيږاو شيره که ی
نه خوارد.

- نه ی خوا! نه مناله چييه تی؟ پېم وایه ناهمه شه شه مين ژنه، پاشازن
تاقی ده کاته وه!

- به لې، ده لېن نه وژنه شيرده ريکي زور پاک و پوخته یه؛ هه موو مندا لیک
شیری ده خوا.

خوشکی موسا، دواي بیستنی نه و قسانه به زار او به کی رتک و پیکه وه
وتی: من هه ر له م شاره دا ژتیک ده ناسم، ره نگه نه مندا له مه مکه ی بگری.
ژتیک و لامی دایه وه: پروا ناکه م. نیمه تا ئیستا شه ش ژنمان تاقی
کرد و نه وه؛ به لام شیری هیچیانې نه خوارد وه.

یه کیکی تر وتی: ده بو حه و ته میس نه ده ینه به راورد، چ زیاتیکی تیا یه؟
قسه که گه یشته وه به ژنی شا. نه ویش کچه که ی بانگ کرد و پی وت: نا
برو نه وژنه له گه ل خوت یینه.

دایکی موسا هات. یه کی له ژنه به رده سته کان موسای بو هیئا. مندا ل
خوی هاو یشته باوشی و واده می نایه مه مکه ی پیت و ابوو به لیتیکی به وژنه
داوه.

چون ده بی شیر نه خوا؛ نه و دایکی دلوفانیه و نه میس سی روژه
برسیه تی؟!

(۱) نه سوان، یان ناسوان: یه کی له شاره کانی میسر له نزیکی ده ربای نیل دا.

خيزانی فيرعهون و ههموو دانىشتوانى كۆشك تووشى سهرسامى بوون.
فيرعهون خوى كهوته ناو دوو دلى و وتى: ئەم مندا له چۆن وا پيشوازيى لهو
ژنه كرد، بلى دايكى بى؟

دايكى موسا جوابى دايه وه: گه وره م! ئەم زنىكى خوشبۆم و شيريشم
گوارايه؛ ههموو مندا لىك پيشوازيى لى ده كا.

فيرعهون بى ده نگ بوو و پووليكى بۆ برييه وه.

داكى موسا مندا لى له ناميز گرت و هاته وه بۆ مالى خويان.

«ناردمانه وه بۆلاى دايكى تا چاوى پى روشن بيشه وه و خه مى نه خوا،
بيشزانى به لىنى خوا راسته، به لام زوريه مى مه رد م ناشاره زان»^(۱).

به ره و كۆشكى فيرعهون

وه ختى موسا له شير برييه وه، دايكى هه نارديه وه بۆ كۆشكى فيرعهون.
موسا له كۆشكا هات به خۆدا و پى به پى مندا لانى شاگه وره بوو. و پراى
ئه وهش سامى له پاشا و ده و له مه ندان شكاو ترسى له دلا نه ما. به چاوى
خوى يبنى چۆن فيرعهون و دارو ده سته مى له ناو ناز و تيعمه تاگوم بون.
نه زادى ئيسراييل چ تالا و لىك ده چيژن تا تيعمه تى فيرعهون و كه س و
كارى داين ده كه ن.

ولاخ و چوار پى فيرعهون چۆن له تييريا سه پريان هاتووه و به ره مى
ئيسراييل له برسانا ده مرن!

چون له گهڼ نه ته وهی ئیسراییل وه کوو چواریږی ره فتار ده که ن! هه زار جوړ
تو که ریان پی ده کړی و به توندیش جه زره به نه درین! موسا به یانی و یتو ره
نه وانه ی ده یینی رکی هه لده ستا و هیچی نه نه وت.

چونی رك هه لنه ستی، وه ختی سوو کایه تی به نه ژاد و بنه له ی بکړی! نه و
خه لکه به ره ی پیښه مېهران و توره مه ی مه رد و رهندان بوون. بوچی تاوانی
به ره ی ئیسراییل چی بوو؟ نه وه ی لی به ده ر له نه ژادی قیبتی نه بوون و
خه لکی که نعان بوون؟!

مه گه ر که نعان ی بوون تاوانه! نه خیر، نه مه باوه پړکی ناپه سه نده!

مشتی گیان نه ستین

کاتی موسا گه نجیکی به هیزی لی ده ر هات، خوا نا گاداری و لی زانی پی
به خشی. له و رووه وه زوری رك له سته مکاران هه بوو و چاوی پیانا
هه لنه ده هات. هه ژار و زور لی کراوانی خوش نه و بست و چه شنی ته واوی
پیښه مېهران یاریده ریان بوو.

جارتکیان چوه ناو شاری فیرعه ون. سهرنجی دا مه رد سهرقالی هه له
و هه رزه یی خو یانن. دوو پیاوی به رچا و که وت خه ریکی شهر بوون. یه ک له وانه
له نه ژادی ئیسراییل و نه وی تریان قیبتی و دژمنی به ره ی ئیسراییل بوو.
ئیسراییلی قیبتیه که ی به تاوانبار ده ر کرد و له موسای خواست یار مه تی
بدا.

موسا تووره بوو، و مشتیکي دا له قیبتی، مشته که گیان نه ستین بوو. کابرا
مرد و موسا به دل په شیمان بووه وه. خیرا تیگه یشت نه و کاره ی کارکی

شه‌يتان په‌سه‌ند بووه.

وه‌كوو هه‌موو پيغهمبه‌رئك، په‌شيماني لاي خوا ده‌رپري و داواي به‌خشيني لي‌كرد. وتي: «ئه‌مه شه‌يتان پتي كردم، دياره كه دژمنيكي ئاشكراو ري لي گومكه‌ره». (۱)

خوا داواكه‌ي مووساي قه‌بوول كرد، چوون مه‌به‌ستي كوشتني كا‌برا نه‌بوو، لييداو، ئه‌نجامي بوو به‌وه.

مووسا په‌سني خواي به‌جئي هيتاو وتي: به‌راستي خوا چاكه‌ي له‌گه‌ل كردم و ليني بووريم. «من هه‌رگيز پشتيواني تاوانباران ناكهم». (۲)

به‌ياني به‌ترس و چاو‌گي‌رانه‌وه به‌ناو شاردا ده‌گه‌را، كه سه‌ربازاني چاو تيژ و بۆزه‌ني فيرعه‌ن نه‌يدۆز نه‌وه. ده‌ترسا و خۆي ده‌پاراست؛ نه‌كوو سه‌ربازان بيگرن و بيده‌نه ده‌ستي ديكتاتۆر!

سه‌ربازان لاشه‌ي قيتيه‌كه‌يان بيني بوو. كوژراو يه‌كي له‌ خزمه‌تكاراني فيرعه‌ون بوو. به‌دواي كوژره‌كه‌يدا ده‌گه‌ران و بۆيان نه‌ئه‌دۆزرايه‌وه. كي پتي نيشاندايه‌ن، كه‌س نه‌يده‌ناسي، مووسا خۆي و ئيسراييلييه‌كه نه‌بي؟!

ناوي كوژراوه‌كه‌كه‌وته سه‌ر زمانان و بوو به‌ده‌نگ و باسي ناو‌شار؛ به‌لام كه‌س ئاگاي له‌ كوژره‌كه‌ي نه‌بوو.

فيرعه‌ون قوشقي بوو و به‌ سه‌ربازاني وت: هه‌ر ده‌بي ئه‌و كوژره‌ په‌يدا كه‌ن.

نهيښنی ئاشکرا ده بې

هر به يانی نه و روزه موسا ئيسراييلييه که ی بينيه وه که له گهل
قيتیه کی تر خه ریکی زه رپ و جهنگ بوو.

ئيسراييلي بې نه وه ی شهر ميک بيگرئ قيرانی و داوای له موسا کرد
له سه ری بکاته وه.

موسا پي و ت: تو پياوړکی نه سازی! بۆ له شهر و هه را له گهل نه م و نه و
ده ست هه لئاگری؟ هر قيرت دي و داوای يارمه تی له من ده که ی؟! هر به
ته مای پشتيوانيت لي بکه م؟ «دياره ري گوم کردوی».(۱)

موسا ليان نزيك بووه وه و ده يو ست قيتيه که توژي ته مي بکا.
ئيسراييلي موسای يني که خه ریکی لومه ی بوو؛ تر سا مشتیکي
گيان نه ستيني پي بگه يه ني و نه ميش وه کوو قيتيه که ی [دويني] ی به سه ر بې.
وتی: «موسا! نه ته وي منيش بکوژي، وه کوو دويني يه کيکت کوشت! تو
هيچ مه به ستيتک نيه نه وه نه بي بيه مله وړی نه م ولا ته؛ له وانه نيت کار و
باران سامان ده ده ن».(۲)

ليړه دا قيتيه که موسای بۆ ناسراو زانی کابرای دويني نه م
کوشتوويه تی.

روشت و هه والی به پياوړی فیرعه ون دا که کوژه ره که ی دويني موسا
بووه.

کاتی هه‌واله که به فیرعه‌ون گه‌یشت تووره بوو و وتی: یانی ههر نه‌و گه‌نجه‌یه که په‌روه‌رده‌ی کۆشکه‌و به‌تان و نمه‌کی من گه‌وره بووه؟
خوا مه‌یلی لی بوو مووسا له شه‌ری فیرعه‌ون و سه‌ربازانی رزگارکا.
مووسا نیازی کوشتنی نه‌و پیاوه‌ی نه‌بوو، مشتیکی توندی پی گه‌یاند، به‌لام بوویه هۆی تیدا چوونی.

به‌لام فیرعه‌ون و پیاوانی به‌لگه‌یه‌کی وه‌هایان هه‌رگیز قه‌بوول نه‌ده‌کرد و ئاماده‌ش نه‌بوون له مووسا بیورن. خوا بریاری دابوو هیژ و ده‌سه‌لاتی فیرعه‌ون به‌ده‌ستی مووسا له‌ناو بجئی و به‌ره‌ی ئیسراییلیش ههر به‌ده‌ستی نه‌و ده‌ریاز بین. بریاری دابوو، مووسا مرۆ له مرۆپه‌رستی وه‌رگپړئ و ییانه‌خته سه‌ر رئی خوا په‌ره‌ستی.

نه‌و ئامانجانه‌ش چۆن ئه‌هاتنه‌جی، ئه‌گه‌ر ده‌ستی سه‌ربازانی خوانه‌ناسی پی بگه‌یشتایه؟

پیاوانی فیرعه‌ون و وه‌زیرانی، پرس و رای خۆیان کرد و لیپران مووسا بکوژن.

له‌م ئیوانه‌دا کابرایه‌ک و توویره‌ی ئه‌وانه‌ی بیست و نه‌خشه‌ی خوئنده‌وه. پاشان خۆی به‌مووسا گه‌یاند و له‌ویستی دژمن تیی گه‌یاند. پیتی وت: «له‌م شاره‌ی وه‌ده‌رکه‌وه؛ ئه‌من له‌دلسۆزانی تۆم»^(۱).

ئه‌وسا مووسا به‌ترس و پارێزه‌وه له‌شارئ وه‌ده‌رکه‌وت و وتی: «په‌روه‌ردگاری من! له‌شه‌ری ئه‌م گه‌له‌سته‌مکاره‌م رزگارکه»^(۲).

له میسر وه بو مه‌دیه‌ن

له بارو دڅخکې وه‌هادا مووسا چی بکړدایه؟! ته‌واوی میسر ملکې
فیرعه‌ون بوو و سهریازانیښی به‌ته‌واوی چاوتیژی و بۆزه‌نیانه‌وه له‌که‌میندا
بوون!

له‌م پرگه‌یه‌دا خوا‌فرمانی پېدا پروا بو مه‌لېندی عه‌ره‌ب نشینی مه‌دیه‌ن،
که‌ده‌ستی فیرعه‌ونی پې نه‌ده‌گه‌یشت. مه‌دیه‌ن پیاوایتک بوو که‌پټک هاتبوو
له‌چه‌ند گوند و شتوازی ژبانیشیان له‌گه‌ل دانشتوانی میسر فیرقی هه‌بوو. نه
کڅشکی میسری تیدا به‌رچاو ده‌که‌وت و نه‌بازارپیش. به‌لام چوون له
ده‌ستی فیرعه‌ون به‌دوور بوو، سهرزه‌مینکې به‌خته‌وه‌ر بوو.

به‌لې، به‌خته‌وه‌ر بوو، چوون بو خوی سهر به‌ست ده‌ژبا و له‌ژېر
ده‌سه‌لاتی فیرعه‌وندا نه‌بوو.

چه‌ن خو‌شه‌ئو پیاوانه‌ی نازادی و دادپه‌روه‌ری تیدایه. چه‌ن به‌دغه‌ره
ئو‌شاره‌ی به‌زه‌بوونی و کڅیلايه‌تی ده‌ژې! له‌ویدا مه‌ردم هه‌موو بی‌ترس له
شه‌ری فیرعه‌ون به‌یان له‌خه‌و هه‌لده‌ستان.

له‌ویدا خه‌لکې به‌شه‌و، بی‌ترس له‌درنده‌یی پیاوانی فیرعه‌ون ده‌خه‌وتن
و کورانیښ سهر نه‌ده‌پران.

مووسا میسری به‌جې هیشت و به‌ره‌و مه‌دیه‌ن که‌وته‌رې. هه‌ر ده‌ترساو
چاوه‌چاوی بوو؛ ناخو‌که‌سې به‌شو‌نیه‌وه نه‌بی؟ به‌لام سهریازان له‌ناستی
ئو، چاویان قوو‌جا‌بوو. پستی به‌خوا به‌ست و له‌میسر هاته‌ده‌ره‌وه. هه‌ر له
یادی خودا بوو و چاوه‌رې کڅمه‌کی په‌روه‌نده‌ی بوو.

«کاتې رووی له مه‌ديه‌ن‌نا، وتی: به‌لک‌وو په‌روه‌ردگارم راسته‌پرتم پي‌نشان دا». (۱)

له مه‌ديه‌ن‌دا

موسا گه‌يشته مه‌ديه‌ن؛ به‌لام نه‌که‌سی ته‌ناسی و نه‌که‌س ده‌يناسی.
شه‌و له‌کړي بخه‌وي؟ کي جیي بکاته‌وه؟

له‌ناو دوو دلي داگيري کرد بوو، به‌لام دلنيا بوو خوا په‌کي ناخا!
ته‌ماشای کرد بيرنگ له‌و نزیکانه‌دايه و مه‌ردم خه‌ريکن مه‌رو مالاتي لي
ناو ده‌ده‌ن

دوو کچی به‌رچاو که‌وت که‌لای مه‌ره‌کانی خوړيان گرتبوو به‌ته‌ما بوون
خه‌لکي نازه‌لي خوړيان تيړاو که‌ن، پاشان ته‌وانيش هی خوړيان ناو بده‌ن.
وه‌ختي سه‌رنجي دان چه‌شني باوکيکي دلسوز خوشه‌ويستيان له‌ناو
دليا سه‌ري هه‌لدا.

ليي پرسين: ټټوه‌ بو‌ ناويان ناده‌ن؟

وتيان: ټيمه‌ ناتوانين ناويان ده‌ين، هه‌تا مه‌ردم دوايان نه‌يه. چوون ته‌وان
ده‌سدارن و ټيمه‌ بي‌ده‌ست. ته‌وان پياون و ټيمه‌ له‌جنسي زن!
هه‌ستيان به‌وه‌کرد، موسا ده‌يه‌وي بلې: ته‌ي بوچی په‌کي له‌پياواني
ماله‌وه‌تان نايه‌ بو‌تان ناو دا؟

ده‌ستی خوړيان خسته‌پيش و وتيان: «باوکمان پيرنگي بي‌هيژ و

توانایه». (۱)

جوامیږی پالی به مووساوه نا، مېړه کانی بۆ ئاو دان و روښتن به رښانه وه.
جا ئیستا ئیتر بۆ کوږ پروا؟! شه و په نا به کوږ بهرږ و له کوږدا بنوږ؟!
خو نه کهس ده ناسی و نه تاقه که سیکیش ده یناسی!
«رووی ناله سیبه رتک و وتی: پهروه رنم! نه من هه ژارم و ئاتاجی چاکه ی
تۆم». (۲)

بانگ کردن

کچه کان زووتر له جاران گه یشتنه وه مال. باوکیان سه ری سورما و
هوه که ی لی پرسین.

پرسی: بۆ و په له تان کرد کچه کانم؛ چۆن بوو نه مړو زوو هاتنه وه؟
وتیان: خوا پیاوړکی هیژای بۆ گه یان دین و مېړه کانی بۆ ئاو داین.
پیره پیاو به لایه وه سه یر بوو زانی نه و پیاو به غه ربه بوو نه گینا
له روژگار ټکی وادا کهس ئاوا به زه یی به و کچانه دا نایه ته وه. پرسى: نه و
پیاو ه تان له کوږ به جی هیشت؟

وتیان: هه ر له وږدا که بوو، جیمن هیشت؛ پیاوړکی غه ربه بوو، شوږن و
جیگه یه کی شک نه ده برد!

پیره پیاو وتی: کار ټکی چاکتان نه کرد کچه کانم، کابرایه کی غه ربه؛
پیاو ه تی له گه ل ټیمه کردووه و ئاشناو خانه خوږیه کیشی لیره دا نییه. ده جا شه و

بەروا بۆ کۆی و لە کۆیدا روژ بکاتەوه؟!

ئەو هەم مافی میوانی بەسەر ئێمەوه هەیە، هەم هی پیاوەتی!

ئایە کێکتان بەروا و لەگەڵ خۆی بێنێتەوه.

«یەك لەو دوو كچه به شهرمێكه وه به رهو لای هات و پیتی وت: بابم

بانگت دەکا، تا کڕی ئێو ئاوەت بدات و با بۆت هەلکێشاین» (۱)

موسا هەستی کرد خوا نزاكەى لى قەبوول كردهوه و جیى بۆ دابین

كردوه.

هەستایە سەر پى. خۆی كەوتە پێشهوه، با چاوى به كچه كه وه نه بى.

هێژایانە هەنگاوی دەنا.

وه ختى گه یشتنه پێشهوه، پیره پیاو سه بارهت به ناوو نشتمان و حال و

بارى پرسىارى لى كرد. موساش قسه ی بۆ كرد و به سه رهاتى خۆى بۆ

گێڕایه وه.

پیره پیاو زۆر به نەرم و نیانی و لەسەر خۆییەوه گوێی دایە و تەکانی. کاتی

موسا قسه کانى ته و او كرد پیتی وت: «ئیتەر مه ترسه؛ له ده ست گه لى

سته مكاران رزگار ت بوو» (۲)

ژن هینان

موسا له مالى پیره پیاو [شوعەیب] دا وه کوو میوانێکی به رێز و ته نانه ت

کوڕێکی خوشه و یست مایه وه.

روژئکیان یه کئی له کچان به روویه کی خوش و دلئیکی پاکه وه به باوکی
وت: «بابه بیگره به کړئ؛ باشتیرین کړئکار ئه وه یه هم به هیژبی، هم به
شهرم». (۱)

شوعه یب پرسى: تۆ چۆن ده زانی به هیژه و به شهرمیشه کچم؟
وتی: هیژو توانیم له وندا بۆ ده رکه وت، که به ته نیا سه ری بیره که ی
به رزه وه کرد، ئه وه ش کاری چه ند که سه. بۆ به شهرمی و پاکیشی باوه گیان!
به وه دا زانیم که له وه ختی هاتنیدا پیشم که وت و هه ر بۆی نه ده پروانیم. دیاره
کړئکار و ره نجبه ریش ده بی به توانا بی و جیی باوه ریش بی. ئه گه ر به هیژ و
توانا نه بی ناتوانی جوان کار بکا. ئه گه ر مرویه کی جیی باوه ریش نه بی
تواناییه که شی به که لکمان نایه.

پیشنیازی کچ له گه ل وستی ده روونی پیره پیاو سازگار بوو؛ به لام ئه و
وه کوو باوکیک ده بوا له و شتانه بیرى بکر دایه وه.

شوعه یب وه کوو پیرئکی تی گه یشتو که وه ته لیکدانه وه ی کیشه که و له بهر
خۆوه وتی: ده جاکئ هه یه له م گه نجه شیاوتر بی بۆ زاوا یه تی من؟

له کوئی دنیا دا که سیکی له م چاترم ده س ده که وى؟!

خۆ له مه دیه ندا تاقه که سیکم بۆ په یدا نابئ شایانی ئه م کاره بی!
له وانیه خوا ئه م گه نجه ی به و نیازه وه هه نار دبئ بۆ لام، ببئ به زاوا
راوژکارم.

پاشان به ئارامی و دلسۆزیی و لیزانییه وه وتی: «من خه یالم هه یه یه کئی

لەم دوو کچەم بدهم به تو؛ که له پیناوشیا، ده‌بی هه‌شت سالان کارم بو بکه‌ی» (۱).

ئه‌وه له‌باتی ماره‌یه‌وه ده‌بی هه‌شت ساله‌که ته‌واو که‌ی.

«ئه‌گەر پێشت خۆش بوو بیکه‌ی به‌ ده‌سال، به‌ خۆته‌وه، من نامه‌وئێ تووشی دژواریت بکه‌م. ئه‌گەر خوا مه‌یلی له‌سه‌ر بی زوو تێده‌گه‌ی که‌ منیش له‌ ریزی چاکه‌ کاراندام» (۲).

پیره‌ پیاو ترسی هه‌بوو، مووسا کچه‌که‌ی له‌ گه‌ڵ خۆی به‌ری و ئه‌و ته‌نیا بمینێته‌وه. له‌و رووه‌وه‌ حه‌زی کرد جارێکی تر تا‌قی بکاته‌وه، تا ئه‌گەر جیی باوه‌ر بوو لێ جیا بێته‌وه.

مووسا پێشنیاره‌که‌ی پێ باش بوو. هه‌ستی کرد کاری خوايه‌ و خوا ئه‌نجامی به‌ خێر ده‌گیرئ.

خوا خۆی گه‌یاندیه‌ مه‌ديه‌ن. برديه‌ لای ئه‌و پیره‌پیاوه‌ و دڵسۆزی و خوشه‌وستی هاویشه‌ ناو دایه‌وه.

دوا‌یی وتی: [باشه‌] ئه‌مه‌ به‌ریارێکه‌ له‌ تێوان من و تو‌دا. به‌لام ئاوه‌ز و لێزانی، پالی به‌ مووساوه‌ نا مافی هه‌ل‌بژاردن بو‌ خۆی به‌تێته‌وه‌ چوون له‌وانه‌ بوو. له‌ درێژه‌ دان به‌و کاره‌ی - مانه‌دوو بێ.

به‌و بۆنه‌وه‌ وتی: «هه‌رکام له‌و دوو به‌ریاره‌م برده‌ سه‌ر، نابێ زۆرم لێ بکری، خواش له‌وه‌ی ئێمه‌ ده‌یلێن ئاگاداره‌» (۳).

(۲) قه‌سه‌س: ۲۷.

(۱) قه‌سه‌س: ۲۷.

(۳) قه‌سه‌س: ۲۸.

گەرانەووە بۆ میسر

کاتی پریارە کە ی موسا بە سەرچوو، خیزانی لە گەڵ خۆی برد. (۱) خوا حافیزی لە شرعە یب کرد و ئەویش دوای بۆ کردن:

بەرە کە تە خوات هاوڕێ بێ کورم! خوا پشت و پەنات بێ کچم!
لە گەڵ ماڵ و خیزانیدا کە وتە پێ تەواوی شەو هەوا سارد و زۆریش
تاریک بوو [چارە چ بوو] ئاگر لەو چۆڵ بیاوانەدا لە کوێ بێنن؟
چیان بۆ دەکرا! نە ئاگرێک هەبوو خۆی پێ گەرمەووە کەن، نە
رۆشنا یە کیش، کە رێی پێ وەدۆزن؟!

موسا بە دەم رینگە رۆشتەووە هەر چاوی بۆ ئاگر دەگێرا.
«لە پرا ئاگرێکی چاو کرد. بە خیزانی وت: پەلە مە کەن، ئاگرێکم
دۆزیووە؛ بە شکوو یا دەستە ئاگرێکتان بۆ بێنم یا بۆ دیتنەووەی رینگا کە لکی
لێ وەرگرم». (۲)

بە دلخۆشییەووە بەرەو لای ئاگر ملی نا.
«وەختی گە یشتە نزیک ئاگرە کەووە، بانگی لێکرا: ئە ی موسا! ئە من
پەرورەندە ی تۆم؛ پێلاووە کانت کەنە، تۆ لە ناو شیوی پیروزی «توا» دای». (۳)
لە وێدا خوا لە گەڵ موسا کە و تە وێژ و پێی راگە یانند: «من تۆم دەس
نیشان کردووە؛ گوێ بگرە بۆ ئەو ی پێت رادە سپێردری: من خوام و جگە لە

(۲) تاها: ۱۰.

(۱) قەسەس: ۲۹.

(۳) تاها: ۱۲، ۱۱.

من پەرستوویەکی تەنێ. کەوا یە هەر من بپەرستە و لە رێی نوێژەو یادی من بکە، رۆژی پەسلان بەرێو یە»^(۱)

مووسا گۆچانیکی بە دەستەو بوو، کە لە گەل خۆی دەگیرا و کەلکی لێ وەر دەگرت.

خوای مەزن پرسى: «ئەو چییە بە دەستەو مووسا؟»^(۲)

مووسا زۆر بە سادەیی و روو خۆشییەو وەلامی دایەو: ئەو گۆچانە کەمە.

چوون بە عەزەرتى قسە کردن بوو لە گەل خوا دا؛ درێژەى بە و تەکانى داو، باسى قازانجى جوړاو جوړى گۆچانە کەى بۆ کرد: «ئەمە گۆچانە کەمە، کە خۆمى بە سەرا ئە دەم. گەلای پێ دەوەرێتم، بۆ رانە کەم و چەند کارى تەریشى پێ ئە نجام دە دەم.

خوا فەرمووی: ئا داخە مووسا!

کە هاویشتى سەرەنجى دا ئەوا ماریکەو بە زویدا دەخزێ. فەرمووی هەلیگرە مە ترسە؛ هەر ئیستا وە کوو خۆی لێ دە کەینەو»^(۳)

پاشان دوو نیشانەى بە مووسا نیشان دا، کە سپی برونى دەستى بوو. فەرمانى پێ دا: «دەستت بکە بە باخەلتا؛ کە دەرت هینا - بە بێ نەخۆشین - سپی [ئەمەش] نیشانە یە کى ترە»^(۴)

(۲) تاها: ۱۷.

(۱) تاها: ۱۴، ۱۲.

(۴) تاها: ۲۲.

(۳) تاها: ۲۱، ۱۸.

رێکەوه بو‌لای فیرعه‌ون؛ به ته‌واوی یاخی بووه

دوای گشت ئەوانه خوا فرمانی به موسا دا، ده‌ست بکا به‌و کاره‌ی که هه‌ر له‌بنه‌وه بو‌ ئەوه‌ی دروست کردبوو.

فیرعه‌ون له‌ سه‌رزه‌ویدا ته‌واو له‌ خو‌ ده‌رچوو بوو، و به‌د فه‌رپی گه‌یانده‌بووه ئەو په‌ری.

هۆزی فیرعه‌ون له‌ خوا وه‌رگه‌را بوون و دنیا به‌کیان گه‌نانه‌بوو. ئاشکرایه‌ خوا پیتی ناخۆشه‌ به‌نده‌کانی له‌ راسته‌پڕی لاده‌ن و سه‌رزه‌وی بیته‌ دیارگه‌ی سته‌مکاری.

خوا ده‌یو‌ست موسا بپروا بو‌لای فیرعه‌ون و گه‌له‌که‌ی که: «دارو ده‌سته‌یه‌کی له‌ رێی لاده‌ر بوون».^(۱)

به‌لام جا موسا چۆن بپروا و چۆن له‌ گه‌ل دیکتاتۆردا روو به‌ روو بی؟ ئەو که هه‌ر دوینی کابرای قییتی کوشتبوو و رووداوه‌ که هیشتا تاز به‌بو! به‌ شوێنیا، به‌ ترسه‌ ترس و شوێنه‌ گومکێ خو‌ی ده‌رکرد بوو؛ هه‌م سه‌ربازان و هه‌م دانشتوانی کۆشکیش ده‌یانناسی.

له‌و رووه‌وه‌ وتی: «په‌روه‌رێنم! من یه‌کێ له‌وانم کوشتووه‌، ترسم هه‌یه‌ بمکوژنه‌وه‌!»^(۲)

بیری له‌وه‌ش کرده‌وه‌ که له‌ قسه‌ کردنیشا زمانی ده‌گیری. به‌لام خوا له‌ هه‌مووشت ئاگادار بوو؛ به‌ سه‌رگشت ئەوانه‌دا پیتی خو‌ش بوو موسا چی

پي وټرا بوو، بېکا.

په روه رنده ی تو فەرمانی به موسا دا: ریکه وه بولای هوزی سته مکار،
هوزی فیرعه ون؛ ثایا شهرم نایانگری؟

موسا وتی: خویاه دهرسم به دروژنم دهرکه ن؛ هه ناسه شم سوار ده بی
و قسم بؤ نه یه؛ هاروون بکه به هارویم. ټه وان من به تاوانبار ده زانن؛ ترسم
هه یه بمکوژن.

فهرمووی: نه، وانیه. هر دوو به نیشانه کانی ئیمه وه برؤن خویمان
هاروټانین و هه موو شتیکیش ده یستین.

بچه لای فیرعه ون و بلین: «ئیمه راسپارده ی په روه ردگاری هه موو
جیهانین؛ تو به ره ی ئیسراییل مان له گه ل بنیره.»^(۱)

خوا به موسا و هاروونی راسپارد، به ئارامی و نه رمی له گه ل فیرعه ون
ره فتار بکه ن.

خوا نه رم و نیانی [ته نانه ت] له گه ل دژمنانیش تا ټه و راده یه پی خوشه که
فهرمووی: «به نه رم و نیانی بیدوئتن، به لکرو یا بیر بکاته وه، یان بترسی.»^(۲)

روو به رووی فیرعه ون

موسا و هاروون چوون بؤ لای فیرعه ون. له کوړیدا هه ستانه وه، و
داوایان لیکرد لا به لای خرادا بکا.

دیکتاتور له بوټری موسا توپره بوو. به زاراوه یه کی له خوبایانه وه

وتی: جا تۆ چیت روډله، تا یتته کورې من و رینموونیم که ی؟
تۆ هر نه و مندا له نیت نیمه له ده ریا مان گرتیه وه؟! هر نه وه نیت خو مان
په روه رده مان کردی و چه ند سالیکیش له ناو مانا مایه وه؟
نه ها دوا یی نه و کاره شت کرد، واکردت! دیاره تۆ له ریزی پی نه زانان
دای. (۱)

مووسا نه تووړه بوو، نه وته کانی به درو خسته وه. بهر په رچی نه دایه وه و
داوای به خشینشی لی نه کرد. به نارامی ولامی دایه وه: «من نه و کاره مان له
دهس قهوما، نه و کاته که تووشی هله بووم و له ترسی نیوهش هه لاتم.
دوا یی په روه رنده مان لیزانی پی به خسیم و بردمیه ریزی پیښه مېرانه وه». (۲)
تۆ من ته مان له سهر ده نیی که به خپوت کردووم؛ به لام بیر له وه ناکه یه وه که
من بوچی که و تمه ژیر دهستی تۆ و چون په روه رده ت کردم؟
نه گهر تۆ فره مانی کوشتنی مندا لانت دهر نه کردایه، دایکم منی نه
نه ها وېشته نیله وه و نه نه که و تمه ژیر چنگی تۆ!
نایا نه م چاکه یه ت له بهرام بهر نه و هه موو ده سدر تزیی و دل ره قیه ی تۆ دا
هر شایانی ناو بردن هیه؟

تۆ ره فتارت له گهل ټی کرای هوژی من، ره فتار له گهل که ر و گادا بوو.
به زمی سه گت پی ده گرتن و خرابترین جه زره بهت نه دان. ټیتر به خپو کردنی
تاقه مندا لټیکان که ی نېشانه ی پیاو ته تی تویه؟ که نه ویش هر له رووی نه زانی
و هه له ییه وه بوو! «تۆ من ته تی نه و چاکه یه مان به سهره ده که ی که گه لی

ئيسراييلت كردووه ته بهنده ي خۆت». (۱)

بانگيشتي خواپه رستي

فيرعه ون به زي و قسه يه كي بۆ نه مايه وه. پاشان به نيازى خۆ رزگار كردن، پرسى: «ئهرى راهينه رى جيهان چيه؟ ئه وه ي تۆ ناوى ديئى؟
مووسا وتى: پهروه رنده ي ئاسمانه كان و زه مينه و ئه وه ي له نيوانياندايه؛
ئه گهر ئيوه ئاوه زى خۆتان بخه نه كار!» (۲)

فيرعه ون له م جوابه توند بوو. «بۆ ئه وه به شدار بوانى كۆپ له مووسا
هه لكژتى، پىي وت: خۆ جوان گوشتان ليوه يه!» (۳)

مووسا قسه كانى خۆى نه پرى؛ به لكوو دووه مين زه برى به فيرعه ون
گه ياند و وتى: «راهينه رى ئيوه و پيشينيانى ئيوه ش هه ر ئه وه». (۴)

فيرعه ون كه توورپه يى زۆرى بۆ هيتا بوو، خۆى بۆ نه گيراو وتى: «ئهم
پيغمبهره كه بۆلاى ئيمه هه نيردراوه، دياره شيتيكي ته واوه». (۵)

مووسا ديسان له سه ر وته كانى روشت. ستهه مين ده ستى له فيرعه ون
گۆزايه وه و وتى: «پهروه رنده ي خۆره هلات و خۆرنشين و نيوان ئه وانيشه،
ئه گهر تى فكرين!» (۶)

فيرعه ون بۆ ئه وه ي فكرى مووسا له و قسه دل ته زتانه دوور خاته وه و
ركى گه وره پياوانى ده ورو به رى هه ستينى وتى: «باشه ئه ي ئه وانه ي پيشوو

(۲) شوعه را: ۲۴، ۲۳.

(۴) شوعه را: ۲۶.

(۶) شوعه را: ۲۸.

(۱) شوعه را: ۲۲.

(۳) شوعه را: ۲۵.

(۵) شوعه را: ۲۷.

چۆن بوون؟!» (۱)

ئەم پرسیارەى بەو مەبەستە ھێنایە گۆرئ، ئەگەر مووسا وتی: لەسەر راستەپرئ بوون، بلی: جا خو ئەوانیش بت پەرست بوون. ئەگەر وتیشی: ئەزان ورئ گوم کردوو بوون، دانیشتوانی کۆر توورە بین و بلین: مووسا جئو بە پیشینیانمان دەدا! بەلام مووسا لە فیرەون لیزان تر بوو، چوون تیشکی خوای لە دلا بوو.

بۆیە وتی: «زانینی ئەوانە لە دەفتەرک دایە و لەلای پەرورەنمە، کە نە ھیچی لی گوم ئەبی و نە لە بیریشی دەچی». (۲)

ئەمجا مووسا راستییەکی ھێنایە ئاراوە کە فیرەوننی تیا گیرۆدە ببی و نەتوانی خوئی لی دەرکا. وتی: «پەرورەدگارم نە تووشی ھەلە دەبی و نە ھیچیشی لە بیر دەچی. ئەوێ زەوی بۆ کردن بە رایەخ و ریبازگەلی بۆ دروست کردن و ئاوی لە ھەواوە باراند». (۳)

فیرەون بە ھتەوہ بوو قروقەپی کرد و نەیتوانی ھیچ بلی. بەس ھەر ئەوێ بۆ وترا، کە ملھوران کاتی بۆر خواردن و قوشقی بوون دەیلین. وتی: «بیتوو جگە لە من بەندایەتی پەرستوویەکی تر بکە ی بزانە جیت بەندیخانە». (۴)

موعجیزەکانی مووسا

کاتی فیرەون ئەو تیرەى لە مووسا ھاویشت [ھەرەشەى لئکرد]

(۲) تاھا: ۵۲.

(۱) تاھا: ۵۱.

(۴) شوەر: ۲۹.

(۳) تاھا: ۵۳، ۵۲.

موسا لپیرا به تیری خوا لئی بداته وه.

لئی پرسى: «ئەگەر نیشانیکی ئاشکرام بۆ هینای چى [هەر دەمخهیه به ندىخانه وه]؟! »

وتى: ئادهى بیهینه ئەگەر درۆ ناکه ی!

موسا گۆچانه که ی فری دا! بوو به ئەژدیهایه کی به راستى. دهستیشى ده رهینا هه موو ته ماشاکه ران بینان و سپى بوو. (۱)

لیره دا فیرعه ون قسه یه کی بۆ وتن: دهست که وت. به که سایه تیه کانی ده وری وت: «[سهرنج بدهن] جادووکارکی چه ند شاره زایه!» (۲)

دانشتوان بۆیان سه نده وه: به لئی، گومانی تیا نییه که جادووگەرکی ته واهه.

موسا جوابی دانه وه: «ئىستا که ئەم راستیه تان بۆ ده رکه وتوه ناوی ده ئین جادوو! به راستى جادوو ه ئەمه؟ جادووکاران هه رگیز رزگار نابن!» (۳)

فیرعه ون تیرکی تری ئاراسته ی موسا کرد و وتیان: «بۆ ئەوه هاتوویه وه ناومان، له و ریگه باو باپیرانمان له سه رى بوون لاما ن ده ی و خۆتان که ن به گه وره ی ئەم ولاته؛ ئیمه باوه رتان پیناکه ین.» (۴)

فیرعه ون تیکۆشا - به شیوازی مله وران - ده ور و به ر له موسا بترسینی.

پى وتن: «ئەیه وئى به و جادوو ه ی هه موتان له نشتمانى خۆتان وه ده رنئى؛ ئیوه ده لئین چى؟» (۵)

(۲) شوعه را: ۳۴.

(۴) یونس: ۷۸.

(۱) شوعه را: ۳۲، ۳۰.

(۳) یونس: ۷۷، ۷۶.

(۵) شوعه را: ۳۵.

[ئەوانیش] داوايان له فیرەون کرد، بۆ کۆلدان به مووسا جادووکارانی ولات کۆ بکاتەو.

داخوازییه که هاته جی. به ولاتی میسر دا جاردرا: خەلکینه اکێ شتیك له جادوو دەزانی خۆی بگهیه نیتە باره گای شا.

جادووکاران له هەموو ناوچه کانی ولاتهوه [هاتن و] یه کان گیر بوون. رۆژی دیاری کراو، رۆژی جیژنی دانیشتوانی میسر بوو. به مەردمیان وت: «ئایا ئیوهش کۆ دەبنهوه؟ ئەگەر ئەم جادووکارانه سەرکەوتن، ئیتمەش دەیینە شوێن کەوتووین!»^(۱)

بەرەو مەیدان

له چاشتینگادا هەر مەردم بوو، له مال دەرهده هاتن و دەسته دەسته بەرەو شوێنی دیاری کراو دەچوون.

پیر و گەنج و ژن و پیاو و منداڵ بەرەو مەیدان پڕۆشتن. به جۆرنکی واکەس له مالتی دا نەما، نەخۆش و لاکەوتە ی لێ بەدەر له «ئەلمەتەرە» دا، باس هەر باسی جادووکاران و ناو هەر ناوی ئەوان بوو. - ئاخۆ جادووگەرە کە ی ئاسوانیش هاتبی ئەو یه که مەزنە کەیان؟ - به لێ، جادووکاری ئەل ئوقسور و دانە به ناویانگە کە ی ئەلجیزەش!^(۲) - ئەنجامی کارت پێ چۆنە کاکە، کێ دەبیاتەو؟

(۱) شوعره: ۴۰، ۳۹.

(۲) ئەسوان و ئوقسور و ئەلجیزە: ناوی سێ شاری میسری ئەوسەردەمەن.

- میسر له راستیدا جگه‌رگۆشه‌کانی خۆی ناردۆته مه‌یدانه‌وه!

- بَلَّی کابرایه‌ك تاق و ته‌نیا به‌ سه‌ر هه‌موویانا سه‌رکه‌وی!

- کۆره! مووسا و برای چۆن نه‌توانن کۆل به‌وانه‌ بدەن. ئاخ‌ر نه‌وان له‌ کۆی

جادوو فێر بون؟

- نه‌وه‌یان که له‌ کۆشکی شاداگه‌وره‌ بوو. دوا‌یی به‌ پارێز و دڵه‌ له‌رزای له‌

میسر ده‌رچوو و چه‌ند سالی‌کیش له‌ مه‌دیەن مایه‌وه. ئیت‌ر جادوو له‌ کۆی

فێر بون؟

- له‌ میسر؟ که‌ نه‌! له‌ مه‌دیەن؟ خۆ هه‌ر نه‌. ئیمه‌ هه‌رگیز نه‌مان بیستوه‌

فێرکاری جادوو له‌ وێدا هه‌بووی!

هۆزی ئیسراییل به‌ ترس و ئومێده‌وه‌ هاتن؛ شایه‌ت ترس‌یشیان له‌

ئومێدیان زیات‌ر بوو.

[له‌ به‌ر خۆوه‌ نه‌یانوت]: خوا به‌زه‌یی به‌ کۆری عیمرانا بی‌ته‌وه‌! خوا!

یارمه‌تی به‌ره‌ی ئیسراییل بدا!

جادووگه‌ران به‌ په‌ت و فیز و ده‌ماریا‌نه‌وه‌ سه‌ریان هه‌لدا. به‌ جل و به‌رگی

ره‌نگاو ره‌نگ و دارده‌سته‌کانیا‌نه‌وه‌ ده‌رکه‌وتن. به‌ حیلکه‌ حیلک و که‌ش و

فشه‌وه‌ هاتنه‌ ناو مه‌یدان.

ئه‌م‌پۆ روژی هونه‌رنواندنه‌! روژی‌که‌ شا چاودێری هونه‌رمه‌ندیی ئیمه‌یه‌!

ئه‌و روژه‌یه‌ که‌ گه‌ل سه‌رکه‌تنمان به‌ چاوی خۆی ده‌بینی.

که‌ گه‌یشتنه‌ پێشه‌وه‌ له‌ فیرعه‌ونیان پرسى: «ئه‌گه‌ر ئیمه‌ برده‌مانه‌وه‌

پاداشیکمان پێ ده‌ده‌ری؟

وتی: به‌لئی، نه‌گەر وایوو، دیاره له نزیکانی خۆم ده‌بن». (۱)
به‌لئی، گرنه‌ترین خه‌لاتی پاشایان ده‌بێ به‌وه! پاداشی فهرمانه‌ره‌ وایان له‌وه
به‌ولاته‌رنیه!

ئا نه‌وه‌یه‌ پیاوانی پێ ده‌خه‌تن! هه‌ر نه‌وه‌یه‌ که له که‌مینێ پاله‌واناندا به!
جادوو که‌رانیش به‌وه به‌لینه‌ی فیره‌هون که‌لێک خۆش‌حال بوون.

له‌ نیوا راست و درۆدا

مووسا پێی وتن: «چیتان بۆ هاو‌یشتن ئاماده‌ کردوه‌ بیهاون». (۲)
«ئه‌وانیش په‌ت و دار ده‌سته‌کانیان فری داو وتیان: سوێند به‌ که‌وره‌یی
فیره‌هون خۆمان سه‌رده‌ که‌وین». (۳)

مه‌ردم مار که‌لێکیان به‌رچاو که‌وت، که به‌ ناو مه‌یدانه‌ که‌دا له‌ خزان و
رو‌یشتنا بوون. وێرایی سه‌ر سوپمان ترسان. پاشه‌کشێیان کرد و ده‌سیان به
هه‌را کرد: ماره‌کان، ماره‌کان!
ژنان قه‌یژه‌ قه‌یژیان پێکه‌وت و مندالان گریان. قه‌یره‌ی ماره‌کان، ماره‌کان، له
مه‌یدانا به‌رزوه‌ بوو.

ئه‌وه‌ی مه‌ردم دیان مووساش دیتی. «په‌ت و دار ده‌سته‌کانی بیهین که به
هۆی جادوو چه‌شنی مار به‌سکه‌ خشی ده‌رو‌یشتن». (۴) تووشی سه‌رسامی
بوو؛ له‌ ئه‌نجاما ترسیشی نه‌شته‌ دل.

چۆن نه‌ترسایه‌؟ رۆژ رۆژی کێ به‌رکێ بوو. پیاو له‌ کاتی کێ به‌رکێ دا یا

(۱) شوعه‌را: ۴۲، ۴۱. (۲) یونس: ۸۰.

(۳) شوعه‌را: ۴۴. (۴) تاها: ۶۶.

ده گاهه رېږ و حورمهت، ياکوو لؤمه و سووکايه تي.

ئه گهر جادووکاران - خوا نه کرده - بيه نه وه!

ئه گهر - خوا نه خواسته - موسا داينې!

ئه نجامي کار چؤن ده بې؟ په نا به خوا!!!

دياره سهرکه وتني موساش، سهرکه وتني تاکه که سيک نيه، به لکوو

سهرکه وتني ثابنه به سهر فيرعه ون دا! زالبووني راستيه به سهر ناراستي دا.

خوا نه يکا! خوا به سهر يا نه هيڼي!

به لام خوا زاتي نايه بهر موسا و پي وت: «ترست نه بې دلنياهه تو

ده بيه يه وه.

ئه وه ي له ده ستی راستت دايه بيه اوه، هرچی ئه وان کردو ويانه قوتی

ئه دا! ئه وه ي ئه وان کردو ويانه فيلي جادووگه رانه؛ جادووگه ران له هر کوي

بن سهرکه وتنيان بو نيه». (۱)

موسا وتي: «هرچی ئتوه کردتان جادوو بوو، هر ئيستاکه ش خوا

هه لي ده پيچي. خوا کرده وه ي خرابکاران راست ناهيڼي، به نيشانه کاني

خوي راست بووني راستيه کان پيشانده دا. هرچه ند تاوانبارانيش پييان

خوش نه بې». (۲)

«موسا گزچانه که ي خست. له ناکاو بوويه ئه زديهايه ک و چيان به رهه م

هينابوو هه مووي قوت دا». (۳) «راستي که وته روو ئه نجامي کاري ئه وان به

هيچ ده رچوو». (۴)

(۲) يونس: ۸۱، ۸۲.

(۱) تاه: ۶۸، ۶۹.

(۴) ئه عرف: ۱۱۸.

(۳) شعرا: ۴۵.

جادو و کاران هه شه که یاندا و به حته وه بوون!

ئا ئه مه چ راز نکه؟! ئیمه خو مان جادو و کارین، به سه رو بنی جادو و
 شاره زایمان هه یه و شیوازی جوړاو جوړیشی ده زانین! مامۆستایانی ئه م
 هونه ره و به لکو و پیشه وایانی ئه م هونه ره شین! ئه مه جادو و نییه! شتیکی جیا
 له جادو وه!

ئه گهر جادو و بایه ئیمه به جادو و لیمان ئه داو هونه رمان به هونه ر تیک
 ده شکاندا!

به لام هونه ری جادو و ی ئیمه له به رامبه ر ئه مه وه خۆی پی ته گیرا. وه کوو
 شه ونمی خوړ لی که وتوو له ناو هه لگیراو گوم بوو.

ئه م راستییه له کئی وه یه؟ بی گومان هه ر له خوا وه یه! [له م بر گه یه دا]
 جادو و کاران گه یشتن به و بر وایه که مووسا راسپارده ی خوا یه و خوا
 مو عجیزه ی پی به خشیوه!

ئه مجا تیکرا قیران دیان و به دهنگی بهرز رایان گه یاندا: ئه وا ئیمه پروامان
 هیئا به پهروه رنده ی مووسا و هاروون. پاشان که وتن به سوژده داو وتیان:
 «ئه وا خو مان سپارد به پهروه رنتی هه موو جیهان و راهینه ی مووسا و
 هاروون!»^(۱)

هه ره شه ی فیرعه ون

لیږه دا شیتی فیرعه ون سه ری هه لدا یه وه هه ل ئه ستایه سه ر پی و

دائې نېشته وه، ئه‌ي نه‌راند و دانې ده‌ته‌قاند. فيرعه‌ونې لې قه‌وماو به‌ ته‌ماي شتيكي تر بوو. هه‌رگيز به‌ خه‌يالېدا نه‌ده‌هات ئاواي به‌سه‌ر بې!

ئو لېپرا بوو به‌ جادووگه‌ران مووسا تيکشکيني؛ كه‌چي جادووگه‌ران بوون به‌ پېشمه‌رگه‌ي مووسا. چاوه‌روان بوو جادووكاران واېكه‌ن به‌ مووسا كه‌س باوه‌ري پې نه‌ميئي؛ به‌لام خويان بوونه يه‌كه‌مين ده‌سته‌ي باوه‌ر پې هينه‌ري.

[مه‌يلي خوا و ابوو] تيره‌كاني هه‌موو دايا نه‌وه له‌ خوې. واى بير ده‌كردوه وه‌كوو فه‌رمانپه‌واي له‌ش و ته‌ني مه‌ردمه‌ فه‌رمانپه‌واي بير و ئاوه‌زيشيانه. هه‌روا كه‌ فه‌رمانپه‌واي زمانانه، فه‌رمانپه‌واي دلانېشه. لاي و ابوو تاقه‌كه‌سيك له‌ ولا تي ميسردا په‌يدا نابې، كه‌ بې ئيزني ئو فكر بكاته‌وه ياكرو باوه‌ر به‌ شتيك به‌يني.

به‌ مله‌وري و باديه‌هواييه‌وه داخوري به‌ سه‌ريانا:

«به‌ر له‌وه من ئيزتتان بده‌م پړواتان پې هينا؟!»^(۱)

يه شوئنيا زوردارانه تاوانباري كردن و وتي: «دياره‌هه‌ر ئو [مووسا] گه‌وره‌تانه و خوښي فيري جادووي كردوون!»^(۲)

پاشان داخوريه‌وه: «ئهم فيل و ته‌له‌كه‌تان بويه له‌ شاردا خسته‌كار دانېشتواني وه‌ده‌رتين، له‌ دواييدا تېده‌گه‌ن!»^(۳)

بو جاري سيه‌م تيريكي ژه‌هراويي كه‌ دوايېن تيري تيرداني مله‌ورانه، بو هارويشتن. پتي وتن: «ده‌ست و لاقتان به‌ پېنجه‌وانه‌وه ده‌پرېم و هه‌مووتان له‌

(۲) شوعه‌را: ۴۹.

(۱) شوعه‌را: ۴۹.

(۳) ئه‌عراف: ۱۳۳.

سیداره ده ده م» (۱).

خاوهن باوه پران به قه لغانی باوه پرو خور اگری هه موو نه و تیرانه یان له خو گوارا کرد. جوا یان دایه وه: «ئیمه هیچ ترسیکمان نییه؛ نه وسا ده چینه وه لای په روه رنده مان! ئیمه به هیواین په روه ردگار مان له گونا هه کانمان ببوری؛ چون بهر له هه موو که سیك پرو امان هینا وه» (۲).

«باوه پرمان به خوا هینا به لکوو له هه له کانمان و نه وه ی تو به بۆنه ی جادو وه توشت کردین بیووری. خوا سه رچا وه ی خیر و چاکه یه و تاهه تایه هه ر ده شمیئی.

بی گومان هه ر که به تاوانباری پرواته وه لای په روه ردگار، جیی دۆزه خه و نه مر و نه زی - تیدا ده میئته وه. نه وانهش که خاوهن باوه پر و ئاکار چاکن و ده چنه وه لای، دارای پله و پایه ی به رزن. جیگایان باخاتی که جوگه یان به به رده مدا ده پروا و بۆ هه میشه تیا ده بن؛ پاداشی پاکان وایه» (۳).

نه زانی فیرعه ون

کیشه ی مووسا، فیرعه ونی واخسته ناو په ژاره وه خه وی لی هه لگیرا و خواردنی لی بیژرا.

که سانی تریش توو په یان ده کرد و نه یانوت: «تو چون ری به مووسا و هۆزه که ی ده ده ی ولات بشیوتن و خۆت و په رستوه کانی تروه لانتین؟!» (۴)
دوایی فیرعه ون رایگه یاند: «هه ر به م زوانه کوپه کانیا ن ده کوژین و

(۲) شوعه را: ۵۱، ۵۰.

(۴) نه عراف: ۱۲۷.

(۱) شوعه را: ۴۹.

(۳) تاهه: ۷۶، ۷۳.

ژنه کاتنان [بو خزمه تکاری] نه هیلینه وه. ئیمه به ده سلاتین و به سه ریاندا زالین». (۱)

فیرعه ون له ته قالا دا بوو به لک وو به هر فیلیک بووه به ره ی ئیسراییل و خه لکی میسر له مووسا دوور بختاته وه.

به و نیاز وه به ناو هاونه ژادانی خو دا که وته گال و بخور و لئی ده پرسین: «گه لی من! ئایا خاکی میسر و نه و چۆمانه ی به به به ریدا ده چن گشتی هی من نییه، خو تان شایه ت نین؟! ئایا من چاترم یا نه و کابرا بی پایه و مایه، که نازانی ره وانیش قسه بکا؟!» (۲)

نه و سا به ئارامی و له سه رخۆبیه وه رووی له پیاو ماقوولان کرد و پیتی و تن: «گه وه ره پیاوان! وا نازانم ئیوه جگه له من په رستویه کی تر تان هه بی!!» (۳)

پاشان وه كه نه وه ی دوا ی بیر کردنه وه و بو دا چوونیک ی زور بیه وی ئامۆژگاری گه له که ی بکا، ساویلکانه وتی: «ئا، هامان! تو خشتی کالم له و کووره دا بو سوور که وه و بر جیکم بو دروستکه، به لک وو له و توه خوا که ی مووسا بدۆزمه وه! لام وایه له ریزی درۆزناندا بی». (۴)

هامان [وه زیر] خشتی سوور کرده وه و بر جی بو ئاماده کرد؛ به لام چه نده به رزو هه تا کوئی؟!

هامانی وه زیر و به ناو، نه ندازیاران له کار که وتن و قور و ئاجور دوا یی هات؛ به لام فیرعه ون هیشتا زور له خواره وه بوو. به هه و رانیش نه گه یشت، تا

(۲) زو خروف: ۵۲، ۵۱.

(۴) قه سه س: ۳۸.

(۱) نه عرف: ۱۲۷.

(۳) قه سه س: ۳۸.

بگا بە مانگەشە و پاشان هەتاوا

بە هەتاو نەگەیی، تا دەگا بە ئەستێران و دواویی ئاسمانیش!

لە ئەنجامدا بەزی و بە شەرمەزاری و دەستەپاچەییەوه لە جێی خۆیدا
دانێشتەوه. فیرعهونی نەزان ئاگای لەوه نەبوو کە «خو، زهوی و ئاسمانە
بڵندەکانی وه دی هیناوه».^(۱) «چی لە ئاسمانەکان و زەمین و ئەوهی لە تێوان
ئەوان و لە ژێر خاک دایە هەموو هی ئەون».^(۲)

«لە ئاسمان و لە زهوی تاقە پەرستوو خۆیه تی».^(۳)

سەرەنجام هیچ رێهەکی بۆ نەمایەوه ئەوه نەبی موسا لە ناو بەرئ. ئینجا
کاری خۆشی بەوه پاسا بدا، کە موسا خەریکە ولات ترووشی شیوان شیو
دەکا.

[بەو بۆنەوه] وتی: «لیم گەرێن موسا بکوژم، با پەنا بەرێتە بەر
پەرودەرندە. ترسم لێهاتوو دینە کەتان بگۆرێ و شیوان شیو بخاتە سەر
زەوییهوه!»^(۴)

خاوهن باوه‌ری بنه‌ماله‌ی فیرعه‌ون

کاتی فیرعه‌ون لێپرا موسا بکوژێ، یه‌کی له‌ خزمانی خۆی که هیشتا
باوه‌ری خۆی ئاشکرا نه‌کرد بوو، هه‌ستایه‌وه و تی: «جا ئیوه، کابرایه‌ک به
تاوانی ئەوه بۆ ده‌کوژن که ده‌لی: خوا پەرودەرندەمه و له‌ لایه‌ن پەرودەرێتانه‌وه

(۲) تاها: ۶.

(۱) تاها: ۴.

(۴) غافیر: ۲۶.

(۳) زوخورف: ۸۴.

چەند نیشانە یەکی ئاشکرام بۆ هیئاوان؟» (١)

ئەو پیاوێ لێهاتووێ لێی پرسی: «ئێوە بۆ وا بوونەتە دژمنی مووسا؟
جەزەرەبە ی بۆ دەدەن؟»

وختی پروای پێ ناھێن لانی کەم لێی گەپین؛ چاکە، خراپە، خۆی و
رێگای خۆی. (٢)

«ئەگەر دەلێن درۆ دەکا؛ زیانی درۆی رووباری خۆی دەبێتەو». «ئەگەر
ئێوە سزای بدەن و ئەو بە پیغەمبەر دەرچێ، دوایی بەشتان جەھەندمە.
ئەگەر راستیشی کرد، دیارە بەشێک لەو شتانە ی بەلێنی پێ دابوون پێتان
دەکا.» (٣)

برایانی من! مأل و دارایی بای هەواتان نەکا! بە سپا و ساتتان مەنازن!
«خزمینە! ئەمڕۆ ئێوە بە دەسەلاتن و بەسەر ئەم عەرزەدا زالن؛ بەلام
ئەگەر خوا تووشی تەنگانە ی کردین، ئەوساکێ یارمەتییان دەدا؟!» (٤)
فیرەوون لە جوابدا وتی: «من هەر ئەو رێگەتان بۆ دادەنیم کە خۆم بە
چاکی دەزانم و ئەویش رێی سەربلندیاتانە.» (٥)

ئەو پیاوێ جوامیرە تیکۆشا ھۆزەکە ی لە مەترسی پاشە روژ و
سەرەنجامی ستەمکاریی ئاگادار کا. بەو بۆنەو و تی:

«گەلی من! ترسم ھەیە، ئەوێ بەسەر نەتەوێکانی تر ھاتوو، بەسەر
ئێوەش پێ. وەك ئەو بەلایە تووشی گەلی نوح و عاد و سەموود بوو ئەوانە ی

(٢) غافیر: ٢٩.

(٤) غافیر: ٢٩.

(١) غافیر: ٢٨.

(٣) غافیر: ٢٨.

(٥) غافیر: ٢٩.

پاش ئەوان ھاتن. خواش زلم لە بەندەکانی ناکا. (۱)

پاشان ترسی رۆژی پەسلانیشی خستەووە بیریان: رۆژی پەسلان چۆن رۆژنکە؟ «رۆژنکە، برا لە برای، لە داك و بابی، لە ھاوژین و لە جگەرگۆشەکانی رادەکا. بە جۆرنکی وا ھەرکە ئەوەندە سەرقالی کار و باری خۆیەتی، کەس نایەردەژێتە سەرکەس». (۲)

«ھەر لە و رۆژەدا دۆستان دەبنە دژمنی یەکتەر، خۆپاریزانی لی بەدەر». (۳)
«خزمایەتی لە نێواندا نامینی و کەس لە کەس ناپرسێ». (۴)

لە و رۆژەدا تاقە دەسەلاتدار [خوا] بانگ دەکا: «ئەمپرو فەرمانرەوایی بۆ کێیە؟ ھەر بۆ خواي تاك و تەنای بە سەر ھەموو شتدا زالە». (۵)

رۆژنکی وا کە مەردم ئەنالینن و ھاواریانە؛ ھەندێ بانگ لە ھەندێکی تر دەکەن. روو لە یەکتەر وەردەگێڕن و ھەلدین. ھیچ رینگە یەك بۆ رزگارایی لە سزای خوا شك نابەن.

دیسان رووی تیکردنەووە و پێی وتن: «ھۆزی من! ئەمن ترسی رۆژنکم لە دلایە کە لە و پەری لێقەوماندا ھاواریان بەرز بێتەو؛ ئەو رۆژە کە بەرەو پاش دەگەرێتەووە و چارە یەك بۆ دەرچوون لە ئارادا نییە؛ ئەو ەش خوا رێی لی بگۆڕی کەس نایخاتەووە سەررێ». (۶)

درێژە بە قسەکانی داو وتی: بە راستی خوا نیعمەتێکی گەرنگی پێ بەخشی بوون، بەلام ئێوە پێتان نەزانی و بایەخی شیاوتان پێ نەدا؛ وەختی لە

(۲) عەبەس: ۳۷، ۳۴.

(۱) غافیر: ۳۰، ۳۱.

(۴) مؤثمتون: ۱۰۱.

(۳) زوخوروف: ۶۷.

(۶) غافیر: ۳۳، ۳۲.

(۵) غافیر: ۱۶.

دەستان دەرچوو، جا پەشیمانی بوونەوه. ئەو نێعمەتەش یوسفی پيغەمبەر بوو کە بە باشی نەتائناسی و بە تەواویی لە بەرچاوتان نەیدەنواند.

کاتی کۆچی دوایی کرد ئەوسا کە وێتە بیر کردنەوهی: پاکێ بۆ خوایه! لە توانای کام پيغەمبەر، کام فەرمانرەوا! کام ئادەمیزادایە، شان لە شانی یوسف بد!!

ئاخۆ دوای ئەو پيغەمبەری ئیمە کی دەبی؟! بلی وێنەیمان دەسکەوتتەوه؟!

هەرگیز! وێنە ی هەرناییتەوه!

«زوو تر یوسفیش بە چەند بە لگەوه هاتە ناوتان، بە لام ئیوه لە بە لگەکانی دوو دڵ بوون و باوەرتان پێ نەهێنا. کاتی کە مرد، وتان: ئیتر خوا دوای ئەو پيغەمبەر نایترێ». (۱)

دوای ئەم پيغەمبەرەش دیسان ئەمە کارتانه و بەشتان هەر دەبیته پەشیمانی.

راویژ

خزمە کە ی فیرەهون راویژی بۆ هۆزە کە ی کرد و دلسۆزانە راست وەهەلە ی بۆ لیکدانەوه: «ئەو پیاوێ خواوەن باوەرە وتی: خزمینە! ئەگەر بە گوێم کەن، من شارەزای راستەپێتان دەکەم». (۲)

ئەو پیاوێ تێگەشتووه ناگای لەوه هەبوو کە گەلە کە ی مەستی ژبانی

مادیین و ئه‌وه‌ش که فیرعه‌ونی ئاوا تووشی بادی هه‌وایی کردووه، دارایی و ده‌سه‌لاته‌که‌یه‌تی. ده‌شیزانی ژبانی دنیا خه‌وئیکه وه‌کو وه‌موو خه‌ونه‌کان و سیبه‌رنکی روو به نه‌مانه.

ئه‌وه‌ی واهیللی هۆزه‌که‌ی شوئنی موسا بکه‌ون، هه‌ر ئه‌و مه‌ستی له‌زه‌تی مادی و دنیا‌یه‌یه.

چوون مه‌ست نه‌ده‌بینی و نه‌تیشده‌گا.

که‌وایه‌ شتیکی سه‌یر نییه‌ ئه‌گه‌ر ئه‌وانه‌ ده‌نگی موسا نه‌یستن.

ئه‌و که‌وتبوه‌ سه‌ری له‌ خه‌وی مه‌ستیان داچله‌ کینتی. پئی وتن: «گه‌لی من! ژینی ئه‌م دنیا کاتییه‌ و ده‌پرته‌وه‌، به‌لام هی ئه‌و لا هه‌میشه‌یه»^(۱).

له‌ ولامدا هه‌ندئ له‌ گیل و تی نه‌گه‌یشتوانی هۆزه‌که‌ی لیان داوا کرد بیه‌وه‌ سه‌ر ری ستم و هاوکار بۆ خوا دانان [ئایینی باب و کالیان]

وه‌ختی به‌ره‌و خوا بانگیشتی ده‌کردن، لیان ده‌خواست بگه‌رته‌وه‌ سه‌ر دینی باو و باپیران!

کاتی دیتی هه‌ر له‌ سه‌ر داخوازی خویان سوور و پێداگرن، پئی وتن: «خزمینه‌! چیمه‌، من به‌ره‌و رزگارێتان رێنموونی ده‌که‌م،

ئیه‌ به‌ره‌و ناگرم پهل ده‌کیشن؟

لیم ده‌خوازن به‌ره‌ه‌لستی خوا بوه‌ستم و شتیك بکه‌م به‌ هاوکاری که‌ زانستیکم به‌ سه‌ریا نییه‌. به‌لام من ئیه‌ بۆ لای ده‌سه‌لاتداری لی‌وردو و بانگ ده‌که‌م»^(۲).

لێی پرسین: کام پیغمبه‌ر له لایه‌ن په‌رستوووه‌کانی ئیوه‌وه‌هاتوو؟ چ کتییك [له‌ویوه] به‌پڕی کراوه؟ یا کئی بانگیشت کراوه؟ «ئه‌وانه‌ ته‌نیا چه‌ند ناوئکن که ئیوه‌ و باب و کالتان ئه‌وانه‌تان پێ ناوان. خواش به‌لگه‌یه‌کی باوه‌ر پێده‌ری له‌ مه‌ر ئه‌وانه‌وه‌ نه‌هه‌ناردوو»^(۱).

به‌لام ئه‌وه‌تا چه‌ندین راسپاده‌ مه‌ردمیان بۆ به‌ندایه‌تی خوا بانگ کردوو. ئه‌وا ئیبراهیم؛ ئه‌وا یوسف؛ ئه‌مه‌ش مووسای پیغمبه‌ر.

له‌ هه‌ر شتیکدا نیشانه‌ی خوا به‌دی ده‌کری و له‌ هه‌ر جیگایه‌کا بانگه‌شه‌ی خوا په‌رستی له‌ ناودا هه‌یه‌.

«دیاره‌ ئیوه‌ داوا له‌ من ده‌که‌ن شتیک به‌رستم که نه‌ له‌م دنیا به‌دا شتیک له‌ ده‌س دی و نه‌ له‌و دنیا شدا»^(۲).

سه‌ره‌نجام وه‌ختی له‌ ده‌ست لاساری و بێ ئاوه‌زیی ئه‌و کۆمه‌له‌ هیوا برابوو، جیتی هیشتن و پیتی راگه‌یاندن: «له‌ داها تودا و ته‌کانی متان دێته‌وه‌ بیر، من کار و باری خۆم به‌ خوا ئه‌سپێرم؛ خوا چاودێری به‌نده‌کانی خۆیه‌تی»^(۳).

مه‌ردم قوشقی بوون و دارو ده‌سته‌ی فیرعه‌ون که‌وته‌ فکری کوشتنی. به‌لام خوا ئه‌وی پاراست و دژمنانی له‌ناو برد. «خوا ئه‌وی له‌ ئاکامی پیلانی ئه‌وان رزگار کرد و ئه‌وانه‌ش که‌ سه‌ر به‌ فیرعه‌ون بوون به‌ لاگه‌ مارۆی دان»^(۴).

(۲) غافیر: ۴۳.

(۴) غافیر: ۴۵.

(۱) نه‌جم: ۲۳.

(۳) غافیر: ۴۴.

ژنی فیرعهون

[وتراکه] فیرعهون پیتی وابوو وه کوو تهن و لاشه ی مهردم له ژیر دهسه لاتی نهو دایه، بیرو ئاوه زی مهردمیش له ژیر دهسه لاتی دایه.

چۆن دهستی به سهر دم و زمانی خه لکیدا دهپروا. ههرواش دهستی به سهر دل و دهرونیانا دهپروا.

لای وابوو تاقه مرۆیهك له میسردانییه دلی پرواته سهر شتیك، یا باوه پر به شتیك بهیتی، تا کوو پرس به نهو نه کا. [بهویۆنهوه] نه گهر که سینک له ناوچهیه کی هه ره دووری ولاتدا، پروای به مووسا بهیئنایه، نهو له جیتی خۆیه وه شیت ده بوو.

نه به پیوه خۆی بۆ ده گیرا، نه به دانیشتانه وه. هه ره شه ی ده کرد. دایه خوری و نه بوت: ئاخو یارۆ چۆن پیش نه وه ی ئیزن له من بخوازی، باوه پری به مووسا هیئاوه؟!

له ولاتی من و سایه ی و په نای مندا ده ژی و لیشم یاخی ده بی؟! رۆزی من ده خوا و به ره له ستیشم نه وه ستی؟! من له خودی خۆیان - دانشتوانی میسر - بۆیان له بهر ترم!

فیرعهون نه یه ده خسته خۆ که هه ره خۆی له ولاتی خوا و، سایه و په نای خوادا ده ژی و لیشی یاخی بووه! رۆزی خوا ده خوا و به ره له ستیشی ره ستاوه!

خوا وستی له ناو مالی فیرعهون و هه ره له ناو خاوو خیزانیدا نیشانه یه ك نیشان بدا.

ويستی بيسه لميښی، که هر خوی فرمانږه‌وای بیر و ټاوه‌زی مه‌رده؛
هر واکه فرمانږه‌وای تن و له‌شیشیانہ.

بینوښی که هر خوږه‌تی به‌سەر دلاندا زالہ، هر واکه به‌سەر زمانانیشا
زالہ.

خوايه که ده‌توانی ژن و می‌رد له یه‌ک جیا کاته‌وه، هر ټوښه ده‌توانی
ټاده‌میزاد و دلی لیک دوورخاته‌وه. باوږ چووه ناو مالی فیرعه‌ون، که چی
ټو هر به‌خوی نه‌زانی و ده‌سه‌لاتی هیچی‌شی به‌ده‌ست نه‌بوو.

ژنه‌که‌ی باوږی به‌خوا هی‌ناو به‌ره‌لستی فیرعه‌ون وه‌ستا!
می‌رده‌که‌ی فرمانږه‌وای میسر بوو؛ به‌لام خوی باوږی به‌[پيغه مبه‌ریی]
موسا هی‌نا!

به‌لی، شاره‌زاترین مرو، له‌کار و باری فیرعه‌ون و خوښه‌ويست‌ترین که‌سی
فیرعه‌ون، بوو به‌شوښکه‌وتووی موسا.

سه‌رباز و کوی‌خا ده‌رگا‌کانی فیرعه‌ونیش سه‌ره‌پای چاو‌تی‌ژی و
بوزه‌نیان، هی‌چیان بوو نه‌کراو هر به‌خوښیان نه‌زانی. فیرعه‌ون که خوی
نزیک‌ترین که‌س بوو به‌ژنه‌که‌یه‌وه، په‌ی به‌و ټالو‌گورږه هر نه‌برد.

ټه‌گه‌ر په‌یشی بیردایه چی بو ده‌کرا؟! ټو هر ده‌سلاتی به‌سەر تن و
له‌شی خه‌لکیدا هه‌بوو، نه‌بیر و بو‌چوونیان. ټه‌گه‌ر ده‌ستی به‌سەر زمانیشا
بجوایه، خو ده‌ستی به‌سەر دلدا نه‌ده‌چوو. ژن له‌سه‌ریه‌تی به‌گوښی می‌رد
بکا، به‌لام تاکاتی فرمانبه‌ریی جیا له‌خوا نه‌بیته‌نافه‌رمانی خوا.

فرزهن، ده‌بی فرمانی داک و باب به‌جی بیښی، به‌پړزو حورمه‌ته‌وه
هه‌لسو که‌وتیان له‌گه‌ل بکا. به‌لام له‌هاوېش بو خوا داناندا مافی

فهرمانبهری نییه.

«نه گهر [داك و باب] هه لیاننای هاوکار بو من دابنئی - که خۆت هیچی لی نازانی - به گویان مه که، له دنیا دا به خویشی له گه لیان بژی و هه شونکه وتوی نه وانه به به ره و من گه راونه ته وه. له نه نجاما هه ر دینه وه لای خۆم و نه وسا تیتان ده گه به نم چ تان کردو وه»^(۱).

ژنی فیرعه ون باوه ری خۆی به باشی پاراست و له مالی دژمنی خوا دا خه ریکی په رستی خوا بوو.

شه رمی خوای له دلدا بوو، و له دهستی کرده وهی فیرعه ون په نای به خوا ده برد.

خواش ره زامه ندی خۆی به رامبه ر به و ژنه ده رپری. له شه ری فیرعه ون و ئاکاری فیرعه ونی رزگار کرد. پاشان به ناو ژنیکی باوه ر پته وی کۆلنه ده ر به خاوه ن باوه رانیشی ناساند.

خوا ژنه که ی فیرعه ون بو گه لی خاوه ن باوه ران وه ک نموونه دینیتته وه. نه و له په ره رینی خۆی داوا کرد: «له لای خۆت و له به هه شتا مالیکم بو دیاری بکه و له فیرعه ون و کرده وهی گه لی سته مکارانیشم رزگار که»^(۲).

مهینه تی به ره ی ئیسراییل

کاتی مه رد م په بیان به دژمنایه تی فیرعه ون له گه ل به ره ی ئیسراییل برد، به نیازی دژمنی و ئازار دانیان پالیاندا به فیرعه ونه وه. [ورده ورده] مندا لانیش

(۲) ته حریم: ۱۱.

(۱) لوقمان: ۱۵.

بهرامبهر تۆرهمه ی ئیسراییل زاتیان شکا و سه گیان تی هانده دان.
 ههر روژی مهینه تیکي تازه یان نه هاته ری و ههر روژی تووشی به لایه ک
 ده هاتن.

موسا له په ستا دلنه وایی ده کردن و خوراکری لی ده ویستن.
 پی نه وتن: «داوای یارمه تی له خوا بکه ن و خوراکرن. سه رزه وی هی
 خواجه و نه یسپی ری به و به ندانه ی خوی مه یلی لیسی. سه رکه وتیش بو
 نه وانه یه که پارترگارن».(۱)

به ره ی ئیسراییل نه و نازارانه یان که ده چیشت، به موسایان نه وت: تو نه
 به هره یه کت پی گه یان دین! نه زیانیکت بو جی به جی کردین!
 پیان وت: «پیش هاتنی تو به شمان دهر دیسه ر بوو، ئیستاش تو ههر
 تووشی دهر دیسه رمان ده که ی».(۲)

به لام موسا نه بی تاقه تی دهره بری و نه ماندووش ده بوو. پی نه وتن:
 «هروه بزا»^(۳) په روه رنده تان دژمنی له ناو بردن و ئیوه ی له م ولاته دا کرد به
 جی نشینی نه وان؛ تا دهرکه وی ره فتاری ئیوه چون ده بی».(۴)

هۆزی من! نه گهر ئیوه باوه رتان به خوا هیناوه و خوتان پی سپاردووه،
 ههر پشتیش به و بیه ستن.

وتیان: «نه و خومان به خوا سپارد: نه ی په روه رده گارمان! له شه بری
 سته مکاران بمان پارزه. له بهر به زه یی خوت له گه لی خوانه ناسانمان رزگار که».(۵)

(۱) ئه عراف: ۱۲۸. (۲) ئه عراف: ۱۲۹.

(۳) هروه بزا: هاكا، زوری نه ماوه. (۴) ئه عراف: ۱۲۹.

(۵) یونس: ۸۶، ۸۴.

فیرعه‌ون نه‌یده‌هیشته به‌ره‌ی ئیسراییل به‌ندایه‌تی خوا به‌کن. که له کاتی نوژ و په‌رستنی خوادا ده‌بینین به توندیی لیان تووره ده‌بوو. له سازدانی په‌رستگه له خاکی دا، پیشگیری ده‌کرد و له په‌رستنی خوا له ولاته که‌یدا، ئالۆز بوو.

چه‌ند گیل و نه‌زان بوو فیرعه‌ون! سه‌رزه‌وی هی خواجه نه‌هی نه‌و! سته‌مکارتر له و که‌سه‌ی که ری نادا له ملکی خوادا به‌ندایه‌تی خوا بکری کیه‌ه!

به‌لام فیرعه‌ون نه‌یتوانی بو‌نه‌وه‌ی له مالاندا نه‌هینرایه جی، ری له تاقه که‌سینک بگری!

خوا به‌هۆی مووسا فه‌رمانی به‌توره‌مه‌ی ئیسراییل دا که: «با مال‌ه‌کانتان به‌ره‌و رووگه [قیبله] بن و نوژیان تیادا بیننه جی».^(۱)

فیرعه‌ون و سپاو سانی له ده‌ستیان نه‌هات به‌رگریک له نیوان به‌ره‌ی ئیسراییل و په‌رستنی خوادا درۆست که‌ن! له ده‌سه‌لاتی کی دایه به‌نده و په‌روه‌رنده له یه‌ک بکا؟! یا کی ده‌توانی بیته‌پیشگری نیوان خاوه‌ن باوه‌ر و په‌رستنی خوا؟!

برسییه‌تی

که فیرعه‌ون یاخی بوو، و خو له بیر کردن و مله‌پیشچی گه‌یاندنه نه‌وبه‌ری، خوا وستی وشیاری بکاته‌وه.

بێ گومان خوارازی نییه به‌نده‌کانی له راسته‌ڕێ لاده‌ن. هه‌رگیز هه‌ز نا‌کا سه‌ره‌زوی تووشی ده‌سدرێژی و لا‌ڕێه‌تی بێ!

فیرعه‌ون که له مێشکیکی وای لێ ده‌ره‌اتبوو، هیچ رێنموونی و لێزانییه‌ك کاری تیا‌دا نه‌ده‌کرد! شتیکی ئاشکراشه، که‌ر مه‌گه‌ر به‌ لێدان ملی رێگا بگرێ.

خوا وستی فیرعه‌ون دا‌چله‌ کێنی!

[وتمان که] میسر و لا‌تیکی ره‌نگین و رازاوه‌ بوو. مه‌له‌ندی نی‌عمه‌تی جو‌راو جو‌ر و میوه‌ و ده‌خ‌ل‌ودان بوو. ده‌زانن میسر له‌ رو‌ژگاری برسیه‌تی و سه‌رده‌می یوسف‌دا چو‌ن یارمه‌تی و لا‌ته‌ دوورکه‌وتوه‌کانی ده‌دا؟ چو‌ن به‌ ده‌م دانێشتوانی شام و که‌نعانه‌وه‌ هه‌بوو!

نیل که به‌ سه‌ر خاکی میسر‌دا سواره‌؛ ده‌شت و مه‌زرایان تیراو ده‌کا و سه‌رچاوه‌ی خێر و به‌خته‌وه‌ریی ئه‌و و لا‌ته‌یه. فیرعه‌ون و خه‌لکی میسر، نیلیان به‌ کلیلی رزق و بژیو له‌ قه‌له‌م ده‌دا.

لایان وابوو میسر له‌ په‌نای نیل‌دا نه‌ هه‌رگیز ئاتاجی باران ده‌بی و نه‌ هیچی تریش.

بێ ئا‌گابوون له‌وه‌ی کلیلی رزق و بژیو له‌ ده‌ستی خوا‌دایه. «خوایه که به‌ لێزانی خو‌ی رو‌زی هه‌رکه‌سی‌ك زو‌ر یان که‌م ده‌کا». ^(۱) نیلیش هه‌ر به‌ فره‌مانی خوایه که زو‌ر ده‌بی و رێ ده‌پی‌وێ! یا که‌م ده‌کا و که‌لکی لێ هه‌ل‌ناسو‌وێ.

خوا فەرمانی به نیل دا ټاوه که ی بداته خواره وه و پروا به زه ویدا.
 نه مجا ئیدی باخ و مه زرای میسر، به چی ټاو دیری بکرایه!
 میوه ی ره نځاو ره نځی باخه کانیان وه کوو جارن نه ما! ده خلو دانیان
 - به به به ره - که می کرد، برسپیه تی له شوین برسپیه تی!
 فیرعه ون و هامان و له شکریشیان ده سته پاچه داکه وتن. لیره دا بو خه لکی
 میسر ده رکوت که په روه رنده ی ټه وان فیرعه ون نیه و رزق و بژیو هر له
 ده ستي خوادایه! به لام ټه م راستپیه ش قازانجیکی وای بو فیرعه ون و
 میسریه کان نه بوو و داینه چله کاندن!
 شه یتان بیوو به به رگریک له نیوان ټه وان و ټاموژگاری و په ند وه رگریتن دا.
 ټه یانوت: هو ی ټه م برسپیه تی و که م ټاوییه، شوومی مووسا و
 هو زه که یه تی!
 پروای سهر ټه مه یه! ټه ی بوچی مووسا به ر له و سالانه. نه بوو؟! یان
 به ره ی ئیسراییل له میژه وه له میسر دا نه بون؟!
 نه خیر؛ هو ی ټه و به لایه شوومی کرده وه کانی خو یان بوو!! ټاکامی خوا
 نه ناسی و دلره قیایان بوو!
 فیرعه ون و داروده سته ی ره قه به ریان زوری سهند و وتیان: «ټیمه سهر
 به م جادووه، ناسپترین؛ هر دیارده یه کمان به مه به ستي جادوو لیکردن بو
 به ټینی، هر پروات پی ناهینین» (۱).

پينج ديارده

خوا دياره يه کي تری بۆ خسته روو.

بارانی به سهر ابارانندن و نیل که و ته وه سهر ریژی. ناسمان بارانی
دارشت. هر له په ستا باری هه تا باخ و مه زراکان چوونه ژیر ئاوه وه. میوه و
ده خلو دان هه موو له ناو چوون و باران بوو به به لایه ک بۆ گیانیان. نه گهر
زووتر داد و هاواریان بۆ که م ئاوی بوو، نه مجاره ئاه و ناله یان له ده ست
زوری ئاو بوو.

پاشان خوا کوله ی بۆ به ری کردن و به ره می باخ و مه زاری پی له ناو
بردن. نشتن به داره کانه وه و به ته واوی رووتان دنیانه وه.

سپاو له شکری فیرعه ون دهره قه تی له شکری خوا نه هاتن. چۆنیان شهر
له گه ل کردایه ن، نه شیر^(۱) کاری لی ده کردن و نه تیریش؟

لیره دا خه لکی میسر داماوپی هاما ن و فیرعه ون و بی ده سه لاتی
له شکریان بۆ روون بووه وه.

به لام به مه ش رانه چه نین!! نه مه ش وریای نه کردنه وه!! له م سهر و به تده دا
خوا له شکری کی تری هه نارد هه سریان، که نه ویش چۆریک نه سپی [سوون]
بوو.

نه م نه سپیانه، هر به ته واوی ته نگیان لی هه لچنین، په نا به خوا!!
ناو رایه خ و پیخه ف و جل و بهرگ و سهر و قزیان هه موو بوو به نه سپی.

خه ويان لي هه لگيرا. شه ويان به دهم کوشتن و تيا بردني هم گيان له بهرانه وه نه دا به سهر، تا روژيان لي ده بووه وه. چو نيان به ربه ره کاتي له گه ل نه سپي بکر دايه، نه شمشير چاري ده کردن، نه گولله. سپاو له شکرش هيچ چه شته يارمه تيه کيان له ده ست نه ده هات پيان بکه ن؟

دواي ماوه يه کي تر خوا جوړي قربوقی کرد به ميمليان. (۱) به جوړيکي وا که خواردن و خوار دنه وه و جل و بهر گيان هه موو پر بوو له قربوق. قربوقان زوريان بو هيټان و ژيانيان لي تال کردن. وه ها بلاوه يان کرد بوو، له هه رکون و که له بهر نکي مالاندا هه بوون.

هم نه ي واقاند؛ نه و راده پيري؛ نه وي تر بازي ده دا. که به کي کيان لي ده کوژ را ده دانه ي تر نه هاته وه جيی! نه گه ربه کي کيان لي فری ده درا، پينجي تر له جيیدا سهوز ده بوون. پيت و ابو هه ر له ناو ماله که دا زاوژي ده که ن! سهرياز و پاسه و انانيس له بهر امبه ر قربوقه وه داماو داکه و تبوون.

دواي هه موو نه وانه، خوا ټاوقه ي به لايه کي ديکه و اتا لووت پژانسي (۲) کردن.

[يانی:] به هو ي بهر بووني خويني لووت، لاواز و که م هيژ ده که وتن. نه پزیشک چاري ده کردن؛ نه ده رمان به هره ي پي ده گه ياندن. کاتي به لايه کيان ده دي، به مووسايان نه وت: مووسا! له پهروه دگارت وه پارې هم به لايه مان له کوژلخا؛ نه وسا ټيمه به ره و خوا ده گه پرته وه. باوهر نه هيټين و بهره ي ټيسراييلت له گه ل ده تيرين.

(۱) ميمل: به ره هلست، دژ.

(۲) لووت پژان: خوین بهر بووني لووت.

به لّام که خوا له ته‌نگانه‌ی رزگار ده‌کردن، سه‌ر له نو‌ی په‌یمان‌که‌یان ده‌شکانده‌وه.

«ئه‌وجار ئیمه، [به‌لای] لافاو و کوله و ئه‌سپ‌ی و خو‌پ‌ن [به‌ربوون] و بۆ‌قمان هه‌نارده سه‌ریان. به‌لّام ئه‌وان ده‌مارگرژیان نواند؛ چوون کۆمه‌لیکی تاوانکار بوون». (۱)

چوونه‌ ده‌ره‌وه

ولّاتی میسر بۆ تۆره‌مه‌ی ئیسراییل ته‌نگ و ته‌سکه‌وه بوو. میسری پر خیر و بیر، ئیترچ که‌لکیکی بۆ ئه‌وان هه‌بوو وه‌ختی له زیندانی‌کا ده‌ژیان، شه‌و و روژ به‌ شیوازی جو‌راو جو‌ر، ئازار ده‌دران و سووکایه‌تیان پی ده‌کرا؟!

تا که‌ی هه‌لیان کردایه، مه‌گه‌ر له جنسی ئاده‌میزاد نه‌بوون، ئیش و ئازاریان هه‌ست پی نه‌ده‌کرد؟!

خوا به‌ مووسای راسپارد، له ناخی شه‌ودا، هاو‌پ‌ی له‌گه‌ل به‌ره‌ی ئسرائیل بکه‌ونه‌ پ‌ی و له میسر وه‌ده‌رکه‌ون.

سه‌ریازیانی چاو‌تیژ و بۆزه‌ن، به‌و که‌ین و به‌ینه‌یان زانی و هه‌واله‌ که‌یان به‌ فیرعه‌ون گه‌یاند.

مووسا و به‌ره‌ی ئیسراییل داجوین و روویاننا له سه‌رزه‌مین‌ی پ‌یروژ. ئه‌وان تیک‌را دوازه‌ ده‌سته بوون، که‌ هه‌ر ده‌سته سه‌رگه‌وره‌یه‌کی بۆ خو‌ی هه‌بوو.

رنگه يان بهر و شام و رنگه يه کي ديار يي کړاو بوو. وشکانيه ک له ټټوان دوو وشکاني دا؛ که موسا خوی دوو جار ان پيدا روښتېبو. (۱)

به لام موسا بؤ خوی مه به ستېکي هه بوو، خوا مه به ستېکي تر. نه نجاميش به باري مه به ستې خوا دا گه را. موسا رنگه ي هه له کرد و نه به هه له دا چوونه شي گه ياندييه وه به مه به سته [ته قدیره] که ي خوا.

موسا لای و ابوو، له گه له بهر ي ئيسراييلدا بهر و باکور (۲) ده چن. به لام له تاريخي شهودا هاوړتياني بهر و روژه لات بردبوو. و اتا: له گه له دهرياي پر شه پولي سووردا روو به رووي کردبوو! [له وندا که و تنه لاله و نزا:] نه ي پاريزگار! نه ي په ناده را ئيمه له کوي داي؟ جواب بوو به وه: له قهراخي دهريادان!

کاتي سهرنجي پشت سهر ي خويان دا، ته پ و ټوژنکيان به دي کرد! له شکر يکي زور و زه به ند ئاسويان ته ني بوو!

له ناکاو قېره و هه را بهر زه وه بوو: ئاخر کوړي عيمران! ئيمه چ خراپه يه کمان له گه له کردبوو، تو ئاوا پيلاني له ناوېر دنت بؤ دارشتين!

هيناماته گوښي دهريا با فيرعه ون بمانکوژي. نه وه تا وه کوو مشک رڼي هه لاتن و خو دهرياز کردنمان لي پراوه!

خو ئيمه هه رگيز به خراب ناومان نه بردووي، ئانه مه ټوله ي چيه ليماني ده ستينته وه؟!

---

(۱) جاري يه کهم به ويدا چو بؤ مه دي هن و جاري دوو هم گه پرايه وه بؤ ميسر.
 (۲) باکور: شيمال.
 «نوسه ر».

بەوە وازت نەهینا، ئەو ھەموو گرفت و مەینەتانەت تووش کردین،
سەرەنجام کیشاماتتە ئێرە؟!

ئەو تا بەردەمان دەریایە و پشت سەرمان دژمن؛ هیچ رینگە یە کمان نییە
مەرگی لێ بەدەرە

لێرەدا تەواوی دنیا لە بەرچاوی بەرە ی ئیسراییل تارک بوو. چاوانیان
زاقەوہ ببوو. بە تەواوی ھەشە کە یاندا و کەوتنە چە و سرتە. ھەموو بەجاری
دلیان نشتبەو لەرزە. نزیک بوو کێو بەرز و داکوتراوە کانیشت لە ترسانا
راتە کین.

بەلام ئەو باوەرپەری موسا بە پەرورینی خۆی ھەبوو رێی نەدا ترسی بە
دلی دا بێ.

ئەو خەلکە ئا لە و کاتەدا دەنگیکیان ھاتە گوێ کە شکۆی پیغەمبەری بە
باشی تیدا ھەست پێ دەکرا.

«نە، مە ترسن. من پەرورندەم لە گەلایە، ھەر بەم زوو دەروو بە کم بۆ
دە کاتەو». (۱)

خوا فەرمانی بە موسا دا، بە گۆچانە کە ی لە دەریاکە دا. کە لێی دا، دەریا
قلەشا و ئاو لە ھەموو لاوہ چەشنی کێو لە جیی خۆدا راوہ ستا.
دواز دە رینگا [کوروشە دۆل] ی (۲) تیا دا دروست بوو. واتا: بۆ ھەر
دەستە یە ک رینگایە ک.

(۱) شوعرا: ۶۲.

(۲) کوروشە دۆل: دۆل، شیوی تەنگ و باریک.

نه مجا مهردم، بيټوهی، په پښه وه و به سه لامه ت گه يينه قه راخی
دلنيا که ره وهی ده ریا وه.

چوونه ژیر ئاوی فیرعه ون

فیرعه ون چاودیری به ره ی ئیسراییل بوو که چوون له ده ریا په پښه وه و
ئاسووده گه یشتنه نه وه پر.

به سهریازانی وت: جا سهرنجی ده ریا دهن چوون به فهرمانی من دهمی
کردووه ته وه، که نه وه لاتوانه بگریئ.
پاشان که وته بهر له شکره وه و ملینا.

توره مه ی ئیسراییل دیسان هاواریان لی هه ستایه وه: ئاها دژمن، ئاها
سته مکار! خه ریکه له ده ریا تیده په ری و دئ به دوامانا!

تازه هیچ هویه ک ناتوانی ئیمه ی له ده ست رزگارکا. هه ریستا نه مانگاتی.
یا به دیلی و سهر شوپری نه مانباته وه میسر، یان هه ر له م بیاوانه دا، غه رب و
بی که س نه مانکوژی.

مووسا وستی به گوچانه که ی له وشکانی ده ریا بدا، که وه کوو خو ی لی
بیته وه. به لام خوا تیی گه یاند: «ئاسووده له ده ریا بیه ره وه؛ چوون نه وه له شکره
ده خنکی» (۱).

هه رکه فیرعه ون و سهریازانی گه یشتنه پانایی ده ریا [که وشک بوو]،
ئاوه که به سهریانا هاته وه یه ک. (۲)

(۱) دوخان: ۲۴.

(۲) ته له ئاوه، زیته چیته نه چیر ده رچوو، سه گ بوو پیته
«وه رگیر».

وه ختې فيرعه ون پهي به راستي برد، جاسه رمه ستی له سهر پهری. «کاتې ديتی خه ریکه نه خنکې وتی: باوه ږم هه یه که به راستی کهس بؤ پهرستن ناشې نه و کهسه ی لی به دهر توره مه ی ئیسراییل پروایان پې هیناوه». (۱)

به لام بې خړه: «په شیمانی نه وانه هیچ ناڅی، که به درڅایسی ته مه ن خه ریکي گه نده کارین و وه ختې یه کیکیان لی که و ته گیان که نشت، بلې نه و په شیمان بوومه وه». (۲)

«له و روژه دا که یه کي له نیشانه کانی خویان نیشان بدرئ، نه و کهسه ی بهر له وه ی پروای نه هینا بې و کرده وه ی چاکی نه بووبی، باوه ږ هیئان تازه به هره یه کیان پې نادا». (۳)

پېی و ترا: «تازه و دوا؟ تویه که تا ئیستا یاخی بووی و له ریزی سته مکاراندا بووی؟» (۴)

فيرعه ون له دهر يادا خنكاو قالې پرايه وه.

تياچوو، نه و سته مکاره ی هه زاران پیاو و مندالی به کوشتن و خنکاندن له ناو بردبوو.

فهوتا نه و له خو باییه ی هه زاران هه زار کهسی به جهزره به ی درڅر خایه ن، یان سیداره، فهوتاند بوو.

به لې، پاشای میسر له دووری دووره وه، به عهزرتی بینینه وه ی کژشک و تهخت و دهسه لاته که ی تروناو ترون بوو. نه پزشکیک هه بوو دهرمانی کا، نه ناوالیک خه می بؤ بخوا و نه چاو نکیش له بوی بگری.

(۲) نیساء: ۱۸.

(۴) یونس: ۹۲.

(۱) یونس: ۹۰.

(۳) نه نعام: ۱۵۸.

به‌ره‌ی ئیسراییل پروایان به‌مه‌رگی نه‌ده‌کرد. ئه‌یانوت: فیرعه‌ون مردنی بۆ نییه. مه‌گه‌ر ئیمه‌ خۆمان شایه‌ت نین که بۆ ماوه‌ی چه‌ند رۆژان خواردن و خواردنه‌وه‌ی له‌ خۆ ده‌گرته‌وه [که‌چی هه‌ر ده‌شما]؟!

ده‌ریا لاشه‌که‌ی خسته‌سه‌ر ئاو، جا له‌ مردنی دُنیا بوون. خوابه‌ فیرعه‌ونی فهرموو: «ئه‌م‌رۆ لاشه‌که‌ت ده‌خه‌ینه‌ سه‌ر ده‌ریاوه‌ که‌ بیه‌ په‌ند بۆ ئه‌وانه‌ی له‌ پاش تۆ دین». (۱)

به‌ئێ، لاشه‌ی فیرعه‌ون نیشانه‌یه‌ك بوو، بۆ بینه‌ران و په‌ندیکیش بۆ ئه‌وانه‌ی په‌ند وه‌رگرن.

له‌شکری فیرعه‌ونیش سه‌رپاکیان چوونه‌ ژێر ئاو و تاقی زیندوو نه‌مایه‌وه. میسریان له‌ شوێن جی‌ماو، له‌ خاکی پان و به‌رینی ئه‌و ولاته‌ به‌شی جی قه‌برێکیان پێ نه‌پرا که‌ تیايدا بئێژرێن.

«زۆرێك باخ و كانی و چه‌ند مه‌زرا و جی و شوێنی پر خێر و بێرمان له‌ پاش جی‌ما، که‌ تیا‌دا به‌ خۆشی رایان ده‌بوارد! ئیمه‌ به‌و جو‌ره‌ دامان به‌ گه‌لێکی‌ تر؛ نه‌ ئاسمان بۆیان گریا، نه‌ زه‌وی و نه‌ ده‌رفه‌تیکیشیان پێ درا». (۲)

له‌ وشکی‌ دا

[سه‌ره‌نجام] به‌ره‌ی ئیسراییل گه‌یی‌نه‌ سه‌ر وشکانی پر له‌ ئارامش. ئه‌وانیش وێنه‌ی ده‌سه‌لاتدارانی سه‌ربه‌ست له‌ ناخی ئه‌و هه‌وايه‌دا پشوویه‌کیان دا.

له وړلدا ئیتر، نه ترسی فیرعه ونيان له دلدا هه بوو؛ نه هی هامان و نه سهریازاتیش.

ئاسووده و دلنیا نه هاتن و نه چوون. جگه له خوا باکیان له کهس نه بوو. به لام چوون نه وان په روه رده و هوگری شار بوون، له و بیاوانه دا تیشکی خوړ نازاری دده دان.

نه وان له وئ میوانی خوا بوون. نه تیستوو پاشایان، له میوانانی خوړان چوون ریز ده گرن؟!

چادریان بۆ هه لده دهن و له تینی خوړیان ده پارژن؟!
 ناشکرایه جوامیږی خوا بانترین جوامیږیه و خوا له هه موو کهس ریزگرتره!

[نه وه تا] فهرمانی به هه وران دا سیهریان بۆ بکهن، با له سیهری هه ورده ری بېرن. له وه خستی روشتنیانا، هه وریش نه رپوښت و کاتی وه ستانه وه شیان راده وه ستا.

به ره ی ئیسراییل تونیه تی زوری بۆ هینان و ناویش له و بیاوانه دا ده ست نه ده که وت. نه چوم و جو بارنکی لی بوو نه چاوانه یه کیش.

چوون بۆ لای مووسا و له ده ست تونیه تی سکا لایان ده ست پی کرد. چه شنی مندا ل که چوون هانا ده با ته بهر دایکی و ده ست و دامانی ده پی.

مووساش له په روه رنده ی پارایه وه! کیتی شک ده برد جگه له و؟!
 خوا پی فهرموو: «ده به گوچانه که ت له و به رده ی ده! [که لیتی دا] دوازه کانی لی هه لقولی، هه ر ده سته یه ک جی ئاو خوار دنه وه ی خو ی ده زانی».^(۱)

پاشان برسپیه تی تهنگی به توره مهی ئیسراییل هه لچنی. بهرۆکی
مووسایان گرتوه؛ و نهی مندالان که بهرۆکی دایکیان ده گرن و یارمه تی لی
ده خوازن.

ئه مجاره وتیان: تۆ له ولاتی پر خیر و بیر و پر له باخات و بژیوی میسرت
ده رپه راندین؛ ده جا ئیسته له م بیا وانه دا کی بژیومان ئه داتی؟
مووسا په نای برده وه بهر پهروه رینی! کیی تری هه بوو ئه وی لی به ده ر؟!
خوا رۆزی بۆ بهر پئی کردن.

بژیوئکی چه شنی هه لوی بۆ باراندنه سه ر گه لای دارانه وه.
په له وه ریکشی بۆ هه ناردن، که به سه ر لق و چلی دارانه وه به ئاسانی بۆیان
ده گیران.

ئه و دوو خۆرا که بریتی بوون له مه لی شیلایه و گه زۆ که خوا له بیا وانه دا
به وانه په ز ئرای لی گه لی ئیسراییل کرد.

سپله یی گه لی ئیسراییل

گه لی ئیسراییل به هۆی کۆیلا یه تی و ژیر چه پۆکی در ئرخایه ن، ره وان و
ئا کاریان تیک چوو بوو.

چه شنی مندال هه ر ساتی خوازیاری شتیک و هه ر ده می له سه ر به زمیک
بوون.

مه ردمیکی بی سغه ت و پر سکا لا و دلئاسکیان لی ده ره اتبوو. هه ر
چییان لی قه ده غه ده کرا، له بهر چاویان شیرین ده بوو. چیشیان پی ئه درا به
لالو ته وه بۆیان ده پروانی.

زۆرى پىي نه چوو به مووسايان وت: ئيمه ئهم خوراكه تهنيايه و ئهم هه لئا و گۆشته مان به تهواوى لىي بىزراوه. ئىشتيامان له سهوزه وات و دانه وئله يه.
«موسا! ئيمه به يه كجۆر خواردنه وه نامانكرى. له پهروه رنده ت وه پارى
له وهى زهوى شىنى ده كا، وه كوو سهوزه وات و خه يار و سىر و نىسك و پىواز
بو مان به ره هم پىي». (۱)

موسا لهم داخوازيه سهيره يان به حته وه بو.
به ده نكيكى تيكه ل به دژايه تى و سه رسامى و به گزا چوونه وه وتى:
«[باشه] ئيوه چاك به خراب ده گۆر نه وه؟!» (۲) دانه وئله و سهوزه وات ئه نينه
جىي ئه و گۆشت و هه لئا يه كه ده ستى ده ستداران ناكه وى؟
ئايا خوراكى وه رزىران جىي خوراكى پاشايان ده گرته وه؟
هه ست و سۆزنىكى چه ند بىي فه را بۆ چوونىكى چه ند ناحه ز! به لام
به ره ي ئيسرايىل ده ست هه لگري داخوازه كه يان نه بوون. بىي پسانه وه
دانه وئله و سهوزه واتيان له موسا ده خواست. موسا پىي وتن: «ئوه ي ئيوه
داواى ده كه ن له هه ر شار و دىيه كا هه يه. بۆ خوتان بچه شارىك،
دلخوازه كه تانى تىادا ده ست كه وى». (۳)

دژايه تى به ره ي ئيسرايىل

به ره ي ئيسرايىل چووبوونه سه ر ئاكارى مندا لان. چه شنى مندا لى
لا سار، چىيان پىي فه رمان ئه درا، به ره ه لستى ئه وه ستان و ده ستىيان ئه دا يه

(۲) به قه ره: ۶۱.

(۱) به قه ره: ۶۱.

(۳) به قه ره: ۶۱.

گالته پئی کردنی.

وهك بلیی به لازمیان ده زانی، هەر چییان پئی نه و ترا پیچه وانه ی بکه نه وه.
عهینی مندالی لاسار، که پئی بلین ههسته دانیشی؛ بلین دانیشه، هه لسیته
سه ر پئی. بلین بی دهنگ به، قسه بکاو بلین قسه بکه، دهم قونجینی.
جگه له رکه بازی مندالان، ناپاکی تاوانا کار و سووک بۆروانیکی دژمانه
و گیل گه وجیه کی شیتانه شیان تیا دا ده بینرا.

هەر به ئاوات بوون بچنه شارێك و خوار دنیان بیته نه و دانه وێله و
سه وزه واته ی به عه زه ته ی بوون.

پیشان و ترا: «بچنه ناو ئهم شاره وه هه رچی ده خۆن و ده خۆنه وه ئاره زووی
خۆتانه. هەر له ده رگا که ی وه ژوور که وتن سوژده به ن و بلین: پهروه رنده مان!
ئه رکی قورسمان مه خه سه رشان؛ ئه مجا ئیمه له گونا هه کاتان ده بوورین و
پاداشی چاکه کارانیش زۆر تر ده که یین» (۱).

له م فه رمانه ی خوا رکیان هه ستا و به نا به دلێ و گالته کردن و قنگه خشی
چوونه ناو شاره که وه.

«له ری لاده ران چییان پئی و ترا بوو، به پیچه وانه که ی ره فتاریان
ده کرد» (۲).

سه ره نجام، خوا به لای بۆگه یانندن تروشی نه خۆشی وه بای کردن، تا
وه کوو مشک هاتن به لادا.

کاتی فه زمانیکیان پئی ئه درا، له په ستا پرسیاران له باره وه ده کرد و

بیزارییان لێ دەردەبەری. چەشنی کەسێک حەز لە ئەنجامی کارێک نەکا و بە پرسیاران بێ مەیلی خۆی لێ دەربێ.

لە ناو بەرهی ئیسراییلدا کابرایەکی کوژرا و ئەوان ئەم رووداوەیان زۆر پێ گران بوو. چون ئیشیان روون نەبوو کێ کوشتووەتی، تەقالا بۆ دۆزینەوێ کوژەر، بوو بە کێشەیهکی کۆمەڵاتی.

چوون بۆ لای مووسا و پێیان وت: راسپاردەیی خوا! لەم کێشەیهدا یارمەتیمان بدە و لە پەرورەندەت داواکە، ئەم کوژەرەمان پێ بناسێ.

مانگا

مووسا لە خوا پارایەوێ. ئەویش فەرمانی پێ دا، بە گەلی ئیسراییل بڵێ، بۆ روون بوونەوێ کارەساتەکی مانگایەکی سەرپرن. بەرهی ئیسراییل شانیان کرد بە پرسیاری یەک لە شۆتێن یەک و گەمە و گالتهدا.

کاتی مووسا وتی: «خوا فەرمانی پێ داوێ مانگایەکی سەرپرن، لە جوابدا وتیان خەریکی گالتهمان پێ دەکەیت؟»

مووسا وتی: بە خوا پەنا دەبەم لەوێ بچمە ریزی نەزانانەوێ [گالته بە خەلکی بکەم].^(۱)

ئێتر شانیان پیاکرد. وتیان: «لە پەرورەندەت وەپاری، بۆمان روون کاتەوێ چۆن مانگایەکی؟ وتی: ئەفەرموی: مانگایەکی، نە ئەوەندە پیرە و نە جوانیشە، ناوەنجییه. چۆنتان فەرمان پێ دراوێ، بیهێننە جێ». ^(۲)

بەمەوێ خۆیان بۆ نەگیرا و پرسییان بۆ رەنگی مانگاکی. وتیان: «لە پەرورەندەت بخوازە رەنگە کە یمان پێی بێی.

مووسا پێی راگەیاندن: پەرورەدگار ئەفەرموی: مانگایەکی زەردی وەهایە، کە چاوپێکەوتنی مرۆ خوشحەل دەکا» (۱).

کە پرسیاریان نەما، یەکیکی تریان تاشی. وتیان: «لە پەرورەنتت بپارەو، با جوان تیمانگە یەنێ چۆنە. چۆنەتی ئەم مانگایە سەری لێ شێواندوون. ئەگەر خوا مەیلی لێی ئەمجا دەزانین چ بکەین.

وتی: ئەفەرموی: نە راهاتووە جووت بکا و نە ئاویش دەکێشی بۆ زەوی. لە کە و پەلەشی پێو نیه» (۲).

لێرەدا وەستانەو. چوون وتیان: ئەگەر خوا حەز بکا ئێمە پەیمان بە راستی بردوو.

کەوتنە سەر راستەپێ. بەلام دیسان پرسیاری یەک لە دوا یەک تەنگی پێی هەلچنین.

ئەگەر مانگایەکیان سەر بپریایە، بە ئامانجی خۆیان دەگەشتن. بەلام ئەوان خۆیان دڵ پەنگاو کرد و خواش دڵ پەنگاو تری کردن.

کەوتنە تەقەلا بۆ دۆزینەوێ مانگایەکی زەردی، رەنگ رووشنی ناوەنجی، کە نە جووتی کرد بێ و نە ئاویشی بۆ زەوی کێشا بێ.

دیارە مانگایەکی وەهاشتیکی بە لاجەوێ. چوون مانگا یا پیرە یا جوان هەشە ناوەنجی بێ، بەلام زەرد نییه. ناوەنجی زەردیش پەیدا دەبێ، بەلام

رهنگی روشن نیږه. مانگای ناوه جی زهردی روشنیښ دسده که وی، به لام
رامی زه وی کیله. هی واش هیه ناوهنجی زهردی روشنه و زه ویش ناکیلې؛
به لام له وانه یه موزرا ئاو ده دهن.

گه پران و هدر گه پران، تا کرو خوږان به ناکامی نه و چنوکیه یان په یان برد.
خوی چونه؟ نهی رهنگی چونه؟ چون چونه؟ به ته وایی وهره ز بوون.
خوا حه زی کرد قازانجیک به مندالیک [کوریک] ای بی باوک بگه یه نی. نه و
مانگایه خوی ناویشانی دابوو، له لای نه و کورپه ده ستیان که وت. «به
پاره یه کی زور زه به ند، لیان کپی و پاشان سهریان بری. که نریک بوو نه و
کارهش نه که ن». (۱)

خوا فهرمانی دا، به تیکه یه که له گوشتی نه و مانگایه له کوزاوه که دهن، تا
گیانی تی بیته وه و ناوی کوزره که یان پی بلې. ناکامیش هه روا بوو.

دهستوور [قانون]

گه لی ئیسراییل له ژيانی حه یوانی رزگار بوون و گه یشتن به ژینیکي
شایانی ناده میزاد.

له بیاوانا وینهی دهسه لاتدارانی ئازاد، روژ و شه ویان نه دایه سهر. به و
بونه وه ئاتاجی دهستوور و بهرنامه یه کی خوی بوون، که هم راسته پرې
ژیانیان نیشان داو هم داوهریشیان له نیواندا بکا.

مرو، کاتی ده توانی مرویانه بژی، به پیی دهستووری خوی و رینمرونی

پهروهردگار کارو باران به پړتوه بهرئ.

جیهان تاریکستانه، نه گهر روښنایی ته وانه نه بئ که له پهروهړتیا نه وه
پښان گه یشتووه.

نه روښناییه روښنایی پیغمبهرانه، که مرو راسته پړئ پی نه دوزیته وه.
نه وهی بهم روښناییه ښاره زای رئ نه بو بوی، له رئ لاده رنکه چپو له
تاریکی ده کوتئ.

بروا به روښناییه کی جیا له مه، بروایه کی نابه جئ و دور له تاو وه.
خو له بیر و باوهری هاو بهش دانه و جووله که و گاور و نه فسانه کانیا
تینگه یشتون، که چونه؟!

ده زانستیش [به ته تیایی] نه زانیه؛ ده مېکاریه، گومانه. «ته وانه هه
وه دواي گومان ده که ون؛ گومانیش جئ راست ناگرېته وه» (۱)

نه خلاق [له ټایین و پړاو] یش، شتیکی دامه زراو نیه. وانا: ده مئ بهر وه
کزی ده جئ؛ ده مئ سهر رڼزی ده کا. نه ت دیون ته وانه ی شو ټنکه و تووی
پیغمبهران نین، چوڼ مافی خه لکی دابر ده که ن؟! چوڼ له پر وه ستور، تی
ده پرن و ده بنه به نده ی هه واو هه وهس؟!

ده ستور و به پړتوبه رایه تی [دور له ټایین] مله پړی و ده س درڼزی به
سهر گیان و مالی خه لکی دا.

به رپرس و فرمانه وایانت نه دیتو وه - له وانه ی خوا ناسن و له ټایین
پړاون - چوڼ هیچ رڼزیک بو ټامانه ت دانائین و مالی خوا و گیانی مه رد م و

ماfi مهردم پي شيل ده كه ن؟!

له مهردميان ده ويست به ندايه تيان بكن، دهسته دهسته يان ده كړدنه وه،
پاشان پياوه كانيان ته كوشتن و ژنانيان ته هيښته وه؟!
بيستو ته له شهري [جيهاني] يه كه م و دووه مدا چه نده مهردم
كوژران؟! (۱)

دياره دانishtواني جيهان - نه وانه ي لي به دهركه پهروه رنده روښنايي پي
به خشيون - له ناو تاريخايه كي پر به پردان.
تاريكي له سهر تاريخيه كه [كه نه گهر كه سي] دهستي دهريني له وانه يه
نه ييني. نه وه ي خوا روښنايي پيشان نه دا، روښنايي شك نابا. (۲)
پيغمبهران كه مهردم له چونه تي ناين و چونه تي ژيان تيده گه يه نن.
چونه تي خواردن و خهوتن و ههستان و دانishtني ناو كوومه ليان پي فير
ده كه ن.

پيغمبهران وا مهردم راده هيئن، كه باوكيكي دلسوز جگه رگوشه كاني بو
ژيان پهروه رده ده كا.

ئاده ميزاد چه شني مندا، پتر له وه ي له سهرده مي مناليا نيازي به
راهيتاني داك و باب هه بي، له گه ورييدا ئاتاجي رينمووني پيغمبهرانه.

---

(۱) به پي ليكوليسنه وه كاني «تهليس تاوئسند» ي سياست زاني ئينگليسي،
ژماره ي برينداراني شهري جيهاني يه كه م پتر له سي و حوت ملوئين كه س بوون
كه (۸۵۴۳۵۱۵) كه سيان تيداچوون. ديسان به وته ي ميستير «ميكستن» ي
ئينگليسي هه ژماري زامداره كاني شهري جيهاني دووم له په نجا ملوئين تيپهري.
«نوسهر». (۲) نور: ۴۰.

ئەوانەى دەستور و بەرنامەى ئاسمانيان پىي نەگەيشتوو، و ئاكارى
پيغەمبەرانىان قىر نەكراو، وەكوو دارى وشكەلان، تەنيا بەريان، لار وگىپىي و
درك و دالە.

تەورات

خوامەيلى لى بوو ھۆزى ئىسرائىل وەكوو ئەوگەلانەى بە ھۆى بىي
ئاگايى لە پەيام و رىتموونى خوا تياچوو بوون، لەناو نەچى. ئەوانيش چەشنى
ئەو نەتەووانە رىي ھەلە نەگرنە بەر و چىو لە تاريكى نەكوتن.

بەوبۆنەو، فەرمانى بە مووسا دا سى رۆژان رۆژوو بگري. پاشان پروا بۆ
«توورى سينا»، كە پەرورەندەى گفتوگۆى لەگەل بكاو پەيامىكى بداتى،
بيكەن بە رىيشانندەرى خويان.

چوون گەلى ئىسرائىل گەلىكى باو، نەكەر بوون، مووسا حەفتا پياوى لە
ناو ھۆزە كەيا ھەلبۇارد، كە شايبەتى مەسەلە كە بن. مووسا بە ھاروونى براى
وت: «تۆ لەباتى من لە ناو ھۆزە كەمدا بە. كارو بار رىك و پىك بكە و دواى
خراپكاران مەكەو» (۱).

چوون ئاشكرايە كە كۆمەل، نيازى بە سەرپەرست ھەيە.
مووسا بەرەو ژوانگەى پەرورەندەى كەوتە رى. سۆزى گفتوگۆ لەگەل
خوا، مووساى بە پەلەگە يانندە توور خوا لىي پرسى: «مووسا! بۆ وا تۆ لە
ھۆزە كەت بە پەلەترى؟ وتى: پەرورەندەم! [ئەوانيش] بە شوئىنى مەنەن.

بۆيە پەلەم کرد زوو بگەم به تۆ ولیم رازیی بی». (۱)

خوا فەرمانی دایه که ژوانه که ی چل شهوی ته و او درېزه پئی بدا.
 موسا گه یشته تووری سینا و خوا له گه لیا که و ته وتووێژ. راز و نیازی له
 گه لدا کرد و ورده ورده له خۆی نزیک کرده وه. موسا هه ست و سۆز زۆری
 بۆ هیناو وتی: «په روهرنده م! خۆت نیشاندە بابت بینم!» (۲)
 خوا نه یزانی موسا به رگه ی نه وه ناگرئ؛ «چوون چاوان خوا نابینن و نه و
 چاوان ده بینئ. خوا هه ره وردیین و ئاگاداره». (۳)

کێو به کێویی خۆی به رگه ی و ته ی ناگرئ، تابگا به تیشکیشی. «نه گهر
 ئیمه ئهم قورئانه مان بنار دایه ته سه ر کێوێک، ده تبینی نه نه وی، و له ترسی
 خودا له ت و په ت ده بوو». (۴)

له و رووه وه فەرمووی: من بۆ تۆ نابینریم، به لام بپروانه بۆ نه و کێوه؛ نه گهر
 نه و توانی خۆی راگرئ، جا تۆش ده توانی من بینئ.

کاتی خۆی ده رخست، کێوه که ی به یه ک جار، پریش پریش کرد و موسا
 له سه ر خۆی چوو.

که هۆشی به خۆدا ها ته وه وتی: پاکی هه ر بۆ خۆته. من په شیمانم و
 په که مین خاوه ن باوه ږم.

فەرمووی نه ی موسا! من تۆم به گفتوگۆ و په یامه کانم له ناو مه ردما
 هه لېژارد. چت پئی نه ده م وه ری گره و له شوکرانه بژێران به. (۵)

(۲) ئه عراف: ۱۴۳.

(۱) تاها: ۸۳، ۸۴.

(۴) حه شر: ۲۱.

(۳) ئه نعام: ۱۰۳.

(۵) ئه عراف: ۱۴۳، ۱۴۴.

مووسا ئەو پەراوەي^(۱) كە گەلى ئيسرايىل لە ھەموو بارىكەو ھە ئاتاجى پەندە جۆراو جۆرە كانى بوون وەرگرت.

خو ھەرمانى پێدا، بە تەواوى ھىزىو ھە رايگرئ و بە ھۆزە كەشى بلى، بە باشى پارىزگارىي لى بكن.

و ھەختى مووسا گە پراو ھە بۆلاى ھە و تا پراو ھە كەى خزمى و ھە والى ئەو نىعمە تەى دانئ كە خو پىي بە خشييو، بە زاراو ھە كەى ناشيرىن و بى شەرمانەو ھە، وتيان: «ئىمە پروات پى ناكەن، تاكوو روون و ئاشكرا خو نەبين».^(۲)

خو بە ھۆى ئەو بى شەر مەيەيان، بەر توورەيى خۆى خستى و لە كاتىكا دەيانروانى تەرشقە لى دان.

ئىنجا بۆيان دەر كەوت، ئەوان لە بەرامبەر ئەو ھەورە شەرخەو ھە خويان بۆ رانا گيرئ. ئىتر چۆن دەتوانن بەرامبەر جلەو ھە داھىنەرى تەرشقە، خۆ راگرن! مووسا لە گەل پەروەرتنى قسەى كرد، وتى: «پەروەرنەم! ئەگەر مەيلىت لىيايە زووتر دەر كەشتن! ئايا دەر تەھەوئ بە تاوانى ئەو كارەى بېرك لە نەزانە كانى ئىمە كردو ھە ھەموومان لە ناو بەرى؟!»^(۳)

خو نزاكەى مووساى گيرا كرد و پاش مردن زىندەو ھە كردنەو ھە كە بەلكوو سپاسكار بن.

(۱) پەراو: كەتیب، دەر تەر.

(۲) بە قەرە: ۵۵.

(۳) ئە عراف: ۱۵۵.

گویره‌که

به‌ره‌ی ئیسراییل چه‌ن سه‌د سالیك بوو له میسر دا له‌گه‌ل هاویه‌ش
دانه‌ران ژبانان نه‌دایه‌ سه‌ر.

به‌ چاوی خو‌یان قیستییه‌ کانیا‌ن له‌ و‌لاته‌دا ده‌بینی که‌ خه‌ریکی په‌رستی
شتی جو‌راو جو‌ر بوون.

[ورده‌ ورده‌] ناحه‌زی هاویه‌ش دانانیا‌ن له‌ بیر چوو بووه‌وه. پاشان، چو‌ن
ئاو، دانه‌داته‌ ناو ما‌له‌ کو‌نی بن‌فش، هه‌رواش له‌زه‌تی ئه‌و ری‌بازه‌ تکا بووه‌ ناو
دلانی ئه‌وانه‌وه.

هه‌ر له‌ ده‌رفه‌ت ده‌گه‌ران، چو‌ن ئاو له‌ لی‌ژاییه‌وه‌ سه‌ره‌و خوار ده‌بیته‌وه‌،
ئاوا به‌ر بی‌نه‌وه‌ ناو ئه‌و بیر و‌ باوه‌ره‌وه‌. دل‌یا‌ن له‌ راسته‌دا نه‌ما‌بوو. ئاوه‌زیا‌ن
نه‌خو‌شی سه‌ری لی‌ دابوو. راسته‌پ‌ریا‌ن که‌ ده‌بینی، خو‌یا‌ن لی‌ ده‌یوارد و‌
تووشی هه‌له‌ ری‌ ئه‌هاتن، ملیان پی‌وه‌ ده‌نا.

که‌ له‌ ده‌ریا په‌رینه‌وه‌: «ه‌وز‌کیان به‌رچاو که‌وت خه‌ریکی په‌رستی بتان
بوون. به‌ مووسایان وت: په‌ره‌ستوو‌یه‌کی وه‌ک په‌ره‌ستوو‌ه‌کانی ئه‌وانه‌مان بۆ
په‌یدا‌که‌».(۱)

مووسا رکی لی‌ هه‌ستان و‌ پی‌ی وتن: «ئیه‌ گه‌لی‌کی به‌ راستی دوور له‌
ئاوه‌زن!»(۲)

یه‌ کجار سه‌یره‌! په‌رتی تا‌چ راده‌! ئاخه‌ر خوا‌چاکه‌ی له‌ گه‌ل ک‌ردوون و‌

سه‌ری خستوون! نه‌وه‌ی به‌ ټپوه‌ی به‌ خشیوه له دنیا‌دا به‌ که‌سی تری نه‌ داوه‌!
 «پاشان لیم ده‌ خوازن» جگه له خوا په‌ رستویه‌ کی تر تان بۆ په‌ یدا که‌م!
 باوه‌ کوو هر خواش، له هه‌موو خه‌لکی دنیا پایه به‌ رزتری کردوون؟!»^(١)
 مووسا چوو بۆ «توور» و ماوه‌ یه‌ك لیان دوور که‌ وته‌ وه. له‌ و خوله‌ دا که‌ و تنه
 ناو داوی شه‌ یتان و ترووشی هاریکار دانان بوونه‌ وه.

هه‌ر له‌ ناو خوږیانا کا براهه‌ کی ناسراو به‌ سامیری؛ «په‌ یکه‌ری
 گوږه‌ که‌ یه‌ کی بۆ ده‌ رخستن، که‌ بۆږه‌ بۆږیککی لپوه‌ ده‌ هات. سامیری و
 شاگردانی وتیان: ئانه‌ مه‌ خوای ټپوه‌ یه‌ و خوای مووساشه‌، [جا مووسا
 نه‌ مه‌ ی له‌ بیر چوو].»^(٢)

ریز و خوښه‌ وستی نه‌ و گوږه‌ که‌، وای له‌ گه‌ لی ئیسراییل کرد، که‌ ږ و کوږتر
 ئاسا که‌ و تنه‌ کړنووش لپیردنی.

«تایا نه‌ واته‌ ناینن، [نه‌ و گوږه‌ که‌ یه‌] نه‌ و لامیان نه‌ داته‌ وه، و نه‌ ده‌ شتوانی
 زیاتیک یان قازانجیکیان پښ بگه‌ یه‌ نی.»^(٣)

یا نازانن نه‌ ده‌ توانی قسه‌ یان له‌ گه‌ ل بکا و نه‌ ری پشانده‌ ریشیان بی؟^(٤)
 هاروون ټیکوښا له‌ و کاره‌ یان وه‌ رگپړئ. پښی وتن: خزمینه‌! ټپوه‌ به‌ م
 گوږه‌ که‌ هه‌ لڅه‌ له‌ تاوون. خوای ټپوه‌، رۆزی ده‌ ری ټپوه‌ یه‌. وه‌رن به‌ گوتم که‌ن و
 نه‌ وه‌ ی ده‌ یلیم بیه‌ ښته‌ جی.»^(٥)

به‌ لام گه‌ لی ئیسراییل، گیرۆده‌ ی فیل و جادووی سامیری بپوون و

(١) نه‌ عرف: ١٤٠. (٢) تاها: ٨٨.

(٣) تاها: ٨٩. (٤) نه‌ عرف: ١٤٨.

(٥) تاها: ٩٠.

گوێره‌که‌، دلی بردبوون. ئه‌یانوت: «ئیمه‌ ده‌ست له‌ کارمان هه‌لناگیرن، هه‌تا مووسا نه‌یته‌وه‌ بۆ ناومان.»^(۱)

سزا

کاتی خوا مووسای ئاگادار کرد، که سامیری به‌ره‌ی ئیسراییلی له‌ رێ لاداره‌؛ به‌ تووڤه‌یی و دلگرانییه‌وه‌ گه‌رایه‌وه‌ بۆ لایان.

[له‌ به‌ر خوا] هه‌م له‌ هۆزه‌که‌ی تووڤه‌ بوو، هه‌م له‌ هاروونی براشی. وتی: «هاروون! وه‌ختی دیت ئه‌وانه‌ له‌ رێ ترازاون تۆ بۆ پێڤه‌ویت له‌ من نه‌کرد؟ خۆشت سه‌رپێچیت لێ کردم!»^(۲)

هاروون داوای لی‌بوردنی کرد و تی: «من له‌وه‌ ده‌ترسام تۆ بلیی: دوو ده‌سته‌ییت خستوه‌ته‌ ناو به‌ره‌ی ئیسراییل و فه‌رمانی منت به‌جێ نه‌هێناه‌!»^(۳) هۆزه‌که‌م ده‌سه‌لاتیان له‌ ده‌ست سه‌ندم و ئه‌وه‌نده‌ی نه‌ما بوو بشم کوژن!»^(۴)

ئه‌مجا مووسا وتی: په‌روه‌رنده‌م! له‌ من و هاروون بپووره‌ و به‌زه‌ییت پێمانا بپته‌وه‌. تۆ له‌ هه‌موو دلسۆزان دلسۆزتری.»^(۵)

پاشان رووی له‌ سامیری کرد و لێی پرسی: «تۆ مه‌به‌ست له‌م کاره‌ چ بوو؟»^(۶)

سامیری دیانی به‌ تاوانی خۆدا ناو وتی: «نه‌فسم ئه‌و کاره‌ی له‌ به‌ر چاو

(۱) تاها: ۹۱. (۲) تاها: ۹۳، ۹۲.

(۳) تاها: ۹۴. (۴) ئه‌عراف: ۱۵۰.

(۵) ئه‌عراف: ۱۵۱. (۶) تاها: ۹۵.

شیرین کردم.

مووسا پټی وت: ده پرؤ [بیکیشه]، ده بی تا ماوی هر بلتی: لیم نریک مه بنه وه! (۱)

مووسا له ناو مېرمدی وه دهرنا. ئیتر به ته نیا ده گه راو تاقي ته نیا ده ژیا. چه شنی گیان له بهری کیوی، نه توخنی که س ده که وت و نه که سیش توخنی ده که وت.

کام جه زره به له مه به ژاتره؟!

به لئی، نه وهی هه زاران که سی تووشی ربازگهی پیسی هاویه ش بو خوا دانان کردووه، ده بی خه لکی قیزی لی بکه ن و دووری لی بگرن.

هر که س جیایی بخاته به یں خوا و به نده کانی، ده بی جیایی بخریته نیوان نه وو به نده کانی خواوه.

نه وهی له سه رزه مینی خوادا مېرمد بو هاویه ش دانان بانگ ده کا، تاوانباره. ده خوازئ هه موو سه رزه منی خوی لی بکریته به ندیخانه. دوابی مووسا هاته وه به لای گویره که له حنه تییه که وه. فه رمانی دا سووتان دیان و هاویشتیانه ناو دهریاوه.

[له م ئالو گوړه دا] به رهی ئیسراییل سه رنه جامی گوړه که که و هیچ و پووچیان به باشی بو دهرکه وت.

لیره دا مووسا رووی ده می له هوژی ئیسراییل کرد و پټی وت: «خزمانی من! ئیوه به په رستی گوړه که، زلمتان له خوتان کرد و بینه وه بولای به

دییهنه رتان و [تاوانکارانی خوٚتان] له ناو بهرن به لای به دییهنه رتانه وه، ئه م کاره تان بۆ چاتره». (۱)

ئه وسا هه ر واشیان کرد. [واتا:] ئه وانه ی به نده یی گوژره که یان نه کردبوو، گوژره که په رستانیان کوشت و خواش په شیمانی لی قه بوول کردن.

خوا پی راگه یاندن: «ئه وانه ی بوونه گوژره که په رست، وه بهر توو په یی خوا ده که ون و هه ر له م دنیا به دا زه برون ده بن. ئه وه ی درۆ هه لبه سته، وای پاداش ده ده ی نه وه». (۲)

به ئی، سه ره نجامی گوژره که په رستان و هاریکار بۆ خوا دانه ران، تارۆزی په سلان، ئاوايه!

ترسه زالی گه لی ئیسراییل

به ره ی ئیسراییل له میسر دا به ئه خلاقى کۆیلايه تی و زه بوونی و ژیرچه پۆکیه وه داها تبوون. مندا لانیان له و کهش و هه وایه دا گهروه ببوون. لاوانیان هه ر به و فه ره نکه وه پێیان تابووه پیری و له گوړ که و تبوون.

به و بۆنه وه بیری سه ره ستيیان هه ر له دلدا نه ما بوو. باسی خه بات و تیکوشانیان هه رگیز به خه یالا نه ده هات.

ژیانیان له غه ربییا ئه دایه سه ر. نه نشتمانێکیان بۆ خوړیان هه برو، نه ده سه لاتیکی سیاسیش.

خوا فه رمانی به مووسا دا بوو، بیانباته سه رزه مینی پیروژ که له ویدا ئازاد

و سه ربه خو بژین.

مووسا به رهی ئیسراییلی ده ناسی که چهنده خو پری و ترسه زالن.
[هه ر بۆیه] دهستی دایه تیگۆشان، که زاتیان بنیته بهر و ترسی ئه و
رئگه یان له دل ده رکا.

چوون گه لیکی سته مکار به سه ر مه لبه ندی پیرۆزدا زال بوون، که و پرای
به هیز بوونیان له شه ریشدا گه لیك به هیز و لیها توو بوون. دیاره هۆزی
ئیسراییل نه ده چوونه ئه و سه رزه مینه، تا کوو سته مکاران چۆلیان نه کردایه.
مووسا وه پیری هیئانه وه که خوا چهندی چاکه له گه ل کردوون و چۆن
به سه ر هه مواندا سه ری خستوون. به لکوو بۆ خه بات له ریی خوادا ئاماده
بین و په ی به بی نرخی ئه م ژبانه په سته به رن.

«مووسا به هۆزی خو ی وت: هۆزی من! ئه و چاکانه ی خوا له گه لی
کردوون، له بیر مه به نه وه. له ناو خۆتانا پیغمبهرانی بۆ به ری کردن و چهند
پاشاشی لی په یدا کردوون. ئه وه ی به ئیوه ی به خشی، به هیچ که سی تری
نه داوه.» (۱)

دوایی پئی وتن: ئه و سه رزه مینی پیرۆز له بهر ده ستاندا یه. ته نیا
رئگه شتان خه باته و سه ندنه وه یه تی له دهستی دژمنان. وه ختی یه زدان
شتیکی له چاره نووسی که سیکا گونجانده که پئی بگا، ریی پی گه یشتتی بۆ
ئاسان ده کا و خواستی یه زدان هه ر دیته جی.

«گه لی من! بچینه ناو ئه و مه لبه نده پیرۆزه وه که خوا بۆ نووسیون.» (۲)

مووسا ننگه‌راني ټه‌وه بوو كه خه‌سله‌تي ترسنوكي يه‌كه‌يان به‌سه‌را زال
بيته‌وه. له‌و رووه‌وه پي راگه‌ياندن: «به‌ره‌و پاش مه‌گه‌رينه‌وه، ده‌نا ده‌چنه
ريزي زيان ليكه‌وتوانه‌وه».(۱)

[له‌ټه‌نجاما] ټه‌وه‌ي مووسا لي ده‌ترسا هاته‌دي. له‌جوابي هه‌موو
رينمونيه‌كانيا وتيان: «گه‌ليكي سته‌مكار له‌و ولاته‌دان؛ تا ټه‌وان جي
نه‌هيلن، ټيمه‌ناچينه‌ناويه‌وه!»(۲)

به‌ئارامي و له‌سه‌رخوييه‌وه ټه‌يانوت: وه‌ختي ټه‌وان چوونه‌ده‌ري،
ټيمه‌ش ده‌چينه‌جيان.

«دووكه‌س له‌وباوه‌ردارانه‌ي خوا نيمه‌تي پي به‌خشي بوون، وتيان: ټيوه
له‌ده‌روازه‌وه په‌لاماريان بده‌ن؛ هه‌ركه‌چوونه‌زووري به‌سه‌ريانا
سه‌ركه‌وتوون. ټه‌گه‌ر خاوه‌ن پروان خوټان به‌خوا بسپرن».(۳)

به‌لام، هپچكام له‌و قسانه‌ش كاري تيا نه‌كردن و ولاميان دايه‌وه: ټه‌گه‌ر
هه‌ر ده‌بي بچينه‌مه‌لبه‌ندي پيروز؛ تو به‌يارمه‌تي موعجيزه‌كانت ري بگه‌به‌ر.
هه‌ركه‌بيستمان گه‌يشتويه‌وه‌ي، ټيمه‌ش ديين و بي ترس و بي‌وه‌ي ده‌گه‌يته
لات.

وتيان: «مووسا! تاوه‌ختي ټه‌وان له‌وتدان، ټيمه‌ناويرين پروين تو و
په‌روه‌رنده‌ت بچن و شه‌ريان له‌گه‌ل بكه‌ن. ټيمه‌ليره‌دانيشتوين و به
ته‌ماتانين».(۴)

(۲) مائيد: ۲۲.

(۱) مائيد: ۲۲.

(۴) مائيد: ۲۵، ۲۶.

(۳) مائيد: ۲۲، ۲۳.

مووسا به تووره‌یی و هیوا پراوییه‌وه وتی: «په‌روه‌رتنم! [خۆت ده‌زانی] من جگه له خۆم و براکه‌م ده‌سه‌لاتی که‌سم نییه. که‌وایه، من و ئەم هۆزه لاساره‌م لێک جیابکه‌وه.

خوا له جوابی مووسادا فەرمووی: ئەوا ماوه‌ی چل سال به‌شیان له‌م ولاته‌ پرا و ده‌بێ له‌ زه‌مینه‌دا وه‌یلان و سه‌رگه‌ردان بن. بۆ ئەم هۆزه‌ نافه‌رمان و له‌ رێ ده‌رچووه‌ خه‌م مه‌خۆ». (۱)

هه‌ر له‌و سالانه‌دا ئەو تۆره‌مه‌یه‌ که‌ له‌ میسرا به‌ فه‌ره‌هنگی کۆیلایه‌تی و ژێرچه‌پۆکییه‌وه‌ باره‌اتبوون، تێدا چوون. ئەمجا له‌و بیاوانه‌دا به‌ره‌یه‌کی تر به‌ ژبانه‌ی پێڕ له‌ سزا و دژوارییه‌وه‌ راهاتن و بوون به‌ گه‌لی داها‌توو. چاره‌نرووسی یه‌هوود له‌ هه‌ر سه‌رده‌مه‌یکا ئاوایه. ئەو گه‌له‌ی که‌ به‌ وه‌یلانی و خواری و کۆیلایه‌تی ده‌ژیا.

له‌ ریی زانی‌ندا

له‌ پیغمبه‌ره «دروودی خ‌وای له‌ سه‌ره‌بێ» ئە گێڕنه‌وه‌ که‌، جارێکیان مووسا له‌ ناو گه‌لی ئیسراییلدا خه‌ریکی وتاردان بوو. [له‌م کاته‌دا] لێیان پرسی: زاناترین مرۆکییه‌؟

جوابی دایه‌وه‌: ئەمن له‌ هه‌موو که‌س زاناترم! چوون نه‌ی وت خوا چاتر ده‌زانی، په‌روه‌رنده‌ی به‌ گژیدا چووا پێی راگه‌یانند: یه‌کێ له‌ به‌نده‌کانی من له‌ جه‌مه‌هری (۲) دوو ده‌ریا [مجمع البحرین] دایه‌، که‌ له‌ تو زاناتره‌.

(۱) مائیده: ۲۶، ۲۵.

(۲) جه‌مه‌هر: جێی پێکه‌وه‌ لکانی دوو شت.

پرسی: پهروه رندهم! جا چۆنی بدۆزمه وه؟

تېگه يه نرا: ماسيهك بخه زه ميليك و بيه له گهـل خوت، له ههـر كوئ ماسيه كهت لي گووم بوو نهو له وئ دايه.

موسا هاوړئ له گهـل «يووشه عى نوون» ى شاگردى، ماسيان ههـلگرت و كهوتنه پئ. گهـيشته بن گاشه به ردئك. له وئدا چاويان قوورس بوو، و خهويان لي كهوت.

«ماسيه كه له زه ميليل ده رپه رى. (۱) به نهسته ميـك خوى گه يانده وه به ده ريا و ده رچوو. [نهم رووداوه] بوو به هوى سهـر سوپمانى موسا و يووشه عى هاوړئ.»

پاشماوه ى نهو روژه و شه وه كهشى ههـر روښتن. كاتئ روژه وه بوو موسا به شاگردى وت: «وه ختى نان خواردنه؛ ئا ناشتاكه بيـنه. لهـم سهـفهـره ماندا زور ماندوو بووین.» (۲)

موسا كاتئ ههـستى به شه كهتى كرد، گهـيشتبوونه نهولای نهو جيـگهـى بوى ديارى كرابوو.

يووشه ع وتى: «نه زانى وه ختى لای به رده كهـدا دانـيـشتين، من ماسيه كهـم له بير چووا!» (۳)

موسا وتى: «نه ها! ده جا ئيمهـش ههـر نه وه مان ده ويست!

ديسان چاوه چاو به شوئنى خويانا گهـرانه وه.» (۴)

(۲) كه هف: ۶۳.

(۱) كه هف: ۶۳.

(۴) كه هف: ۶۴.

(۳) كه هف: ۶۳.

کاتی گه یشتنه وه لای بهرده که، پیاوښکیان بهرچاو که وت که جل و بهرگیکی بالا پوښی له بهردا بوو.

مووسا سهلامی لیکرد.

پیاره که [خضر] پرسى: بؤچی سهلام کردن له ولاتی ئیوه دا باوی هه یه؟

جوابی دایه وه: نه من مووسام!

پرسى: مووسای بهر هی ئیسراییل؟

وتی: به لئی!

دواپی پرسى: «ده کرئ پیره ویت لئ بکه م تا له و زانیته ی فیئر کراوی، تیمگه یه نئ؟»

وتی: تۆ تاقه تی هاوړینه تی منت نییه! (۱)

مووسا! خوا جوړئ زانیی به من به خشیوه، که به تۆی نه داوه. جوړئ زانستیشی به تۆ فیئر کردووه، که من ټاگام لئی نییه! مووسا وتی: «نه گهر خوا یارمه تی دام له سه رخۆ ده بم و نافه رمانی ناکه م.» (۲)

پاشان دوو که سی روښتن و گهینه قه راخی ده ریا. خوښان به له م [قایه ق] بان پئ نه بوو. که شتییه که به لایانا ټیپه ری. له که شتی وانانیان خواست سواریان که ن.

نه وان خزیان ناسی و هه ردوکیان بی کرئ، سوار کردن.

دواپی چۆله که یه که هات؛ له سه ر لیواری که شتی نشته وه و یه که دوو ده نوکیدا به ئاوی ده ریا که دا.

ئەمجا خزر وتی: سەرنج بدە موسا! من و تۆ ھەر ئەوئەندەمان لە زانینی خوا دەستگیر بوو، کە ئەو چۆلە کە یە لە ئاوی دەریای دەستگیر بوو. بە شوئیا، خزر نەوی لە تەختە یە کی پاپۆرە کە و ھەلی کەند.

موسا وتی: [حە ی حە ی!] ئەوان ئیمەیان بێ پاداش و کرێ سوار کردوو تۆ لە ئاوی پاپۆرە کە یانا دانشتووی و کونیشی دە کە ی، با چی تیا یە بیخاتە ژێر ئاوی؟

خزر وتی: ئا! ئە ی نە م و ت تۆ لە گە ل من ھە ئنا کە ی؟! (۱)

موسا وتی: ئەم لە بیر چوونەم لێ مە گرە؛ بۆ ئەمە سەختگیر مە بە. (۲)

ئەو یە کە مین لە بیر کردنی موسا بوو.

دیسان ھەردوو رێگەیان گرتەو بەر. تووشی میتر مندالیک ھاتن، لە گە ل ئاوالانی سەر قالی گە مە و کایە بوو. خزر سەری میتر مندالی گرت و بە دەستان لە لەشی جیا کردەو.

موسا وتی: [ئاخ!] مەو یە کی بێ تاوانت، بێ ئەو ی کە سی کوشتی بێ لە ئاوی برد؟

خزر وتی: تۆ ھاو پێ یە تی منت پێ ناکرێ؟! (۳)

دیسان پێکەو ە روشتن. چوونە ئاوی شارێک و داوی ھەندێ خواردە مە نیان لە دانیشتوان کرد، [بە لام] جیان نە کردنەو ە و ھیچیشیان نە دانێ. ھەر لە وێدا دیوارێکیان چا و کرد، کە نزیک بوو دابروخی. خزر قۆلی لێ ھە ل مالی و دروستی کردەو.

(۲) کە هف: ۷۳.

(۱) کە هف: ۷۲.

(۳) کە هف: ۷۴، ۷۵.

مووسا وتی: واچاتر بوو له پیناو نه و کارهیدا شتیکیان لی بستینی!
 خزر ولامی دایه وه: ئانه مهیان ئیتر جیا که ره وهی من و تویه، له یه کتر! (١)
 پیغمبهر «درودی خوای له سه ری» فهرموویه تی: خوا له مووسا رازی
 بی؛ بریا په له ی نه کردایه، با ئیمه سه فه رنامه ی هه ردوولامان بی که م و
 کووری بگه یشتایه ده ست!

لیکدانه وه

پاش نه وه خزر مووسای تیگه یاند. وتی: که شتییه که هی ده سته یه کی
 هه زار و بیده ست بوو؛ که له ده ریادا کاریان ده کرد. نه و گوشه یه م بویه
 شکاند، پاشایه ک له ولایانه وه بوو، ده یو بست چی که شتی [ساغ] هه یه به
 زور تاپویانکا.

کوره کهش دایک و بایئکی خاوه ن باوه ری هه بوو، له وانه بوو که له رییان
 بترازی تی و له به ندایه تی خویان بکا. مه به ستمان نه وه بوو، خوا له و چاتر و
 دلسۆزتریان پی بیه خشی.

خاوه نی دیواره کهش دوو کووری چکۆله ی بی باوک بوون. گه نجیکیشی له
 ژیرا بوو هه ره ی نه وان بوو؛ بابیشیان له پیاوچاکان بوو. په روه رتی تو مه یلی
 لیوو گه وره بین و خویان گه نجه که ده ریئن. نه وهش دلسۆیه ک بوو له لایه ن
 په روه رنده ی تو وه.

من هیچ کاریکم بی مه به ست نه نجام نه داوه. نه مه بوو رازی نه و کارانه ی

تۆ له بهرامبهر يانه وه خۆت بۆ نه ده گير!! (۱)

له ويدا بۆ مووسا دهركهوت كه، له تواناي ئادهميزادا نيه به بهر و سنووری زانینی خوا بهرئ. هه ندئ له زانینی خوا له لای كه سيكه و هه ندئكي له لای يه كيكي تر. «هه ره زانايهك له سه ره وهی ته واوی زاناياندايه». (۲)

گه لی ئيسراييل له دووای مووسا

مووسا کۆچی دوایی کرد. گه لی ئيسراييل تووشی سزا بوون و خوا به توانی کرده وه یان هه لوه دای سه رزه وی کردن.

«خوا دوو چاری زه لیلی و چاره ره شی کردن و وه بهر قاری خۆی خستن». (۳)

ئه وان هۆی ناره زایی خویان فه راهه م هینا. خوايه كه پاشا و پيغمبهرانی لی خستنه وه. ئه و خوايه كه چا كه يه کی له گه ل کرد بوون، له سه رده می ئه وانا له م دنيايه دا له گه ل كه سی نه کرد بوو.

خوايه كه له دهستی فيرعه ونی رزگار کردن، كه سزای سه ختی ئه دان! کورانی ئه کوشتن و ژنانی ئه هيشته وه. ده رای بۆ قله شانندن و ده ریازی کردن. فيرعه ون و دارو ده سته ی به بهر چاوی خۆيانه وه له ئاودا خنکاندن! هه وری بۆ کردن به سایه بان و مه لی شيلاقه و گه زۆی بۆ بهرئ کردن.

ئه و خوايه كه له زه ويدا کانیاری بۆ ده رخستن. خواردن و خواردنه وهی

(۱) جامعی سه حیجی بوخاری. (۲) یوسف: ۷۶.

(۳) به قه ره: ۶۱.

فراوانی بۆ دابین کردن.

له پیتا و ته و هه موو تیعمه ته دا نیشانه کانی په‌روه‌ردگاریان به‌درۆ دانا،
یاخی بوون و له ری لایاندا.

بوون به هۆی ته‌نگه‌ تاو بوونی مووسای پیغمبه‌ریان، که دلۆفاترین
به‌نده‌ی خوا بوو له ئاستی ئه‌واندا و له داڤ و بایان بۆیان دلۆزتر بوو.

پیغمبه‌رێك، که دلۆفانی سه‌باره‌ت به‌و گه‌له، له راده‌ی دلۆفانی داکیکا
بوو، بۆ مندالی شیره‌ خۆره‌ و ته‌نانه‌ت مندالی هه‌تیوی. ئه‌و که سه‌ی کاتی
جنیویان ده‌دایه‌ له خوا داوای به‌خشینی بۆ ده‌کردن. وه‌ختی پیتی پیده‌که‌نین
بۆیان ده‌گریا و که‌ دووریان لی ده‌گرت، به‌زه‌یی پیتانا ئه‌هاته‌وه‌.

ئه‌و مووسایه‌ که له داوی فیرعه‌ونی ده‌ره‌یتان. له زیندانی میسه‌روه‌ بۆ
سه‌رزه‌مینی ئازادی و ئاپروومه‌ندی هاوردن. له ژینی کۆیله‌و
چاره‌ره‌شانه‌وه‌، به‌ ژینی به‌رێز و سه‌ربه‌ستانی گه‌یاندن.

ئه‌و که سه‌ی پایه‌کی یه‌کجار به‌رزی له لای خوا هه‌بوو، ئه‌وان توپه‌ریان
ده‌کرد. ئازاریان ده‌دا. به‌ گۆیان نه‌ده‌کرد. لی ده‌هاته‌ گه‌مه‌و له ریزی
خوارترین پیاوی کۆمه‌لدا دایان ده‌نا.

[جا که وابوو] ئایا ئه‌و سزاو خواریی و بی‌بایه‌خی و سه‌رگه‌ردانی
هه‌میشه‌یه‌ پر به‌ پستیان نییه‌، که هه‌رگیز لی رزگار نه‌بن؟ چۆن وانه‌بی،
ئه‌وان به‌ تاوانی کار و کرده‌وه‌یان شایانی گشت ئه‌وانه‌ و زیاتر له‌ وه‌شن.
«خوا زلمی لی نه‌کردوون؛ به‌لام خۆیان زلم له‌ خۆ ده‌که‌ن»^(۱).

به سهرهاتی شوعه یب

گه شتیك به سهر رووداوه كانی پیشوودا

ئیوه به سهرهاتی ئیبراهیم و یوسف و نوح و هوود و سألحی
پیشه و اماتان خوینده وه سهرگوزه شته ی مووساتان به درئزا و به وردی
خرایه بهر چاوان. گشت نه وانه تان به مهیل و دلگه رمی و چاوی ریز و
په سنه وه دایه بهر سهرنج. نه و به سهرهاته به ترخ و دلگه شینانه له دلتانا
جی گیر بوون و زمانیان رام کردن. [له داهاتوا] مهردمیش ده تان بینن که زور
جاران بۆ خوشک و برای چکۆله و دای و باب و خوشک و برای گه وره ی
خوتانی ده گیر نه وه. له و کاته دا ههست و سۆز نه تانگری و نازایه تییان
راده په ری.

زۆره وانی نیوان راستی و ناراستی

نهم کۆمه له به سهرهاته هاندەر و راپه پرتنه؛ بابه تیکی نااشنا نییه.
گیرانه وه ی زۆره وانی نیوان راست و درۆیه. به ربه ره کانی زانست و نه زانی،

روښنایی و تاریکی، مروځایه تی و درې ندایه تی، دل ډراوکی و دلنایی، گومان و دلته ختیځه؛ پیکه وه.

پاشان باسی سهرکه وتی راستیه به سهر ناراستیا. زانینه به سهر نه زانی و کزه به سهر مله ور و که مه به سهر زوردا.

رووداو پیکه، زانین و لیزانی و پهنه و رامانی^(۱) لئ هله ده قولئ. به راستی خوی میری مه زن راستی فرموو که: «به سهر هاتی پیښه مېرمان ناموژگاریه بو ټه وانه ی وردین و ټاوه زمه ندن. قورښان و ته یه کی هله سړا و نیښه، به لکوو پالپشتی ټه و کتیبانه یه بهر له خوی هاتوون. شیکه ره وه ی هه موو شته. ری پشاندهر و هو ی ره حمه ته بو گه لی خاوه ن باوه ر»^(۲).

شوعه یبی برایمان به ره و مه دیه ن به ری کرد

ټه وه ی له به سهر هاتی پیښه مېرمان به رچا و مان خستن، ته وای ټه و سهر گوزه شتانه نین که خوا له قورښاندا بو ټان ده گیر ټه وه. واتا: هر له قورښانا جگه له وانه رووداوی تریش هه ن. به نمونه هه لسوکه وتی شوعه یبی پیښه مېر، که خوا بو مه دیه ن و بو ناو دانیش توانی «ټه یکه» ی به ری کرد. گه لی ناو براو کو مه لیکي بازرگان و نشته جیی ده ورو به ری شه قامه ریی ټیوان یه مهن و شام و عیراق و میسر و لیواری ده ریای سوور بوون.

ټه وانش وه کوو گهل و هو زی ته وای پیښه مېرمان له هر روژگار پیکه، له وانه بوون هاریکاریان بو خوا داده نا. وپرای ټه وهش به ټاسانی له پیوانه و

(۱) رامان: بیرکردنه وه، لیکدانه وه. (۲) یوسف: ۱۱۱.

کێشانه یان دەدزییه وه و کۆمه‌لیکی قاچ و قووچکار^(١) بوون.

دڵپه‌قانه په‌لاماری قافلە یان ئەدا و ئەیانخسته مه‌ترسییه وه. به‌گشتی، چه‌شنی سه‌رمایه‌دارانی مله‌وهر، که نه‌ ئومیدی پادشایان له‌ دلدایه و نه‌ ترسی تۆله، کاریان بیهوه په‌ره‌دان به‌ به‌دفعه‌پرسی و گه‌نده‌کاریی. خوا شوعه‌یی پیغه‌مبه‌ری هه‌نارد بۆ ناویان، که وێرای رێنموونی هه‌ره‌شه‌شیان لێ بکا.

شوعه‌یب: پێی وتن: خزمینه! وهرن به‌ندایه‌تی خوا بکه‌ن، که جگه‌ له‌و که‌س بۆ په‌رستن ناشی. له‌ کێشانه‌و پێوانه‌دا گه‌ر مه‌که‌ن. زۆر خو‌ش گوزه‌ران دینه‌ به‌رچاو! له‌ رۆژێک ده‌ترسم ئازاریکی داگرتان پێ بگا.

گه‌لی من! با کێشانه‌و پێوانه‌تان به‌رانبه‌ر بێ. له‌ هه‌قی که‌س مه‌دزنه‌وه. له‌ دنیا‌دا له‌ سه‌ر به‌دفعه‌پرسی پێ دامه‌گرن.^(٢)

بانگه‌شه‌ی شوعه‌یب

شوعه‌یب به‌ درێژا قسه‌ی بۆ کردن و ده‌ستی دایه‌ کردنه‌وه‌ی گریه‌کانی -گرتی‌ دارایی‌ و دوستی‌ و زیاده‌ خوازی- دلایان.

پێی وتن: ئەو ئارامشه‌ی دوا‌ی کێشان و پێوانی پر به‌ پر روتان تی ده‌کا،

(١) قاچ و قووچکار (مُطَقَّف): ئەو که‌سه‌یه، به‌ شتوازی نه‌ینی و نامه‌ردانه‌ هه‌قی خه‌لکی و مالی ئەم و ئەو به‌ لای خو‌دا ده‌کێشی و له‌و رێگه‌وه‌ به‌هره‌ له‌ مه‌ردم وهرده‌گری و به‌هره‌یه‌کیان پێ ناگه‌یه‌نی. ئەمجا چون ئەم چه‌شنه‌ دزیانه‌ به‌ ئەسته‌م و په‌نامه‌کی و به‌ دور له‌ هه‌ر جو‌ره‌ دادگایی و سزادانیکی قانونی ئەنجام ده‌بێ، زه‌ره‌ر و زیانی کۆمه‌لگا تووشی مه‌ترسی جو‌راو جو‌ر ده‌کا.

ته‌فسیری (پرتوی از قرآن)، به‌شی یه‌که‌م جزمی سییه‌م: ٢٣٣. (وه‌رگێڕ)

(٢) هوود: ٨٥، ٨٤

گەلێك هێژاترە لەو مالهێ بە گەربازی و ناھەقی لە مەردمی ئەستێن. ئەگەر بە وردیی لە ژبانی خۆتان و ئەوانەیی بە فیلل مالم کۆدەكەنەو بەروانن، تێدەگەن، ئەو مالهێ بەرھەمی فیلل و گەر و قاچ و قووچە، سەرەنجام بەرئی پووچی و بەلاو بەدفعەپیدا دەپروا. واتا: یان دەدزری یان بە تالان دەچیی، یا لەرئی ناپەزایی خوادا بەخت دەبێ. یا کوو دەبێتە هی كەسیکی واكە ھەر بە فیرووی دەبا. كەوايە، كەمی بە كەلك، چاترە لە زۆری بێ كەلك.

خوا ئەفەرموی: «پیس و خاوێن وەكوو یەك نین؛ ئەگەرچی زۆری پیسە كەش تووشی سەرسامییت بكا». (۱)

نامۆزگاریی من بۆ ئیوێ خوشپێك و دلسۆزانەییە. ئەو خوايە كە خۆی چاودیری كار و بارتانە، بەنەرمی و لێزانیی و ئاگایی و بیناییەو دەلی: «ئەگەر بپرواتان بە خوا ھەبێ، ھەرچی ئەو بۆتانی بیلێتەو بۆتان چاكە و چاودێریشان بە من نییە». (۲)

باوكی دلۆڤان و مامۆستای لێزان

شوعەیب و ئەھى باوكیكى دلۆڤان و مامۆستایەكى لێزان، بەگوێرەى نیاز. لە ھەموو بارێكەو ئاگاداریی بێ ئەدان و بە شیوازی جوړاو جوړ رێنموونی دەکردن.

پێی وتن: «گەلی من! تەنیا خوا بپەرستن جگە لەو پەرستراوێكى تەرتان نییە. نیشانەیی كى ئاشكراشتان لە لایەن پەرورەدگار تانەو بۆ ھاتووە. با پێوان

و کيښاتان ته و او بې. مالې مېرمد به لای خؤدا مه کيښن و مېښه هؤی - دواي
 ټاوه دان کړدنه وهی - وړانسی ولاتیش، ټه گه رباوه پرتان به خوا هه یه،
 سه ربه رزیی و سه رکه و تنان له مه دایه.

ده ست له ریگری هه لگرن و ترس مه خه نه دلې ټه وانه وه که بر وایان به
 خوا هیئاوه. بؤ ټه وه له ریگه ی خوا لایانده ن و ریگای خوایان به لار و چه وت
 بې بناسینن. بېته وه بیرتان، ټیوه که م برون و خوا زوری کړدن. سه رنجی
 گنده کارانیش بده ن، که ټه نجامیان به کوی گه یشته» (۱)

ولامی هؤزه که ی

وریا و زیره کی ناو هؤزه که ی که و تنه بیر کړدنه وه له و بانگه شه و
 رنم و نیانه وه کوو په یان به رازیک بردبی یان مه ته لیکیان هه لیتابی، به فیز و
 ده ماررک وه پیان وت: «شوعه یب! ټه مه نویزه که ت پیت ده لی که ټیمه ده بې
 ده ست له و شتانه هه لگرن و باب و کالمان ده یان په رستن، یان مال و
 داراییمان به دلخوازی خؤمان باره و بار نه که ی ن؟ خؤ تو پیاوړکی له سه ر خؤ و
 ټاوه زمه ندای!» (۲)

شوعه یب بانگیښته که ی شی ده کاته وه

شوعه یب [دیسان] هر به نهرم و نیانی رهفتاری له گه ل کړدن.
 سه ختگیری نه کړد و لیان تروپه نه بوو. ټی گه یان دن، ټه وه ی ټه وی - پاش

پنډه ننگیه کی درې ژخایه ن. هیناوه ته وه سهر بانگه شه ی دلسوزانه و ټاکاری
 ناشیرین و سته مکارانه ی ته وانی به توندنی جواب نه داوه ته وه: چی تر
 نه بووه، یاریه کی خوایی نه بی. ته و یاریه شی له م دواپیه دا وه کوو
 پیښه مېرانه پتی کراوه و خوا به تیشکی خوی دلی به هیز کردووه.

ته مجا هر گیزیش به خپلی به دارایی ته وان، ته وی به ورنگه دا ه لنه ناوه.
 چوون خوا به روژی پاک و گه واری خوی تیر و ته سه لی کردووه. به و بونه وه
 ته ویش خوی به به خته وهر ده زانی. دلی نارام و خه یالی ټاسووده یه؛ به دل و
 به زمان سپاسکاری خوی خاوه ن شکوه.

شوعیب هر گیز به مېرمنی نه ته وت فلان کار مه که ن؛ به لام خوی
 ته نجامی بدا. له ریگه یه که نه یده گپړانه وه، دواپی خوی پیدا پروا. خه لکی
 له سهر چاکه و پیاو ته ه لنه ده نا و خوی لی بد ز ته وه. ټاموژگاری بی
 کرده وه نه بوو. به دل خوازیاری ریک و پیکی و خوشبه ختی ورزگاریان بوو،
 له و ټازاره ی گه ماروی دابوون [پتی گه یانندن] که هر کرده وه یه کی چاک و
 هر به خششیک له لای خوا ده پارتزری و هه موان هر ده بی خو به و بسپرن.
 لی پرسین: «خزمانی من! ته گهر بلیم، به لگه یه کی باوهر پنده ری
 په روه رنده م له لایه و هر خوشیه بزوی چاکی پی داوم ده لین چی؟ که
 به رامبه رتان ته وه ستم و ده لینم ته و کاره مه که ن، رقم لینان نییه. ته نیا نیازم
 ساماندانی کار و بارتانه، له راده ی تواناما. سهر که و تنیشم هر به خوا به. ژنی
 خو م به و سپاردووه و بولای خوی ده گهر ټمه وه» (۱).

له و ته کانت شتیکی وا تینا گهین

نه گهرچی شوعه یب خوی له دایک بووی ولاته که و برای نه و خه لکه بوو، به لام نه وان وا خویان له مه به سته کانی گیل ده کرد، وه کوو نه وه به زمانیکی ییگانه له گه لیان بدوئ. هه رچه ن نه و له ریزه ی ره وان بیژترین و روشنبیرترینا بوو، وایان ده تواند که به زاراوه یه کی گریدار و ناره وان قسان ده کا. دیاره هه ر کۆمه لیک قسه و باسیکیان له لا ناحه ز بوو، هه لسوو که و تیشیان [له به رامبه ریه وه] هه روا ده بی.

شوعه یب سه ری له ره فتاری گه له که ی سوړ ده مینی

ته نیایی و بی ده سه لاتی شوعه یب ببوو هوی به ره هلست وه ستانی هۆزه که ی. نه گهر له بهر که س و کاری بیان و یرایه به ردبارانیان نه کرد و خویان له ده ست رزگار ده کرد. شوعه یب نه و بیرو بۆ چوونه ی نه وانی یه کجار بی ناخوش بوو. سه ر سام بوو له وه ی بۆ ده بی خوی به هیز و توانای تاقه ده سه لاتداریان له که س و کاری که [وه کوو هه موو ئاده میزادیک] داماو ی دهستی کزی و لاوازی و نه خوشی و مردن له لاکه م بایه ختر بی.

پیشان وت: شوعه یب: یتمه له وانه ی تۆ ده لئی زۆر که م تیده گهین. له ناو خو شمانا که م ده سه لاتت ده بینین و نه گهر له بهر که س و کارت نه بایه بهر بارانمان ده کردی. تۆ ده ره قه تی یتمه نایی.

جوابی دانه وه: «گه لی من! ئایا یتیه خزمانی متان له خوا بی گرنگتره؟ که خواتان خستوه ته پشت گویتانه وه؟ پهروه رنده ی من به سه ر هه ر کاریکا

ټيوه ده يکه ن زالّه». (١)

دوايين هه ږه شه

وه ختي هيج به لگه يه کيان [بو دژايه تي] به ده سته وه نه ما، ټه و دوايين هه ږه شه ي که ملهوراني هه رگه ليک له پيڻه مبهري خوږاني ده که ن، خسته کار.

ده سه لاتداره له ري ده رچووه کاني هوږي وتيان: «شوعه يب! ټيمه توښ و ټه و که سانه ش له گه ل توږ و ايان هيټاوه له شاري خوږمان ده رده که ين؛ ياکوو دينه وه سهر ټايني ټيمه». (٢)

به لگه ي يه کلا که ره وه

جوابي شوعه يب شانازي بوو به دينه که يه وه و ټازايي و خو راگري له پيټاو بير و باوه ږيدا.

ولامي دانه وه: «نه گه رچي حه زيش نه که ين؟ نه گه ر بينه وه سهر ديني ټيوه، دواي ټه وه ي خوا رزگاري کردين دياره دروږمان به زماڼي خواوه هه لبه ستروه. ره وايي ټير بينه وه سهر ټه و ټاينه، مه گه ر په روه نده مان مه يلي له سهر بي. زانستي خوا هه مو شتي داگرتووه و ټيمه ش خوږمان پي سپاردوه. ټه ي په روه رنده مان! له نيوان ټيمه و گه له که ماندا داوه ري بکه؛ تو خوت باشتريڼ داوه ري». (٣)

(٢) ټه عرف: ٨٨

(١) هوود: ٩٢، ٩١

(٣) ټه عرف: ٨٩، ٨٨

وته که یان هەر وتهی پیشوان بوو

دوايين هه‌ره‌شه‌ش کارئکی بۆ نه‌کردن. ئه‌وسا په‌نايان برده‌وه به‌ واته‌ی پیشوان و وتیان: «گومانی تیدا نییه‌ تۆ جادووت لیکراوه». (۱) تۆش هه‌ر بنیاده‌میکي وه‌کوو ئیمه‌ و پیمان وایه‌ پیاوئکی درۆزن بی.

«ئه‌گه‌ر درۆ ناکه‌ی، ئا به‌شی له‌ ئاسمانمان به‌ سه‌را داخه‌!» (۲)

ئه‌نجامی هه‌موو ئه‌و گه‌لانه‌ی پېغمبهرانیان به‌ درۆزن دانا و له‌ ئاستی چاکه‌ی خوا سېله‌ بوون، وه‌کوو یه‌ك وابوو.

«پاشان بوومه‌له‌ رزه‌یه‌کی به‌هیز دایگرتن و هه‌ر له‌ مائی خۆدا له‌ ناوچوون. ئه‌وانه‌ی وته‌کانی شوعه‌بییان به‌ درۆ داده‌نا، به‌ جوړئک تیدا چوون، پیت وابوو، هه‌ر له‌ ویدا نه‌بون. ئه‌وانه‌ی شوعه‌بییان به‌ درۆزن له‌ قه‌له‌م دا، زیانیان هه‌ر به‌ خۆیان گه‌یانده‌». (۳)

گه‌یانده‌نی په‌یامی ئامانه‌ت

ئه‌رکی شوعه‌بییش وه‌کوو ئه‌رکی ته‌واوی پېغمبهران وابوو، په‌یامه‌که‌ی راگه‌یانده‌؛ ئامانه‌تی هینایه‌جی و به‌لگه‌ و پرپاری سه‌لمانده‌. «ئه‌وسا رووی له‌ گه‌له‌که‌ی وه‌رگپرا و پیتی وتن: خزمینه‌! ئه‌من په‌یامه‌کانی په‌روه‌رنده‌م به‌ ئیوه‌ گه‌یانده‌ و راوئێشیم بۆ کردن. ئیتیر خه‌م بۆ سته‌مکاران بۆچی بخۆم». (۴)

(۲) شوعه‌را: ۱۸۷، ۱۸۵.

(۴) ئه‌عراف: ۹۳.

(۱) شوعه‌را: ۱۵۳.

(۳) ئه‌عراف: ۹۱، ۹۲.

به سهرهاتی داوود و سلیمان

ناوهرۆکی قورئان، ته نیا ناو بردنی رۆژه کانی خوا و باسی به درۆزن دانانی
پهغه مبه ران و گالته و سووکایه تی پێ کردن و جه زربه دانیان له لایه ن نه و
کۆمه لانه وه که تیا نا سهریان هه لداوه، نییه.

یان ته نیا به گیرانه وه ی چۆنیه تی به لا بۆ گه یین و تیکشکان و له ناو چوونی
نه و گه ل و هۆزانه وه که په یامی پهغه مبه رانیان به درۆ داناو، سووکایه تییان پێ
کردن و پیلانیان گیرا و هه ولێ کوشتنیان دان - وه ک له به سهرهاتی پهغه مبه رانا
دیتان - ناوه ستی.

قورئان باسی نیعمه ته کانی خوا ده کا

به لێ، قورئان قسه له نیعمه ته کانی خوا ده کا. نه و نیعمه ته جوړاو
جوړانه ی که نه گه ر به زوړایی به خشیویه، یان که می کردۆته وه نه خاته بهر
باسه وه. خوا خێر و چاکه ی به زوړێک له پهغه مبه رانی به خشیوه، که دواوود و
سلیمان و ئه یۆب و یونس و زه که ریا و یه حیا له وانه ن.

به تاییه ت داوود و سلیمان له سه رزه ویدا دامه رزاندو فرمانه وایی پان و به رینی خسته ژر چنگیانه وه. له زانینی تاییه ت، به شداری کردن و له گه لیک له و شتانه ی خه لکی لئی بی ناگا بوون، ناگاداری کردن. ده سه لاتدارانی جیهان و گیان له به رانی ناده سته مۆ و دیارده بی گیانه کانی بۆ رام کردن. خۆی نه فهرمۆ: «ئیمه زانستمان به سلیمان و داوود به خشی. وتیان سپاس بۆ خوا ئیمه ی له چاو گه لیک له به نده خاوه ن باوه رکانی به پرتتر گرت. پاش داوود، سلیمان بوویه جینشینی و رایگه یاند: ئیمه فیری زمانی مه لان کراوین و هه موو شتی کمان پی به خشراوه. دیاره ئه مه ش ئیمه تیکی ئاشکرایه». (۱)

چاکه ی خوا له گه ل داوود

خوا کێو و مه لانی وه ها بۆ داوود رام کردبوو، که له کاتی گازه (۲) و نیایشدا بۆیان ئه سه نده وه و هاوده نگی بوون. فیری دروست کردنی زه نجیری کرد و ئاسنیشی بۆ نه رم کرد: «به راستی چاکه یه کی زیاتر مان له گه ل داوود کرد: ئه ی کێو و مه لان! ئیوه ش له گه ل ئه ر په سنی پاکی خوا بکه ن. [وێرای ئه وه] بالاپۆش ئاسنیشمان بۆ نه رم کرد، [پیمان وت]: به رگی له ئاسن دروست که بۆ ئالقه ش، ئه ندازه له به رچاو بگره. کار و بارتان به چاکی ئه نجام بده ن؛ خۆم چاوئیدیری کارتانم». (۳)

«کێوه کان و مه لانمان خسته به ر فرمان تا له گه ل داوود په سنی خوا به جی بهین؛ توانیمان کاری وا بکهین. فیڕیشمان کرد، پۆشه نی زریشان بۆ

(۲) گازه: مناجات.

(۱) نه مل: ۱۶، ۱۵.

(۳) سه به: ۱۱، ۱۰.

دروستکا؛ تا له شهردا بتانپاریزی. ئایا ئیوه شوکری خوا به جی دین؟» (۱)

سیاسی چاکه‌ی خوا

داوود سهرپرای فەرمانپروایی پان و به‌رین و له‌شی به‌هیز و ده‌ستی هونه‌رپه‌روه‌ری، به‌نده‌یه‌کی خۆبه‌که‌م زانی زۆر روو به‌خوا بوو. په‌سن و گازنده‌ی درژخایه‌ن و فەرمانپروایه‌کی زۆر دادپه‌روه‌ر بوو. کار و باری مه‌ردم و ناو‌کو‌مه‌لی به‌پیی دادگه‌ری و راستی خوازی جی به‌جی ده‌کرد، نه‌ ئاره‌زووی نه‌فس. خوا پیی فەرموو: «ئه‌ی داوود! ئیمه‌ تو‌مان له‌ سهرزه‌ویدا کرد به‌ جینشین. با داوه‌رییت له‌ ناو مه‌ردما دادپه‌روه‌رانه‌ بیت. مه‌که‌وه‌ شوین ئاره‌زووی خۆت، که‌ له‌ ریی خوالات بدا.

ئه‌وه‌که‌ سانه‌ی له‌ ری خوا ده‌رچوون، روژی په‌سلانیان له‌ بیر بردۆته‌وه‌ و ئازاریکی سه‌خت چاوه‌روانیانه‌». (۲)

چاکه‌ی خوا به‌رامبه‌ر سلیمان

خوا «با»ی بۆ سلیمان ده‌سته‌مۆ کرد، که‌ به‌ فەرمانی ئه‌وه‌ات و چووی ده‌کرد. له‌ ماوه‌یه‌کی کورتا خۆی پیی ئه‌گه‌یاند و له‌ جییبه‌که‌وه‌ ئه‌گه‌یشته‌ جییبه‌کی تر. به‌هیزترین و شاره‌زاترین جندۆکان و دیوگه‌لی سهر‌بزیوی بۆرام کردبوو که‌ هه‌ر فەرمانیکی پیی ئه‌دان بۆیان ئه‌هینایه‌ جی. جاده‌و شه‌قامیان خۆش ئه‌کرد و خانوو به‌ره‌ی سهر له‌ ئاسمان ساویان، ساز ئه‌دا.

« با مان بۆ سلیمان رام کرد، که به فرمانی ئه و پرواته ئه و سهرزه مینه ئیمه پیتمان تی خستوه و ئاگاداریشمان له هه موو شتیک هه بوو. له شایه تینیش هه ندیکیان بۆ ئه و ده چوونه بن ئاو و کاری تریشیان بۆ ئه نجام ده دا و خو مان ئه مانپاراستن. (۱) »

« با مان خسته ژرر فرمانی سلیمان، که مه ودا ی [پری برینی] به یانی، یه ک مانگ و هی ئیواره ی، یه ک مانگ بوو. کانی مسیشمان بۆی تواندوه و پرێک له جندۆکانیش - به فرمانی په روه رنده ی - له بهر ده ستیا کاریان ده کرد. هه ر کام له وانه له فرمان ده رچوايه، تووشی سزای ئاگرمان ده کرد. چی ده ویت بۆیان ئه نجام ده دا. له [سازدانی] په رستگه وه تا په یکه ر و ده فر و کاسه ی گه وره ی حه وز ئاسا و قازانی دابه ستراو. ئه ی شو ئنکه وتوانی داوود! سپاسی خوا به جی یتن. له به نده کانم که متریان سپاسکارن. (۲) »

تینگه یینی ورد و زانستی قوول

زیره کی و وردیینی و لیکدانه وه ی دروستی سلیمان له و مه سه له دا ده رکه وت که له باوکی هیژایان پرسى بوو: رانه مه پری هۆزێک چوو بووه ئاو باخه میوی هۆزێکی تر و ترپی گه یشتوی باخه که یان له ئاو بردبوو، داوودیش مه ره کانی دابوو به خاوه نی باخه که. سلیمان پیی وت: ئه ی پيښه مبه ری خوا! داوهری [ئهم کیشه یه] به جوړتکی تر ده بی. پرسى: چۆن؟ وتی: باخه که بده ده ستی خاوه ن مه ره کان، تاکاتی وه کوو خۆی لی دیته وه.

مه‌ره‌كانیش ب‌سپ‌ره به‌ خاوه‌ن باخه‌كه‌ كه‌لكيان لی وه‌رگری، تا باخه‌كه‌ی د‌یته‌وه‌ د‌وخه‌كه‌ی جارانی و نه‌وسا هه‌ر کام ده‌سپ‌ریه‌وه‌ ده‌ستی خاوه‌نی. خوا تیگه‌یشتنیکی ورد و زانستیکی قوولی به‌ سلیمان به‌خشی بوو، كه‌ نه‌فه‌رموی: «داوود و سلیمانیش یته‌وه‌ بیر، وه‌ختی داوه‌ریان له‌سه‌ر نه‌و کیلگه‌یه‌ كرد، كه‌ له‌ کاتی شه‌وا ناژه‌لی کومه‌لێك بلاوه‌یان پ‌یادا کردبوو و تیمه‌ چاودیری داوه‌ریه‌ كه‌یان بووین. سلیمانمان تیگه‌یاند ده‌بی چ بکا، کارزانی و زانستان به‌ هه‌ردوکیان دا».(۱)

سلیمان زمانی بالنده و گیان له‌به‌رانی ده‌زانی

قورئان باسیکی به‌ كه‌لك و سه‌رنج راکیش له‌ سلیمان ده‌گیرته‌وه‌، كه‌ پ‌یشانده‌ری مه‌ندیی و دلفراوانیه‌تی له‌ فه‌رمانه‌ه‌وایی و به‌پ‌توه‌ بردنی کارو باردا. ده‌رده‌كه‌وی كه‌ خوا چۆن به‌خته‌وه‌ری هه‌ر دوو جیهان و دنیاو دین و فه‌رمانه‌ه‌وایی و پیغمبه‌ری له‌ كه‌سایه‌تی ویدا^(۲) [به‌ باشی] یه‌ك خستبوو. سلیمان كه‌ زمانی بالنده و گیان له‌به‌رانی ده‌زانی، جاریکیان له‌شكره‌كه‌ی كه‌ له‌ جندوكه‌ و مرو و بالنده‌ پێك هاتبوو، كۆكرده‌وه‌. له‌شكری رێك و پێك و سامان‌دراو به‌ر فه‌رمانی فه‌رمانده‌رانی خو‌یان بوون، سلیمانیش به‌ شیوازیکی به‌سام و مه‌زنانه‌وه‌ له‌ گه‌لیان سووار بوو. کاتی گه‌یشتنه‌ شیو

(۲) وی: نه‌و.

(۱) نه‌نبیا: ۷۹، ۷۸.

[مهلبه‌ندای میروولان، میرووله‌یه‌ک ترسی نشته دل، که له‌وانه‌یه سلیمان و سباکه‌ی نه‌زانن و نه‌ندامانی هۆزی نه‌و له ژیر پیی ته‌سپه‌کانیانا بته‌قینه‌وه. به‌و بۆنه‌وه فهرمانی پیدان بچنه‌وه ناو شاره‌که‌یان! سلیمان له‌وه تیگه‌یشت، به‌لام چوون راسپارده‌ی خوا بوو، که‌ترین هه‌ستی خو به‌ زلزانی به‌ دلدا نه‌هات، به‌لکوو ده‌ستی دایه‌ په‌سنی خوا و شوکری نه‌و نیعمه‌تانه‌ی پیی به‌خشیوو. دوا‌یی بۆ سه‌رکه‌وتن له‌ ریی خزمه‌ت به‌ مه‌ردم و چوونه‌ ریزی به‌نده‌ چاکه‌کانه‌وه له‌ خوا پارایه‌وه.

په‌پووسلیمانه

په‌پووسلیمانه، دیده‌وان و به‌ رایکیشی سبا بوو. سلیمان پیی سپاردبوو، جیی ئاو و جیی به‌زینی له‌شکری بۆ بدۆزته‌وه. روژکیان په‌پوگوم بوو. سلیمان دلگران بوو، و هه‌ره‌شه‌ی لیکرد. ماوه‌یه‌کی که‌م دیاری نه‌بوو؛ پاشان هاته‌وه. به‌ سلیمانی وت: جیگه‌یه‌کم دیتوه‌ته‌وه، که‌ نه‌ تو خه‌به‌رت لپی هه‌یه، نه‌ سه‌ریازانیشت. هه‌والیکی باوه‌ر پیدهرم له‌ گه‌لی «سه‌با» و پاشاکه‌یان بۆ هیناوتیه‌وه [گه‌لی ناوبراو] خاوه‌ن مال و ملکیکی زۆر و زه‌به‌ند و ده‌وله‌تیکی گه‌وره‌و به‌هیزن. به‌لام سه‌ره‌پرای ئاوه‌ز و زیره‌کی و ده‌سه‌لات و فهرمانه‌رواییان، به‌ کۆمه‌لکی گیل و نه‌زانم هاتنه‌ به‌ر چاو. خه‌ریکی په‌رستی هه‌تاوون. په‌یان به‌و هه‌له‌یه‌ نه‌بردوو و رپی به‌ندایه‌تی خوی تاک و ته‌نیایان بۆ نه‌دۆزراوه‌ته‌وه.

سلیمان بانگیشتی پاشای سه‌با ده‌کا، که بیته سه‌ر دینی
 بۆ پیغمبه‌ری خوا ناخۆش بوو، که نه‌ته‌وه‌یه‌ک له دراوسییه‌تی ولایتیا بن؛
 نه‌یانناسی و بانگه‌شه‌ی ئه‌ویان پێ نه‌گه‌یشتی و سوژده له هه‌تاوی به‌رن.
 دلیری ئایینی و پیغمبه‌ری له ده‌روونیدا راپه‌ری. وای به‌باشتر زانی، به‌ر
 له‌وه به‌ سپا لێهاتوو که‌یه‌وه هه‌لمه‌تی ولاته‌که‌یان بدا، نامه‌یه‌ک بۆ پاشا و
 فه‌رمانه‌وای هاوبه‌ش‌دانه‌ریان بنووسی و داوایان لێکا بێنه سه‌ر ئایینی
 ئیسلام و رێی به‌ندایه‌تی خوا.

له‌و رووه‌وه نامه‌یه‌کی رۆشنکه‌ره‌وه‌ی بۆ نووسی و داوای لێکرد باوه‌ر
 به‌یستی و خۆی به‌ خوا بسپێری. نامه‌که تی‌که‌لاوێک بوو له دلسۆزی و
 توندیی؛ نه‌رمی پیغمبه‌رانه و نه‌ترسی شایانه.

پاشا پرس و رای به‌رپرسیانی ده‌وله‌تی ده‌کا

سلیمان هه‌م پیغمبه‌ر بوو، هه‌م فه‌رمانه‌وا. ئه‌و ژنه‌ش که به‌رتوه‌به‌ری
 کار و باری ولاتی سه‌با بوو، مڕۆیه‌کی ئاوه‌زمه‌ند بوو؛ به‌ په‌له‌ داوه‌ری نه‌کرد.
 سه‌باره‌ت به‌ کاری پاشایان و هه‌لسوکه‌وتی داگیرکه‌ران ئه‌زموون و
 به‌راوردیکی فراوانی هه‌بوو. به‌لێ ئه‌وه‌نده وریا نه‌بوو که خوا بناسی و
 ئه‌رکی به‌ندایه‌تی به‌جێ بێتی، به‌لام لێره‌دا فیزو ده‌ماری پاشایانه دنه‌ی
 نه‌دا^(۱) و له‌سه‌ر بیر و رای خۆی پێی دانه‌گرت. کاریه‌ده‌ستانی پایه‌ به‌رزی

(۱) دنه‌دان: هه‌لنان، هه‌لخراندن.

دهوله تی له ناوهرؤکی نامه که ئاگادار کرد. چوون له گهل نامه کانی تر فهرقی هه بوو. له لایه نه گهورترین فهرمانره وای سهردهم و پیغه مبهریکی بانگیشکاری خوا ناسیه وه هاتبوو.

که سایه تیه دهوله تیه کان وپرای ئاماژه به هیزو توانای خوین و فراوانی سپاو سانیان - وهك له کوپ و دانیشتنی پاشا و دهسه لاتدارانی ههرکات و ههرجینگه یه کاروو نه دا - بۆ له خو رازی کردنی دلێ شای، دهسیان دایه ریا بازی. پاشا وته کانی پی چاک نه بوون و بیر و بۆ چوونی په سه نه کردن. به لکوو له ئاکامی پرزیانی کاره سات ترساندنی. چونیته تی رهفتاری فهرمانره وایانی داگیرکهری به رامبه رگه لانی تیکشکاو و نهوسا بارودؤخی دواي تیکشکانی بۆ گپرانه وه و پی وتن: ئاکامی گهل و نشتمان ئاوا ده بی. دواي رایگه یاند: من خۆم هه ندی دیاری زور گرنه و به نرخ بۆ سلیمان به پی ده که م و تاقی ده که مه وه. نه گهر گلی دایه وه، پاشایه و ده بی شه پی له گهل بکری، نه گهر وه ریشی نه گرت، دیاره پیغه مبه ره و ده بی پی ره ویسی لی بکری.

دیارییه کی سه ودا گهرانه

پاشان دهسته یه کی به دیارییه کی یه کجار گرانی شایه نی پاشایانه وه بۆ لای سلیمان به پی کرد. به لام کاتی سلیمان دیارییه کی گه یشته دهست، وه ری نه گرت و ملی به گلدانه وه یدا نه کرد. له جوابدا وتی: ده تانه وی به پۆل و پاره فریوم ده ن، که کارم به سه رهاویه ش دانان و فهرمانره وایتانه وه نه بی؟ نه و مال و دهسه لات و له شکره ی خوا پی به خشیوم، له وه ی له لای ئیوه یه

گه لیک چاتر و گرنگتره. دژایه تی ئیوان ئیمه ش کیشیه کی به راستیه؛ گه مه و گالته هه لئاگرئ. کیشیه بانگه شه و به ندایه تی خوایه، مامه له ی قازانج و زیان نییه. نه و سا هه ره شه ی شه پو که و تنه مه ترسی ده سه لاتیسی لیکردن.

پاشا به لاره ملییه وه دی

شانه^(۱) که گه رایه وه بۆ لای پاشای سه باو نه وه ی رووی دابوو، بۆیان گپرایه وه. نه مجا شا و گه له که ی ملیان هیئایه راسته و رایان هاته سهر نه وه خۆی و سپا و سانی به ره ولای سلیمان ریکه ون. کاتی سلیمان له هاتنیان ئاگادار کرا، خوشحال بوو و سپاسی خوای به جی هیئا. وستی نیشانیك به و ژنه نیشان بدا، که هه م پیشانده ری توانای خوا بی و هه م چاکه یه کیش که په روه رنده ی له گه لی کردوه. لپه را نه و ته ختی پاشایه تییه ی که چه ند پیاوی به هیز و توانا پارێزگارییان لی ده کرد له به رده ستا دانئ. داوای له کارگپرانئ ده ور و به ری کرد، به ر له گه یشتنه به ره وه ی نه و له شکره زۆر و زه به نده ته خته که ی به یئن.

نه وه ی سلیمان وستی، له ماوه یه کی کورتا هاته جی و نه و کاره ش موعجیزه یه ک بوو. نه و سا به نیازی تاقی کردنه وه ی وریایی پاشا، فرمانی دا رواله تی ته خته که ی هه ندی بگۆرن؛ با بزانی که به ر چاوی که وت ده یناستیه وه! نه گه ر په ی به وه نه برد، ده رده که وی مرقیه کی تیژ بین نییه و بابه تی له وه وردتری بۆ لیک نادرته وه.

کوشکی گه وره‌ی له ئاوینه سازدراو

سليمان فەرمانى دا به ناو ئەندازىارانى مرۆ و جندۆكەدا به ئاوينە
كۆشكىكى گەورەى و ايان بۆ پاشاى سەبا دروست كرد، كه ئاوى به ژێردا
دەروەشت، [به شىوازىكى وا] ئەوەى ئاگای لەو جوانكارىيە نەبایە،
ئاوينەكەى به ئاودەزانى. چون ئاوينەكە لە نىوان ئاو و رابگارددا^(۱) جى گیر
ببوو. ئاشكرا بوو كه پاشاش لاى وایە ئاوه؛ تووشى هەلە دەبى، و قولى بۆ
هەلەكەدا. ئەمجا لەوێدا هەلەو هەلخەلتانى خۆى بەرامبەر به روالەتى هەر
دیاردەيەك بۆ دەردەكەوى. ئەويش و هاوئشتامانانىشى خەرىكى پەرسەنى
خۆر بوون. بەلێ، خۆر گەورەترین سەرچاوەى رووناكى و مایەى ژيانە؛
بەلام خۆى يەكێكە لە دیاردەكانى خواى خاوەن شكۆ. جالێرەدا رادەچەنى
و تێدەگا، كه وەك چۆن ئاوينەكەى به ئاوهاتە بەر چاوان و قولى بۆ هەلەكرد،
لە مەرھەتاويش به هەلەدا چوو، كه به راهینەرى جیهانى زانیوه. سوژدەى
لێ بردوو و بەندایەتى كردوو. ئاوه داچلەكانەش لە سەد وتار و هەزار
بەلگە بۆى به كەلكێر دەبى.

هاوری له گهل سلیمان خوم به به دیهینه ری جیهان سپارد

پیش‌بینی که هات‌دی. شای‌سه‌با، سه‌ره‌پای‌وریای‌وزیره‌کی، تووشی
هه‌له‌یه‌کی‌گه‌وره‌هات. پی‌وابوو‌ئو‌ئو‌ئاو‌ئنه‌ئاو‌ئکی‌بریکه‌داره، که‌له

(۱) رایگارد: رتوار.

شه پۆل وه شانندن و بوردن دایه. قولى هه لکرد و خهريك بوو پرواته ناویه وه. سلیمان له وه هه له یه ئاگاداری کرد و وتی: ئه وه کۆشکیکی له ناوێنه سازدراوه. لێره دا چاوی دلی کرایه وه وه پهی به وه خه تایه ی برد، که تیشکی چرای به خودی چرا زانیوه؛ که هه ر ئه وه ش تووشی سوژده بردن له هه تاوو به نده یی هه تاوی کردوو هه ئه وسائیر خۆی بۆ نه گیرا و ریگه یاند: «خوایه! من [تا ئیستا] ستهمم له خۆم کردوو هه؛ ئه و له گه ل سلیمان خۆم سپارده دهستی راهینه ری هه موو جیهان».(۱)

قورئان سه رگوزه شته ی سلیمانمان بۆ ده گیریته وه

ئهم رابوارد هه ژا و سه رهنج راکیشه له قورئاندا به خوێنه وه «خوا ئه فهرمی: [سلیمان] چاوی به مه لاند اگیرا و پرسی: په پوو سلیمان ه بۆ دیار نییه؟ خۆی دزیوه ته وه یا چی؟! له سه ر ئهم کاره ی، یا ئازار ئکی چاکی ده ده م، یا کوو سه ری ده پرم؛ یان ده بی به لگه یه کی باوه ر پیده رم بۆ یینی. ئه وه نده ی پی نه چوو [په پوو] هاته وه و وتی: من شتی کم دۆزیوه ته وه، تۆ په یه ی پی نه بردوو هه. من له [ولاتی] سه باوه هاتوو مه وه؛ هه وائیکی راست و دروستم بۆ هه ناوی. ژنی کم دی که فه رمان په وایان بوو. ئه و ژنه خاوه نی هه موو شتی که و ته ختیکی زۆر گه و ره شی هه یه. سه رنجم دا خو شی و گه له که شی. له جیی خوا. سوژده له هه تاو ده بن. شه ی تان کار و کرده وه ی له به ر چاو شیرین کردوون و وای سه ر لی شی واندوون راسته ری یان لی گوم بووه. به ندایه تی ئه و

خوا ناکه ن که شاراوو ناديارى ناسمانه کان و زهوى ناسکرا ده کا و له
هه رچى ده يشارنه وه، يان ده يخه نه روو ناگاداره. نه و خوايه که جگه له و
هيچ تر بؤ په رستن ناشى و هه ر خو به تى خوا هونى ته ختى [فه رماره وايى]
هه ره مه زن.

[سلیمان] وتى: بابزانين قسه که ت راسته؛ يان توش له ريزى دروژنانداى.
نه م نامه يم بيه و بؤ يانى داخه، نه وسا توژى دوور يان ليگره، بزانه
جواييان چ ده بى.

[کاتى نامه که ي بؤ هاويشتن] شا وتى: به پرېزان! نامه يه کيان بؤ داخستووم
زوړ سه رنج راکيښه، له لايه ن سلیمان نه وه يه و به ناوى خواى ده هنده و
دلوفانه وه ده ستى پيکراوه [ده يژى:] ئيوه نابى خو له من به زلتر بزانه، يين
بؤ لام و خو به ده سته وه بده ن! پياوه هيژا کان! راي ئيوه به رانه به به م کاره
چيه؟ بى پرس و راي ئيوه من ناتوانم هيچ بلېم.

وتيان: ئيمه وېراى به هيژ بوون، گه ليک نازاو نه ترسيشين؛ ئيتر فه رمانيش
به ده ستى خو ته؛ ليکى ده وه و فه رمانمان ده يه.

وتى: ناکارى پاشايان وايه؛ که چوونه ناو هه ر شارېکه وه خاپوورى
ده که ن. دانشتوانيشى - نه وه ي جيى رېز و حورمه تى خه لکى بى -
سووکايه تى پى ده که ن، و نه وه کار يانه. من ديار ييه کيان بؤ به رى ده که م با
بزانين راسپارده کان چ جوايىک له گه ل خو دېننه وه.

کاتى گه يشتنه لاي سلیمان پى وتن: ئيوه ده تانه وى به پوول و پاره
يارمه تى من بده ن؟ نه وه ي خوا پى داوم له وه ي به ئيوه ي داوه، هيژا تره.
وادياره ئيوه به ديار يى خو تان دلخوش بن. بگه رېنه وه بؤ لايان؛ ئيمه به

له شکرئکه وه دینه سهریان، ئهوان دهره قه تی نایه؛ ئه مجا به سووکی و زه لیلی له وئیان دهرده په پرتنین.

[دوا یسی پرسى:] کۆمه لى نزیکان! کامتان ده توانن بهر له وه بین خو به دهسته وه ده ن، ته ختی ئه و ژنهم بۆ یینن؟ زه به لاحتك له جندوكان وتی: من پیش ئه وه ی له جی خۆت ههستی ئه یگه یه نمه لات؛ به خۆدا ئه پهرم و دهس و دل پاکیشم.

یه کئى له وانه ی شتیکی له کتیب ده زانی، وتی: ئه من له چاوتر و کانیکا بۆتی ده هیتم. که ته ماشای کرد، له لای دانرابوو.

وتی: ئه مهش نیعمه تیکه له پهروه ردگار مه وه، تا دهرکه وئى، ئایا سپاسکارم یا کوو سپله. ئه وه ی سپساکار بئى بۆ خۆی ده کا ئه وهش که پئى نه زانه، پهروه ردگاری من هه م بئى نیازه و هه م جوامیر.

ئه وسا وتی: ئا ته خته که ی هه ندئى بگۆرن، بابزانین ده یناسئى، یان بۆی نانا سرتته وه.

کاتئى گه یشته به ره وه لییان پرسى: ته خته که ی تۆش هه ر ئاوا بوو؟ وتی: هه ر ده لئى خو به تی. ئیمه بهر له ئیستهش ده مانزانی و هه ر ئاماده ی فهرمان به ریی بووین. ئه وه ی ئه و له رابردوودا به جی خوا ده په رست، ببووه هو ی باوه ر نه هیئانی و له ریزی خوانه ناساندا بوو.

پئى وترا: بجۆره ناو کۆشکه وه؛ کاتئى بۆی روانی هه ر لای و ابوو ئاوه و قولی هه لکرد. [سلیمان] پئى وت: ئه م کۆشکه له شووشه ی ساف سازدراوه.

وتی: ئه ی خوا ی پهروه ردگار! من تا ئیستا زلم له خۆم کردووه. ئه و له

ئىستاه له گەل سَلِيْمَان خۆ به پهروهردگارى هه موو جيهان ده سپيتم». (۱)
 نه مه بوو [كه سايه تي] سَلِيْمَانِي پيغمبر، كه هه لوئستي جوړاو جوړتان
 له پيناو بانگه شه ي خواناسي و ته وحيد و ليزاني و تيگه يشتنا دي و بوئريتان
 به رامبر به تايين و باوه پ بۆ ده ركه وت.

سَلِيْمَان خوانه ناس نه بوو

گه لي يه هوود سَلِيْمَانِيان به شتيك تاوانبار ده كرد، له شاني هيج خاوه ن
 پروايه كي تاكه ناسدا كه خوادلي بۆ وه گرگرتني باوه پ ئاماده كردبي نه بوو، تا
 بگا به پيغمبريكي هه ئيردراو كه خوا ليزاني پي به خشيبي. ئه وان به بۆ نه ي
 خيزانه كانيه وه به جادوو كاري و خوانه ناسي و تيگه لي له گه ل هاره ش
 دانه ران و دوو دلي له تاكه په رستيدا تاوانباريان كرد. به لام خوا هه موو ئه و
 تاوانانه ي به درۆ خست و فهرمووي: «سَلِيْمَان خوانه ناس نه بوو؛ شه يتان
 باوه ران خوانه ناس بوون، كه مه ردميان فيري جادوو كرد». (۲)

ديسان فهرمووي: «ئيمه سَلِيْمَانمان به خه لات دا به داوود، ئاي چ
 به نده يه كي هيژا بووا چه ند گه راوه و سپاسكار بووا!» (۳)
 پاشان فهرمووي: «سَلِيْمَان له خۆ مان نزيكه و بي گومان داراي ئه نجاميكي
 چا كه». (۴)

(۲) به قهره: ۱۰۲.

(۴) ساد: ۲۵.

(۱) نه مل: ۴۴، ۲۰.

(۳) ساد: ۳۰.

به سهرهاتی ئه یۆب و یونس

به سهرهاتی ئه یۆب

سهرگوزه شته ی ئه یۆب، جۆره سهرگوزه شته یه کی تره. به سهرهاتی ئه یۆب، له قورئاندا به سهرهاتیکی تایبه تی و دیارگه یه که له دیارگه کانی چاکه ی خوا سه باره ت به بهنده خاوه ن باوه ر و سپاسکار و خۆ راگره کان، واتا: پیغه مبه رانی خوشه وستی.

ئه یۆبی پیغه مبه ر، [له سهرده مانیکا] دارای مال و ملک و مه رو مالاتیکی فراوان و مندالاتیکی هیژا و له دل نزیك بوو، که به رامبه ر به هه موو ئه وانه که وته به ر تاقی کردنه وه و چی هه بوو به ته واوی له دهستی بوونه وه. ئه وسا تووشی نه خوشی هات و له ته واوی ئه ندامانی به ده ن ته نیا دل و زمانی ساغ مانه وه که شه و ورۆژ، یاد و په سنی خوای به ده سه لات و خاوه ن شکۆی پێ ده کردن.

[ورده ورده] ئاوال و هاو نشینانی دووریان لیگرت و له گۆشه یه کی شاره که دا به ته نیا مایه وه. تاقه که سیکی به ده ورا نه ما که [هیچ نه بێ] ییدوینی

و دلخوښييه کي بداته وه. تافانه که سى نه يوب ببوه ژنه که ي، که به ده ميه وه بوو، بهر به رده ستي ده کرد. نه ویش به نیازی دابین کردنی ژيانیان ناچار که وتبوو، کار بو هم و هم بکا، تا کوو شتيکیان له بهرانه ردالې بستینی. (۱)

خوړاگریی ته یوب

نه یوب سهریاری گشت نه وانه، خوړاگریی و سپاسکاری له ده ست بهرنه دا. [بهو حاله شهوه] ده می هر به گازه و شوکرانه بژیریه وه بوو. نه نه کلووزایه وه، نه که سى ده خسته زه حمه ت. نه هرگیز سکالای دهرده پری و نه تووړه ش ده بوو. چن سالتک له ته مهنی بهو شیوازه دایه سهر. له پال خوله که وانیکی هوزی ئیسرایلدا که وتبوو، که مهرو مالاتی به لادا تیده پهرین

مهینه ت و بهینه ت (۲)

وهختی ماوه ی نه و نه زمونږه ی خوا بو نه یوبی له بهرچاو گرتبوو دواپی

- (۱) هم چنند رسته یه هی ته فیسری «ابن کثیر» ه. (نوسهر).
- (۲) لیره دا بلین که قورئان به راشکاو دهرپری ناکا، حه زره تی نه یوب توووشی چ نه خوښییه ک هاتروه. هه ندی له رافه کاران (موفه سیران) یش له سهر نه و پروایه نین که ناو براو گیروده ی نه خوښییه کی ئاوا. وه کوو له سهره وه ئامازه ی پیکراوه. بووین. چوون سهر چاوه ی هم وتانه «ئیسرائیلیات» و هاوړپی به لگه یه کی باوهر پیکراو نین جگه له مەش جینی پروا نییه که پېغمبهرنک نه خوښییه کی وه ها بگری خه لکی بیزی لیکه ن و دووړی لی بگرن. پېغمبهرنک له کومه لگه دا ربه ری هه مه لایه نه و جینی رازو نیازی جوړاو جوړی مه ردمه. نه گهر وایی نه رکی به گجار گرنکی پېغمبهرایه تی و راهیتانی مه ردمی چوون بو جی به جی ده بی.؟! پروانه «مع الانبیاء فی القرآن. عقیف عبدالفتاح طباره» لاپه ری ۲۰۹. «وه رگری»

هات و نه وهی مېه به ست بوو به باشی هاته جی. پاشان له پېتاو رازی بوون به وه دا بوی پرېار درابوو چوند پله یه ك سهر كه وت، نه وسا خوا نزیاه کی گیرای، كه داماری و پیچاره یی تیادا نه دره وشایه وه و پیشانده ری نه وه بوو له ده ستی خوا جگه له خوی - كه به سهر هه موو شتدا زاله - پشت و په نایه ك نیه؛ خسته دلېه وه.

له ټاکامی نه و نزیاه دا خوا، تهن دروستی به خوی و بنه مالهی به خشییه وه. مال و دارایی به سهر و زیاده وه بۆ هینایه وه جی و پیتی به هه موو شتیکی دا. خوی نه فهرموی: «نه یوب هاواری له په روه ندهی کرد كه: من تووشی مهینه ت هاتروم و توش له هه موو دلسوزان دلسوزتری. نزاكه یمان لی قه بوول کرد. نه خو شیمان له کول خست. مال و خیزانیمان پی دایه وه و نه وندهی تریشمان پی به خشی. نه مه ره حمه ټیک بوو له ټیمه وه و په نديکیش بۆ نه وانهی ته نیا به نديایه تی ټیمه ده كه ن» (۱)

به سهر هاتی یونس و رازه کهی

سهرگوزه شتهی یونس كه هاوړټیه له گهل هی نه یزېدا. سه لمینه ری توانایی خوا و دلسوزی و به فریاگه یشتی به نده کانیه تی، له کاتی هیوا پراویدا. له و کاتانه دا وا هیچ ئومیدیک نامیتی. رهش بینیه کی خنکینه ر و شه وه زهنگ ئاسا دنیا داده پوشتی. دلپه نگاوی وای تهنگ پی هه نه چنی، نه روشتناییه ك دیتته وه، نه هه وایه ك؛ نه ئاراتیک و نه هیوایه ك. هاره ی (۲)

به هيزو به په له ی مهرگ ته که وټته خولانه وه و دانه وټله ی نهرم و شلی ژيان وردوهان ده کا.

ثا له وه له مهرجه دا ده ستي ده سته لاتی خوی به هيزی زالی دلوفانی له کارزان درده که وئ و نه و مرؤقه لاوازه له ده می شیر ی بکوژ و مهرگی له ناو بهر، ده سټیټه وه. وا ته ندروست و بڼ خهوش رزگاری ده کا، پټت وایه له مالی خو دا بروه و له ناو مال و خیزانیدا ناگاداری لیکراوه!

یونس له نیوان که له که یدا

به سهرهاتی یونس به م چه شنه یه که خوا هه ناردی بو شاری «نهینه وا»، به لکوو رټی خواناسی و خوا به رستی به خه لکی نه وئ بناسټی. به لام نه وان به گویان نه کرد و له سهر سته مکاری خویان هه ر به رده وام بوون.

یونس لیان تووپه بوو، وټپرای به جی هیشتیان هه والی دانئ که پاش سی روژ، تووشی به لایه ک ده بن. وه ختی دلنیا بوون پریاره که ی یونس دټه دی و قسه ی پیښه مېر راسته، به مندال و گاو گوټر و مهر و مالایانه وه به ره و ده شت و دهر وهری که وتن. دایک و پیچوویان لیک جیا کرده وه. نه وسا له باره گای خوا دا که وتنه شین و زاری و لی پارانده وه. وشترو به چکه و شتر ده سیان کرد به حيله حیل. قوره و بوره ی گاو گوټر به رز بووه. مهر و به رخ باره بار بویان سه ندنه وه. له نه نجامدا خوا سزا که ی له سهر لادان.

قورئان ته فهرموئ: «بوچی هیچ شاریک نه بوو که باوه ر به ینن تاکوو باوه ره که یان قازانجیان پی بگه یه نن، گه لی یونس لی به دهر؟ وه ختی پروایان

هینا به لای ناشیرینمان له دنیا دا لای لادان و ماویه کیش ئاسوروده مان هیشتنه وه»^(۱).

یونس له زکی ماسیدا

یونس که روشت، هاوړی له گهل دهسته یه کی تر، سواری پاږړنک بوو. پاږړ [به هوی قورسی] که وته داچوونه وه.

[سهرنشینان] ترسی چوونه ژیر ئاو دایگرتن. به نیازی سووک کردنی باری که شتی پشکیان خست، تا بهر ههرکه س که وت بیهاونه ئاو دهریاوه. پشکه که به ئاوی یونسه وه دهرهات، به لام ئاماده نه بوو پروا. دیسان پشکیان خست، که وته وه له و ههر به گوئی نه کردن. بۆ جاری سیهم خستیانه وه و دیسان ههرکه وته وه له و. خوا ئه فهرموئ: «له پشک خستندا به شداری کرد و پیوه بوو»^(۲)، واتا: دۆراندی. دواپی یونس هه ستایه وه جل و بهرگی له بهر که ندو خوی له دهریا هاوشت. خوا ماسیه کی بۆ بهرئ کرد. به ره و لای هات و درنی به دهریا دا. ههرکه یونس که وته ئاو ئاو هه لیلووشی. خوا به ماسیه که ی راسپارد، نه گوشتی یونس بخوا و نه ئیسقانیشی بشکینئی.^(۳)

خوا نزا که ی قه بوول کرد

یونس له ناخی تاریکی زکی ماسی و تاریکی دهریاو تاریکی شهودا

(۲) سافات: ۱۴۱.

(۱) سافات: ۱۴۱.

(۳) ئه م چهند رسته یه ش ههر هی تهفسیری «ابن کثیر» ه. (نوسه ر).

نشته جي بيوو. تاريخي خوي به سهر تاريخيدا كيښا بوو. تاريخيه كي چهند
سامناك و نهنگووسته چاو بوو! نوميدى گيان دهركردن چهند دوور له باوهر
بوو!

نوهندهى خوا مه يلى له سهر بوو گوزه را. پاشان وشه گه ليكي نايه دل،
تاكوو تاريخي برفينن؛ خهم و په ژاره راوتين و ره حمه له سهر وهى حوت
ناسمانه وه برفينه خواره وه.

گوي گره با قورئان هم رووداوه بي و تنه و سهر سورهيڼه رت بو
بگيرپته وه؛ كه هوى نارامش و دلنه وايه بو هم مو ليقه و ماونكي دلشكاو.
نه و ناو ميد و دلپه ننگاوانه ي سهرى دنياى پان و بهرنيان لي هاتو و ته وه يه ك.
نه وانه ي گيانى خوشيان لي بو و ته بار و سوور و ناشكراش ده بينن، جگه له
خوا هيچ پشت و په نايه ك له نارادا نيه.

«خواهني ماسي بينه وه بير، له و كاته دا كه به توره يسيه وه روشت و
هر لاي وانه بوو ټيمه تووشى تهنگانه ي ده كه ين. له تاريخايدا بانگي كرد:
[خوايه!] جگه له خوت په رستويه كي تر شك نابه م. پاكي هر بو تويه و
نه من له ريزي سته مكاراندا بووم. نه و سا فرماي كه وتين و له تهنگانه مان رزگار
كرد. ټيمه باوه پاران ناوا ده رباز ده كه ين» (۱)

بەسەرھاتی زەكەریا

نزاكەى زەكەریا

نمونه یه کی تر له تیعمه ته کانی خوا بۆ بهنده کانی و نیشانه یه کی تر له دهسه لاتی بێ پەر و سنوری، له دوعای زه کهریادا ده رده کهوئ بۆ فرزه نیکى چاکى ئیسک سووکی دهس و دلپاک، که جیى بگرته وه و جیشینی به ره ی یه عقروب و بانگیشتکاری تاکه په رستی بێ.

ئهو نزایه ش له سه رو به ندیکا بوو که زه کهریا ته مه نی چوو بووه سه ره وه. خۆی هیز و گوپی نه ما بوو، پتی نابوو په یری و خیزانیشی له سک و زا نشتبه وه. [به سه ر ئه وانه دا] خوا نزاكەى هینایه جی. بیر و باوه یری مه ردمی له و باره وه به هیچ ده رکرد و به راوردی را بردووی پووچه ل کرده وه. کورنکی وشیا ری دایه، که هه ر له ته مه نی مندالیدا بلیمه تی و لیژانی و له سه ر خۆی و زانست و کتیبی بێ به خشی. به روو خۆشی و چاکه کاری و پاکی و خۆش ره قтарыی له گه ل داك و باب و دلسۆزی و نه رم و نیانی ناوی ده رکرد. خوا دلێ زه کهریای تیگه یاند و چه ن دیارده یه کی پتی نیشان دا، که

ده سه لاتی له بران نه هاتووی^(۱) خویان تیادا نه بینرایه وه. پیشانی دا چی مه یلی لیبی نه نجامی به دهستی ئاسانه. له چوڼیه تی دروست کردنی نه ندامانی له ش و له وهی چوڼ نه ندامیک نه خاته جموجوول، یا کوو له جوو لهی ده خا، ناگاداری کرد. بو زه که ریا جوان روون بووه وه که بوونه وهر به گشتی، له ژر دهستی به هیزی خوا دایه. زیندوو له مردوو، مردوو له زیندوو، دهرده خاو به ههر که س پیی خوش بی رزق و بژیوی فراوان ده به خشی.

نه زری ژنی عیمران

ژنی عیمران - که له بنه مالهی زه که ریا و ژنیکی چاک و پاک و دلسوزی ناین بو - نه زری کرد، نه گهر کوړنکی بوو بیدا له ریی خوا دا، که خزمه تی ناین و بهر نامه که ی بکا. له ورووه داوای له خوا کرد و پرای قه بوول کردنی نه و کوړه ی، وای بگپړی بیته هوی به هره گه یانندن به دینه که ی و بهنده کانی. ییکاته بانگیشته کاری ریی خوا و پیشه وایه کی رپیشاندهر.

وتی: خوایه! خو کچت پیدام!

ژنی خواناس شتیکی ده ویست و مه یلی خوا له سهر شتیکی دیکه بوو. [ناشکرایه] خراش ناگادار تره به سهر به هره و زیانی بهنده کانی دا. که دیتی کچی بووه خهم دایگرت و که و ته ناو په ژاره یه کی قوول وه. به لام کچه که ی

(۱) له بران نه هاتوو: نه پراوه.

مړويه كي ناسايي نه بوو، له نه نجامي نه ركه دينييه كاندا زور به توانا و له مهيداني خزمهت به كومه لدا نازا و دلاوا و له زورينه ي گه نجان ليها توتو تر بوو. خوا - له بهر نه و رازه ي خو ي ده زاني - مهيلي لي بوو كچ بي و بيته داكي پيغه مبهريكي شياو و پايه بهرز. چوون ته نيا له تواناي پياو اندايه كه بهر توه بهري نه ركي پيغه مبهري بن.

نه و كاته ژني عيمران وتي: په روه ردگاري من! نه و مندا له ي له زكم دايه ده يكه مه نه زري تو. به هيوم ليم قه يوول كه ي؛ بيسه ر و ناگادار هر خوتي. وه ختي مندا له كه ي بوو، وتي: په روه رتي من! نه و اكچم بووه! - خواش ناگادار تره له وه ي بوومه - دياره كچيش جي كور ناگريته وه. من ناوم نا مريم. نه و يش و بهر ه شي به خوت نه سپيږم، تا له شه يتاني له عنه تيان پيا رزي.

له ژير سيبهري دلوفاني خوا دا

مريم، به هو ي نه و كه سايه تيه ي، كه و ته ژير سيبهري دلوفاني خوا و سه ربه رستي زه كريا وه. په روه رنده به نيازي سه لماندني دلسوزي خو ي به مريم، ميوه و خوارده مهني جوړاو جوړي له غه يري وهرز و جيگاي خويدا بو بهر هم نه هينا، كه هم لي ي نه خواردن و هم لي شي ده به خشين.

«په روه رتي پيشكه شيه كه ي زور به باشي لي وهرگرت و كچه كه ي دلسوزانه بو به خيو كرد و زه كريا ي كرده سه ربه رستي. هركاتي [زه كريا] سهري ميحرا بي نه دا، ميوه ي له لا دا نه ييني، كه لي ي نه پرس ي مريم نه مهت له كوي هينا؟ نه يوت: له لايه ن خوا وه بوم هاتو وه. خوا بو هر كه س پي

خۆش بێ، بژوی فراوان دەبێت». (۱)

هه‌والێك له لایه‌ن خ‌وای د‌ل‌و‌ف‌انه‌وه

خ‌وا، زه‌كه‌ریای -كه‌ پ‌ی‌غه‌مه‌ر و پ‌یاوێکی به‌ ئاوه‌ز و ت‌یی‌ن (۲) بوو- ت‌ی‌گه‌یان‌د، ئه‌وه‌كه‌سه‌ی توانی له‌ گه‌نج‌ی‌کی چا‌كه‌كار ئاوه‌ها ر‌یز ب‌گ‌ری پ‌ی‌ش‌كه‌شی دا‌ی‌کی پ‌ال‌وته ب‌كاو ن‌زا‌كه‌ی پ‌ی‌ن‌ته‌ ج‌ی. به‌ هه‌ناردنه‌ به‌رده‌ستی میوه‌ له‌ غه‌یری وه‌رزی خ‌ویا به‌ندایه‌ت‌یه‌كه‌ی پ‌ال‌وته ب‌كا. ده‌شتوانی به‌ پ‌یره‌ پ‌یاوێکی به‌ س‌ال‌ا‌چ‌ووی ه‌یز و گ‌ور‌ت‌یا نه‌ماو -باوه‌كوو به‌ ه‌وی ت‌ی‌په‌ر‌ی‌وونی ته‌مه‌نی خ‌وی و نه‌ز‌و‌کی ژنی و به‌راوردی هه‌میشه‌یی، ئوم‌ی‌د‌ی‌ك له‌ ئارادا نه‌ما‌ی، پ‌یاوێك له‌ بار و د‌و‌خ‌ی‌کی وه‌ها‌دا ب‌ی‌ته‌ دارای من‌د‌ال -كو‌ر‌ی‌ك ب‌بخ‌ش‌.

زه‌كه‌ریا خ‌ۆشی كه‌وته‌ د‌ل. مه‌ردایه‌تی بوو‌ژایه‌وه. ئاواتی گه‌شه‌ی سه‌نده‌وه و پ‌روا به‌ خ‌وای پ‌ته‌وتره‌وه‌ بوو. ده‌ست‌ی‌كرد به‌ خو‌ن‌د‌نی د‌و‌عا‌یه‌ك، كه‌ ئامینه‌كه‌ی فر‌ی‌شته‌كان ئه‌یان‌وت و د‌ل‌س‌و‌زی خ‌وای ئه‌خ‌سته‌ جوو‌له‌وه. هه‌موو ئه‌وانه‌ش هه‌ر به‌ مه‌یلی په‌روه‌ر‌نی د‌ل‌و‌ف‌ان و و‌ی‌ستی ده‌سه‌ل‌انداری هه‌ره‌ زانا ئه‌هاتنه‌ج‌ی.

هه‌ر له‌ و‌یدا زه‌كه‌ریا له‌ په‌روه‌رنده‌ی پارایه‌وه و وتی: «په‌روه‌رنده‌ی من! به‌ره‌یه‌کی ه‌ی‌ژام پ‌ی ب‌بخ‌شه‌! ئه‌ت‌و بیسه‌ری هه‌موو پارانه‌وه‌یه‌کی». (۳)

(۲) ت‌یی‌ن: ورد ب‌ین، رو‌ش‌ن‌ب‌یر.

(۱) ئالی ع‌ی‌مران: ۳۸.

(۳) ئالی ع‌ی‌مران: ۳۸.

مزگینى مندال

خوادوځاکه ی زه که ریای قه بوول کرد و مزگانى کورپنكى چاک و پاکی، که له داهاتوویه کی نزیکا له دایک ده بی دایه. «مرو، به پئی سرشتی خو ی هه ر به په له یه». (۱) بۆیه خیرا داوای له خوا کرد، نیشانه ی هاتنه جیتی ته و رووداوه گرنکه و کاتی نزیك بوونه وه ی پئی راگه یه نئ.

وتی: «پهروه رتنی من! نیشانه یه کم بۆ دابنئ. فهرمووی نیشانه که ی نه وه یه که سئ روژ ناتوانی له گه ل که س قسه بکه ی، به ئیشاره نه بئ. له ئیواره و به یانیدا یادی خوا بکه و په سنی به جئ یینه». (۲)

ئه و خوا یه که ده توانئ زه مینه و لیهاتنی تاییه تی له هه ر شتیک بستینته وه؛ زمانی به دهم و دوو واله کارخا، نه توانئ تاقه وشه یه ک ده رپړئ؛ ده شتوانئ لیهاتنی تاییه تی به هه ر دروستکراونکی خو ی ببه خشی. ئه و خاوه ن ده سه لاته که لیسه ندنه وه ی به ده ست ئاسانه، پیدانیشی هه ر به ده ست ئاسانه.

نیشانه کانی ده سه لاتی خوا

نیشانه کانی خوا و ده سه لاتی خوا، له پيشا له زه که ریادا و پاشان له مال و خیزانیا دیاریان دا. یه حیا له دایک بوو، و بووبه هو ی رووناکی چاوانی و ئه مجا هیزو پشتوانی یکیش بۆ ژبان دهنه وه ی بانگه شه که ی. بالیره دا ئهم

بەسەرھاتە جارىك بە كورتى و جارىكى تر بە درىژا، لە زمانى قورئانەو
بېيىستىن.

«زە كەريا يېنەو ەيىر، كە پەنای بە پەروەردگارى برد و وتى: پەروەردگای
من! بە تەنيام مەھىلەو؛ تۆ باشتىن كە سىكى كە ەردەمىنى. نزاكە مان لى
قەبوول كىرد و يەحيامان پى بەخشى و خىزانيمان خوش كىردەو. چىرون
ئەوان لە چاكە كارىيدا خىرا بوون. بە ئومىدو ترسەو لىمان دەپارانهو و لە
بەرامبەرمانەو ەلارە مل بوون» (۱).

خۇپاگىرىيە يەحيا لە پىناو دژوارىيە بانگەشەدا

كاتى يەحيا لە داىك بوو، روشنايى ھاويشتە دلى داك و بابىەو. وپراي
ئەو ەش، بوو بە جىگىرى باوكى ھىزاي و لە پىناو بانگەشە بوۆرئى خوا و
ئايىنى پاك و رەسەندا، بە تواناو خۇپاگر بوو. ھىشتا مىندال بوو نىشانەي
پياو ەتى و ئاكار چاكى تيا ديارىيە داو ەر لەو تەمەنەدا ئەويندارى قىر بوونى
زانست بوو. لە بوارى چاكە كارىيە و خۇ پارىزىيدا ەل كەوتەي ناو جوانان
بوو. سەبارەت بە روو خوشى و مەردم دۆستى و خزمەتى داك و باب، بە
نمونە ئەھىترايەو. خواي بەرز و بە شكۆ بە يەحيای فەرموو: «ئەي يەحيا!
كتىبە كە توند و تۆل بگرە. ديسان ئەفەرموئ: ەر لە مىندالشا فىرى لە
كارزانيمان كىرد. لە لاينە خۆمانەو دلسۆزىيە و دەس و دل پاكييمان پى
بەخشى و مەروپە كى پارىزگارىش بوو. رەفتارى لە گەل داك و بابى خواپەسند

وله توندیی و نافه‌رمانی، به دوور بوو. سه‌لامی لییی، نه‌روژه‌ی له‌دایک
 بوو، نه‌روژه‌ی ده‌مری و نه‌روژه‌ش زیندوو ده‌کرته‌وه»^(۱).

عیسای کوری مریه م

رووداویکی ناٹاسایی

ئەمجا نۆرە ی خستە بەریاسی هەلسو کەوتی عیسیایە، کە دوایین راسپاردە ی بەر لە موخەممەدە (درودی خوای لیبی). بەسەر هاتە کە ی، وستی خوای بە توانا و دەسەلاتیکی بی پەر و سنوور و لیزانیە کی ناسکی تیا دا ئەدرە و شیتە وە. کار و باری عیسا بە گشتی ناٹاسایی بوو.

هرز^(۱) و ئاوەز لە بەرامبەر چۆنیەتی لە دایک بوونیە وە دەبەزن و واقیان و پ دەمینی. یاسا کانی سرشت هەڵدە پیچرین و لە کار دە کەون. ئاشکرایە بۆ ئەو کەسە ی یاسا کانی سرشت بە پەرستوویە کی هەر بوو دە زانی و بەراوردە روالە تی و دیاردە پژیشیە کان بە راسییە کی نە گۆر و هەتا هەتایی دادە نێ و لە توانای خوا بی خە بەرە، پڕا بە و کارە ناٹاسایی و قانون شکێنانە و دان پێدا نانیان، گە لێک دژوارە. بە لām لە توانای هیچ هۆکار و هیچ دیاردە یە کە نییە

---

(۱) هرز: فکر، بیر.

به ره به وستی خوا بگری.

«هه رکاتی بییه وی شتیک دروست بی که فرمانی دا بیه ده ست به جی
دروست ده بی». (١)

بروا بهم راستیه ش بو ئه وانه ی باوه پتکی ته وایان هیه، که خوا به
ده سه لاتیکی زالی به دیهنه ری سهر له به ری جیهانه، شتیکی زور ئاسانه.
«[چوون ده زانن] ههر ئه وه خوی خولقینه ری نویسازی وینه گهر.
جواترین ناوه کان هی ئه ون و چی له ئاسمانه کان و زه وی دایه، خه ریکی
په سنی پاکی ئه وه و به ده سه لاتی له کارزان هه رخویه تی». (٢) ئه وه ی پروای
به وه دیهینانی ئاده م و حه و له ئاوو گل - به بی داك و باب - هه بی، له دایک
بوونی مندالیک له دایک و به بی باوکی، لا زور باوه پتکراوتره، تا له دایک
بوون به بی داك و باب. به و بۆنه وه قورئان ده لی:

«دروست بوونی عیسا به ده سستی خوا، له جه شنی دروست بوونی ئاده مه،
که له گلی دروست کرد. پاشان پی و ت: بیه، ئه ویش هاته ئارای بوونه وه». (٣)

کاروبار هه موو جی سهر سورمانن

به سهرهاتی عیسا به گشتی، سهر سوریه نه ره. له دایک بوونی له سهر و
به ندیکا رووی دا، که «یۆنان» له زانسته عه قلییه کان و زانستی ژماره دا
گه یشتبوه لووتکه ی پیشکه وتن و زانستی پزشکیش له و ولاته دا، له جه نگای
بگره و به رده ی خویا بوو.

ملکه چی یه هوود له ئاستی هوکاره رواله تییه کاندا

گه لی یه هوود نه گهرچی پېغه مېهری زوړیشان تیادا هه لکه وتیوو، به ته وایی خوږیان سپارد بوو به و زانسته به که لکانه ی له و روژه دا باویان هه بوو. سه باره ت بې باوه پری به روچ و نه وه ی په یوه ندی به روچه وه هه بوو ناویان ده رکړدبوو. وا راهاتبوون لیکدانه وه یان له سهر ههر بابیه تیک و ههر شتیک، لیکدانه وه یه کی مادیی بوو. لایان و ابوو، ههر دیارده یه ک بې گومان ده بې هویه کی مادیی هه بې و هیچ شتیک به بې هوکار و سه به ب هه رگیز وه دی نایه. نه و موعجیزانه ی خوا حه زره تی عیسای پې رتزلې گرتن چاره سهریک بوو، بۆ هیئانه سهر خوی عه قلی به رچاو ته نگي مادیی، که پېوستی سهرده م و بانگه وازی روژگار بوو.

یه هوود بۆ ناسینی رواله تی ههر شتیک به وردی خهریکی تاقی کړدنه وه ده بوون. خوږیان نه کوتا بۆ توکل و له کاکلیان نه ده پرسې. ههر خوازیاری رواله تی دوور له راز و راستی بوون. ورکه ی خوین په رستی و نه ژاد په رستیان گه یانده بوه نه و په پری. له بواری مال دۆستییا ویزدانیان وه لا نابوو. هیند وشک و دلره قیان لی دهرهاتبوو، نه دلیان بۆ هه ژاران دانه چله کا و نه فه قیر و پیدهستیان نه که و ته و بیر. نه وه ی له نه ژادی ئیسراییل نه بایه، به چاوی جانده وهر و سپلوت و ته تانه ت شتیکي بې گیان بۆیان ده پروانی. له ئاستی دارا و به ده سه لاتا لاره مل و به رانه رکز و داماوان، تووش و به ده مار بوون. کاتی ده سه لاتداری بې به زه یی و له وهختی بې دهستییا نه رم و نییان بوون.

چوون ماوه‌یه‌کی دوور و درٲژ هم له سووریه و هم له فه‌له‌ستین له ژٲر ده‌ستی «رؤم» دا ژبا بوون، به‌ته‌خلاقى به‌ندایه‌تى و زه‌بوونى داهاتبوون. ره‌فتاریان تٲکه‌ل بوو له‌گه‌ل دوو رووى و زمان لووسى و قٲلبازى و فربو و پیلانگٲربى دا.

سووکایه‌تى و مله‌ پیچی

له‌ ناو‌گه‌لى جووله‌که‌دا، سووکایه‌تى به‌ پیغمبه‌ران و ته‌قالا بۆ به‌سه‌را زالبوونیان ببوو به‌باو. پاشان کارگه‌بى به‌سوو خواردن و لووته‌لایى له‌ راهٲنه‌ تاینیه‌کان و وشکى و لاسارى و دل‌ره‌قى و کوشتنى پیغمبه‌ران. سه‌ره‌نجام نه‌مانى ئه‌وینى پاکی خواىى له‌ دل و ده‌روونى زۆرینه‌يانا و وه‌لانانى سۆزى مرؤ دۆستى، ته‌نانه‌ت له‌ نٲوان باب و فرزه‌ندا.

خه‌رىك بوون مانای دۆستى و برایه‌تى و چاکه‌کارى و جوامٲریان به‌ ته‌واوى له‌ بیر ده‌کرد. هه‌ر چه‌ند بپروایان به‌ پیغمبه‌رایه‌تى هه‌بوو، و پیغمبه‌راتٲكى زۆرىش له‌ ناویانا سه‌ریان هه‌لدا بوو، کتٲبه‌کانیشیان پربوون له‌ به‌سه‌ره‌اتى ئه‌و راسپاردانه؛ به‌لام له‌م دواىیانه‌دا ته‌نیا ئه‌و باس و باب‌ه‌تانه‌یان به‌ راست ده‌زانى که‌ پالٲستى هه‌واو هه‌وسى ئه‌وان بوون و له‌گه‌ل داب و ته‌خلاقیان یه‌ك ده‌که‌وتن. ئه‌گه‌ر که‌ سیکیش ره‌خنه‌ى لى بگرتایه‌ن، راست و چه‌پى وه‌ بیر به‌ٲناینه‌وه و به‌ره و تاینى ره‌سه‌ن و هاته‌نه‌وه سه‌ر ٲى بانگى بگردایه‌ن له‌گه‌لى به‌شه‌ر ده‌هاتن و ئه‌بوون به‌ دژمنى، له‌ قسه‌ هه‌لبه‌ستن و تاوانبار کردن و خو له‌ راستى گٲل کردن و شایه‌تى درؤدا ده‌ستٲكى بالایان هه‌بوو.

چاکەى خوا لە گەل تۆرەمەى ئیسرايیل

تۆرەمەى ئیسرايیل، بە ھۆى باوەرى تاکە پەرستیيان، لە ھەر سەردەمیک،
لە گەل نەتەوێکانى ھاوچەرخی خۆيان جیاوازيان ھەبوو و رازى بانتر
بوونيان لە گەلانى دیکەش ھەر ئەوێ بوو. بۆیە خوا ئەفەرموی:
«ئەى بەرەى ئیسرايیل! ئەو چاکەىەى لە گەلم کردن یێننەوێ بێر؛ لە چاو
خەلکى ھەموو دنیا زۆرترم رێز لێگرتن».^(۱)

سپلەى پینا و چاکەدا

بەلام بە ھۆى دراوسێیەتى و تیکەلایى لە گەل ھۆزە ھاوێش دانەرەکان
و بە سەرچوونى ماوێیەکى زۆر لە دەمى ژيانى پېغمبەران؛ بیرو باوەرى
ھەلبەستەو ئەخلاقی رۆژگارى نەزانی، کارى تیکرد بوون. لە میسردا ملیان
لە گۆترەکە پەرستى ناو لە مەز بە پیرۆز زانینى «عوزەیر» و رێز بۆ دانانى،
گەلێکیان ھووشە کردو لە پلەى ئادەمیزادیان تێپەراند.

[لە ئاکامدا] بێ ئەوێ ییرێک لە باس و خواستى لای خوا بکەنەوێ،
دایانە بارى بێشەرمى و ھەندێ کردەوێ بت پەرستانە و جادوو و ستەم و
چەند کارى ئاوروو بەرانەى تریان بە ئاکارى ھەندێک لە پېغمبەران راگەیاندا.

دەمارگژی و بەدای ھەوایی

گەلى یەھوود سەربارى ھەمو ئەوانە بە باوو باپیرانیانەو لە رادە بەدەر

ده‌نازین و به‌ئاوات و خه‌یال‌ه‌پر و پوچ و خه‌ونه‌دوور له‌راستییه‌کانیان پشتیان به‌ستبوو. ئه‌یانوت: «ئیمه‌فرزه‌ن و خۆشه‌ویستی خواین». (۱) «ئیمه‌ئاگرمان پی‌ناگا‌چه‌ند روژێک نه‌بی». (۲)

له‌دایک‌بوونی عیسا، سه‌لمینه‌ری ناسه‌ربه‌خۆیی جیهانی مادیی.

له‌دایک‌بوونی عیسا و چۆنیه‌تی ژيان و بانگیشتی، ئهم‌دیاردانه‌ی خواره‌یان‌کۆل‌پی‌داو‌له‌بره‌ویان‌خستن.

دیارده‌مادیی و ناسراوه‌کان. ئه‌خلاق و ئاکاری جی‌که‌وتوو. یاسا دامه‌زراوه‌به‌بره‌وه‌کان. ئه‌و‌ئاوات و به‌رزه‌فریانه‌ی جووله‌که‌پشتیان‌پی‌به‌ستبوون و ئه‌و‌داب و نه‌رتانه‌ی له‌ناو‌کۆمه‌ل‌دا‌کی‌به‌رکی و ته‌نانه‌ت شه‌ریان‌له‌سه‌رده‌کردن.

عیسا به‌ته‌رزێکی نا‌ئاسایی له‌دایک‌بوو. له‌ناو‌لانک‌دا‌له‌گه‌ل‌مه‌ردم‌که‌وته‌دوین. له‌باوه‌شی‌دایکی‌هه‌ژار‌وله‌دنیا‌پراویدا‌په‌روه‌رده‌بوو. له‌که‌ش‌وه‌هه‌وایه‌کی‌پر‌له‌تانه‌وته‌شه‌ر‌وناو‌و‌نیتکه‌شوێن‌خستنا‌ژیانی‌دایه‌سه‌ر. له‌هه‌ر‌چی‌پێوه‌ندی‌به‌ده‌سه‌لات‌و‌ده‌وله‌مندییه‌وه‌بوو، به‌دوور‌بوو.

له‌گه‌ل‌فه‌قیر‌و‌بی‌ده‌ستان‌ده‌ژیا. نان‌و‌ئاوی‌له‌گه‌ل‌ته‌خواردن‌و‌ئاو‌ال‌و‌د‌ل‌سۆزبان‌بوو. دۆست‌و‌پشتیوانی‌ئاواره‌و‌لیقه‌وماوان‌بوو. گه‌دا‌و‌ده‌وله‌مه‌ند؛ فه‌رمانده‌ر‌و‌فه‌رمانبه‌ر، لات‌و‌ماقوول، له‌لای‌بی‌توقیر‌بوون.

موعجیزه کانی عیسا

خوا به ئاردنی په یام بۆ عیسا وگه یاندنی به پیغمبه‌ریی؛ پله و پایه‌ی به‌رز کرده‌وه و به ئینجیل و موعجیزه سه‌رسور هینه‌ره کانی پشت راستی کرده‌وه. (۱)

خواوه‌ن به ده‌ستی عیسا، ئه‌و نه‌خۆشینانه‌ی بۆ پزیشکان چاره سه‌ر نه‌ده‌کران و کوئیری زکماک^(۲) و نه‌خۆشی پیسی چاده‌کرده‌وه و مردووشی ده‌ژيانده‌وه.

له پیش چاوی خه‌لکی بالنده‌ی له قور دروست ده‌کرد؛ پاشان فووی پیاده‌کرد و به ئیزنی خوا ده‌بوو به بالنده‌یه‌کی به راستی. به مه‌ردمی راده‌گه‌یانده‌که چ ده‌خۆن، یاکوو له مائی خۆدا چیان پاشه‌که‌وت کردوه. ئه‌نجامی ئه‌و کارانه پروای مه‌ردمی به‌رانبه‌ر به‌وه‌ی ته‌ورات سه‌باره‌ت به موعجیزه‌ی پیغمبه‌ران و توانای خوا ده‌رپری کرد بوو، تازه‌تر و پته‌وتر کرده‌وه و پروای [په‌رگیرانه] به ماده و ته‌جره‌به‌ی -وه‌کوو کارتی‌که‌ریکی بی سه‌ره‌و سه‌ربه‌خۆ- خسته له‌رزه و شه‌که‌وه. به‌لام ئه‌وانه‌ی خویان به تاکه ده‌سه‌لاتدار و به‌رپۆه‌به‌ری جیهان نه‌ده‌زانسی، دیسان ئه‌یانوت: ئه‌مانه بابه‌تیکی تازه‌یان تیا نییه و ئیمه شتیکی و امان لیان ده‌سگیر نابی.

(۱) پشت راستن کردنه‌وه: دانه‌پال، ته‌ئید.

(۲) زکماک: زکی دایکی، مادرزاد.

بانگه‌وازی عیسا و به‌ره‌ئست وه‌ستانی جووله‌کان

عیسا یه‌هوودی له زۆرتک له‌و شتانه‌دا که به‌ره‌می خه‌یالی خۆیان بوون و بایه‌خی له‌ راده‌ به‌دەریان پێ ئەدان، یا له‌به‌ره‌وا زانیی شتگه‌لیکا، که خوا به‌ ناره‌وای راگه‌یاند بوون، یان پیچه‌وانه‌که‌ی، به‌ درۆ خستنه‌وه. تیکۆشا له‌ بنه‌مای دین و راز و په‌یامی دین تییانگه‌یه‌نی تا خویان له‌ هه‌موو شت لا گرنگتر و خۆشه‌ویستر بی. رێز و بایه‌خی شیاو بۆ مرۆفایه‌تی دانین و یاریده‌ری هه‌زارو بی‌ده‌ستان بن. په‌ی به‌ تاکه‌ په‌رستییه‌کی پاك و بی‌گه‌رد به‌رن و ئایینی په‌یامبهران له‌ هه‌موو ره‌نگ و ژه‌نگیکی ده‌می نه‌زانی و بیر و باوه‌ری پووچه‌ل پاك بکه‌نه‌وه.

یه‌هوود ئالای دژمنایه‌تی به‌رامبەر عیسا به‌رز کرده‌وه

جووله‌که‌ بیر و رای عیسایان یه‌ کجار پێ ناحه‌ز بوو. تیکراله‌گه‌لی به‌ شه‌ر هاتن و به‌ جارێ ده‌سیان دایه‌ تیر بۆ هاویشتنی، تاوانباریان کرد و بارانی جینیوی جۆراو جۆریان به‌ سه‌را باراند. دایک [میه‌می پاك] یان دایه‌ به‌ر تانه‌و ته‌شه‌ر. که‌سایه‌تی چه‌زهره‌تی عیسایان پیچه‌وانه‌ به‌ مه‌ردم ده‌ناساند. خوت و خوێریان هه‌لئا، که‌ سه‌ره‌ رێگه‌ی پێ بگرن و ده‌ردیسه‌ری بۆ سازکه‌ن.

هه‌لسوکه‌وتی چه‌زهره‌تی عیسا له‌ قورئاندا

دوایی لێپران بیکۆژن و خۆیانی له‌ ده‌ست رزگار که‌ن. به‌لام خوا بشتیوانی لێکرد و شه‌پانی ئاراسته‌ی خۆیان کرده‌وه. به‌ره‌و لای خۆی

بهرزوه کرد و ریزی شیای لیئا. چۆنیه تی ئەم هه‌لسو که و ته له قورئانی پیرۆزدا بخوێنه وه.

له و کاته‌دا فریشته کان وتیان: «مریهم! خوا له لایه‌ن خۆیه وه مزگینیی منداڵیکت ته‌داتێ که به ناوی عیسی‌ای پاکیی کورپی مریهم ناو ده‌رده کا و له هه‌ر دوو جیهان خاوه‌ن پایه‌یه کی بڵنده و له نزیکانی په‌روه‌رنیه تی. هه‌ر له پیشکه‌دا له گه‌ل مه‌ردم قسان ده‌کا. له ئیوان سالییا ده‌بیته پیغمه‌به‌ر و له ریزی پیاوه هه‌ژا کاندایه. وتی: په‌روه‌رنیی من! جا چۆن ده‌بمه دارای منداڵ؟ من تا ئیستا هیچ پیاوێکم لێ نزیک نه‌بووه ته‌وه؟! وتی: خوا هه‌رچی چه‌ز بکا ده‌بخولقینێ؛ ته‌گه‌ر مه‌یلی له سه‌ر شتیك بوو، هه‌ر که وتی بیه، به ده‌ست و برد ده‌بی. هه‌ر خۆشی کتیب خوێندنه وه و له کارزانی و ته‌ورات و ئینجیلی پێ فێرده‌کا. ئه‌یشیکا به راسپارده‌یه‌ك بۆ سه‌ر نه‌ته‌وه‌ی ئیسراییل [که پێیان راگه‌یه‌نی] ته‌من له لایه‌ن په‌روه‌ردگار تانه وه نیشانه‌یه کم بۆ هه‌نیان. له قور شکلی بانه‌ده‌یه کتان بۆ ساز ده‌ده‌م، که قووم تیکرد ده‌بیته بانه‌ده. هه‌ر به ئیزنی خوا نه‌وه‌ی به کوێری له دایک بووه و پیست به‌له کیش چا ده‌که‌مه‌وه. مردوو زیندوو ده‌که‌مه‌وه و لهو شتانه‌ش له ماله‌وه بۆ دواتر تان داناون ناگادارتان ده‌که‌م. بێ گومان هه‌ر کام له‌وانه نیشانه‌یه کن، ته‌گه‌ر پرواتان هه‌بی. [ده‌بیژی:] به‌م ته‌وراته‌ی که له‌لامه و پیش له من هه‌تیرداوه به باوه‌رم و هه‌ندێ لهو شتانه‌ش که لێتان قه‌ده‌غه کراوه، بۆتان ره‌وا راده‌گه‌یه‌نم. من نیشانه‌م له په‌روه‌رنده‌تانه وه بۆ هه‌نیان. که‌وايه شه‌رمی خوا بتانگرێ و له قسه‌م ده‌رمه‌چن. وه‌رن به‌ندایه تی ئه‌و خوايه بکه‌ن که په‌روه‌رنده‌ی منیش و ئیژه‌شه؛ ریگه‌ی [سه‌ربه‌رزی و به‌خته‌وه‌ری] راست هه‌ر ته‌مه‌یه.

کاتې عيسا لاسارېي و مله پېچېي تيا دا به دې کردن؛ پرسې: کي بؤ
 [بانگه شه ي] رتي خوا يارېم ده دا؟ حواريه کان و لاميان دايه وه: ئيمه له رتي
 خوا دا پشتيواتين. بړوامان به خوا هه يه و توش بزانه خو مان به و سپاردوه.
 په روه رنده مان! به وه ي هه نار دوو ته بړوامان هي ناو شو تنکه و توو
 راسپارده که تين، توش بمانخه ريزي شا يه ته کانه وه. نه وان فيليان کرد و
 خواش فيلي ليکردن؛ دياره فيلي خواش زاله به سهر هه موو فيلاندا.
 پاشان خوا فهرموو: عيسا! من بؤ لاي خو مت هه لده بړم و له تو مه تي
 سته مکاران ت پاك ده که مه وه. [له ئيستاوه] تا روژي په سلان نه وان ي پېره وي
 تو ن به سهر نه وان ده له راسته پري لاياندا، سهر ده خهم. دو ايي دينه وه بهر
 ده ستي خو م و نه وسا نه و باب ته نه ي کيشه تان له سهر ده کردن، بو تان روون
 ده که مه وه. نه وان ي سته مکارن، له دنياش و له قيامه تيش نازاري سه ختيان
 پي ده چيژم و هيچ له سهر که ره وه يه کيشان نيي. نه وان هس که خاوه ن باوه پرو
 کرده وه چا کن پاداشي خو يان ده سگير ده يته وه. خوا له کو مه لي سته مکاران
 بيزاره.

نه و شتانه ي بو مان خو ندي ه وه له ديار ده کاني خوا و پيشانده ري رتي
 کارزانين.

بي گومان دروست بووني عيساش بؤ خوا، چه شني دروست بووني
 ناده مه که له خاك سازي دا و نه وسا پي وت: بيه به نادم و نه و يش بوو.
 نه وه ي [سه باره ت به عيسا را گه يه ترا] راسته و له لايه ن خوا وه يه؛ لي دي دوو دل
 مه به». (۱)

رئ و رهوشت و بانگه‌شهی عیسا له قورئاندا

چۆنیه‌تی ئاکار و بانگیشتی عیسا له قورئاندا وه‌خوێنه؛ که خوا خۆی ئه‌یخاته به‌رچاوان و ئه‌فه‌رموی: «[عیسا] وتی: ئه‌من به‌نده‌یه‌کی خوا، که هه‌ر خۆی کتییی پێ داوم و کردوومی به‌ پیغمبهر. له‌ هه‌ر کۆی بـم، خوا فەر به‌ کار و بارم ده‌به‌خشی و پێی سپاردووم هه‌تا ده‌میتم نوێژ به‌جێ بێم و زه‌کات بده‌م و له‌ گه‌ڵ داکم ره‌فتاری خواپه‌سندم هه‌بێ؛ [په‌روه‌رێن] بۆ مله‌و‌پیی و له‌ رێ ده‌رچوونی دروست نه‌کردووم. سه‌لامم لێ بێ ئه‌و رۆژه‌ی که چاوم به‌ دنیا دا هه‌لتیا؛ ئه‌و رۆژه‌ی دنیا به‌جێ دیلم. رۆژیکیش که زیندوو ده‌کرێمه‌وه» (۱).

به‌ربه‌ره‌کانیی له‌ میژینه

هه‌موو ئه‌و شه‌ر و کیشانه‌ی بۆ پیغمبهرانی به‌ر له‌ عیسا پیشه‌هاتبوو، هاته‌نه‌وه‌ رێی ئه‌ویش. سه‌ر هۆز و پیاوماقوولان دووریان لێ گرت و خاوه‌ن ملک و ده‌سه‌لاتدار، لێی ته‌وا‌سانه‌وه‌. [چوون] په‌روا پێ هێنان و شوێن که‌وتنی عیسا‌یان به‌ عه‌یب و شو‌وره‌یی ده‌زانی و وه‌لانی پله‌و‌پایه‌ی کۆمه‌لاتی و چینه‌یه‌تی و نا‌وو سه‌رناو (۲) و که‌ش و فشیان (۳) له‌ راده‌ به‌ده‌ر پێ گران بوو. ئه‌وه‌تا که خوا ئه‌فه‌رموی: «هه‌رگیز پێش نه‌هاتوو ئێمه‌ راسپارد هه‌که‌مان بنێرنه‌ کۆمه‌لگایه‌ک و خو‌شگوزه‌رانه‌کانی ئه‌وئ نه‌لێن ئێمه‌ به‌و قان‌وون و

(۲) سه‌رناو: له‌قه‌ب.

(۱) مریه‌م: ۳۳، ۳۰.

(۳) که‌ش و فش: فیز و ده‌مار.

به رنامه ی تۆ هیئاوته بی پرواین. یا کو و نه لئین: ئیمه هم دارایمان له تۆ زیاتره و هم مندالیش که وایه [چوون خاوهن ده سه لاتین] تووشی سزا و زیان نایین». (۱)

پروای خه لکی ئاسایی و هه ژار و بی دهستان

عیسا له دهست نه وانه و هه ز بوو. ستهم و سه ربزیوی لی بینین و سه رنجی دا ئه و نیشانه سه رسوهرهینه رانه ی بۆی هیئاوون، هه ر چه ن دنیایان ده کا، هه ر به درۆی له قه له م ده ده ن. ئه مجا چوون خووشی دارایی و ده سه لاتیککی نییه به چاوی سووک بۆی ده پرواتن. [له ئه نجامدا] لای کرده وه به لای خه لکی ئاسایی و به تایبته بی دهستاندا.

مه ردمی ئاسایی، به ئاره ق رشتن و ره نجی شان و باهوو، بژیوی خوڤان دابین ده کرد. به باب و باپیر نه ده تازین و پله و پایه ی کۆمه لایه تیش بای هه وای نه کرد بوون. مه ردمیکی دلباک و ئیسک سووک بوون. هه ر بۆیه کۆمه لیک له وانه پروایان پی هیئا، که له جل شوو و ماسی گر و ورده سنعه تکار و شتی وا پیک هاتبوون.

ئیمه هاریکارانی خواین

ئه و دهسته یه که باوه ری خوڤان به [پیغمبهری] عیسا ده بری، ده وریان دایه ده وری. ده ستیان نایه ناو ده ست و رایانگه یاندا: ئیمه هاریکارانی خواین.

با هر کاتی برسیان بوو [خواردن] بخۆن و تیر بین و پاش هر تهنگانه يهك خیرا بگهن به خوشی و تیر و تهواوی.

به دفه ری

خواستی حه واریه کان له رووی راستیه وه نه بوو. ئه یان پرسى: ئه رى عیسا! له توانای پهروه رنده ی تۆدا هه یه له حه واره سفره یه کمان بۆ بنیرته خوار؟!

عیسا داخوازه که یانی لا سه یر نه بوو؛ به لکوو چۆنیه تی ده رپرینی داخوازه که ی پی ناحه ز بوو. پیغمبهران به گشتی پیره وانی خۆیان و راهیئاوه که پروایه کی ته وایان به جیهانی نادیار [غیب] هه بی و ئه وه یان وه کوو باوه رپنکی بنه پره تی و حاشا هه لته گر پی ناساندوون.

مو عجیزه کانیش خۆ رووداوی ئه فسانه یی نین که مندالیان پی هیډی (۱) بکرتته وه؛ یا کوو بینه هۆی سه رگه رمی مه ردمی سه رسه ری و که م ئاوه ز. به لکوو نیشانه گه لیکی خوا یین که له هر هه لو مه رجیکا خۆی مه یلی لی بی، به ده ستی پیغمبهران ئه یان نو ئنی. نیشانه ی خوا بۆ به تده کانی ده رده که وئ و ئه وسا ئیتر ده رفه تیک بۆ دوو دلی و چه ند و چۆن نامینته وه.

وشیار کردنه وه ی گه له که ی

له و رووه وه حه زره تی عیسا سه باره ت به به دئه تجامیان وشیا ری

(۱) هیډی کردنه وه: ئارام کردنه وه.

کردنەو و هەولێ دا فکری تاقی کردنەو وە ی خویان لەسەر دەرکا. چوون خوا بەرزتر و پڕۆزترە لەو وە ی بە بیرى ئەوانا دەهات.

لاساری و پێ داگرتن

ههواریه کان دیسان هەر لەسەر داواکارییه که یان روشتن و رایان گه یاند، مه به ست له پێ داگرتیان، تاقی کردنەو وە ی خوا نییه، به لکو و پێیان خوشه و پرای دلیا بوونی خو یان [له و باره وە]، وه کوو بیر و هرییه ك بگا به گوێی به ره کانی داهاتوو و له گه ل تپه پ بوونی رۆژگارا بیگێر نه و و باسی له سەر بکری. بیه به لگه یه ك له سەر راست بوونی ئەم ئاینه و هیژایه تی خاوه ن باوه رانی پێشو و ههواریه راستۆ که کان.

چۆنیه تی رووداوه که له زمانی قورئانه وە

«وه ختی ههواریه کان پرسیان: عیسی کوری مریه م! ئایا په ره ردگاری تۆ ده توانی سفره یه کمان له ئاسمانه وە بۆ به رێکا؟ جوابی دانه وە: له خوا بترسن، ئە گه ر باوه رتان پێی هه یه. وتیان: ئیمه پیمان خوشه له سەر ئە و سفره یه شتێک بخوین؛ با دلیا یین و باوه ریش که ین که تۆ له هه موو بارێکه وە راست له گه ل کردوین و ئیمه ش له وانه بین که شایه تییت بۆ ده دەن. عیسی کوری مریه م وتی: ئە ی خوای په ره ردگارمان سفره یه کمان له و ئاسمانه وە بۆ بنیره، با بۆ ئە وە ل و ئاخیمان جیژنێک بێ و دیارده یه ك بێ له تۆوه. رۆزیمان پێی بیخشه، تۆ باشرین رۆزی ده ری. خوا فه رمووی: من بۆتانی ده نیرم، دوا یی هه رکام له ئیوه به درۆی دابنێ، وای سزا ئە ده م که تا ئیستا که سم له

جیهاندا ئاوا سزا نه‌دایى». (۱)

یه‌هوود که‌وتنه‌هه‌ول به‌لکوو خو له ده‌ستی عیسا ده‌رباز که‌ن

یه‌هوودیان ئارامیان لی برا بوو. ره‌قه‌به‌ریی و دژمنایه‌تیان گه‌یشتبوه
دوایین پله‌ی خو‌ی و لی‌برابوون خو له ده‌ستی چه‌زهره‌تی عیسا رزگار که‌ن.
به‌و بۆنه‌وه شکاتیان خسته‌به‌ر حاکمی رۆمی و وتیان: عیسا مرۆیه‌کی
بشیوین و ئا‌زاوه‌گیره. له ئایینی ئیمه‌هه‌لگه‌پراوه‌ته‌وه. گه‌نجه‌کانی
هه‌لخه‌تاندووین و شیفته‌ی خو‌ی کردوون. دووبه‌ره‌کیی ناوه‌ته‌وه و ئاوات و
ئامانجه‌کانی ئیمه‌به‌شتیکی شیتانه له‌قه‌لم ده‌دا.

هه‌لویستی گه‌رباز و ناپاکان

بوونی عیسا بۆ فه‌رمانه‌وایی جیی مه‌ترسیه. چون مل بۆ ره‌ژیم که‌چ
ناکا و گرنگی به‌ده‌ستور نادا. له به‌رامبه‌ر گه‌وره‌و ده‌سه‌لاتدارانه‌وه خو به
زلزانه‌و به‌چاوی ره‌خنه‌گرانه بۆ بیر و باوه‌ری پێشینیان ده‌پروانی. پیاوێکی
ئا‌زاوه‌خوازه، بیتو شه‌ری له‌کۆل نه‌خه‌ن، دوا‌یی کار له‌کار ده‌تزازى. ئاگر
نه‌گه‌رچی کزو که‌م تینیش بی گوی پێ نه‌دانی کارێکی هه‌له‌به.

گهروگزی

سهر و بهری نه و قسانه یان گهروگزی بوون و به رهنگی سیاست نه خشیتر بوون. چوون جووله که کان چاک ده یانزانی خسته بهر باسی ثابین و کیشی ثابینی سهرنجی فرمانره وایان راناکیشی و هلیان ناخرتی. سیاستی ره وشتی رومیان و ابو، خو له کاروباری ثابینی یه هوود تینه گه یه. هر له بهر نه و هس [جووله که کان] و ته کانی خو یان تیکه لاوی سیاست کردبو.

دژواری

بژ فرمانره وایانی ییگانه و بت په رست. که سهرقالی بهر توه بردنی کاروباری ولات بوون. دژوار بوو، په ی به کاکله ی نه و قسانه بهرن و له مبهستی گهلی یه هوود و دژمنایه تیان له گهل عیسا تی بگه. به لام پی داگرتنی رۆژ له رۆژ زیاتری جووله کان و لی پیچانی په یتا په یتان، ناچاری کردن له و کیشیه که ببووه دهنگ و باسی ناوکومه، خو ده ریا که.

حه زره تی عیسا له دادگه دا

دادگایی عیسا که و تبه سهر له نیواره ی رۆزی هینی و شهوی شه ممه وه. چوون شه ممه ش رۆزی پشووی گهلی یه هووده، ده ست له هم مو کاروباران هله گرن و هیچ ناکه. له و رووه وه گه لیک به ته ما و به په له بوون، که بهر له خوړ تاوای رۆزی هینی، رای دادگه راگه یه نری، به لکو و له

دهستی عیسا رزگار بین. با شه و به خه یالی ته خته وه بخه ون و به دلئکی ئاسوده وه رۆزیان لی یتته وه، که ئیتر شتیک له ئارادا نه مایی ئارامشیان لی تیک بدا.

حاکم نابه دلانه گیرۆده ی نه م کیشیه ببوو. چوون نه خۆی، به دل خوازیاری نه و گیر و داوه بوو، نه خیرئکی گه له کهشی تیادا به دی ده کرد. جووله کان به نیازی بیستنی رایه که یه کانگیر بیوون. ده میك ئه یانکرد به هه را و هووریا و ده میك خه ربکی گه مه و سووکایه تی پی کردن بوون. حاکم تهنگی لی هه لچنرابوو. ماوه، که م بوو و رۆزیش به ره و ئاوابوون ده چوو. [له بارو دۆخیکی وه هادا] حوکمی له سیداره دانی عیسا ده رکرا.

یاسای تاوانباریی له و سه رده مه دا

به پیی قانونی تۆله ی، ده می، هه زره تی عیسا، سزای تاوانباری تاوان سه لمینراو، له سیداره دان، واتا: کوشتن به «چه لپا»^(۱) بوو. به گوێره ی داب و نه رتیی ولاتانی پیشکه و تووش جیی له سیداره دان له شوئییکی دوورا بوو.

له بهر زۆر بوونی هه شیمه تی یه کانگیر بوو، هه ندیک ئه که وتن به سه ر هه ندیکی تردا. سه ربازانی بهرپرس - که زۆرینه یان بیگانه بوون - هه موو فه رمانه ر و سه باره ت به و گیر و داوه بی لایه ن بوون. ئه وان جووله که کانیا ن له بهر چاو وه کوو یه ک وابوو. یانی: بۆیان نه ده ناسران و نه یان ده توانی خۆی و

(۱) چه لپا: سه لیب.

یېڭاڤه لېڭ جیا بکەنەو. ئیوارە وەخت بوو تاریکی خەریک بوو بآلی بەسەر و لاتدا دەکیشا، کۆمەلێڭ لە جوولەکان، ھاوړی لە گەڵ دەستەبەک لاوی دڭگەرم و دووڕە ئاوەز، کەوتنە جێو دان و تەشەر وەشاندن و ئازار گەياندن بە حەزەرەتی عیسا.

مەسیح جەزەرەبەیه کی زۆری لە خۆگوارا کرد

مەسیح بە ھۆی ماندوو بوون و وەستانی زۆر لە دادگەدا، ھیزی لێ برا بوو. چێشتی ئازاری فراوان و ھەلگرتنی چەلیپای قورس و قۆل، وایان لە پێ خستبوو نەیدەتوانی بە پەلە رێ بپرێ.

نەخشەى خوا

لەم کاتەدا سەریازی ھاوړی عیسا فەرمانی بە گەنجیکی ئیسراییلی دا، داری چەلیپاکە ھەلگرێ. گەنجی دار ھەلگر، لە ھەموو ئاوەلانی خۆی توند و تیژتر و لە ھەمووشیان نەزاتر بوو. بۆ جەزەرەبە دانى عیسا لە گشتیان سوورتر و دڵ بەقین تر بوو. ھەر لە تەقالادا بوو، کیشەکە بە دەست و برد بپرێتەو، با ئەویش لەو بەرپرسییە تەنگ پێ ھەلچنەى رزگار بێ.

لێ گۆران

سەرەنجام دەستەى ناو براو گەیشتنە بەر دەرکی جیی لە داردان. سەریازانی بەر پرسی ئەوئ ھاتنە پێشەو و حوکمەکیان لە دەستی سەریازانی شاری وەرگرت. قەرەبالغ شلەزا بەیەکا و بووبە قیرە و ھەرا.

یه کئی له سهریازان نهوی له بالی گهنجی دار هه لگر و پئی وابوو هه ره نهو که سه یه واهرمانی کوشتنی دراوه. کورپه هاواری لی به رزه وه بوو و بی تاوانی خوی و بی پتوهندی به حوکم و چه لپاوه راگه یاند. و تیشی هه لگرتنی نهو داره ی به ستم و بیگاری به سهردا سه پتراهه. به لام چون سهریازان له نه زادی رومی و یونانی فرمانره و بوون، زمانی نهویان نه ده زانی، و لی تی نه گه یشتن.

شتیکی ئاساییه که هه موو تاوانبارک [له هه لو مه رجیکی وادا] خو به بی تاوان ده رده کا و نه دا له ژیر هاوارو گرینا. بویه سهریازان گوئیان پی نه دا. گرتیان و فرمانه [حوکمه] که یان به سهردا جی به جی کرد. جووله که کان له دووره وه ئاگاداری کار و بار بوون. به لام چون شه و دنیا تاریک بوو؛ نه وان لایان و ابو که بی گومان نهو له دار دراوه هه عیسایه. (۱)

خوا عیسای برده وه بۆ لای خوی

خوای گه وره عیسای له داوی جووله کان رزگار کرد و برده یه وه بۆ لای خوی. ریزی شایانی لیتاو له هه رچی ستمکاران بۆیان هه لبه ستبوو، پاکی راگه یاند.

(۱) به لگهی ئیمه سه بارت به م رووداوه و نهو بارو دۆخ و کesh هه وایه که به سه ریا زال بووه، هه ره نهو به لگه میژووپی و باوه پیده رانه ی مه سیحییانه، که له سه ده ی رابردوا سه ریان هه لداو کۆ کرانه وه. «نووسه ر».

قورئان: به سه‌رهاته که مان بو ئه گیریتته وه

خوا سه‌بارهت به گه‌لی یه‌هود ئه‌فه‌رموئ:

«له رئی خوا لایاندا و ئه‌و بوختانه گه‌وره‌یان بو مریه‌م هه‌لبه‌ست. [پاشان] رایانگه‌یاندا: ئیمه عیسای کوری مریه‌ممان - که پیغمبه‌ری خوا به - کوشت. به‌لام نه‌کوشتیان و نه‌توانیشیان له‌سیداره‌ی ده‌ن، به‌لکو و لێیان گۆرا و نه‌یانناسی. ئه‌و که‌سانه‌ی له‌م باره‌وه خه‌ریکی کێشه‌ن لێ نازانن و هه‌رچێو له‌تاریکی ده‌کوئن. گومانێ تیدا نییه‌ که‌ بو‌یان نه‌کوژرا. به‌لکو و خوا بو‌لای خۆی برده‌وه. خوا وه‌ن به‌ ده‌سه‌لات و له‌کارزانه»^(۱).

[به‌لێ] تا کاتی خوای گه‌وره به‌ پێوستی بزانی عیسا له‌ لای ده‌میینه‌وه. خوا ئه‌نجامی هه‌ر کارێکی زۆر به‌ ده‌ست ئاسانه. به‌ راستی، [چۆنیه‌تی] له‌ دایک بوونی عیسا و ژیان و هه‌لسوکه‌وتی، له‌ سه‌ره‌تاوه تا دوا‌یی هه‌موو جێی سه‌رسامی بوون. هه‌موو نااناسایی و سه‌لمینه‌ری توانای له‌ به‌ران نه‌هاتووی خوا وه‌نن.

سه‌ره‌لدانی عیسا له‌ روژی سه‌لادا

هه‌ر کاتی خوا به‌ پێوستی بزانی چه‌زهره‌تی عیسا سه‌ره‌له‌ئهدا و به‌لگه‌ و نیشانه به‌و مه‌سیحی و مووساییانه که به‌ باری چه‌پ یا راستا له‌ راسته‌ڕێ ترازاوون، پیشان ده‌دا. یارمه‌تی هه‌ق و راستی ئه‌دا و لایه‌نگرانی نا‌هه‌ق تێک

ده شڪيټي. وه ڪوو هه زره تي موحه ممد (دروڊ خواي لي بي) نه و راستيهي
 ده رپر ڪردووه، ڪه دم به دم گه يشتوه و بو خواهن باوه ڀان له هه ر
 سه رده ميڪا جي پړوايه. قورٿانينش ٿامازهي پي ڪردووه و نه فهرموي:
 «هه موو نه هلي ڪيٽب بهر له مهرگان پړوا به عيسا دينن و عيساش روڙي
 په سلان ده پيٽه شايت له سهريان». (١)

مزگيني هه زره تي عيسا، له مهرهاتني هه زره تي موحه ممد

بانگه شهي عيسا، له بهر دژمنايه تي و پيلانگي پري يه هوڊ و نه بووني
 ده سلات و ڪم بووني هاريڪاران، نيوه و ناته واو مايه وه. نه و خواحافيزي له
 مهردم ڪرد و خوي به قهزاي خوا سپارد. مزگيني راسپارده يه ڪي به خه لڪي
 دا، ڪه دواي خوي ديت. هه رچي نه و دهستي پي ڪردووه به هه قه جي
 ده گه يه ني و هه رچي ڪورت و ڪوتا رايگه ياندوون په رهيان پي نه دا.
 نيغمه ته ڪاني خوا به هو ي نه و دهستي مهردم ده گرن و به لگه و نيشانه ڪاني
 پهروه رنيان بو ده رده ڪه وي.

عيساي ڪوري مريم وتي: «نه ي به رهي ئيسرايل! من راسپارده ي خوا
 بو لاي ئيو، سه لميٽهري نه و ته ورا تهش له پيش من هاتووه و مزگانينش بي ڪه
 پيڻه مبهريڪ دواي من دي و ناوي نه حمه ده». (٢)

له تাকে په رستی پاکه وه بو باوه ریکی ئالۆز (۱)

یه کي له و رووداوه سهر سور هینه رانه ی میژووی ئاین، که چاوان ده خاته گریانه وه و دلان دینیته کول، گزپانی بانگه شه ی حه زره تی عیسیاه. له تাকে په رستی خاوین و ئاسان و ریک و پیک و ره سەن و گه واراوه - که بانگه وازیک بوو، بو به ندایه تی خوا، وهک ته نیا په رستووی جیی نیازی، فریاره سی، شایانی خو شه ویستی - گه یان دیان به بیر و رایه کی دژوار و فه لسه فه یه کی پر گری. ته وسا شو تکه و توانی ته وه نده یان په سن کرد و پیا ه لوت، له ئاستی مرویان سهر خست و گه یان دیانه پله ی په رستراوی.

وتیان: عیسا کوری خوا به. خوا دارای فرزه نده. له راستیدا خوا ههر عیسا ی کوری مریه مه. له و خوا ی تاقانه ی بی نیازی جی نیازه، که نه له که س بووه و نه که سیشی لی بووه، بنه ماله یه کی سی که سیان پیک هیئا، که ههر یه که په رستویهک بوون. ناویان لیئان: په روه رنده و کور و روحی پیروژ.

پروایان به مریه می دایکی عیسا هیئا و هیئنده یان په سندا، کردیان به خوا و که و ته سوژده لی بردنی. پیان ته وت: دایکی خوا و و ته و په یکه ریان به په رسکه کانیا نا بلاوه پندا. پیپه وانی عیسا، وپرای هاوار له حه زره تی مریه م و نه زر بو کردنی، سه ریان لی ده خه واند و کرنوشیان لی ده برد. به لام خوا ته و باوه ر و کرده وه ناحه زه یانی بهر په رچ دایه وه و فهرمووی: «مه سیحی کوری مریه م ههر پېښه مېر تکه وهک هه موو ته و پېښه مېرانه ی که پېش له خوی

هاتوون. دایکی پاک و راستو کیشی هەر ئاده میزادیک بوو؛ که هەر دوو خوار دنیان ده خوارد. سهرنج بده ئیمه چون نیشانه کانی خویمانان بوو روون ده کهینه وه، که چی هەر له هه ق لا ده ده ن؟ پیشان بلی: ئایا به ندایه تی که سیکی جگه له خوا ده که ن، که نه له دهستی دئی زیاتیکتان پی بگه یه نی و نه به هره یه کیش، خوا ههره بیسه ری زور زانایه». (۱)

بانگیشتی عیسا بو به ندایه تی ته نیا خوا بوو

عیساش وه کوو هه موو پیغمبهران، بانگیشتی بو به ندایه تی ته نیا خوا بوو. ئینجیل له زمانی ئه وه وه ده لی: ده بی سوژده هەر له پهروه دگار و په رستراوت بیهی، ته نیا ئه وه که شایانی به ندایه تیه. (۲)

دیسان ده لی: سوژده ته نیا بو پهروه رنده ی تو دروسته و ته نیا ئه و بو په رستن ده شی. (۳)

خوا ی به رزو به شکوش ئه فهرموئ: «شتی وا چون ده گونجی، که خوا کتیب به که سیك بدا؛ فیری لیزانی بکاو بیکا به راسپارده ی خوی، دوا یی به مه رد بلی: وهرن له باتی خوا من په رستن! نه خیر، هەر وتوویانه: به رووی ئه و کتیبه ی فیری خوئندنه وه ی بون، به ندایه تی خوا بکه ن. هه رگیز فهرمانی به وه نه داوه بینه به نده ی فرشته و پیغمبهران. چون ده گونجی پاش ئه وه ی موسو لمان بوون، پیشان بلین: بین له ئاین وه رگه رین». (۴)

(۱) مائیده: ۷۶، ۷۵. (۲) ئینجیلی مه تا: ۱۰/۴. (۳) ئینجیلی لوقا: ۸/۴. (۴) ئالی عیمران: ۷۹، ۸۰.

قورئان بانگه‌شهی عیسا به روشنی راده‌گه‌یه‌نی

قورئان - که پالېشت و درېژه پنده‌ری رتی ئینجیله - به شیوازیکی روون و ئاشکرا بانگیشتی عیسا بۆ تاکه په‌رستیه‌کی پاک و پالاوته راده‌گه‌یه‌نی و ده‌لئی: «ئه‌وانه‌ی ده‌بیژن: خوا هه‌ر عیسا‌ی کۆری مریه‌مه، ئاشکرایه که له دین وه‌رگه‌پاوان. چوون مه‌سیح خۆی ده‌لئی: ئه‌ی گه‌لی ئیسراییل! به‌ندایه‌تی ئه‌و خوایه‌ی بکه‌ن که په‌روه‌رنده‌ی منیش و ئیوه‌شه. هه‌ر که‌س هاریکار بۆ خوا دابنێ، خوا به‌شی له به‌هه‌شت ئه‌په‌رێ و جیتی ئاگر ده‌بنێ؛ سته‌مکارانیش یاریده‌ریکیان نییه». (۱)

گرنگی تاکه په‌رستی له بانگه‌شهی عیسا‌دا

خوا، به‌ ته‌رزێکی ره‌وان و سه‌رنج راکیش، که هه‌موو ئۆگرا‌نی تاکه‌په‌رستی و رتی و ره‌وشتی پیغمبه‌ران و خواناسان و خوا دۆستان بتوانن به‌ باشی لێی تییگه‌ن ئه‌فه‌رموێ: «مه‌سیح هه‌رگیز له ژێر ئه‌وه ده‌رنه‌چوه که به‌نده‌یه‌کی خوایه‌و فریشته‌کانی نزیک به‌ خواش، هه‌روا. ئه‌و که‌سانه‌ش حاشا له به‌ندایه‌تی خوا ده‌که‌ن و له خۆ ده‌رده‌چن، سه‌ره‌نجام خوا هه‌موویان کۆده‌کاته‌وه‌ لای خۆی. ئه‌وانه‌ی خاوه‌ن په‌راوه‌یه‌ی چاکن، جگه‌ له پاداشی خۆیان، چا که‌ی زیاتریان له گه‌ڵ ده‌کاته‌وه‌. به‌لام ئه‌وانه‌ی له رتی خوا لایان داوه و ده‌مارگه‌زیی ده‌نوێنن، ئازاری سه‌ختیان به‌ سه‌ر دینێ و دلسۆز و

ئارىكار ئكشيان نيه خوا نه بئى». (۱)

ديارگه يه كى دل بزوينى پاشه روژ

قورئان به زاراوه سوار و سەر سوږ هينهره كهى خوى وږراى نه خشاندى
ديارگه يه ك له ديارگه دل بزوينه كانى روژى سه لا، حه زره تى عيسا له و
شئانهى بوى هه لبه سترابوو پاك ده كاته وه. نه وسا په يام و بانگيشته كه يمان به
باشى و به دروستى بۆ روون ده كاته وه و پيږه وانى هووشه باز و له رى
دهرچووشى له م په يوه نده ييه دا نه خاته بهر لومه و ره خنه وه. ئاشكرايه كه
بهرپرسي نه وه له كاريبانه ش ههر به نه ستۆى نه وانه وه يه.

قورئان بخوئنه وه، يا جوانى و دلږاگرى نه و ديمه ن و بارو دوخت چا بۆ
دهر كه وئ.

كاتى خواپرسي: عيساى كوپى مريه م! ئايا تۆ به و مهردمه ت وتوه،
ده بئى له باتى خوا من و داىكم بپه رستن؟ وتى: پاكي ههر شايانى تۆيه، جا
چۆن ده گونجئ من جگه له راستى شتيكى تر [به خه لكى] راگه يه نم! نه گه ر
شتى وام بوتايه، بئى گومان خو ت ئاگات لئى هه بوو. تۆ له ههرچى به دلّم دا
بئى، ئاگادارى؛ منم كه بئى ئاگام. تۆ خو ت هه موو ناديارانت بۆ ئاشكرايه جگه
له وهى تۆ خو ت فه رمانت پئى دام، چى ترم پئى نه وتن؛ تيم گه ياندن ههر
به ندايه تى خوا بكه ن، كه په روه ردگارى منه وهى ئيوه شه. تا وه ختئ له ناويانا
بووم چاو دئريم كردن، كه برديشمته وه خو ت ئاگاداريان بووى. ههر

خوشت شایهت و چاودیری هه موو شتی. نه گهر تروشی سزایان که ی بهنده ی خوټن و لیښیان بیوری بڼ گومان هه ر خوټ به ده سولات و له کارزانانی. خوا فهرمووی: «نه مړو روژیکه راستان پاداشی راستیه که یان دیته وه ری. باخکه لیکیان پی نه دري که جوگه له یان به بهردا ده روا و بو هه میسه له وئ ده میننه وه. هه م خوا له وان رازییه، هه م نه وان به بهشی خوا رازین و نه و هه به هره به کی یه کجار گه وره و گرنگه. ناسمانه کان و زهوی و هه رچی له تیوانیاندا یه هی خوان و هه ر خوټه تی به سهر هه موو شتی که دهستی ده روا»^(۱).

له باوه ری ئالوزه وه بو بت په رستی ئاشکرا

بانگه شه کارانی مه سیحی به مه بهستی خو ده رباز کردن^(۲)، خوټان گه یانده ولاتانی نه وروویایی. له میژوو بت په رستییه کی ئاشکرا له وئدا په ره ی سهندبوو و دانشتوانی نه و ولاتانهش تا بناگوئیان تی چه قیوون. [بو نمرونه] گه لی بت په رستی یونان، نیشانه کانی خویان له قالبی چه ند په رستووی جیا له یه کا داده نا، که په یکه ریان بو تاشیوون و په رستگه یان بو ساز دابوون. خوی رزق و بژیو، خوی دلسوژی، خوی رق و تووره یی. رو مییه کانیش هه ر له کوټه وه بت په رست و خه رافه باوه ر بوون. نه و بیر و بو

(۱) مائیده: ۱۲۰، ۱۱۶.

(۲) باوه کوو هه زره تی مه سیح فهرمانی کوچ یان سه فهریکی وای نه دابوو و تبریو نه و بو له ناوبردنی دابو نه ریتی به ره ی ئیسراییل و باوه ره خه رافییه کانیان هاتروه. «نوسره».

چوونه به ته وایسی ئاوتتهی رۆح و گوشت و خوتیان بیوو. ئەوانیش هەر بهندهی چەند خوای جوړاو جوړ بوون.

کاتی بانگی مەسیحیەتیان پێگەشت و لە سالی ۳۰۶ی زاینیدا قوستەتینی مەزن پشتیوانی لەو ئایینە تازەیه دەر بۆی و هیز و گوپی پێ بەخشی و بە ناوی ئایینی رەسمی ولات رایگەیاندا، ئەمجا مەسیحیەت بوو بە چاو لێگەری رۆم و یۆنان. واتا: باوەری بت پەرستی لە رۆمیەکانەوه وەرگرت و باوەری فەلسەفیشی لە یۆنانەوه. پاشان بەرە بەرە ئەوەندەیی تیکەلایسی کردن تا سەرەنجام کاکلە و ناوەرۆکی خۆی و سادەییە رۆژەلاتییەکی و بوژیی تاکە پەرستیەکی لە دەست بوووه.

دواتر هەندێ مەروی ناپاک و دەغەلکار، بە باوەری کۆن و بت پەرستانەوه، خۆیان کرد بەریزی مەسیحیاندا و ئایینیکی نوێیان هێنایە بەرهم، کە مەسیحیەت و بت پەرستی وەک یەک تیادا بەدی دەکرا.

بەلێ، ئایینی زال و پێشکەوتووی مەسیح کەوتە سەر رینگەیهک، جیا لەو رینگە مەسیح خستیە سەری و بانگەشەیی بۆ کرد. چەشنی رێبوارێک، کە لە تاریکی شەودا - چ بە خۆی زانیی و چ نەزانیی - رێ هەلەکا و بەرینگەیهکا پڕوا هەرگیز نەگاتەوه بە رێی ئەوە.

دیاره تەنیا کە سانیکیش دەتوانن پەڕی بەو رازە ناسکەیه بەرن، کە میژووی ئەو ئایینەیان خویندییتهوه. خوا ئەوانە بەرپێ گوم کردوو دادەنێ؛ لە حالیکا جوولە کە بە گەلیکی بەر توورپەیی کەوتوو ناو دەبا. لە زمانی موسولمانانەوه ئەفەرموی:

راسته رێمان نیشاندە، رێی ئەوانەیی خۆت چاکەت لە گەل کردوون. ئەک

ئەوانەى وەبەر توورەيىت كەوتون. ئەك ئەوانەش كە لە رى لايان داوہ.
ئەوہش [رى گوم كردنى مەسئەلىيەت] چ بۆ ئەورووپا و چ بۆ مرقاىەتى،
كە ئەوروپا ماوہيەكى دوور و درىز رىيەرايەتى كردووە، گىروگرفتىكى
شاراوہ و ناديارى تيايە، كە [شونەوارى] بۆ ھەمىشە لەوئدا ئەمىنەتەوہ و بە
سەر ئەو بەشەى جىھاندا كارى خۆى دەكا.

«كارو بارىش لە سەرەتاوہ تا ئەنجام، ھەموو لە دەستى خوادايە». (۱)

بۆ وه رگيپرائى ئايه كان، پتر له ههر ژنده ريكي دى، له وه گيپراوى قورئاننى
مامؤستا هه ژار كه لك وه گيراوه.

راستكر دنه وه و گه ياندننه وهى ههر چه شنه هه له و په له يه ك - به ناو نيشانى
بلاو كه ره وه - و پراى سپاسيكي زور بۆ چاپى داها توو، جيى سه رنج و كه لك
لى وه رگرتنه.

ناوەرۆك

- ۵ ..... پېشە كى، مامۇستاي بانگىشتكار شەھىد سەيىد قوتب
- ۶ ..... سەيىد قوتب
- ۷ ..... پېشە كى نووسەر

كىى بته كانى شكاندووہ؟

- ۹ ..... فروشياری بتان
- ۹ ..... كورى ئازەر
- ۱۰ ..... پرسىارى ئىبراهيم
- ۱۱ ..... ئىبراهيم بته كان تىك دەشكىتى
- ۱۱ ..... ئەم كەتنە كىى كردووہ؟
- ۱۳ ..... ئاگرى سارد
- ۱۳ ..... پەرورەندەى من كىيە؟
- ۱۴ ..... پەرورەتنى من ئەللايە
- ۱۵ ..... بانگەشەى ئىبراهيم
- ۱۶ ..... لە بارە گای پادشادا
- ۱۷ ..... بانگىشتى باوكى
- ۱۸ ..... بەرەو مە كە
- ۱۸ ..... بىرى زەمزەم
- ۱۹ ..... خەونى ئىبراهيم
- ۲۱ ..... كەعبە
- ۲۲ ..... خانووى پىروز

۲۴	دلگیرترین به سهرهات
۲۴	خه وئیکى به لاجه وى
۲۵	ئیره یى برایان
۲۶	تیکرا بۆلای یه عقروب
۲۷	به ره و دارستان
۲۸	له به رابه ر یه عقروبدا
۲۹	یوسف له ناو چاوانه دا
۳۰	له بنى بیره وه بۆ ناو کۆشك
۳۰	ئهمه گئاسى و ئامانتدارى
۳۱	ئاموژگارى زیندان
۳۳	لئیزانى یوسف
۳۳	پهندى یکتا په رستى
۳۵	لئیکدانه وى خه و
۳۵	خه ونى پاشا
۳۶	پاشا ئه نئیرى به دواى یوسفدا
۳۷	یوسف خوازىارى تاقیق ده بى
۳۸	به رپرسى گهنج و دارایى و لات
۳۹	برایانى یوسف دین
۴۰	وتو وئزى یوسف و برایان
۴۱	گفتوگوى یه عقروب و کورانى
۴۲	بنیامین له لای یوسفدا
۴۴	به ره و لای یه عقروب
۴۶	نهئنى ئاشکرا ده بى
۴۸	یوسف ئه نئیرى به شۆن یه عقروبدا
۴۸	یه عقروب له لای یوسفدا

- ۵۰ ..... پاشينه ی پر خیر
- ۵۱ ..... پاپوری (کشتی) نوح
- ۵۱ ..... پاش ئاده م
- ۵۲ ..... به خیلې شه یتان
- ۵۲ ..... پیلانی شه یتان
- ۵۳ ..... فیلی شه یتان
- ۵۴ ..... وینه ی پیاوچاکان
- ۵۴ ..... له وینه وه بو په یکه ر
- ۵۵ ..... له په یکه ره وه بو یت (هه یکه ل)
- ۵۵ ..... قاری خوا
- ۵۶ ..... پښتانه مبه ر
- ۵۷ ..... ئاده میزاد؛ یان فریشته
- ۵۸ ..... نوحی پښتانه مبه ر
- ۵۸ ..... هوزه که ی چیان جواب دایه وه؟
- ۵۹ ..... نیوانی نوح و گه له که ی
- ۶۰ ..... شوین که و توانت گشت رووتو و پووته ن
- ۶۱ ..... به لگه ی داراو ده و له مه ندان
- ۶۲ ..... بانگه شه ی نوح
- ۶۳ ..... نژای نوح
- ۶۴ ..... پاپوری نوح
- ۶۵ ..... لافاو
- ۶۶ ..... کوپری نوح
- ۶۷ ..... نه و، له بنه مالهی تو نییه
- ۶۸ ..... له دوا ی لافاو

۶۹	باگژه‌ی به‌هیز
۶۹	له‌ دوا‌ی نوح
۷۰	سپله‌یی گه‌لی عاد
۷۰	دژمنایه‌تی عاد
۷۱	کۆشکه‌کانی گه‌لی عاد
۷۲	هوودی پیغمبه‌ر
۷۳	بانگیشتی هوود
۷۴	ولامی گه‌له‌که‌ی
۷۵	لیزانی هوود
۷۶	باوه‌ری هوود
۷۷	مله‌وری عاد
۷۸	سزا
۸۰	وشت‌ری سه‌موود
۸۰	له‌ دوا‌ی عاد
۸۱	پینه‌زانی سه‌موود
۸۲	به‌ندایه‌تی بتان
۸۳	سالح
۸۴	بانگه‌شه‌ی سالح
۸۵	چاوه‌راوی دژمنانه‌ی سه‌رمایه‌داران
۸۶	بو‌جوونی ئیمه‌ه‌له‌ بوو
۸۶	ئامۆزگاریی سالح
۸۷	له‌ پیتاوی ئه‌وه‌دا پاداشیکم ناوی
۸۸	وشت‌ری خوا
۸۹	تۆره‌پاریزن

- ۹۰ ..... یاخییه تی سه موود
 ۹۰ ..... به لا

به سه رهاتی مووسا .....

- ۹۳ ..... له که نعان وه بو میسر
 ۹۴ ..... له دوا ی یوسف
 ۹۶ ..... به ره ی ئیسراییل له میسر دا
 ۹۷ ..... فیرعه ونی میسر
 ۹۸ ..... سه پرینی مندا لآن
 ۱۰۰ ..... له دایک بوونی مووسا
 ۱۰۰ ..... له نیل دا
 ۱۰۲ ..... له کوشکی فیرعه ون دا
 ۱۰۴ ..... کی شیر به مندا له که بدا؟
 ۱۰۵ ..... له باوه شی دایکیا
 ۱۰۷ ..... به ره و کوشکی فیرعه ون
 ۱۰۸ ..... مشتی گیان نه ستین
 ۱۱۰ ..... نهینی تاشکرا ده بی
 ۱۱۲ ..... له میسر وه بو مه دیه ن
 ۱۱۳ ..... له مه دیه ن دا
 ۱۱۴ ..... بانگ کردن
 ۱۱۵ ..... ژن هینان
 ۱۱۸ ..... گه رانه وه بو میسر
 ۱۲۰ ..... ریکه وه بولای فیرعه ون؛ به ته وای یاخی بووه
 ۱۲۱ ..... روو به رووی فیرعه ون
 ۱۲۳ ..... بانگیشتی خواپه رستی

۱۲۴	مو عجيزه کاني موسا
۱۲۶	بهره و مه يدان
۱۲۸	له نيوا راست و دروډا
۱۳۰	هه پره شه ي فيرعه ون
۱۳۲	نه زاني فيرعه ون
۱۳۴	خاوه ن باوه پري بنه ماله ي فيرعه ون
۱۳۷	راويژ
۱۴۰	ژني فيرعه ون
۱۴۲	مه ينه تي به رهي ئيسراييل
۱۴۴	برسييه تي
۱۴۷	پينج ديارده
۱۴۹	چوونه دهره وه
۱۵۲	چوونه ژير ثاوي فيرعه ون
۱۵۴	له وشكي دا
۱۵۶	سپله يي گه لي ئيسراييل
۱۵۷	دژايه تي به رهي ئيسراييل
۱۵۹	مانگا
۱۶۱	ده ستور مټ قانون
۱۶۴	ته ورات
۱۶۷	گوپره كه
۱۶۹	سزا
۱۷۱	ترسه زالي گه لي ئيسراييل
۱۷۴	له ربي زاتين دا
۱۷۸	ليكدانه وه
۱۷۹	گه لي ئيسراييل له دوواي موسا

- به سه رهاتی شوعه یب ۱۸۱
- گه شتیک به سه رووداوه کانی پیشوودا ۱۸۱
- زوره وانی تئوان راستی و ناراستی ۱۸۱
- شوعه یبی برایمان به رهو مه دین به پری کرد ۱۸۲
- بانگه شه ی شوعه یب ۱۸۳
- باوکی دلژان و ماموستای لیزان ۱۸۴
- ولامی هوزه که ی ۱۸۵
- شوعه یب بانگیشته که ی شی ده کاته وه ۱۸۵
- له وته کانت شتیکی و اتیناگه ین ۱۸۷
- شوعه یب سه ری له رهفتاری گه له که ی سوږ ده میتنی ۱۸۷
- دوایین هه ره شه ۱۸۸
- به لگه ی یه کلاکه ره وه ۱۸۸
- وته که یان هه ره وته ی پیشوان بوو ۱۸۹
- گه یاندنی په یامی ئامانه ت ۱۸۹

- به سه رهاتی داوود و سلیمان ۱۹۰
- قورئان باسی تیعمه ته کانی خوا ده کا ۱۹۰
- چاکه ی خوا له گه له داوود ۱۹۱
- سپاسی چاکه ی خوا ۱۹۲
- چاکه ی خوا به رامبه ره سلیمان ۱۹۲
- تیگه یینی ورد و زانستی قوول ۱۹۳
- سلیمان زمانی بالنده و گیان له به رانی ده زانی ۱۹۴
- په پوو سلیماننه ۱۹۵
- سلیمان بانگیشته پاشای سه با ده کا، که بیته سه ره دینی ۱۹۶
- پاشا پرس و رای به ره پرسانی ده وله تی ده کا ۱۹۶

- ۱۹۷ ..... دیارییه کی سهودا گه‌رانه.
- ۱۹۸ ..... پاشا به لاره ملییه وه دئ.
- ۱۹۹ ..... کۆشکی گه‌وره‌ی له ئاوینه ساز دراو.
- ۱۹۹ ..... هاوړئ له گه‌ل سلیمان خۆم به به‌دیته‌ری جیهان سپارد.
- ۲۰۰ ..... قورئان سه‌رگوزه‌شته‌ی سلیمانمان یۆ ده‌گیرته‌وه.
- ۲۰۳ ..... سلیمان خوانه‌ناس نه‌بوو.

۲۰۴ ..... به‌سه‌رهاتی ئه‌یۆب و یونس.

- ۲۰۴ ..... به‌سه‌رهاتی ئه‌یۆب.
- ۲۰۵ ..... خۆراگری ئه‌یۆب.
- ۲۰۵ ..... مه‌ینه‌ت و به‌ینه‌ت.
- ۲۰۶ ..... به‌سه‌رهاتی یونس و رازه‌که‌ی.
- ۲۰۷ ..... یونس له‌ نیتوان گه‌له‌که‌یدا.
- ۲۰۸ ..... یونس له‌ زکی ماسیدا.
- ۲۰۸ ..... خوا نزا که‌ی قه‌بوول کرد.

۲۱۰ ..... به‌سه‌رهاتی زه‌که‌ریا.

- ۲۱۰ ..... نزا که‌ی زه‌که‌ریا.
- ۲۱۱ ..... نه‌زری ژنی عیمران.
- ۲۱۱ ..... وتی: خوا به‌! خۆ کچت پتدام!
- ۲۱۲ ..... له‌ ژیر سییه‌ری دلۆثانی خوادا.
- ۲۱۳ ..... هه‌والێک له‌ لایه‌ن خوای دلۆثانه‌وه.
- ۲۱۴ ..... مزگینی مندال.
- ۲۱۴ ..... نیشانه‌کانی ده‌سه‌لاتی خوا.
- ۲۱۵ ..... خۆراگری یه‌حیا له‌ پتتاو دژواری بانگه‌شه‌دا.

- عيسای کوری مریه م ۲۱۷
- رووداویکی ناٹاسایی ۲۱۷
- کاروبار هموو جېی سهرسورمانن ۲۱۸
- ملکه چی یه هوود له ئاستی هوکاره رواآله تییه کاندا ۲۱۹
- سووکایه تی و مله پیچی ۲۲۰
- چاکه ی خواله گهل توره مه ی ئیسراییل ۲۲۱
- سپله یی له پیناو چاکه دا ۲۲۱
- ده مارگرژی و بادی هه وایی ۲۲۱
- له دایک بوونی عیسا، سه لمینه ری ناسه ربه خوئی جیهانی ۲۲۲
- مادی ۲۲۲
- مو عجیزه کانی عیسا ۲۲۳
- بانگه وازی عیسا و به ره ه لست وه ستانی جووله کان ۲۲۴
- یه هوود ئالای دژمنایه تی به رامبه ر عیسا به رز کرده وه ۲۲۴
- هه لسو که وتی حه زره تی عیسا له قورئاندا ۲۲۴
- ری و ره وشت و بانگه شه ی عیسا له قورئاندا ۲۲۷
- به ربه ره کانی له میژینه ۲۲۷
- پروای خه لکی ئاسایی و هه ژار و بی ده ستان ۲۲۸
- ئیمه هاریکارانی خواین ۲۲۸
- گهشت و بانگه واز ۲۲۹
- حه واریه کان خواز یاری سفره ی ئاسمانی ده بن ۲۲۹
- به دفعه ربی ۲۳۰
- وشیار کردنه وه ی گه له که ی ۲۳۰
- لاساری و پی داگرتن ۲۳۱
- چۆنیه تی رووداوه که له زمانی قورئانه وه ۲۳۱
- یه هوود که وتنه هه ول به لکوو خو له دهستی عیسا ده ریا ز ۲۳۲

- ٢٣٢ ..... کهن
- ٢٣٢ ..... هه ټوښتی گهړ باز و ناپاکان
- ٢٣٣ ..... گهړ وگزی
- ٢٣٣ ..... دژواری
- ٢٣٣ ..... حه زره تی عیسا له دادگه دا
- ٢٣٤ ..... یاسای تاوانباری له و سهرده مه دا
- ٢٣٥ ..... مه سټح جه زره به یه کی زوړی له خو گوارا کرد
- ٢٣٥ ..... نه خشه ی خوا
- ٢٣٥ ..... لی گورپان
- ٢٣٦ ..... خوا عیسا ی برده وه بو لای خو ی
- ٢٣٧ ..... قورټان: به سهره اته که مان بو ته گپړ ټټه وه
- ٢٣٧ ..... سهر هه ټدانی عیسا له روژی سه لادا
- ٢٣٨ ..... مزگینی حه زره تی عیسا، له مهر هاتنی حه زره تی
- ٢٣٨ ..... موحه ممه د
- ٢٣٩ ..... له تاکه په رستی پاکه وه بو باوه پړکی ټالوز
- ٢٤٠ ..... بانگیشتی عیسا بو به ندایه تی ته نیا خوا بوو
- ٢٤١ ..... قورټان بانگه شه ی عیسا به روژنی راده گه یه نی
- ٢٤١ ..... گرنگی تاکه په رستی له بانگه شه ی عیسا دا
- ٢٤٢ ..... دیارگه یه کی دل بزوینی پاشه روژ
- ٢٤٣ ..... له باوه پړی ټالوزه وه بو بت په رستی ټاشکرا